

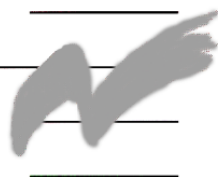
Dansk Statistik

1950-2000

Bind 2

Værktøj og resultat

Poul Jensen

Dansk Statistik 1950-2000

Bind 2

Udgivet maj 2000 af
Danmarks Statistik

Danmarks Statistik
Sejrøgade 11
2100 København Ø
Tlf. 39 17 39 17
Fax 39 17 39 99
E-mail: dst@dst.dk
www.dst.dk

Pris: 125,00 kr. inkl. 25 pct. moms pr. bind

ISBN 87-501-1102-7 (Bind 2)

ISBN 87-501-1103-5 (Bind 1 & 2)

Design af omslag og grafisk rådgivning:
Grandjean Kommunikation

Sats og repro: Danmarks Statistiks trykkeri

Tryk: ReproSet

Oplag: 2.000

© **Danmarks Statistik**

Forord

Dette bind 2 af Dansk Statistik 1950-2000, *Værktøj og resultat*, adskiller sig fra bind 1 i både synsvinkel og tilblivelsesmåde.

I bind 1 forsøges de store linier i statistikkens udvikling trukket op, mens bind 2 tager udgangspunkt i bestemte synsvinkler. Dette binds første tre kapitler omhandler vigtige forudsætninger for den samfundsbelystende statistik: Det internationale samarbejde, fremstillingsmetoderne samt arbejdets organisation og planlægning. De tre næste kapitler skildrer i store træk udviklingen af indholdet i den danske statistik fra 1950-2000 og endelig indeholder det sidste kapitel en oversigt over udviklingen i statistikkens formidling.

På denne baggrund egner bind 2 sig i højere grad til selektiv læsning end bind 1. Det kunne bl.a. derfor have været relevant, at flere emner var medtaget og/eller behandlet mere grundigt. Det gælder fx den overvældende udvikling i teknikken, fremvæksten af en omfattende intern uddannelse, ændringer i medarbejdernes ansættelses- og rekrutteringsgrundlag samt udviklingen i relationerne mellem institutionen og medarbejderne, hvori bl.a. Samarbejdsudvalget har spillet en vigtig rolle. Men manglende viden, tid og plads har nødvendiggjort fravalg, mest af stof, som ikke er specielt for Danmarks Statistik, og derfor i nogen grad kan forventes at være behandlet andre steder.

Bind 2 bygger i langt højere grad end bind 1 på bidrag fra medarbejdere med særlig sagkundskab på de enkelte områder. Disse og andre, der har ydet substantielle bidrag til publikationens to bind er nævnt i afsnittet *Kilder og bidrag*. Danmarks Statistik skylder dem alle den størst mulige tak for deres uundværlige medvirken

Danmarks Statistik, april 2000

Jan Plovsing

/

Poul Jensen

Indhold

1. Internationalt statistisk samarbejde	7
1.1 Det internationale samarbejdes funktioner og problemer	9
1.2 Dansk deltagelse i internationalt samarbejde	10
1.3 Statistisk samarbejde i Norden	11
1.4 Statistikken i EU	17
1.5 International Rådgivning	27
1.6 Færøerne og Grønland	29
2. Fremstillingsteknik	31
2.1 Manuel fremstillingsteknik	32
2.2 Hulkortepoken	34
2.3 Edb-tiden	36
2.4 Informationsteknologien	38
2.5 Den grafiske teknik	39
2.6 Den metodiske udfordring	40
2.7 Spørgeteknik	41
2.8 Registermetodik	43
2.9 Anvendelse af udsnit	47
2.10 Kvalitetssikring	48
2.11 Statistiske nomenklaturer	50
3. Organisation og planlægning	57
3.1 Organisationsstrukturen	58
3.2 Planlægningsinstrumenter	70
4. Personstatistik	75
4.1 Folke- og boligtællinger	75
4.2 Demografisk statistik	78
4.3 Statistik på udlændingeområdet	80
4.4 Valgstatistik	80
4.5 Uddannelsesstatistik	84
4.6 Arbejdsløshedsstatistik	82
4.7 Arbejdsstyrkestatistik	84
4.8 Løn- og beskæftigelsesstatistik	86
4.9 Integreret arbejdsmarkedsstatistik	88
4.10 Socialstatistik	89
4.11 Sundhedsstatistik	93
4.12 Ulykkesstatistik	94
4.13 Statistik om retsvæsen	96
4.14 Indkomststatistik	98
4.15 Forbrugsundersøgelser	101
4.16 Kultur- og kirkestatistik	103
4.17 Sociale indikatorer, rapporter og undersøgelser	106
4.18 Personstatistiske analyser	107

5. Erhvervsstatistik	109
5.1 Erhvervstællinger	110
5.2 Danmarks Statistiks erhvervsregister	112
5.3 Det Centrale Erhvervsregister	113
5.4 Det Centrale Virksomhedsregister	114
5.5 Arbejdspladsprojektet	117
5.6 Erhvervsstrukturstatistik	118
5.7 Regnskabs-, lager- og investeringsstatistik	119
5.8 Landbrugsstatistik	121
5.9 Fiskeri	126
5.10 Industristatistik	127
5.11 Bygge-, bolig- og ejendomsstatistik	130
5.12 Statistik for handelserhvervene	131
5.13 Statistik for serviceerhvervene	131
5.14 Transport- og trafikstatistik	132
5.15 Turiststatistik	134
5.16 Erhvervsstatistiske analyser	134
6. Økonomisk statistik	137
6.1 Nationalregnskaberne	138
6.2 Betalings- og kapitalbalancen	145
6.3 Offentlige finanser	146
6.4 Kreditmarkedsstatistik	149
6.5 Forbrugerprisindeks	150
6.6 Sektorprisstatistik	152
6.7 Udenrigshandel	156
6.8 Miljøstatistik	159
6.9 Energistatistik	163
6.10 Økonomiske modeller	164
7. Statistikkens formidlingskanaler	169
7.1 Den usynlige brugerbetjening	170
7.2 Publikationer	171
7.3 Sammenfattende konjunkturstatistik	177
7.4 Servicevirksomheden	179
7.5 Elektronisk formidling	183
7.6 Forskningservice	186
7.7 Biblioteket	189
English Summary	193
Ministre, styrelsesmedlemmer og ledende medarbejdere	217
Kilder og bidrag	231
Bibliografi	235
Stikordsregister	241

1. Internationalt statistisk samarbejde

Internationalt samarbejde på det statistiske område er først og fremmest et redskab for det overordnede politiske samarbejde mellem landene, men det udgør tillige i faglig henseende et vigtigt bagland for de nationale statistikbureauer. Formålet med de overordnede krav fra de internationale organisationer er at skabe ensbævnede, faktisk samarbejdsgrundlag, men det udgør samtidigt kernen i arbejdet med at udvikle statistiske begreber og fremstillingsmetoder - et arbejde, der har et omfang, som det for de mindre lande ville være svært selv at klare.

Statistisk kongres 1853

Som officielt fænomen tog det internationale statistiske samarbejde sin begyndelse i 1853 med afholdelse af den første *statistiske kongres*. På sådanne kongresser, hvoraf der blev afholdt i alt 9 i løbet af et kvart århundrede, drøftedes statistiske emner af enhver art¹.

ISI 1885

Kongresserne blev afløst af møder i International Statistical Institute (ISI), der blev stiftet i 1885, og som er et videnskabeligt selskab med begrænset adgang, dog at cheferne for de nationale statistiske institutioner er medlemmer *ex officio*. ISI er paraplyorganisation for forskellige specialiserede statistiske sammenslutninger. Instituttet havde i 1999 mere end 5.000 individuelle medlemmer og har hovedsæde i Voorburg i Holland.

Nordisk samarbejde fra 1889

Det nordiske statistiske samarbejde blev institutionaliseret i 1889, idet det første chefstatistikermøde da blev afholdt. Samarbejdet blev i 1927 udvidet til at omfatte de statistiske foreninger i de nordiske lande.

Udvidelse i 1952

I 1952 blev det nordiske samarbejde under chefstatistikerne styrket, bl.a. ved at der etableredes faglige udvalg på centrale statistiske områder. I 1969 oprettedes Nordisk Statistisk Sekretariat (NSS), som blev placeret i København. Efter beslutning i Nordisk Råd blev Sekretariatet nedlagt igen ultimo 1996. Dette var bl.a. en følge af den generelle begrænsning af det nordiske samarbejde, som da fandt sted.

Folkenes Forbund

Efter Første Verdenskrig begyndte Folkeforbundet allerede i 1928 at organisere et bredere internationalt statistisk samarbejde - i begyndelsen i konkurrence med ISI, senere i samarbejde med dette.

FN's hovedsæde...

Anden Verdenskrig satte en stopper for sådant arbejde, men efter krigen tog FN fat, hvor Folkeforbundet havde sluppet. Det verdensomspændende arbejde blev organiseret i *Statistical Commission* i New York. I denne har et nordisk land - dog hidtil ikke Danmark - som regel haft sæde.

¹ Westergaard, Harald. *Contributions to the history of statistics*. London, 1932.

8 - Internationalt statistisk samarbejde

...og under-organisationer	FN's faglige underorganisationer, fx. ILO ² og FAO ³ , organiserer statistisk samarbejde indenfor hvert sit område. Det samme gør de regionale organisationer, som fx Economic Commission of Europe i Genève, hvis statistiske arbejde er organiseret under Conference of European Statisticians (CES).
Europa	I Europa organiserede OEEC ⁴ , senere OECD ⁵ fra 1948 statistisk samarbejde i tilknytning til økonomisk udviklingsarbejde, oprindeligt i de lande, der modtog Marshall-hjælp fra USA.
CES	Arbejde under Conference of European Statisticians er baseret på årlige chefstatistikermøder. De har været afholdt siden 1949, dog i uofficiel form indtil 1953. Desuden organiseres møder i faglige komitéer, der dækker mange statistiske felter. CES har i et lille halvt århundrede været en drivende kraft i et bredt samarbejde med repræsentanter fra alle dele af Europa, men også Israel, USA, Canada og på det seneste Australien har deltaget.
Europarådet	Også Europarådet har på særlige områder statistisk samarbejde. Rådet har fx behandlet spørgsmål om demografisk statistik (aldring), forskningsstatistik og kulturstatistik.
EU	Men tyngdepunktet i Europa er i stigende grad samarbejdet i EU, der nu også på langt de fleste punkter omfatter det Europæiske Økonomiske Samarbejdsråd (EØS). EU's statistiske kontor <i>Eurostat</i> , blev oprettet i 1959. Det har stået i spidsen for den fælles statistik, som har udviklet sig i takt med samarbejdets omfang og medlemslandenes antal. Dette samarbejde har haft store principielle og praktiske konsekvenser for medlemslandenes statistiske arbejde.
International rådgivning	Foruden det statistiske samarbejde som initieres af internationale organisationer, har der i årene efter Anden Verdenskrig i stigende grad været organiseret statistisk rådgivning fra land til land. Danske statistikere har som enkeltpersoner i mange tilfælde deltaget, og Danmarks Statistik har fra 1995 taget emnet op som en fast organiseret aktivitet.
Færøerne og Grønland	De ændringer, der er sket i styreformerne for de to nordlige områder i det danske rigsfællesskab, Færøerne og Grønland, har også haft konsekvenser med hensyn til statistikken. Endnu i 1950 udarbejdede Det statistiske Departement statistik for Færøerne og Grønland, men de har nu selv statistiske bureauer, der har det samlede ansvar for statistikken i henhold til love, vedtaget henholdsvis af Det færøske Lagting og Det grønlandske Landsting.

² International Labour Organization, Geneva.

³ United Nations Food and Agriculture Organization, Rom.

⁴ Organisation for European Economic Cooperation, Paris.

⁵ Organisation for European Co-operation and Development, Paris.

1.1 Det internationale samarbejdes funktioner og problemer

Generelt set er de overordnede formål med internationalt statistisk samarbejde som nævnt at udvikle statistikken og at gøre de nationale opgørelser sammenlignelige. Dette er afgørende for de internationale organisationer og nødvendigt for de enkelte lande, når de vil vurdere deres udvikling set i forhold til andre nationer.

Sammenligningsforudsætninger

At etablere fuldstændig sammenlignelighed mellem statistik, udarbejdet på baggrund af forskellige metoder og traditioner er ikke nogen let opgave. Den første betingelse er, at det grundlæggende begrebsapparat, herunder de anvendte *nomenklaturer*, er fælles eller i det mindste kan tjene til at belyse de forskelle, som trods alle bestræbelser har en tendens til at overleve i de nationale statistikker.

Internationale nøglepersoner

I 1980'ernes Danmarks Statistik var der endnu ikke som i de fleste andre lande medarbejdere, der havde til hovedopgave at behandle internationale sager. Meget faldt på chefen, rigsstatistiker N. V. Skak-Nielsen selv. Han ses her (t.v.) med to nøglemedarbejdere, bl.a. på dette område. Helge Toft-Nielsen (t.h.), international koordinator, hovedfunktion afdelingschef for erhvervsregisterstatistik og servicevirksomhed 1977-95, og Margrethe Risegaard Munck, arrangør af rejser, chefsekretær og som hovedfunktion redaktør af Statistiske Efterretninger i mere end en menneskealder. (Privat optagelse ca. 1980).

Metodeudvikling

Fra landenes synspunkt er det en vigtig sidegevinst ved det internationale samarbejde, at begrebsapparatet udvikles internationalt, idet det ofte ville være uoverkommeligt, specielt for ressourcetsvage lande, at gøre det selv.

Intellektuel udveksling	Endelig skal fremhæves effekten af den gensidige inspiration og udveksling af idéer og erfaringer, som under gunstige omstændigheder kan trives i de internationale fora. Specielt det nordiske samarbejde har givet nyttevirkninger på denne måde.
Mangfoldighedens følger	De aktører i det internationale samarbejde, der er nævnt ovenfor, er vigtige fra et dansk synspunkt. Opregningen giver sig ikke ud for at være udtømmende, men allerede organisationernes antal og arbejdsfelter indikerer, at der kan opstå problemer med samordning af de internationale bestræbelser. Det falder tilbage på landene selv at gøre, hvad der gøres kan for at hindre dobbeltarbejde. Danmark har på dette område bl.a. sammen med de øvrige nordiske lande og andre mindre nationer lagt sit lod i vægtskålen i størst muligt omfang, bl.a. da daværende rigsstatistiker Hans E. Zeuthen var medlem af forretningsudvalget for CES, det såkaldte bureau i 1992-94. Som et resultat af sådanne bestræbelser kan nævnes, at det årlige chefstatistikermøde i CES nu afholdes i fællesskab med EU og OECD, og at det i årene omkring 1990, som nærmere omtalt i kapitel 6, lykkedes at få etableret FN's og EU's nye nationalregnskabsystemer på fælles grundlag.

1.2 Dansk deltagelse i internationalt samarbejde

Danmarks Statistik og institutionens forgængere har i henhold til både 1895- og 1966-lovene været forpligtet til på Danmarks vegne at deltage i det internationale statistiske samarbejde og var allerede inden da engageret heri.

Et vækstområde	Udviklingstakten i Danmarks Statistiks deltagelse i internationalt rettede aktiviteter siden 1950 har været relativt stærk. Det kan anskueliggøres af, at hovedparten af de statistikker Danmarks Statistik udarbejder i dag er omfattet af EU-krav ⁶ og at antallet af rejsedage i Danmarks Statistik nu årligt er 1.300 (gennemsnit 1994-1998) ⁷ , hvor det i 1950 var en sjældenhed at medarbejdere i Det statistiske Departement deltog i internationale møder.
De nationale fordele	Hvad angår den del af det internationale arbejde, der ikke er obligatorisk, har der i den sidste menneskealder gradvis udmøntet sig en ny opfattelse af det internationale arbejdes betydning for den nationale statistik. Den kan kort udtrykkes således: Det er vigtigt med inspiration fra fagfæller. Udveksling af erfaringer og udvikling af "best practices", specielt ved nye tiltag er nyttig og kan hindre fejlgreb. I den officielle statistiks monopollignende situation er det af særlig betydning for den ansvarlige institution og dens omverden, at resultaterne kan vurderes i forhold til andres indsats. Endelig kan de internationale organisationers fastlæggelse af

⁶ Virksomhedsregnskab. 1998.

⁷ Virksomhedsregnskab. 1998.

overordnede statistiske principper som hovedregel tjene som bolværk mod eventuelle ønsker hos stærke nationale brugere om at påvirke de statistiske begreber ud fra interessebetonede hensyn.

Udvalgte
områder

Til belysning af internationale statistiske spørgsmål fra en dansk synsvinkel sættes der i de næste afsnit fokus på følgende felter: Det nordiske samarbejde, det statistiske samarbejde inden for EU og på den danske deltagelse i international rådgivning.

1.3 Statistisk samarbejde i Norden

Det nordiske statistiske samarbejde har to grene, organiseret under henholdsvis chefstatistikere og de nationale statistiske foreninger. Møder i de to fora har normalt været afholdt i forlængelse af hinanden og med tre års mellemrum. Men der har været afvigelser i dette mønster, bl.a. under krigsforhold.

Samarbejdets
karakter

I princippet er de to møderækker af forskellig karakter. Chefstatistikermøderne er af officiel natur, mens de øvrige møder er private, dog med en vis offentlig støtte. Der er udgivet udførlige rapporter om alle møder.

Værdifuld
kilde

Drøftelserne på de to mødeserier har bl.a. omfattet en række principielle og praktiske statistiske spørgsmål, som har været aktuelle på de pågældende tidspunkter. Rapporterne udgør derfor et værdifuldt kildemateriale, ikke alene om udviklingen i det nordiske statistiske samarbejde, men også om tidens tendenser i statistikken i almindelighed. Med hensyn til emner supplerer de to slags møder hinanden. Det kan fx nævnes at et tilbagevendende emne: Den statistiske udvikling i de enkelte lande i de senere år, i nogle tilfælde har været et programpunkt på chefstatistikermøderne og i andre tilfælde på de nordiske statistikforeningers møder.

Baggrunden

Det statistiske samarbejde har som udgangspunkt samme karakter som det nordiske samarbejde på andre områder. Det er således ikke bundet hårdt op på bestemte, bindende forpligtelser af den art, som medlemmerne af formålsbestemte sammenslutninger som EU og Nato medfører.

Historisk, ikke
retlig fællesskab

Imidlertid har der allerede som følge af de statsretlige forhold, som var gældende i statistikkens første tid, historisk set været tydelige fælles træk i den statistiske udvikling.

Eksempler

Blot to eksempler illustrerer dette. Verdens første befolkningsstatistik fra 1749 omfattede både Sverige og Finland, og Nordens første egentlige statistikkontor var *Danske og Norske Tabel-Contoir*, som eksisterede i en periode fra 1797. Det organiserede statistiske samarbejde tog som nævnt

sin begyndelse i 1889. Med hensyn til statistikkens organisation er der to traditioner: Den svensk-finske og den dansk-norske⁸, hvor den danske og norske statistik har været centraliseret fra begyndelsen har den svenske og finske haft et mere decentralt præg.

Samfundsmæssige lighedspunkter

Med de mange lighedspunkter i samfundsudviklingen i de nordiske lande, er det ikke så mærkeligt, at det nordiske samarbejde startede tidligt, og at det på trods af manglende juridiske forpligtelser har givet resultater. Disse er i øvrigt ikke mindst opnået gennem bilateralt samarbejde, inspireret af de kontakter, der er blevet knyttet ved møderne.

Eksempler

Som tre væsentlige eksempler kan nævnes:

- udviklingen af registerstatistikken, hvor Danmark næppe med held havde kunnet være praktisk pioner uden det store teoretiske forarbejde, som var udført i Sverige og Norge
- udviklingen af statistiske edb-standardsystemer, hvor landene i høj grad har brugt både hinandens idéer og værktøjer
- de nordiske lande har på nationalregnskabsområdet, siden udviklingen tog fart omkring 1950, hørt til de førende, bl.a. i kraft af samarbejde mellem de enkelte landes ledende personligheder på dette felt.

Det officielle nordiske samarbejde

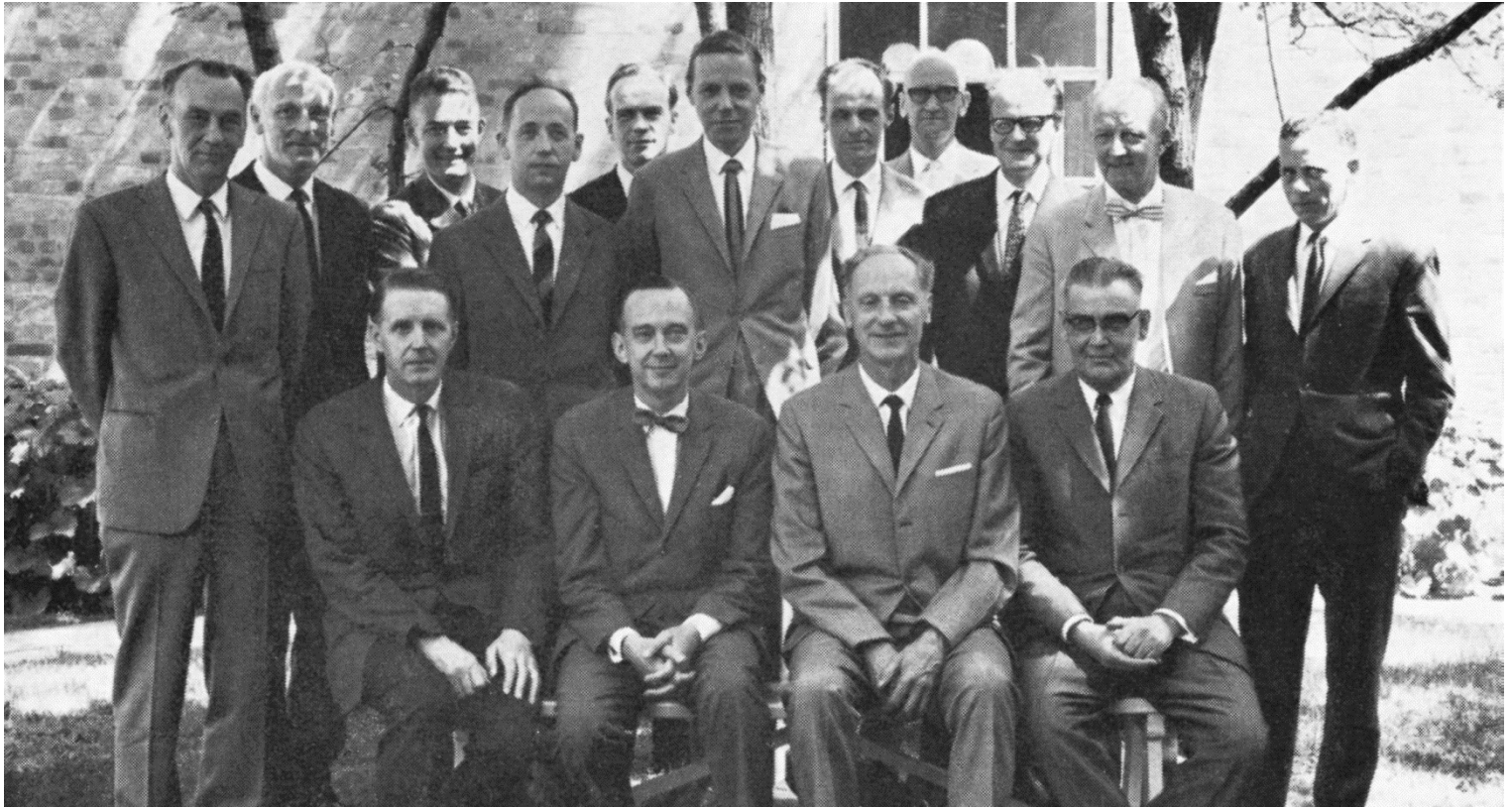
Det faste udgangspunkt for det nordiske statistiske samarbejde har siden 1889 været chefstatistikernes møder. Dette forum har været overordnet de øvrige officielle organer⁹. De nordiske aktiviteter på det statistiske område har - som det nordiske samarbejde i almindelighed - været underkastet mange ændringer i det 20'ende århundredes anden halvdel.

Løft i 1952

På chefstatistikermødet i 1952 besluttedes det på norsk initiativ at give det officielle statistiske samarbejde et principielt løft. Der havde allerede på dette tidspunkt været arrangeret lejlighedsvis møder mellem eksperter på forskellige statistiske områder, men man fandt nu, at tiden var inde til organisering af samarbejdet på fagligt niveau. I første omgang nedsattes fire udvalg om centrale emner, men mange flere fulgte efter. Samarbejdet udvidedes efterhånden også med nye mødeformer fx *kontaktmøder* om bestemte aktuelle spørgsmål og *seminarer*, hvor de nordiske statistikbureauers medarbejdere havde lejlighed til at drøfte statistiske problemer med udefra kommende eksperter.

⁸ *Norden förr och nu : et sekel i statistisk belysning*. Kbh. : Nordisk Statistisk Sekretariat, 1989.

⁹ Med undtagelse af enkelte statistikudvalg under faglige forvaltningsmyndigheder, fx på det sociale (NOSOSKO) og det sundhedsmæssige (NOMESKO) område.

Nordisk møde i dansk vadested

Det 24. Nordiske Chefstatistikermøde blev afholdt i København i juni 1966. Det var ved et tilfælde på et tidspunkt, hvor den nye lov om Danmarks Statistik var vedtaget, men endnu ikke trådt i kraft.

På billedet ses bagerst fra venstre: underdirektør Torfi Asgeirsson, Island; underdirektør Paal Bog, Norge; underdirektør Svein Nordbotten, Norge; byråchef Knut Medin, Sverige; kontorchef Leo Meyer, Danmark; byråchef

Klas Wallberg, Sverige; avdelingschef Georg Luther, Finland; kontorchef Henning Normann, Danmark; byråchef Sten Kruse, Sverige; fg. Departementschef Kjeld Bjerke, Danmark; fuldmægtig Edvard Pedersen, Danmark. Siddende: direktør Klemens Tryggvason, Island; generaldirektør Ingvar Ohlsson, Sverige; direktør Petter Jakob Bjerre, Norge; overdirektør Eino H. Laurila, Finland.

Oprustning i 1967	På chefstatistikermødet i 1967 blev på svensk initiativ foretaget en ny oprustning af samarbejdet, der bl.a. omfattede følgende beslutninger: Det øvrige internationale arbejde skulle respekteres som en overordnet ramme, men udviklingen i dette arbejde skulle følges tæt i de respektive nordiske udvalg. Samtidig skulle en vis koordinering af de nordiske synspunkter tilstræbes. Cheferne skulle fremover mødes hvert år i forbindelse med møderne i CES. Desuden skulle der oprettes et nordisk statistisk sekretariat, hvis midler hertil kunne bevilges af Nordisk Råd ¹⁰ .
Nordisk Statistisk Sekretariat	Nordisk Statistisk Sekretariat (NSS) blev hurtigt oprettet. Det fik til huse i Danmarks Statistik og formanden for sekretariatets bestyrelse var den danske rigsstatistiker. Sekretariatet kunne allerede på mødet i 1970 fremlægge en rapport om statistikken i EU ¹¹ .
Danmark i EU	Ved næste større chefmøde i 1973 satte Danmarks medlemskab af EU sit præg på nye drøftelser om samarbejdets udformning. Konklusionen blev, at samarbejdet skulle fortsætte, men med noget reduceret ambitionsniveau som følge af Danmarks Statistiks nye pligter i forhold til EU-statistikken. Der skulle dog lægges øget vægt på seminarer og kontaktmøder samt samarbejde på bi- og trilateralt plan.
Ny drøftelse i 1982	Først i 1982 kom samarbejdets fremtid på ny til principiel diskussion ved chefmødet ¹² . Det blev besluttet at det samlede antal møder ikke skulle overstige tallet for 1979-1982, og at normen i de enkelte udvalg skulle være et møde hvert andet år. På denne måde skulle der skabes plads til at tage nogle af de nye emner op, som pressede sig på.
...og i 1989	Ved statistikermødet i 1989 der markerede 100-året for samarbejdets oprettelse, blev dets fremtidige karakter igen drøftet. Fra dansk side foresloges en ret omfattende omlægning, byggende på koncentration af samarbejdet omkring udveksling af idéer, erfaringer og metoder. Der blev imidlertid ikke ved denne lejlighed besluttet mere afgørende ændringer ¹³ .
...og igen i 1992	Det gjorde der derimod på mødet i 1992 ¹⁴ . Her behandlede man en udredning foretaget af tidligere rigsstatistiker N. V. Skak-Nielsen på initiativ af Nordisk Ministerråd. Med udgangspunkt heri og i de ændringer i samarbejdets forudsætninger, som fulgte af Sveriges og Finlands medlemskab af EU samt Norges og Islands tiltrædelse af traktaten for det Europæiske Økonomiske Samarbejde (EØS), besluttede chefstatistikkerne med virkning pr. 1. januar 1993 en række ændringer i samarbejdets indhold og form, bl.a. med den følge at NSS's arbejdsopgaver ville blive væsentligt omlagt og formentligt reduceret, og at mødevirksomheden skulle

¹⁰ *Nordisk statistisk skriftserie*, 15. Oslo, 1968.

¹¹ *Nordisk statistisk skriftserie*, 19. Kbh., 1970.

¹² *Nordisk statistisk skriftserie*, 42. Kbh., 1984.

¹³ *Nordisk statistisk skriftserie*, 52. Kbh., 1990.

¹⁴ *Nordisk statistisk skriftserie*, 60. Kbh., 1992.

begrænses, navnlig ved at udvalgene skulle afløses af *netværk*, der fortrinsvis skulle holde kontakt på anden måde end ved møder.

Skærpede krav oppe fra	Disse ændringer var alene besluttet på initiativ af de nordiske chefstatistikere, men det lå i luften, at de midler som Nordisk Råd efter det store opbrud i de politiske forhold i Europa ville stille til rådighed for det nordiske samarbejde, ville blive reduceret. Det blev da også senere fra de politiske myndigheder tilkendegivet, at institutioner, der var oprettet på basis af støtte fra nordiske samarbejdsmidler, måtte leve op til nyformulerede krav om "nordisk nytte" på en meget håndgribelig måde.
Nedlæggelse af NSS	En gennemgang af de nordiske institutioner, foretaget af stiftamtmand Søren Christensen ¹⁵ indeholdt da også, trods venlige ord om det statistiske samarbejde, indstilling om nedlæggelse af NSS, en indstilling som blev tiltrådt af de nordiske samarbejdsministre på et møde i København den 10. april 1996.
Opgavernes fordeling	Herefter ophørte NSS sin virksomhed med virkning fra 1. januar 1997. NSS's ene hovedopgave - betjeningen af de nordiske samarbejdsgrupper varetages herefter af centralbureauerne selv, fortrinsvis ved disses internationale medarbejdere. Ansvar for NSS's anden hovedopgave: Udarbejdelse af <i>Nordic statistical yearbook</i> er overtaget af Nordisk Ministerråd, der efter licitation for en femårig periode har overdraget opgaven til Danmarks Statistik.
Status	Det officielle nordiske statistiske samarbejde fungerer ved udgangen af 1999 efter de retningslinier, som blev afstukket på chefstatistikermødet i 1992. Hovedhjørnestenen i samarbejdet udgøres af <i>netværk</i> ¹⁶ , hvoraf syv beskæftiger sig med generelle, tværgående aktivitetsområder, mens de resterende er knyttet til specifikke statistikområder. Aktivitetsniveau og samarbejdsformer i netværkene har imidlertid været varierende og chefstatistikkerne understregede på denne baggrund i 1999 overfor netværkerne nytten af den gensidige informations- og erfaringsudveksling.
Formandskab og sekretariat	Formandskabet for det nordiske statistiske samarbejde går årligt på skift mellem landene. Efter nedlæggelse af Nordisk Statistisk Sekretariat varetager formandskabslandet den tværgående sekretariatsbetjening.

¹⁵ Formand for evalueringsgruppe nedsat af Nordisk Ministerråd.

¹⁶ 38 pr. 1. januar 2000.

P.M. vedrørende anvendelsen af tegn i statistiske publikationer

„ *gentagelse*

– *nul*

○ *mindre end ½ af den anvendte enhed*

● *hvor det efter sagens natur er udelukket, at der kan forekomme tal*

... *tal kan forekomme i rubrikken, men der foreligger i det givne tilfælde ingen oplysning*

* *ved foreløbige tal og anslåede tal*

Melodi: *Josefin*

Statistikerens job er at tumle let med tal,
let med tal, tal, tal, letmetal, metal med tal,
og har han ingen tal, tumler han i alle fald,
alle fald, fald, fald, alle fald fald fald.

Ja, har han ingen tal, er der ingenting i vej'n,
ting i vej'n, vej'n, vej'n (tal er osse kun i vej'n),
for der, hvor tallet skulle stå, der sætter han et tegn,
han et tegn, tegn, tegn, han et eller andet tegn.

At o (nul) betyder nul, kan man også tænke sig – men nej,
sig men nej, nej, nej, man kan ikke tænke, nej,
for hvis der skal stå nul, skal der nemlig stå en – (streg),
stå en –, –, stor ståhej, nej slå en streg.

Ifald han har et tal, som han ikke sku' ha' ha't,
sku' ha' ha't, ha't, ha't, (hvorfor sku' et tal ha' hat),
så må det i tabellerne erstattes med en ● (klat)
med en ●, ●, ●, ja, det bli'r man nødt til at.

Tabeller, som har ,, ,, (fluer), er ingen fryd at se,
fryd at se, se, se, de er til fortrydelse,
og skal det ikke gentas, må man bruge DDT,
DDT, T, T, det er det, DD er T.

Det tal, der skulle stå, hvor han sætter . . . (prik, prik, prik),
.
det skulle han ha' haft fra kollega Diderik,
Diderik, rik, rik er en dovendiderik.

En * (stjerne) ved et tal kan man ikke misforstå,
misforstå., stå, stå, man kan som en mis forstå,
det tal er bare noget, manden selv har fundet på,
fundet på, på, på, det er no'et man ikke må.

Vi mangler dog et tegn, ja, vor liste er kun halv,
er kun halv, halv, halv, ja, vor liste er kun halv:
det tegn, der kan erstatte de almindelige tal,
lige tal, tal, tal, både u- og lige tal.

Det nordiske statistiske samarbejde giver sig mere udtryk i faglig styrkelse end i bindende konventioner. På chefstatistikermødet i 1952 blev man med inspiration af andre internationale fora dog enige om at indføre de indrammede statistiske standardsymboler. Det fremkaldte på banketten for det nordiske statistikermøde ovenstående ironiske kommentar i form af en sang, som ofte repeteres ved festlige lejligheder.

1.4 Statistikken i EU

Danmarks indtræden i de europæiske fællesskaber i 1973 kom i løbet af få år til at betyde en markant forøgelse af Danmarks Statistiks indsats i det internationale arbejde. Man havde ganske vist et par år tidligere ved besvarelse af spørgsmål fra et folketingsudvalg i 1971 vurderet, at de statistiske konsekvenser for Danmark ikke ville blive særligt store. Men allerede det følgende år hvor Danmarks Statistik som ansøgerland begyndte at deltage i mødeaktiviteterne, blev det klart, at denne vurdering ikke ville holde stik. Under påvirkning af intensiveringen af EU-samarbejdet er udviklingen siden, navnlig efter 1990, accelereret. Konsekvenserne for statistikkens vedkommende gør sig navnlig gældende på følgende områder:

Arbejdet i EU	For det <i>første</i> er der selve arbejdet med at deltage i EU's aktiviteter på det statistiske felt, dels i kommissionsregi under ledelse af det generaldirektorat i Luxembourg, <i>Eurostat</i> , der forestår det statistiske arbejde, dels i arbejdsgrupper under Ministerrådet i Bruxelles. Rejseaktiviteten i relation til disse møder blev hurtigt af betydelig størrelse.
Kravene	For det <i>andet</i> er der den tilpasning af den nationale statistik, der er nødvendig for at Danmark kan opfylde EU's statistiske krav, i aftaler ("gentleman agreements") eller i retsakter. Nu omfatter disse krav store dele af egentlig arbejdsmarkeds-, erhvervs- og økonomisk statistik ¹⁷ . På personstatistikens øvrige områder er kravene bl.a. knyttet til afgivelse af folke- og boligtællingens oplysninger hvert 10. år samt social- og uddannelsesstatistik, men udvidelse af EU-statistikken drøftes også her.
Dataleverancer	For det <i>tredje</i> udgør arbejdet med at fremstille og videregive statistiske resultater i form af dataleverancer, som er øremærket til EU-brug en meget væsentlig andel af Danmarks Statistiks samlede output ¹⁸ .
Båndlagt prioritering	For det <i>fjerde</i> har EU-kravene medført oprettelse - eller opretholdelse - af statistikker, som under de givne budgetforhold, ikke havde kunnet prioriteres ud fra nationale hensyn. EU-forpligtelserne påfører således de nationale aktiviteter bindinger, der begrænser mulighederne for at imødekomme nationale omstillings- og prioriteringsønsker.
Ledelsesressourcer	For det <i>femte</i> har Danmarks Statistik i betydeligt omfang måtte sætte ressourcer, herunder ledelseskræfter, ind i deltagelse i Kommissionens, Rådets og de nationale beslutningsprocesser vedrørende EU-statistikken. Disse er i Danmark er organiseret i et tværgående, interministerielt koordinationsystem.

¹⁷ *Virksomhedsregnskab*. 1998.

¹⁸ Hovedparten af de ca. 2.500 tabeller, der laves pr. år til internationale organisationer (gns. 1994-98, jf. *Virksomhedsregnskab*. 1998, afsnit 2.1) leveres til EU.

Yves Franchet og
Jan Plovsing

I Yves Franchets lange periode som generaldirektør for Eurostat er der sket en markant udvikling i den europæiske statistik og effektivisering i dennes omfattende organisation. Han ses her sammen med rigsstatistiker Jan Plovsing ved et møde i København. (Danmarks Statistik).

EU-arbejdet
obligatorisk...

Som nævnt har også det generelle internationale samarbejde haft stigende betydning siden 1950, men dette kan på grund af dets overvejende frivillige karakter ikke på samme måde som EU-arbejdet sætte sig igennem i de grundlæggende beslutninger om statistikkens udformning.

...og omkostningskrævende

Tilslutningen til EU har således for den danske statistik medført væsentlige løbende udgifter og engangsudgifter. De tilskud som ydes fra EU's side, kan langt fra opveje disse udgifter.

EU-statistikens retlige grundlag

Det retlige grundlag for statistikproduktionen i De Europæiske Fællesskaber har været under stadig udvikling. Ikke alene er mængden af retsakter på de enkelte statistikområder løbende blevet forøget, men der er også indført generelle retsakter, der fastlægger rammerne for statistikproduktionen. Også på traktatniveau er der sket udvikling, idet der ved gennemførelsen af Amsterdam-traktaten blev indført en speciel artikel om statistik.

Rom-traktaten

I Rom-traktaten fandtes ingen egentlige bestemmelser om statistik. Derfor er de retsakter, der fastlægger de enkelte statistikområder knyttet til forskellige artikler i traktaten, hvilket bl.a. har betydet at vedtagelsesproceduren er forskellig. Retsakterne vedrørende landbrugsstatistik er knyttet til bestemmelserne om fælles landbrugspolitik, og disse kan vedtages af

Rådet med enstemmighed efter høring af Europa-Parlamentet. Retsakterne vedrørende udenrigshandelsstatistikken henviser til bestemmelserne om det indre marked, og disse kan vedtages af Rådet med kvalificeret flertal i samarbejde med Europa-Parlamentet og efter høring af Det Økonomiske og Sociale Udvalg. Langt de fleste af statistikretsakterne er imidlertid baseret på en generel bestemmelse i traktaten om, at Kommissionen for at gennemføre sine opgaver kan indhente alle nødvendige oplysninger og foretage alle nødvendige undersøgelser med de begrænsninger og betingelser, der er fastsat af Rådet. Det følger af Traktaten i øvrigt, at Rådet kan vedtage retsakter på dette område med simpelt flertal.

Fortrolighedsforordningen

I 1988 blev den første generelle retsakt om udøvelsen af det statistiske samarbejde vedtaget, nemlig forordningen om statistisk fortrolighed, der regulerer betingelserne for udveksling af fortrolige data mellem medlemslandene og Eurostat. Forordningen knyttede fortrolighedsbegrebet til de nationale definitioner og fastsætter de principper og datasikkerhedsregler, der skal gælde for udveksling af data. Endelig foreskrives nedsættelsen af det udvalg, der skal tage stilling til spørgsmål om udveksling af fortrolige data og om statistisk fortrolighed generelt.

Statistical Law

Allerede i begyndelsen af 1990'erne startede arbejdet i EU-regi med at udarbejde en forordning med generelle regler for EU-statistikken, altså omtrent svarende til lov om Danmarks Statistik. Hensigten var først og fremmest at lovfæste de allerede eksisterende rammer for statistiksamarbejdet. Endvidere skulle Eurostats rolle formaliseres og præciseres. Forordningen, der også kaldes *Statistical Law*, blev vedtaget i februar 1997.

Indholdet

Den fastlægger, at der skal udformes rammeprogrammer, som nærmere beskriver hovedtemaerne i EU-statistikens indhold. Bindende krav forudsætter selvstændige EU-retsakter for de enkelte statistikker. Forordningen fastsætter endvidere principper for statistikproduktionen, udmøntet i krav om upartiskhed, pålidelighed, relevans, omkostningseffektivitet, statistisk fortrolighed og gennemsigtighed. Endvidere er der regler for formidling af statistiske data og for beskyttelse af fortrolige data. Yderligere fastlægges indholdet af begrebet *statistisk fortrolighed*, således at det efter *Statistical Law* får samme indhold i alle lande.

Eurostats rolle

Som et principielt vigtigt punkt fastlægger *Kommissionens afgørelse af 21. april 1997* i tilslutning til *Statistical Law*, at det alene er Eurostat, som er berettiget til at modtage og håndtere oplysninger, der er underkastet statistisk fortrolighed og som i henhold til særlig bestemmelse skal afgives fra medlemslandene. Det slås endvidere fast, at Eurostat er bundet af forordningens bestemmelser.

Amsterdamtraktaten

Forberedelserne til *Statistical Law* forløb parallelt med en diskussion om traktatfæstelse af den generelle statistikproduktion på linie med en tilsvarende statistisk forpligtelse inden for det europæiske centralbanksystem. Endvidere mente især de store medlemsstater, at der var behov for at ind-

føre en procedure for vedtagelse af statistikretsakter, der krævede mere end simpelt flertal. Derfor blev det i Amsterdam-traktaten bestemt, at Fællesskabsstatistikker skal udarbejdes i henhold til principperne i Statistical Law og vedtages efter proceduren om fælles beslutningstagning med Europa-Parlamentet.

Lov om
Danmarks
Statistik

Da EU's rådsforordninger umiddelbart gælder frem for national lovgivning, som ikke må indeholde overlappende bestemmelser, medførte vedtagelsen af Rådets forordning om udenrigshandel mellem medlemsstaterne (INTRASTAT), at det var nødvendigt at fjerne den tilsvarende nationale hjemmel i lov om Danmarks Statistik. Endvidere blev der indsat en ny bestemmelse i lov om Danmarks Statistik, der gør det muligt på beslutning af økonomiministeren efter indstilling fra Danmarks Statistiks styrelse at implementere fremtidige EU-statistikretsakter.

De europæiske
centralbanker

I Amsterdam-traktaten er der i en protokol om statuten for Det Europæiske System af Centralbanker og Den Europæiske Centralbank fastsat regler om indsamling af statistisk information. Arbejdsdelingen mellem statistikmyndighederne og de nationale centralbanker i medlemslandene er dog meget forskellig. I Danmark er der indgået en samarbejdsaftale om den finansielle statistik, der medfører at Danmarks Nationalbank skal dække det øgede behov for international sammenlignelig statistik på det finansielle område. Denne arbejdsdeling har gjort det nødvendigt at ændre lov om Danmarks Statistik således, at Danmarks Statistiks styrelse i nærmere bestemt omfang kan overlade indsamling, bearbejdelse og offentliggørelse af statistik på det finansielle område til Danmarks Nationalbank.

Retsakter
og aftaler

EU-samarbejdets juridiske grundlag er ikke alene formelle forpligtelser i form af retsakter (forordninger, direktiver, beslutninger mv.), men også frivilligt indgåede aftaleforhold ("gentleman agreements", serviceaftaler mv.). I takt med EU-samarbejdets intensivering op gennem 1990'erne, udarbejdes en stadig større del af statistikken dog i henhold til forpligtede retsakter, der definerer statistik, der skal leveres til EU. Pr. 1. januar 2000 gælder der 130 EU-retsakter, der berører det statistiske arbejde¹⁹.

Komplicerede
procedurer

De beslutningsprocedurer, der gælder i EU og nationalt for gennemførelse af EU-retsakter, er omfattende. For statistikens vedkommende er det en yderligere komplikation, at statistikken i EU og dermed også i Danmark - behandles i forbindelse med de sagsområde, som den pågældende statistik nærmest relaterer sig til. Navnlig efter at antallet af statistiske retsakter er steget betragteligt i løbet af den seneste halve snes år, udgør dette arbejde derfor et stort sagskompleks for Danmarks Statistik. De følgende afsnit indeholder en kort oversigt over det europæiske og det danske beslutningssystem.

¹⁹ Lovsamling om statistik. Kbh. : Danmarks Statistik, 1998 og *Strategi 2005*. 2000.

Den europæiske del af beslutningssystemet

De overordnede rammer og principper for det europæiske statistiske samarbejde er som nævnt nu fastlagt i Statistical Law. I henhold til bestemmelserne heri fastlægges de indholdsmæssige rammer i *det statistiske femårsprogram*, som danner grundlag for Kommissionens udarbejdelse af operationelle, årlige programmer. Det senest vedtagne rammeprogram vedrører perioden 1998-2002²⁰ og udgør det femte af sin art.

Eurostat	Koordination og styring af det europæiske statistiske samarbejde varetages af én central statistikinstitution, De Europæiske Fællesskabers Statistiske Kontor, <i>Eurostat</i> , der har status som generaldirektorat og dermed er en del af Kommissionen. Ud over at planlægge den statistiske udvikling og forestå lovgivningsforberedelser varetager Eurostat det praktiske arbejde med at bearbejde og offentliggøre statistiske oplysninger, indsamlet fra medlemslandene på grundlag af de allerede gennemførte programmer.
Mere og fastere samarbejde	Gennemførelsen af statistiske programmer foregår i samarbejde mellem Eurostat og de nationale statistikmyndigheder. Samarbejdet har ændret karakter og antaget fastere og fastere form, og større og større omfang efterhånden som Fællesskaberne har udviklet sig.
Programudvalg	Allerede umiddelbart efter Kul- og Ståunionens tilblivelse begyndte generaldirektørerne for de daværende seks medlemslande at mødes regelmæssigt. Det skete inden for rammerne af de såkaldte DGINS-møder ²¹ , der afholdtes et par gange om året. I 1989 blev DGINS-mødernes status ændret, da Rådet besluttede at omdanne denne institution til et officielt EU-organ, benævnt <i>Udvalget for Det Statistiske Program (SPC)</i> ²² .
Kompetence og funktion	SPC's medlemskreds er generaldirektørerne for de nationale statistikbureauer under forsæde af Eurostats generaldirektør, og herudover deltager nu generaldirektørerne for EØS-landene uden stemmeret i møderne. SPC mødes normalt fire gange årligt og er rådgivende i forbindelse med udarbejdelsen af femårs-programmet, af de årlige arbejdsprogrammer og i andre strategiske spørgsmål. SPC inddrages også i forberedelsen af statistikretsakter, og inden Kommissionen oversender et forslag til Rådet, forelægges det SPC til udtalelse. Herudover godkender SPC alle frivilligt indgåede aftaler. Endelig fungerer SPC som <i>gennemførelseskomité</i> i forhold til en række <i>rammeforordninger</i> , og skal på disse områder træffe afgørelse om bestemte statistiske spørgsmål sammen med Kommissionen. Arbejdet i SPC foregår på grundlag af indstillinger fra et meget omfattende netværk af kommissionsarbejdsgrupper og taskforces, der refererer til SPC.

²⁰ Rådets beslutning af 22. december 1998.

²¹ Conférence des Directeur-Généraux des Instituts Nationaux de Statistique.

²² Rådets afgørelse af 19. juni 1989.

Partnership Group	SPC's ansvarsområde er meget omfattende. For at støtte og koordinere arbejdet blev der i maj 1995 oprettet hvad der svarer til et forretningsudvalg, benævnt Partnership Group. Denne var oprindeligt sammensat efter EU's trojkaprincip med Eurostats generaldirektør som formand. Som led i en effektivisering af hele SPC-systemet fik Partnership Group i 1999 styrket sin kompetence, udvidet sit mandat samt en formand, der skulle udpeges ved valg og hvis funktionsperiode blev fastsat til to år. Øvrige medlemmer er generaldirektøren for Eurostat og for det aktuelle, de to kommende og det afgående formandskabsland samt en repræsentant for EØS-landene. Som den første formand under den nye ordning blev rigsstatistiker Jan Plovsing valgt ²³ .
Eurostat-arbejdsgrupper mv.	Substansforberedelsen af nye statistikretsakter sker i Eurostats <i>arbejdsgrupper</i> med baggrund i oplæg fra Eurostat. Alle medlemslande er repræsenteret i arbejdsgrupperne, som hovedregel ved statistikbureauerne. Alle statistiske samarbejdsområder er nu dækket af arbejdsgruppestrukturen, og antallet af arbejdsgrupper er vokset markant i 1980'erne og 1990'erne. Undertiden foregår teknisk betonet udredningsarbejde i <i>taskforces</i> , hvori kun en snævrere kreds af medlemslandene er repræsenteret ²⁴ .
Rådsarbejdsgrupper	Når Rådet har modtaget det færdige forslag til retsakt fra Kommissionen, behandles det i en rådsarbejdsgruppe med deltagelse af medlemslandene, der for Danmarks vedkommende er repræsenteret af Danmarks Statistik ²⁵ . Derefter sendes sagen til De Faste Repræsentanters Komité (COREPER), hvorefter den forelægges Ministerrådet.
Den fælles beslutningsprocedure	Med Amsterdam-traktaten er statistiske retsakter blevet omfattet af den såkaldte <i>fælles beslutningsprocedure</i> , hvilket indebærer at Europa-Parlamentet inddrages parallelt med Ministerrådet i behandlingen af forslaget. Europa-Parlamentet har dermed med hensyn til statistiske retsakter fået en langt mere central placering i beslutningsprocessen end tidligere.
Gennemførelseskomitéer	I statistikretsakterne er der ofte givet Kommissionen bemyndigelse til at fastsætte detaljerede regler eller endog foretage mindre justeringer af retsakterne under forudsætning af accept i en <i>gennemførelseskomité</i> . Foruden i SPC er Danmarks Statistik med i ni sådanne komitéer.
Komitologi	Den såkaldte komitologi-procedure, der kendetegner disse komitéer, har i 1990'erne fået stadig mere central betydning for udfyldningen af mange rådsretsakter. Ikke mindst det statistiske samarbejde i relation til gennemførelsen af Den Økonomiske og Monetære Union er i vid udstrækning baseret herpå.

²³ Se endvidere bind 1, side 184 og 185.

²⁴ I 1997 var Danmarks Statistik repræsenteret i 96 arbejdsgrupper og 28 taskforces i kommissionsregi, i 1998 deltog man i 75 arbejdsgrupper og 25 taskforces, i 1999 i 81 arbejdsgrupper og 27 taskforces.

²⁵ I 1997, 1998 og 1999 var Danmarks Statistik repræsenteret i henholdsvis 5, 6 og 6 arbejdsgrupper i rådsregi.

Den danske del af beslutningssystemet

De beslutninger som skal træffes, når dansk stilling til en retsakt skal tages, er for alle sagskategoriers vedkommende underkastet én generel procedure, hvis principielle formål er at sikre størst mulig dansk indflydelse på EU-beslutningsprocesserne og samtidig sørge for, at de nødvendige forudsætninger herfor er opfyldt, bl.a. ved at skabe størst mulig sikkerhed for at problemer identificeres så tidligt som muligt, at der såvidt muligt opnås enighed mellem det pågældende sagsområdes interessenter, og at samtlige de instanser, der skal deltage i sagsbehandlingen, er fuldt informerede.

Et interministerielt system

Til at sikre at forudsætningerne opfyldes og målene nås, er der etableret et formaliseret, interministerielt koordinationsystem. Dette system består af fire beslutningssniveauer, som sagerne skal passere sideløbende med, at der udarbejdes bestemte dokumenter, hvis tidsmæssige placering, formål og indhold er afstemt efter beslutningsprocessen i EU.

Ressortmyndighedens stilling

Det er ressortmyndigheden - for den generelle statistiks vedkommende altså Danmarks Statistik - der er ansvarlig for, at denne procedure respekteres og i den sidste ende også for den indstilling, der afgives til de politiske myndigheder.

Niveauerne

Det danske EU-beslutningssystem har fire niveauer:

- *specialudvalgene* (pr. 1. januar 1999 i alt 31) er embedsmandsudvalg sammensat af sagsområdets interessenter samt Udenrigsministeriet, der er repræsenteret i samtlige specialudvalg. Disse udvalg foretager en grundlæggende sagsbehandling med sigte på at tilvejebringe et substantielt, koordineret grundlag for Danmarks holdning. Danmarks Statistik er p.t. permanent repræsenteret i tre af disse udvalg
- *EU-udvalget*, der er et embedsmandsudvalg under Udenrigsministeriets formandskab, er sammensat af permanente eller ad hoc repræsentanter for ressortmyndighederne (Danmarks Statistik er ikke fast medlem). Dette udvalg afgrænser og forbereder de sager, der kræver politisk afgørelse
- *Regeringens Udenrigspolitiske Udvalg* er et ministerudvalg, der træffer de politiske afgørelser på baggrund af EU-udvalgets oplæg
- *Folketingets Europaudvalg*, som regeringen forelægger alle spørgsmål af væsentlig betydning og vedtagelser af større rækkevidde.

Papirerne

De dokumenter, der skal udarbejdes af ressortmyndighederne, in casu Danmarks Statistik, er:

- *grundnotater* med tidlig faktuel orientering af Europaudvalget om sagens substans
- *rammenotater* med forslag til præcisering af danske ønsker til brug for specialudvalgsbehandlingen

- *bidrag til kommenteret dagsorden* med oplæg til afklaring af, i hvilket omfang det forventede forhandlingsresultat i EU kan accepteres fra dansk side
- *aktuelle notater*, der udelukkende indeholder *faktiske* oplysninger til Europaudvalget som supplerende, faktisk grundlag for vedkommende ministers mundtlige oplæg.

Systemets implikationer

For Danmarks Statistik har inddragelsen i dette interministerielle system, kombineret med de senere års mange nye statistiske retsakter, haft en række praktiske og principielle konsekvenser.

Omfattende sagsbehandling

Denne udvikling har medført, at Danmarks Statistik som ressortansvarlig myndighed i stadig stigende omfang har måttet forestå sagsbehandling i forhold til koordinationssystemets mange aktører. Sagsbehandlingen indeholder bl.a. høring af berørte offentlige og private institutioner, udarbejdelse af de ovenfor nævnte og andre notater, ligesom Danmarks Statistik bistår med udarbejdelsen af instrukser, talepunkter mv. til brug for beslutningsprocessens sidste, politiske faser.

Ny dimension

Danmarks Statistiks administrative arbejde har med andre ord på en forholdsvis kort årrække fået en ny dimension, der lægger beslag på betydelige ressourcer, og som har bragt de europæiske statistiske afgørelser nærmere på den politiske beslutningsproces end de nationale.

Bevaret autonomi

I praksis er Danmarks Statistiks indstillinger imidlertid i så godt som alle tilfælde fulgt, og Danmarks Statistik må således i alt væsentligt siges at have bevaret den ressortautonomi, som er tiltænkt institutionen i lov om Danmarks Statistik, jf. bemærkningerne herom i bind 1, side 172.

Budgetvirkninger

Derimod har de budgetmæssige konsekvenser af EU-beslutninger på statistikkens område forårsaget en del problemer for Danmarks Statistik, jf. omtalen heraf i forbindelse med andre budgetproblemer i bind 1.

Hovedpunkter i den statistiske EU-lovgivning

Som nævnt er mange danske statistikker berørt af EU-krav. EU-lovgivningen er mest omfattende på det erhvervsstatistiske område, og betydelig på det økonomiske område, hvorimod det personstatistiske område er forholdsvis lidt EU-lovreguleret.

Udviklingen i store træk

Der er i begyndelsen af 2000 i alt over 130 retsakter²⁶, der regulerer de oplysninger som medlemslandene skal afgive til EU. Set i relation til statistiske områder har udviklingen i store træk været følgende:

²⁶ *Lovsamling om statistik*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1998. På det tidspunkt var der 109.

Landbrug	Landbruget var et af de første områder, der blev omfattet af den statistiske EU-lovgivning og det, hvor antallet af retsakter er størst. Det startede med brede retsakter om undersøgelser af landbrugets generelle struktur og med enkelte retsakter om helt specielle områder som fx frugttræer. Senere og især i 1990'erne er animalske produkter blevet dækket af EU-lovgivningen. Endvidere gennemføres på landbrugsområdet ret ofte retsakter, der alene tilsigter forbedring af den eksisterende statistik.
Transport	Også statistikken for transport af gods på vej, jernbane og vandveje var tidligt omfattet af EU-lovgivning, og inden for de sidste år er også passagerbefordring blevet omfattet.
Erhvervsstruktur	I begyndelsen af 1990'erne blev årlige undersøgelser af industriproduktionen omfattet af EU-lovgivningen. Væksten inden for servicesektoren og indførelsen af det indre marked har imidlertid medført et væsentligt øget behov for sammenlignelig statistik på hele erhvervsområdet. I slutningen af 1996 blev den såkaldte <i>strukturforordning</i> vedtaget. Ifølge denne skal der udarbejdes meget detaljeret statistik for alle private erhverv undtagen landbrug og fiskeri. Forordningen skal være fuldt gennemført fra og med statistikåret 1999.
Erhvervs-konjunktur	Der blev i begyndelsen af 1998 vedtaget en forordning, hvis formål er at etablere en fælles ramme for konjunkturstatistikken inden for EU. Konjunkturforordningen dækker samme område af erhvervslivet som strukturforordningen, men er endnu kun gennemført inden for industri, byggeri, handel og serviceerhverv. Den skal imidlertid dække alle områder senest i år 2003. Hvor strukturstatistikkerne opgøres årligt eller med større mellemrum, er konjunkturopgørelserne måned- eller kvartalstillinger.
Udenrigs-handel	Inden for økonomisk statistik var udenrigshandelsstatistikken det første store statistikområde med EU-lovgivning. Siden 1975 har der været krav om, at medlemslandene skulle udarbejde en meget detaljeret statistik på grundlag af data indsamlet som en integreret del af oplysningerne på tolddokumentet (det såkaldte <i>enhedsdokument</i>). I forbindelse med gennemførelsen af det indre marked i 1993 bortfaldt toldpapirene ved samhandel mellem EU-landene, og statistikoplysningerne er siden blevet indsamlet direkte fra virksomhederne i et nyt EU-reguleret statistiksystem - INTRASTAT, jf. omtalen heraf i bind 1 og i kapitel 6 i dette bind.
Extrastat	Også handelen med ikke-EU lande er undergivet lovgivning. Der skete en revision i 1995, hvor flere data end tidligere blev omfattet af EU's krav, men grundlaget for denne statistik er fortsat enhedsdokumentet.
National-regnskab	På nationalregnskabsområdet startede EU-samarbejdet allerede i begyndelsen af 1970'erne med vedtagelsen af den første udgave af det europæiske nationalregnskabssystem. Senest i 1995 skulle medlemslandene gennemføre et moderniseret europæisk nationalregnskabssystem ENS95 med indførelse af nye beregningsprincipper og definitioner, jf. omtalen i kapi-

tel 6. Under det gamle system skete indberetningerne til EU på aftalemæssig basis, men med ENS-forordningen er indberetningerne blevet obligatoriske.

Forbruger-
prisindeks

I 1995 blev rammerne for arbejdet med opstilling af et harmoniseret forbrugerprisindeks for EU-landene enkeltvis og for EU under ét fastlagt. Dette indeks indgår som en central baggrundsoplysning ved tilrettelæggelsen af pengepolitikken i EU. Harmoniseringen er gradvist øget, idet der efterhånden er medtaget en række nye varer og tjenester, ligesom beregningsformlerne er blevet tilpasset.

Lønstruktur

På det personstatistiske område er EU-lovgivningen ikke så omfattende som på de øvrige statistiske hovedområder, men EU-reguleringen startede tidligt. Lige siden Danmark blev medlem af Det Europæiske Fællesskab har der været krav om udarbejdelse af lønstruktur- og arbejdsomkostningsundersøgelser for alle private arbejdsgivere med mere end 10 ansatte - typisk med ca. 4 års mellemrum. Strukturundersøgelserne blev dog ikke gennemført mellem 1978 og 1995. Undersøgelserne blev oprindeligt hjemlet af enkeltstående retsakter, men i midten af 1990'erne blev der gennemført en forordning med faste 4-årige terminer med stærkt udvidede krav.

Beskæftigelse

Allerede ved Danmarks Statistiks tiltræden af EU skulle der udarbejdes arbejdsstyrkeundersøgelser, oprindeligt med to års mellemrum, jf. omtalen heraf i bind 1. Landenes forpligtelser på dette område er blevet gradvist øget og omfatter for Danmarks vedkommende nu kvartalsvise arbejdskraftundersøgelser baseret på ca. 60.000 telefoninterviews om året.

Aage la Cour
og
Henning Normann

Danmarks Statistik tog international rådgivning på programmet i 1995, men også før den tid var danske statistikere involveret i internationalt arbejde.

To gode eksempler er personerne på billedet, Aage la Cour (forrest), afdelingschef i Danmarks Statistik indtil 1977, var chef for EU-statistikens generaldirektorat, Eurostat, 1977-82 og Henning Normann, som før han blev kontorchef i Det statistiske Departement i 1958, var "economist" i FAO i otte år.

(Privat optagelse).

1.5 International rådgivning

Et væsentligt område for internationalt samarbejde er rådgivning til lande, der ønsker at forbedre deres statistikproduktion. Sådant arbejde støttes typisk med bistandsmidler både af internationale organisationer, herunder EU, og nationale bistandsorganisationer, i Danmark af Danida.

Start i
1990'erne

Overgangen til markedsøkonomi i de mellem- og østeuropæiske lande gav anledning til at Danmarks Statistik i begyndelsen af 1990'erne modtog en række anmodninger om hjælp til at tilpasse statistikproduktionen i disse lande til de nye krav. Det var en tid, hvor behovene var akutte og idéer og forslag fra vesteuropæiske eksperter ofte blev modtaget uden tøven. Danmarks Statistik gennemførte i denne periode en række korttidsmissioner til en række lande og sendte også observatører til den ekstraordinære folketælling i Makedonien i 1994.

Organiseret
rådgivning
fra 1995

Efter samråd med Udenrigsministeriet blev en formalisering af den internationale rådgivning inden for Danmarks Statistiks rammer foretaget i januar 1995, og funktionens betydning blev yderligere bekræftet gennem oprettelse af en særlig konsulentenhed i 1996. Ledetrådene for dennes arbejde er, at rådgivning over længere perioder og med en større sammenhæng i opgaverne tilstræbes, og at indsatsen hovedsagelig bør koncentreres i et begrænset antal lande.

Uddannelses-
aspektet

Fra Danmarks Statistiks egen synsvinkel har deltagelse i international rådgivning en ikke uvæsentlig sidegevinst, idet de deltagende medarbejdere herved får erfaring i at arbejde i et internationalt miljø med forventede følgevirkninger i forbedrede sprogkundskaber og øget fleksibilitet. Det tilstræbes på denne baggrund at medarbejdere fra alle fagområder kan få lejlighed til at deltage i den internationale rådgivning.

Støtte til eksperter
hjemmefra

Både ved planlægningen af missioner og under udsendelse får eksperterne støtte fra International Rådgivning. Som led i dette gennemføres fra 1998 specielle kurser. Informationsmateriale og anbefalinger findes samlet både i en trykt håndbog og på Danmarks Statistiks interne informationsnet.

Finansiering

De projekter som Danmarks Statistik deltager i, er dækket af indtægter udefra. Danske midler vil typisk være til rådighed i lande, som er prioriteret i den danske bistandspolitik. I de østeuropæiske lande er der også EU-midler til rådighed. Disse præmisser har i høj grad været bestemmende for den kreds af lande, som Danmarks Statistik har ydet bistand.

Østeuropa

I Rusland arbejdede Danmarks Statistik i 1995-1998 sammen med *Goskomstat* i Moskva i et projekt om etablering af et informationscenter og et bibliotek. Et større projekt blev gennemført i Makedonien sammen med Statistikcentralen i Finland i 1997-1999. Danmarks Statistiks indsats drejede sig om virksomhedsstatistik og formidling af statistik.

Baltikum

De tre baltiske lande (Estland, Letland og Litauen) har i ret betydeligt omfang benyttet sig af dansk rådgivning. Af større projekter kan nævnes et fællesbaltisk energistatistisk projekt i 1996-1998 og et virksomhedsstatistisk projekt i Litauen i 1997-1999.

Afrika

Til brug ved det sociale topmøde i København i 1995 udarbejdede Danmarks Statistik efter FN's anmodning et dokument om socialstatistik, hvilket bidrog til at øge Danmarks Statistiks internationale kontakthorisont. Kontakter til afrikanske lande resulterede i et projekt i Uganda, som efter en grundig planlægning startede i april 1998 med udsendelse af en ekspert, som skulle være til rådighed for det ugandiske statistikbureau i en længere periode. Dette er blevet suppleret af en række korttidsmissioner. De lokale forhold har givet anledning til, at Danmarks Statistik har deltaget i udviklingen af statistikproduktionens infrastruktur.

Medvirken som underleverandør

De nævnte projekter har været under dansk ledelse, men Danmarks Statistik har i en række tilfælde også medvirket som underleverandør, bl.a. under inspiration af samarbejdet i det nordiske kontaktnet om international rådgivning.

International underskrivelse

Fra midten af 1990'erne tog Danmarks Statistiks officielt international rådgivning på programmet. Her ses generaldirektør for det makedonske statistikbureau, Ms Svetlana Antonovska og rigsstatistiker Jan Plovsing underskrive en aftale om konsulentbistand til Makedonien. I baggrunden Ms Mira Todorova, formidlingschef i det makedonske statistikbureau. (Danmarks Statistik).

1.6 Færøerne og Grønland

Oprindeligt blev statistikken for Færøerne og Grønland varetaget af Det statistiske Departement/Danmarks Statistik, for Grønlands vedkommende i samarbejde med Ministeriet for Grønland. I tilslutning til de hjemmestyreordninger, der blev gennemført i henholdsvis 1948 og 1979, er dette ændret, således at ansvaret for den samfundsbelysende statistik er hos de to områders respektive myndigheder.

Færøerne

Allerede i 1930'erne blev statistikken om færøske forhold udarbejdet på grundlag af færøsk lovgivning. Den første generelle statistiklov blev gennemført i 1949 og sat i kraft i 1950. Til varetagelse af de statistiske opgaver blev i begyndelsen af 1950'erne oprettet en statistisk afdeling, *Hagdeildin*, som i starten navnlig udarbejdede statistik for fiskeri og landbrug. For andre statistiske opgaver var der tale om en glidende overgang fra dansk til færøsk regi helt frem til 1980'erne. Fx blev to folketællinger i henholdsvis 1970 og 1977 slutbearbejdet af Danmarks Statistik. *Hagdeildin* blev også sekretariat for det økonomiske råd Buskarparaðið, da dette blev oprettet i 1961. Den færøske statistik er nu samlet i *Hagstova Føroya*, som blev oprettet som egentligt statistisk centralinstitut i 1991. I perioden 1996-99 udførte Danmarks Statistik for dansk bevilgede midler i samarbejde med Hagstova Føroya et større konsulentarbejde, der havde til formål at videreudvikle den færøske statistik²⁷.

Grønland

Den første lov om Danmarks Statistik omfattede også Grønland. Danmarks Statistik udarbejdede derfor i en periode den grønlandske statistik i samarbejde med Ministeriet for Grønland. Samarbejdet blev bl.a. kanaliseret gennem Kontaktudvalget for statistik over Grønland. I 1989 oprettedes Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik/Grønlands Statistik, der efterhånden har overtaget alle statistiske opgaver. Denne proces blev afsluttet i 1994 med overdragelse af bl.a. beregninger af det grønlandske reguleringspristal. Grønlands Statistik har indgået en aftale med Danmarks Statistiks internationale rådgivning, hvorefter der kan ydes uformel rådgivning ved mindre opgaver, mens større opgaver kan udføres mod betaling. Den uformelle kontakt styrkes bl.a. af, at nogle af Danmarks Statistiks medarbejdere har arbejdet i Grønlands Statistik i en periode.

²⁷ Danmarks Statistik og Hagstova Føroya: *Afsluttende rapport om konsulentprojektet*. Kbh., 1999.

2. Fremstillingsmetodik

Lidt forenklet kan man sige, at der er tre typer af metoder, der er afgørende for fremstillingen af statistik. Databehandlingsmetoder, indholdsstyrende metoder og teoretiske metoder.

Databehandlingsmetoder

Databehandlingsteknikken er afgørende for de fysiske processer, som er nødvendige for at de statistiske rådata kan indsamles og bearbejdes til færdig statistik. Det er indlysende, at det er vigtigt, at disse fysiske processer er hurtige og billige: Derfor har den moderne elektroniske tekniks potentiale i denne henseende været så givende for statistikproduktionen.

Indholdsstyrende metoder

De metoder, som er afgørende for den færdige statistiks indhold og kvalitet, kunne man kalde indholdsstyrende. Det er de metoder, der er nødvendige for rationelt at kunne tage stilling til afgrænsningen af det univers, som en given statistik skal belyse, til definitionerne af dens begreber, til formulering af de spørgsmål, som indberetterne skal besvare samt til systematisering, kvalitetssikring og kategorisering af de statistiske data. Denne type metoder er det de statistiske centralbureauers og deres internationale baglands opgave at udvikle. De adskiller sig begrebsmæssigt fra databehandlingsmetoderne, men er medbestemmende for de krav, som statistikken må stille til disse.

Teoretiske metoder

I den statistiske teori udvikles på matematisk/sandsynlighedsteoretisk grundlag metoder til at udvinde information af givne statistiske data. Disse metoders hovedrolle kan siges at ligge i statistisk analyse, men finder dog også i stigende grad anvendelse i forbindelse med fremstillingen af statistik, hvor de bidrager til at forøge den forædlingsværdi, som skabes ved omdannelsen fra rådata til færdige statistiske resultater.

Praksis

Selv om man kan holde de tre typer af metoder begrebsmæssigt adskilt, må de i den fremstillingsmæssige praksis spille tæt sammen. I de sidste 50 år er det databehandlingsmetoderne, der i kraft af computerteknologien har været mest synlige, men betydningen af udviklingen på de andre områder bør ikke undervurderes. Den tekniske udvikling har imidlertid også muliggjort, at kravene til statistikens indholdsmæssige egenskaber har kunnet sættes i vejret, og har desuden skabt grundlag for de meget omfattende og komplicerede beregninger, som er nødvendige for i større stil at anvende metoder fra den statistiske teori i fremstillingsprocessen.

Kapitlets formål og indhold

At følge de processer, som denne mangesidede metodiske udvikling har ført med sig, ville sprænge rammerne for denne fremstilling. Det, der forsøges i de følgende afsnit 2.1-2.5 er at illustrere de stadier - fra håndarbejde til IT-teknologien - som den statistiske fremstillingsteknik har passeret i de sidste 50 år. I de følgende afsnit (2.6-2.11) omtales udviklingen i de mest centrale, indholdsorienterede metodespørgsmål.

2.1 Manuel fremstillingsteknik

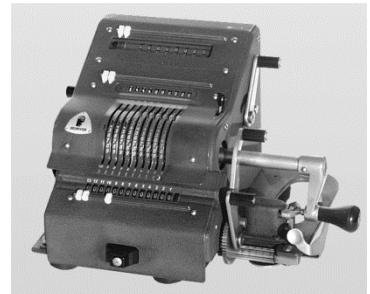
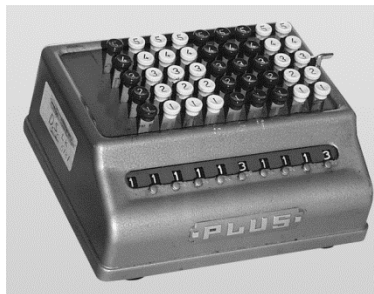
Endnu i 1950 blev de fleste statistikker i deres helhed bearbejdet manuelt. I de større statistikker var massearbejdsbetonede dele af bearbejdningen dog typisk hulkortbaseret, men manuelle arbejdsprocesser havde også på disse områder væsentlig betydning.

Den administrative hovedkilde	En statistisk hovedkilde var dengang som nu oplysninger, som kom fra det administrative system. Det kunne være oplysninger, som primært havde andre formål end statistiske (fx fødselsattester, dødsattester, kommunale regnskaber), eller oplysninger, hvis formål var rent eller overvejende statistiske, men som blev indsamlet af det administrative system (fx import- og eksportoplysninger, indsamlet via toldmyndighederne).
Halvfabrikata	Oplysninger fra administrative kilder kunne også være delvis bearbejdede allerede ved modtagelsen. Det var fx tilfældet i den daværende byggestatistik, hvis grundlag var oplysninger, som de enkelte kommuner indsendte til Det statistiske Departement, sammentalt til kommunetotaler.
Tællingskommissærer	Grundoplysninger til de store tællinger - folke-, bolig-, erhvervs- og landbrugstællinger - blev indsamlet af kommunerne, der til dette arbejde typisk anvendte <i>tællingskommissærer</i> , der henvendte sig personligt til de husstande eller bedrifter, som tællingen omfattede og i fællesskab med disse sørgede for at få oplysningerne frem. I folke- og bolig-tællingerne udgjorde også "ejereren eller dennes repræsentant", ofte viceværten, et led i indsamlingsprocessen i ejendomme med flere boliger.
Postspørgeskemaer	Indsamling af oplysninger ved hjælp af <i>postspørgeskemaer</i> blev, når det ikke drejede sig om store tællinger, anvendt i erhvervsstatistikken, men havde ikke nær samme omfang som i dag. Adresserne blev påført med håndkraft eller ved hjælp af <i>adressograf</i> . Den manuelle adressering var kedsommelig og tidskrævende, men kunne ofte foretages i den periode, hvor den øvrige arbejdsmæssige belastning var lav.
Journalisering og sortering	Det første led i en manuel bearbejdningsproces var journalisering af det indkomne materiale og sortering af dette i de kategorier, der blev fastlagt som et led i bearbejdningens systematisering.
Revision	Næste led i processen var <i>revisionen</i> , dvs. søgning efter mulige fejl. Når sådanne fandtes og ikke kunne berigtiges umiddelbart, blev der foretaget en ny henvendelse til indberetterne, når dette var overkommeligt. Dette var ved større opgørelser en langvarig og sinkende - men nødvendig - proces.
Optælling	Det følgende led i processen var optællingen. Denne kunne ske direkte fra grundoplysningerne fx ved hjælp af <i>plustellere</i> eller - sjældnere - <i>strimmelmaskiner</i> - men der kunne også være indskudt en forberedende proces. Det kunne fx være <i>pinding</i> eller overførsel til <i>tælleskemaer</i> . Val-

get af metode var bl.a. motiveret af specifikationskravene og oplysningernes struktur.

- Kontrol** Uanset hvilken optællingsmetode, der blev anvendt, kunne der ske fejl. Derfor blev oplysningerne trin for trin afstemt og kontrolleret gennem alle bearbejdningsfaser.
- Svagt beredskab** Et af problemerne ved den manuelle bearbejdningsform var, at resultaternes format og specifikation blev bundet op på den oprindelige sorteringsform. Hvis der senere blev behov for andre opdelinger måtte hele grundmaterialet gennemgås på ny. Beredskabet for senere bearbejdning ud fra nye synsvinkler var med andre ord ikke ret stort. Dette gjaldt selvfølgelig i endnu højere grad, når materialet allerede delvis var sammentalt hos leverandøren.
- Ombearbejdning besværlig** Under alle omstændigheder var det med manuel teknik en besværlig proces at foretage opgørelser, der ikke var planlagt forud. I folketællingerne var materialet særligt stort og anvendelsesmulighederne meget omfattende. Hulkortteknikken var derfor givende. Men allerede før de første hulkort i 1911, brugte man her særlige *tællekort*, hvortil vigtige oplysninger blev overført. Disse kort kunne omsorteres manuelt efter behov. Denne teknik var en god hjælp, selv om der var tale om en langsommelig proces.
- Manuskriptfremstilling** Statistikens slutprodukt - publikationerne - blev typisk fremstillet via manuskripter, der var baseret på korrekturrettelser i forhold til den forrige udgave af statistikken. Det var en let og hurtig metode, men den grafiske teknik, som den forudsatte - håndsatning - var dyr. Samtidig kunne metoden undertiden virke noget konserverende på tekstkommentarerne.

Klapretræ og svinger

Da manuel statistikbearbejdning endnu var det almindelige, blev en meget stor del af regnearbejdet i forbindelse med kontroller, sammentællinger og beregninger udført på mekaniske regnemaskiner, som de afbillede. Den til venstre er en plustæller, kaldet "klapretræ", en enkel, elegant sammentællingsmaskine, der for den meget øvede var hurtig og effektiv. Apparaten til højre, en "svinger", kunne gange hurtigt, dividere lidt langsommere og for den indviede endog uddrage kvadratrødder. Den var særligt egnet til procentregning. (Danmarks Statistik).

2. 2 Hulkortepoken

Det statistiske Departement tog som den første institution i Danmark hulkort i brug ved folketællingen 1911¹. De var af typen "Hollerith" og blev leveret af IBM. Hulkortudstyr fra IBM fandtes i Danmarks Statistik helt op til 1977. I en periode fra 1930-1950 anvendtes i udenrigshandelsstatistikken desuden Power-maskiner af engelsk fabrikat. Fra 1963 til 1978 tillige UNIVAC 1004 og 1005. Den sidste med magnetbåndstation.

Mere fart,
flere processer

Hulkortteknikken øgede tempoet i bearbejdningen, men gav flere ekstra arbejdsprocesser. Før bearbejdningen kunne begynde, måtte oplysningerne omsættes til koder, der kunne udstanses (*hulles*) i hulkortene, hvor der var plads til 80 (IBM) eller 45 (Power) cifre. Ved at anvende to huller i hver "kolonne" kunne man desuden overføre alfabetiske oplysninger i primitiv form (kun store bogstaver - ingen tegn). På overgangen til edb-teknikken blev de alfabetiske muligheder dog forbedret og forskellige former for anvendelse af tekster blev herved muliggjort.

Maskintyper

Ved hulning og kontrolhulning anvendtes særlige maskiner, som var forsynet med numeriske, evt. alfabetiske tastaturer. Oplysningerne kunne herefter indgå i det videre opgørelsesarbejde ved hjælp af specialiserede maskiner. Det var et tidens tegn, at disse som regel omtaltes med angliserede betegnelser. De vigtigste typer var:

- sorteringsmaskiner (*sorterer*)
- optællingsmaskiner (*tabulatorer*)
- maskiner til sammenfletning af hulkortsæt (*collatorer*)
- maskiner, der kunne gange og dividere (*calculatorer*)
- maskiner, der var særligt egnede til at påvise fejl ved at finde ulogiske eller usandsynlige kombinationer (*card prove*)

Datidens
programmering

Før end de respektive funktioner kunne udføres måtte maskinerne imidlertid *kobles*, dvs. indstilles til de bestemte opgaver, de skulle udføre. Det skete ved hjælp af tavler, der styrede det elektriske kredsløb i maskinerne ved hjælp af flyttelige ledninger (*koblingstavler*). UNIVAC maskinerne havde dog et internt lager til programmer for kørselsafviklingen.

Eksperterne

Hulkortoperatørerne, der stod for både koblingsarbejdet og selve kørselsafviklingen, fulgte almindeligvis opgaverne, ikke maskinerne. Når mange opgaver skulle behandles samtidig, kunne der derfor let opstå kødannelser.

Flaskehalse

De ulemper, dette gav, var en af de omkostninger, som måtte betales for hulkortteknikkens hurtighed. Som et særligt markant eksempel på, at flaskehalse kunne være en bivirkning, kan nævnes, at udenrigshandelsstatistikken i en periode beslaglagde ca. $\frac{3}{4}$ af den samlede hullekapacitet. Da

¹ De elektriske maskiner. *Statistiske Efterretninger*, 1911, nr. 5.

denne statistik samtidig havde høj prioritet, betød det ofte ventetider for andre statistikker, specielt i måneder med mange ferie- og fridage.

Lettere genbearbejdning, men alligevel...

Hulkortteknikken medførte, at det ikke var så vanskeligt som tidligere at gå tilbage i bearbejdningsprocessen, i hvert fald ikke når det gjaldt mindre tællinger. Derimod kunne en grundlæggende omsortering af en folketælling beslaglægge ét mandeår. For store opgaver var det at foretage en ikke-planlagt ombearbejdning derfor stadig bekosteligt.

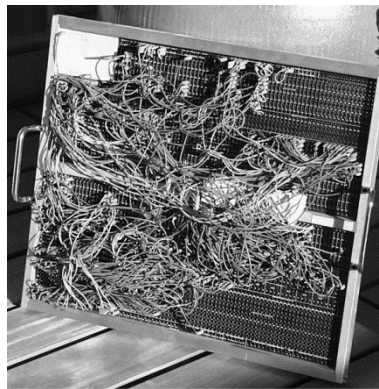
Elektronikkens betydning

Hulkortmaskinernes tekniske princip var elektromekanisk, men fra omkring 1950 begyndte der at fremkomme maskiner, der delvis byggede på elektronisk teknik. Dette gav en mærkbar forøgelse i hulkortmaskinernes kvalitet og kapacitet, der bl.a. kom det store bearbejdningsarbejde ved 1950-folketællingen til gode.

Af- og tilgang af operatører

Da anvendelsen af hulkortteknik i begyndelsen af 1950'erne tog fart i erhvervslivet, søgte Danmarks Statistiks erfarne hulkortoperatører ikke sjældent ud som ledere af hulkortarbejde i erhvervsvirksomheder. Tendensen fortsatte, da anvendelse af edb-teknik slog igennem, idet Det statistiske Departements trænede hulkortfolk havde gode forudsætninger for at tilegne sig denne teknik. På den anden side fik Danmarks Statistik tilgang fra *Statens Hulkortcentral*, der blev nedlagt, da *Datacentralen* (I/S Statens og Kommunernes datacentral af 1959) blev oprettet.

Koblingstavle

Hulkortmaskinen blev programmeret til det arbejde, de skulle udføre ved hjælp af koblingstavler. Styringen af instrukserne skete ved hjælp af flyttelige ledninger, hvis placering altså var afgørende for, hvilke funktioner maskinerne udførte med udgangspunkt i de hulkort, som løb igennem dem. (Danmarks Statistik).

Nye faser i bearbejdningen

Hulkortmaskinerne betød lettere og hurtigere afvikling af de tungere arbejdsprocesser og større bearbejdningmæssig fleksibilitet. Prisen herfor var, at den samlede bearbejdningsproces kom til at omfatte flere led. I modsætning til de manuelle funktioner var disse nye aktiviteter centraliserede. Den samlede bearbejdningsproces blev dermed mere kompliceret. Dette krævede mere bevidst og systematiseret planlægning, men der blev ikke som senere i edb-tiden opstillet formaliserede krav til den.

Arbejdsprocesserne	<p>De nye trin i bearbejdningen var:</p> <ul style="list-style-type: none"> – <i>hulning</i>, dvs. udstansning på hulkortene af oplysninger, som i forvejen var kodede, dvs. systematiseret og sat på talform – <i>kontrulhulning</i> brugtes som regel systematisk eller evt. på stikprøvebasis som sikring mod hullefejl – <i>fejlsøgning</i>. På dette stadium af den tekniske udvikling var maskinel fejlsøgning kun et check på, at tidligere kontrolprocedurer havde virket. Det man sikrede var at hulkortene kun indeholdt "lovlige koder" og at de planlagte tabeller ikke ville komme til at vise datakombinationer, der ikke svarede til virkeligheden, fx gifte syv-årige. Det var en besværlig proces at rette fejlene. De krævede at man gik tilbage i processen og udskiftede de fejlbehæftede hulkort – <i>sortering og optælling</i>. De sidste led i processen bestod i sortering og optælling af de tal som skulle bruges til den færdige statistik.
Slutprodukt	Slutproduktet af hulkortarbejdet var tabeller på lister foldet i saksak, kaldet tapeter ² . De indeholdt en rå udgave af statistikresultaterne, som dog skulle gennem en mere eller mindre omfattende bearbejdning og redigering, før de var publiceringsmodne.
Anvendelse til adressering...	Det var således navnlig i de centrale bearbejdningsprocesser, at hulkortteknikken havde sit virkefelt. I indsamlingsfasen blev hulkort fra begyndelsen af 1950'erne brugt til adressering fra registre, men metodens muligheder var begrænsede, fordi de tekstmæssige muligheder var små. Men udskrivningen blev kraftigt effektiviseret ved anvendelsen af UNIVAC maskinerne.
...og til publikationsfremstilling	Også i 1950'erne begyndte man at publicere oplysninger baseret på affotograferede hulkortlister. Dette var en billig, men typografisk mindre tilfredsstillende mangfoldiggørelsesform.

2.3 Edb-tiden

Som nævnt i bind 1 blev egentlig edb-teknik forholdsvis sent taget i brug i den danske statistikproduktion. Det skete først i 1967, efter at nyordningen af den danske statistik var gennemført.

Store fordele i sigte

De mange institutionspolitiske og organisatoriske vanskeligheder³ ufortalt, var edb-teknikkens potentielle fordele store og blev øget yderligere, da Danmarks Statistik fik eget hovedanlæg i 1971. Men det tog tid at gennemføre omlægningen med de store krav til planlægning og programmering, som dette stillede.

² Et andet navn er *leporellolister*.

³ Omtalt i bind 1, kapitel 5 og 6.

Stor omlægning, kort tid	Denne overgang fra hulkort til edb blev gennemført på kortere tid, medførte en yderligere acceleration af bearbejdningstempoet og gav anledning til endnu flere centraliserede arbejdsprocesser end omlægningen fra manuel teknik til hulkort.
De største først	Men også denne gang var det de største opgaver, der først blev overført til den nye teknik. Det var bl.a. dele af folketællingen 1965 og udenrigshandelsstatistikens centrale bearbejdning. Hertil kom de opgaver, der var forudbestemt til at løses på edb, fordi grundoplysningerne forelå på magnetbånd. De første opgaver af denne type var statistik og erhvervsregister, etableret på grundlag af oplysninger fra den nye afgiftsform, merværdiaffigten eller momsens, der trådte i kraft i 1967.
Fra hulning til skærmregistrering	Ved indkodningen af <i>programmer</i> (svarende til koblingen af hulkortmaskinerne) og ved dataregistreringen anvendtes indtil videre hulkort. <i>Dataskærme</i> , hvorfra indkodning direkte kunne finde sted, blev taget i brug til registrering og programmering først i 1970'erne. I slutningen af 1970'erne brugtes også skærmterminaler til decentrale statistiske funktioner (kørselsafvikling og programmering). I 1981 var der i alt opstillet ca. 100 skærmterminaler nogenlunde ligeligt fordelt på de tre formål. Antallet af skærmterminaler steg i rask tempo til omkring 400 ved slutningen af 1980'erne, da de blev afløst af pc'ere med nettilslutning.
Standardprogrammer...	Denne udviklingstendens fremmede edb-anvendelsen. Det samme gjorde specielle statistiske <i>standardprogrammer</i> . De var gennemgående kendetegnet ved at kræve mere maskinel kapacitet end de ordinære programprog. Deres fortrin var, at de kunne anvendes uden speciel edb-eksperise, og de muliggjorde derfor en decentralisering af edb-arbejdet.
...af egen tilvirkning	Til brug fortrinsvis for professionelle edb-folk udarbejdede Danmarks Statistiks systemafdeling egne standardprogrammer. Disse sparede både maskin- og programmørkapacitet og var hurtige at sætte sig ind i for edb-uddannede. De fik også en vis anvendelse uden for Danmarks Statistik, bl.a. i Budgetdepartementet og i udlandet i forbindelse med den udveksling af edb-programmel, der fandt sted via UN's arbejdsgruppe for edb i Geneve.
...og importerede	Standardprogrammer af den type, som ikke-edb-eksperter kunne anvende, blev ikke udviklet i Danmarks Statistik, men man anvendte i stor udstrækning "importerede" programmer, bl.a. det norske STP, det svenske Tab 68 og AXIS, det amerikanske meget stærke TPL samt det kommercielt udviklede statistiske programsystem SAS ⁴ , som efterhånden fik en væsentlig rolle at spille.

⁴ Statistical Analysis System.

Adressering og rykning	I modsætning til hulkortteknikken var edb-teknikken velegnet til indsamlingsarbejde, og allerede fra omkring 1969 foregik adressering og rykning hovedsagelig via edb.
Medaljens to sider	Edb-teknikken gav en enorm forøgelse af tempoet i produktionsprocesserne. Men den var sårbar, fordi den var afhængig af uddannede edb-folk, der var et knapt gode. Desuden gav produktionsprocessens mange led risiko for flaskehalse, der ikke sjældent gav forsinkelser, særligt for de statistikker, der ikke var højt prioriterede.
Afgørende gennembrud	I Danmarks Statistik blev ansættelse af datalogistuderende og stigende anvendelse af standardprogrammer af forskellige typer en god hjælp til at klare ressourcекnapheden. Selv om der var andre problemer, var edb-teknikkens gennembrud en af de afgørende forudsætninger for væksten i den danske statistikproduktion fra sidst i 1960'erne til først i 1990'erne.

2.4 Informationsteknologien

Ultimo 1989 var edb-udviklingen i Danmarks Statistik kommet så vidt, at der var 419 terminaler og 19 pc'ere, som var koblet til hovedanlægget. Desuden var der 36 "stand-alone" pc'ere. Der var således allerede sket en udvikling i retning af en decentralisering, men som omtalt i bind 1 blev der i 1989 truffet beslutning om en yderligere gennemgribende omlægning af Danmarks Statistiks teknik.

Udgangspunkt og indhold	Denne tekniske reform blev gennemført i 1990'ernes første år. Som omtalt var et vigtigt led i den, at hver medarbejder fik sin egen pc med netforbindelse til det centrale anlæg. Denne decentralisering med indbygget kapacitetsforøgelse løste efterhånden de fleste flaskehalsproblemer. Desuden skabte den harmoni mellem det tekniske system og institutionens hævdevundne og velbegrundede princip om decentral statistikfremstilling.
Koncentreret fremstillingsproces	Overgangen til den nye ordning betød, at den statistiske produktionsproces kunne koncentreres i samme enhed, i et vist omfang endog på samme person. Alle fremstillingsprocesser fra inddatering til færdige resultater i form af sætteklart manuskript, input til databanker osv. kunne, når omlægningen fik fuld virkning, udføres fra samme arbejdsplads, nemlig et skrivebord med pc-installation, der via net var tilknyttet Danmarks Statistiks hovedanlæg.
Forventede fordele	Ved denne ordning kunne man forudse dels besparelser i tid og arbejdsmængde, fordi ventetiden blev formindsket, og dels større arbejdstilfredshed, fordi de resultater, som de enkelte enheder og personer havde ansvaret for at frembringe i mindre grad end før, blev afhængige af processer i centraliserede enheder.

Men ting tager tid	Det var derfor med god grund, at der blev knyttet store forventninger til den nye produktionsteknik. Dette var dog ikke ensbetydende med at udviklingen kom til at gå hurtigt og smertefrit. Ændringer af så gennemgribende rækkevidde medfører i sig selv stærkt behov for ny planlægning og for nye uddannelser. Også de obligatoriske indkøringsproblemer og skuffelser med hensyn til de nye edb-systemers faktiske ydeevne, når de konfronteredes med statistikproduktionens krav, nedsatte tempoet i fornyelsen.
Effekten	Men der er ikke tvivl om, at en betydelig effektivitetsstigning efterhånden har sat sig igennem på tre områder, som er vigtige set fra samfundets synspunkt: Omkostningerne, produktionstiden og statistikken pålidelighed. De mange statistiske nydannelser i løbet af 1990'erne havde ikke været inden for rækkevidde uden denne omlægning.

2.5 Den grafiske teknik

Også på det grafiske område er udviklingen gået hurtigt. Siden 1950 har sætteteknikken gennemløbet en række trin: Fra håndsats over maskinsats og fotosats af monterede maskinlister til edb-baseret fotosats.

Mere integration	Hovedtendensen har været overgang til stadig mere avanceret teknik og stigende integration med primærstatistikens produktionsproces. En konsekvens heraf har været, at større og større dele af arbejdet udføres internt i Danmarks Statistik.
Første stadium	Det første led i integrationsprocessen kan siges at have fundet sted, da man i 1960'erne begyndte at anvende affotografering af edb-lister, forud monteret med nødvendige tabeltekster, som grundlag for offsettryk.
Fotosats midt i 1970'erne	Fra midten af 1970'erne blev der produceret publikationer på basis af fotosats, direkte overført fra edb-medium. 1978-udgaven af Statistisk Årbog - Danmarks Statistiks publikationsmæssige flagskib - var den sidste, der blev trykt på grundlag af bly-sats.
Danmarks Statistiks grafiske aktivitet...	Danmarks Statistiks eget trykkeri blev etableret i 1969 med henblik på fremstilling af Statistiske Efterretninger og andre mindre opgaver. Det anvendte traditionel teknik indtil 1978, hvor det første elektroniske tekst-behandlingsanlæg blev installeret.
...har udviklet sig	Fra 1980 er al sætning, også af større publikationer, foretaget af Danmarks Statistiks egen grafiske sektion, mens det kun er mindre trykkeopgaver, herunder efterhånden også spørgeskemaer mv., der udføres internt. Fra 1989 har datasætningen kunnet ske i Danmarks Statistiks eget regi, således at tal og tekst i elektronisk form via <i>fotosætning</i> omsættes til trykbar sats. Omtrent samtidig påbegyndtes eksperimenter med <i>desktop publishing</i> .

Integration af sætningen Med informationsteknologien er de grafiske funktioner blevet maksimalt integreret med de øvrige tekniske aktiviteter, og sætning sker automatisk inden for Danmarks Statistiks egne rammer.

2.6 Den metodiske udfordring

At statistikken kvantitativt set har udviklet sig med stormskridt er ikke nødvendigvis ensbetydende med at indholdets kvalitet er fulgt med. Tværtimod har der af statistikere og brugere verden over i processens forløb været udtrykt bekymring for det modsatte.

Bekymringernes grundlag Baggrunden for denne pessimisme er rimelig nok: Med stigende anvendelse af automatisk, centraliseret teknik og ikke mindst af administrative data, er afstanden mellem statistikkens kilder og den for statistikken ansvarlige blevet større, og alt andet lige er mulighederne for kontrol med indhold og kvalitet blevet mindre.

Fordelene større end ulemperne Det har været opfattelsen i Danmark, at de risici, som dette indebærer, i høj grad må tages alvorligt, men at fordelene - større dækningsområde, lavere omkostninger, forholdsvis hurtige opgørelser - alligevel måtte være udslagsgivende for den strategi, der skulle vælges. Med dette udgangspunkt var det en given sag, at ny metodeudvikling var påkrævet, ikke blot med henblik på de tekniske procedurer, men også til sikring i bred forstand af kvaliteten af statistikkens indhold.

Metodestrategier De fleste mindre og mellemstore lande, som har en veludviklet, centraliseret statistik - og som Danmarks Statistik gerne sammenligner sig med - har alle særlige metodeudviklingsenheder. De gælder fx de fleste nordiske lande, Holland, Canada, New Zealand og Australien. Fordelen ved at råde over sådanne metodeenheder er, at det er lettere at sætte kraft ind på vanskelige udviklingsprojekter, at opsummere, systematisere og videregive indvundne erfaringer, at gennemføre pilotprojekter og at holde optimal forbindelse med universiteternes forskning i teoretisk statistik.

Nødvendighed En sådan metodeenhed har i Danmarks Statistik været et ønskemål en del år, men først på det seneste har det været muligt at oprette en sådan. I international sammenligning er den af beskeden størrelse, jf. omtalen i kapitel 7.

De forhånden-værende søm Den metodeudvikling, som har været en nødvendig forudsætning for de sidste årtiers statistiske vækst, har derfor med de fordele og ulemper, det har givet, haft sit tyngdepunkt i fagorganisationen - efter omstændighederne med støtte af projektgrupper, bistand af eksperter ude fra og af metodeudvikling i internationale organisationer og nabolandene.

Centrale metode-spørgsmål I de følgende afsnit resumeres udviklingen siden efterkrigstiden på nogle udvalgte metodiske hovedfelter. En oversigt over de da eksisterende me-

todespørgsmål i relation til prisindeks findes i *Indeksberegninger i Danmarks Statistik*, Danmarks Statistik 1985. Nationalregnskabs- og modelmetodik er omtalt i de respektive afsnit i kapitel 6.

2.7 Spørgeteknik

I efterkrigstiden blev man i Det statistiske Departement i stigende grad opmærksom på, at den spørgeteknik, der anvendes ved indsamling af oplysninger, kan være afgørende for de opnåede resultater. Dette gav anledning til, at man ved spørgeskemabaserede undersøgelser søgte at optimere formuleringen af spørgsmålene og at præsentere disse overskueligt.

Meningsfyldte spørgsmål

Fra et statistisk centralbureaus synspunkt er det vigtigt, at de stillede spørgsmål er klare og meningsfyldte for de adspurgte, og at arbejdet med at besvare dem ikke giver forståelsesproblemer eller bliver så belastende, at svarene udebliver eller bliver forkerte.

Afkrydsning

Bl.a. disse hensyn ligger bag anvendelse af "lukkede spørgsmål", dvs. at den adspurgte kan svare ved simpel afkrydsning. Denne teknik var samtidig hensigtsmæssig i forhold til hulkortbearbejdningen, fordi kode- og hullarbejdet herved forenkles.

Præudfyldte formularer

Teknisk er det nu i visse tilfælde muligt at anvende spørgeformuleringer, der er individuelt afpasset til den enkelte indberetter, således at arbejdet med at svare lettes, samtidig med at kvaliteten i oplysningerne forbedres.

Spørgeskema-udsnit

Vare nr.	Mængdeenhed	Aktuelt kvartal		Forrige kvartal			
		Faktureret mængde og værdi Mængde	I 000 kr.	Virksomhedens salg Mængde	I 000 kr.	Industriens totalsalg pr. varen Mængde	I 000 kr.
4923.9030.00	I 000 stk			9	8.050	110	70.135
9504.4000.00	stk			99	900	2.155	233.587
9505.1090.00					50		857.101

Illustrationen viser - som eksempel på avanceret spørgeteknik - en central del af det spørgeskema, der bruges i den kvartalsvise varestatistik for industrien. Idéen er, at hver enkelt virksomhed kun spørges om de varer, den plejer at fremstille, men således at der er plads til at indføje nye varer. Tidligere skulle virksomhederne selv finde de relevante varer på lister med mange varer. For at støtte udfyldelse og sammenlignelighed er der påført oplysninger fra sidste kvartal for virksomheden selv samt landstotalen, således at virksomheden kan følge udviklingen i sin andel af produktionen af forskellige varer..

Elektronisk indberetning	Den seneste indberetningsmetode, som den tekniske udvikling har muliggjort, er elektronisk indberetning baseret på, at de ønskede oplysninger dannes i indberetternes edb-systemer og overføres elektronisk til Danmarks Statistik. Ved denne fremgangsmåde er der besparelseeffekt både hos Danmarks Statistik og indberetterne, som i stigende grad har øje for de fordele, som denne indberetningsform giver.
Reducerede omkostninger	Med sådanne foranstaltninger har omkostningerne ved spørgeskemabaseret statistik, både for indberetterne og Danmarks Statistik, kunnet nedbringes, men denne indsamlingsform kan dog i prisbillighed ikke konkurrere med data fra administrative kilder. Men det er ikke på alle områder, at sådanne data findes eller har de for statistikken nødvendige kvalitative egenskaber. Det er heller ikke alle typer spørgsmål, som er så forholdsvis enkle og overskuelige, at metoden er brugbar.

Interviewundersøgelser

Den indsamlingsform, der egner sig bedst for mange og vanskelige spørgsmål, er personlig interviewning. Denne teknik er overordentlig kostbar og bruges kun i repræsentative undersøgelser med forholdsvis små udsnit, og hvor andre indsamlingsmuligheder ikke foreligger.

Først uden egentlig organisation	I forbindelse med <i>forbrugsundersøgelser</i> har man anvendt en form for interviewning, bl.a. til at fremskaffe regnskabsoplysninger fra husholdningerne, siden slutningen af 1800-tallet ⁵ . Desuden anvendtes interviewteknik ved nogle arbejdsstyrkeundersøgelser først i 1950'erne. Hertil brugte Det statistiske Departement interviewere, der blev rekrutteret til hver enkelt opgave ⁶ .
Samarbejde med SFI	Allerede kort efter Anden Verdenskrig blev interviewteknik taget i brug i privat regi med henblik bl.a. på markedsanalyser. Socialforskningsinstituttet, der blev etableret i 1958, oprettede til forskningsformål en professionel intervieworganisation. Efter oprettelsen af Danmarks Statistik i 1966 indgik SFI og Danmarks Statistik en samarbejdsaftale om intervieworganisationen, der medførte, at Danmarks Statistik kunne drage nytte af SFI's ekspertise på feltet. Med grundlag i en <i>forbrugerforventningsundersøgelse</i> , som Danmarks Statistik udførte på kontrakt med EU, gennemførte de to institutioner i en årrække fælles <i>omnibusundersøgelser</i> . Gennem disse kunne brugere mod betaling få belyst varierende emner for en pris, der var relativ lav, fordi mange kunne dele de store faste omkostninger ved interviewundersøgelser. Omnibusundersøgelserne er hermed

⁵ Udvalgte folkeskolelærere instruerede arbejderfamilier i at føre regnskab og indsamlede tillige resultaterne. *Love og Cirkulærer mv. vedrørende Bureauet og dets Arbejder, med indledende Bemærkninger om Bureauets Virksomhed: Januar 1896-Maj 1897*. Kbh. : Bianco Luno, 1897. Statistiske Meddelelser, rk. 3, bd. 18, hft. 4.

⁶ Til forbrugsundersøgelser typisk medarbejdere i pengeinstitutter, til arbejdsstyrkeundersøgelserne husmødre og elever på Den Sociale Højskole.

kommet til at udgøre en vigtig del af Danmarks Statistiks servicevirksomhed. De videreføres nu i Danmarks Statistik på basis af telefoninterview.

Telefon-interviewning

Et markant fremskridt var indførelsen af edb-baseret telefoninterviewning først i 1990'erne. Denne teknik, kaldet CATI⁷, er billig i forhold til besøgsinterviewning på grund af sparet transporttid og et edb-system, der bl.a. sikrer, at den enkelte interviewperson kun får stillet relevante spørgsmål. Der er naturligvis grænser for hvor mange og hvilke typer spørgsmål, som kan stilles pr. telefon, men disse grænser er ikke så snævre som oprindeligt antaget, og langt de fleste af de adspurgte møder interviewerne med velvilje. Danmarks Statistik har udviklet en organisation til at foretage telefoninterviewning, der bl.a. varetager indsamlingen af oplysninger til EU-arbejdsstyrkeundersøgelser og til en trafikundersøgelse, hvortil der indsamles oplysninger hver dag året rundt.

Udliciteret interviewning

Personlige interview mv. bliver nu hovedsageligt anvendt i forbindelse med forbrugsundersøgelser og ved indsamling af priser til pristalberegninger. I begge tilfælde er interviewningen edb-støttet og er i øvrigt udliciteret til private intervieworganisationer.

2.8 Registermetodik

På registerstatistikens område har Danmarks Statistik modtaget mange impulser udefra, ikke mindst fra de nordiske lande, men når det drejer sig om udvikling af operationelle metoder til selve fremstillingen af statistik på dette område, har Danmarks Statistik allerede som følge af den valgte overordnede strategi været nødt til at være på forkant med udviklingen. På baggrund heraf blev Danmarks Statistik af de øvrige nordiske lande i 1981 anmodet om at referere sine erfaringer på et særligt til formålet afholdt kontaktmøde⁸. Endvidere blev der i 1982 udgivet en publikation om registerstatistik, som blev fornyet i 1994 og 1995⁹ udgivet på engelsk med finansiering fra Eurostat.

Indholdet

I anvendelsen af administrative data til statistiske formål er udgangspunktet den begrænsning, der følger af, at det er administrative hensyn og administrative myndigheder, der bestemmer både indhold og indsamlingsmetode. Denne begrænsning modereres dog af Danmarks Statistiks lovmæssige beføjelse til at medvirke ved registeropbygningen samt ikke mindst af muligheden for at kombinere oplysninger fra flere kilder, således at man herved kan undgå de begrænsninger, der gælder for den enkelte administrative kilde.

⁷ Computer Aided Telephone Interviewing.

⁸ Kbh. 10.-11. november 1981.

⁹ *Personstatistik på registerbasis*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1982. *Personstatistik i Danmark*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1994. *Statistics on persons in Denmark*. Luxembourg : Office for Official Statistics of the European Communities, 1995.

Til- og afgang	En særlig egenskab ved registerdata er, at de i større eller mindre omfang gør det muligt at belyse bruttobevægelserne fra år til år, eller - i forbindelse med forløbsundersøgelser - over en længere periode.
Statistiske registre	Det statistiske potentiale i registerstatistik er stort, men det er kompliceret at holde styr på de mange oplysninger på en måde, der tillader at potentialet kan komme til udfoldelse. Den anvendte hovedmetode er at danne <i>statistiske registre</i> til at administrere de mange data og de bearbejdningsprocesser, de skal gennemgå. Sådanne registre bruges kun til statistiske formål og anvendes ikke i forhold til enkeltpersoner. De er i registerlovens forstand registre, men omfattes af visse særlige regler ¹⁰ . De afgrænses i forhold til hinanden efter statistiske formål, men der kan ved specialopgørelser anvendes data fra to eller flere registre til samme opgave. Kombinationer af oplysninger over tid giver mulighed for forløbsundersøgelser.
Registerstatistikens spændvidde	Mulighederne for tværgående analyser og forløbsundersøgelser giver registerstatistikkerne en spændvidde, som ikke i samme udstrækning findes i traditionel statistik, og som bl.a. er forklaringen på, at statistiske data i Danmark er yderst efterspurgt til forskningsformål, jf. senere i kapitel 7.

Definition og bearbejdning af registerindholdet

Som tidligere nævnt giver lovgivningen Danmarks Statistik mulighed for at medvirke ved udformningen af de administrative myndigheders registre med henblik på statistisk anvendelse. I praksis er der naturligvis grænser for, hvor langt denne bemyndigelse rækker, specielt i forhold til registre med specifikt administrativt dataindhold. Bestemmelsen har imidlertid været yderst relevant overfor *basisregistre*: Det Centrale Personregister (CPR), Bygnings- og Boligregisteret (BBR) og Det Centrale Erhvervsregister, nu Det Centrale Virksomhedsregister (CVR).

Grundregistrenes egenskaber	Indholdet i disse registre, der har en mangesidet administrativ anvendelse, har det til fælles med statistikken, at den grundlæggende logik skal kunne leve op til mange forskellige anvendelser eller omvendt: At en enkelt administrativ ordning ikke har eller bør have bestemmende indflydelse på indholdet.
CPR	CPR har disse egenskaber og blev i øvrigt planlagt i en fortsættelse af et mangeårigt samarbejde mellem Indenrigsministeriet og Danmarks Statistik om de kommunale folkeregistre. Fra et statistisk synspunkt har CPR kun enkelte, mindre svagheder og udgør på det nærmeste et optimalt statistisk grundlag inden for det område, som indholdet dækker: Befolkning

¹⁰ Forbud mod videregivelse af oplysningerne til ikke statistisk brug, og ikke egenaccess (adgang for de af registrerede omfattende personer til at se oplysninger om sig selv), jf. også bind I, side 104f.

gens bestand og bevægelser med demografiske og geografiske opdelinger.

BBR	BBR blev oprettet i Boligministeriets regi i 1978. I planlægningen var det et givet udgangspunkt, at dataindholdet skulle kunne erstatte fremtidige boligtællinger og kommunale indberetninger om byggeriet. Med visse - efterhånden reducerede - kvalitetsproblemer har registret levet op til de boligstatistiske opgaver. Byggestatistikken, der bygger på de oplysninger, der opdaterer BBR, har derimod lidt under forsinkelser i indberetningerne, der endnu er så udtalte, at der af hensyn til aktualiteten må foretages foreløbige opgørelser ved hjælp af modelberegninger.
Erhvervsregister	Med hensyn til erhvervsregistret har Danmarks Statistik selv haft medansvar på overordnet niveau (jf. kapitel 5), nemlig i perioden 1975-99 for Det Centrale Erhvervsregister, og derefter for planlægning og drift af det i 1999 oprettede Centrale Virksomhedsregister. Danmarks Statistik har derved haft lejlighed til at arbejde for den størst mulige samklang mellem registrenes administrative og statistiske egenskaber, navnlig efter at grundlaget er blevet styrket med CVR-loven.
Specielle samarbejdsprojekter	Endelig kan der være grund til at fremhæve to samarbejdsprojekter mellem administrative registermyndigheder og Danmarks Statistik: Stillingskodesystemet (kapitel 4) og arbejdspladsprojektet (kapitel 5).
Editering	Administrative data må - ligesom andre grunddata - gennem en klargøringsproces, hvori fejl bliver berigtiget, oplysningerne standardiseret (kodet) og tidsmæssigt afgrænset, så de svarer til den periode, statistikken skal omfatte. Editeringsprocessen er derfor lige så vigtig for statistik fra administrative kilder, som for anden statistik.
Programfejl	Omdannelsen af administrative data til statistik forudsætter selv med et ideelt datagrundlag en betydelig bearbejdningsproces. Det er selvfølgelig ikke udelukket, at oplysningerne kan vise sig ukorrekte eller mangelfulde, fx på grund af programfejl. I sådanne tilfælde kan det blive nødvendigt at anmode dataleverandørerne om ny leverance, undertiden i gentagne tilfælde. Det bør tilføjes, at den omstændighed, at der kan opstå fejl i dataleverancer, er et problem, som alle modtagere og leverandører af større datasæt - Danmarks Statistik ikke undtaget - kender.

Kombination af oplysninger fra flere kilder

Et særkende for registerstatistikken er oplysningernes fælles identifikationer. Der er tre hovedtyper af identifikationer: Personnummer, adressekode¹¹ og virksomhedsnummer. Disse sidste er med indførelsen af CVR i

¹¹Blev ved udbygning af et CPR-system indført som adressesystem og fælles identifikation for CPR og BBR ved BBR's etablering i 1978 - bl.a. med henblik på den statistiske anvendelse (dannelse af husstande).

	1999 standardiserede og deres brug gjort obligatorisk i offentlige systemer.
Samkøring	Ved hjælp af disse identifikationer kan oplysninger fra forskellige kilder kombineres eller "samkøres". Dette er en proces, der har været sat spørgsmålstegn ved på grund af potentielle muligheder for misbrug, som nogle har anset for store og uoverskuelige ¹² .
Den statistiske tolkning	Det særlige metodiske spørgsmål, der knytter sig til statistik på dette grundlag, er spørgsmålet om, hvorledes oplysninger fra forskellige kilder skal tolkes i statistisk sammenhæng. Hvorledes skal man forholde sig, hvis oplysningerne ikke stemmer sammen, og hvorledes skal man dække de huller, der måtte være i oplysningerne. På dette område er der mange erfaringer, men foreløbigt har der ikke udmøntet sig generelle principper for, hvorledes man skal forholde sig, når sådanne situationer opstår. Det er nødvendigt at foretage en konkret analyse i de enkelte tilfælde.
Usædvanlige kombinationer	Et beslægtet problem kan opstå, når man fx til forskningsformål ønsker at gøre brug af en af registerstatistikens stærke sider, nemlig at kunne foretage opgørelser baseret på usædvanlige konstellationer af data. Det er ønskeligt, at den grundlæggende kontrol af validiteten er alsidig, men det er ikke altid muligt at nå ud i alle hjørner. Hidtil ubrugte datakombinationer har derfor i nogle tilfælde vist sig at give overraskelser.
Dobbelt genbrug	Anvendelse af administrative data til statistiske formål er i sig selv en genbrugsaktivitet, men genbrugsprincippet anvendes også internt i Danmarks Statistik, således at samme data indgår i grundlaget for forskellige statistikker. Dette princip er både besparende og fremmede for statistikens tværgående konsistens.
Integreret dataindsamling	Hvis oplysninger, der er vitale for statistikken, mangler i det administrative datagrundlag, vil der dog i nogle tilfælde stadig være den mulighed at indsamle kompletterende oplysninger til integration med de øvrige data. Denne teknik er anvendt bl.a. i arbejdspladsprojektet (omtalt senere i kapitel 4) og bistandslovsstatistikken (bind 1, kapitel 5). Denne teknik benævnes integreret dataindsamling og kan i nogle tilfælde medføre særdeles stor nyttevirksomhed i forhold til omkostningerne.
Realiserede muligheder	Både teoretiske betragtninger og de erfaringer, der er gjort med statistik og videnskabelige studier på registerbasis, bekræfter, at rækkevidden af statistiske registres informationer er meget stor, men potentialet er endnu ikke fuldt udnyttet. Såvel med hensyn til analysemetoder som med hensyn til organisering og validering af registre er der endnu mange problemer at løse.

¹² Se bind 1, kapitel 5.

2.9 Anvendelse af udsnit

Statistik, baseret på udsnit, har længe været anvendt i den danske statistik¹³. Udsnit anvendes i institutionens terminologi både for *repræsentative stikprøver* og for andre udvalg af enheder fra den totalpopulation, der ønskes belyst. Et almindeligt eksempel i erhvervsstatistikken er, at ingen virksomheder under en vis størrelse medtages, men der findes mange mellemformer.

Nogle totale oplysninger vigtige

Før der fandtes registre med totaloplysninger, hvorpå udtrækninger af udsnit kunne baseres, havde udsnitsmetoderne sine begrænsninger. Men i landbrug og industri kunne årlige totalopgørelser bruges som udsnitsramme. I landbrugsstatistikken anvendtes på grund af indsamlingsteknikken oprindeligt udsnit af kommuner (fx hver femte kommune) og i industrien udtog man de største virksomheder "fra oven".

Forbedring i 1961

For de øvrige erhverv var man dårligere stillet, indtil der fra 1961 kunne tages udvalgte dele af et nyoprettet erhvervsregister i brug. Før den tid havde man forsøgt at klare sig med udsnit baseret på erhvervstællinger, men den manglende ajourføring udgjorde på blot lidt længere sigt et uoverstigeligt problem for oplysningernes kvalitet.

Person-udsnitts-metoder

På personstatistikens område var der flere mulige metoder til udsnitsdannelse. Man kunne have valgt den type undersøgelser, som Gallupinstituttet introducerede i Danmark efter Anden Verdenskrig. Den var baseret på, at udsnit blev valgt af interviewerne inden for bestemte, på forhånd fastlagte distrikter (area-sampling). Det ville også have været muligt at danne udsnit via de kommunale folkeregistre, men denne metodik nåede man først frem til at tage i brug ved beskæftigelsestællingen i 1967.

Folketællings-basis

Den metode, man først valgte på personområdet, var at bruge folketællingerne som udsnitsramme. Det gjorde man fx til forbrugsundersøgelser og til de eksperimenter med arbejdsstyrketællinger, der fandt sted i 1950'erne. Anvendelsen af folketællingsoplysninger til forbrugsundersøgelser var begrundet med, at der i disse tællinger var oplysninger, som kunne bruges til at selekttere og stratificere de relevante lønmodtagerhusstande. Teknikken var fortrinlig til engangsundersøgelser, men brugt til løbende undersøgelser ville man - som for de erhvervstællingsbaserede udsnit - få skævheder som følge af den manglende ajourføring.

Stratificeret udsnit

Ved en opgørelse af folketællingen 1955 og en arbejdsstyrkeopgørelse i 1956 anvendtes stratificerede stikprøver¹⁴, konstrueret med bistand af Det statistiske Departements daværende videnskabelige konsulent¹⁵.

¹³ Et tidligt eksempel på denne problemkreds er omtalt i Adolph Jensen. Purposive selection. *Journal of the Royal Statistical Society*. 1928, vol. 140, part 4.

¹⁴ Befolkningens fordeling efter erhverv, fag, arbejdsstilling, alder mv. ved folketællingen 1955. *Statistiske Efterretninger*, 1959, nr. 20.

¹⁵ Professor, dr. polit. Anders Hald, Københavns Universitet.

Forenklet udsnit	Ved senere folketællingsopgørelser dannedes udsnit bestående af hver tiende mappe med folketællingsskemaer. Denne fremgangsmåde var i forhold til produktionsprocessen mere operationel ud fra den stillede opgave: At frembringe hurtigere resultater ved foreløbige opgørelser.
Registerbaseret udsnit	Fra slutningen af 1960'erne var der både på erhvervs- og personområdet registre, der kunne bruges til dannelse af udsnit efter alle den teoretiske statistiks regler, herunder ved opdeling i så homogene strata som muligt og korrekt repræsentativ udvælgelse, fx efter en liste med tilfældige tal, der blev fastsat således, at den samlede udsnitssikkerhed matchede det pågældende statistiske formål.
Korrekt sampling	Den principielle fordel ved stratificering kombineret med "ægte" tilfældig udvælgelse er, at stikprøvesikkerheden kan minimeres i forhold til udsnittets størrelse. Den kan desuden beregnes i modsætning til den usikkerhed eller skævhed, der følger af manglende oplysninger, fx som følge af, at ikke alle de adspurgte i et survey svarer.
Andre hensyn	Når man selv efter etablering af velegnede udsnitsrammer i nogle tilfælde har brugt mere håndfaste udvælgelsesmetoder end den statistiske teori strengt taget indikerer, skyldes det ønsket om, at kunne tage hensyn til forhold af betydning for omkostninger og/eller indberetningsbyrdens omfang og fordeling. Blandt de virkemidler, som kommer i betragtning, er fastlagt rotation mellem indberetterne, friholdelse af de mindste virksomheder og sikring af kontinuitet ved kontrolleret overlapning fra år til år.
Efterstratificering	I personstatistikken anvendes ofte simpel, proportional udvælgelse, således at hver enkelt enhed i udsnittet udtrækkes med samme sandsynlighed. Dermed er det en praktisk mulighed at foretage efterstratificering og drage nytte af det forhåndskendskab om totalpopulationerne, som registrene indeholder.

2.10 Kvalitetssikring

Statistisk kvalitet i bred forstand har mange dimensioner. Tallene skal være relevante for *nutidens problemstillinger*, de skal være *sammenlignelige* over tid og fra område til område, og de skal *komme til tiden*.

Rigtige tal	Det mest centrale kvalitetselement er imidlertid, at tallene er rigtige efter deres forudsætninger - eller med andre ord: At de har det indhold, som de giver sig ud for at have. De potentielle risici for, at dette ikke er tilfældet, er mange. Spørgsmålene kan have været misforstået, svar kan mangle på nogle eller på alle spørgsmål, og der kan opstå fejl i administrationen eller i de statistiske bearbejdningsprocesser.
-------------	---

Fra revision...	Som nævnt kaldte man i den manuelle bearbejdningsproces fejlrrettelsesproceduren for - <i>revision</i> . Også på dette område har den tekniske udvikling medført store ændringer.
...til editering	Efter diverse mellemløsninger under de forskellige tekniske niveauer kan fejlsøgning og rettelse nu anskues som en integreret del af hele den bearbejdningsproces, der ligger mellem det tidspunkt, hvor oplysningerne modtages hos statistikproducenten, og det tidspunkt, hvor de er klarlagt til optælling. Som betegnelse for denne centrale bearbejdningsproces anvendes internationalt ordet <i>editering</i> .
Inddatering og granskning	Processens første led er nu normalt inddatering af oplysningerne på elektronisk medium, hvis de er modtaget på papir. Samtidigt hermed og/eller umiddelbart herefter gennemses oplysningerne maskinelt for fejl eller formodede fejl.
Fejltyper	Det kan være "absolutte" fejl, dvs. datakombinationer, der efter oplysningernes logiske struktur ikke kan forekomme, og det kan være "sandsynlige" fejl, dvs. datakombinationer, som kan eksistere, men som dog sandsynligvis ikke afspejler virkelige forhold. Det er normalt et betydeligt antal tilfælde, der gennem den maskinelle fejludforskning tages frem til nærmere granskning.
Aktualitet og præcision	Denne type kvalitetssikring kræver omhu, og Danmarks Statistik er undertiden blevet kritiseret for at gøre for meget ud af denne side af sagen. Argumentet er, at den tager tid og dermed skader en anden vigtig kvalitetsdimension: Oplysningernes aktualitet. Denne indbyggede modsætning mellem to centrale kvalitetsdimensioner kan næppe fjernes helt, men den kan begrænses. At optimere forholdet mellem tidsforbruget i fejlrrettelsesarbejdet og sikkerheden i resultaterne set i forhold til såvel aktuelle som potentielle anvendelser af de pågældende data bliver på denne baggrund et centralt mål i metodeudviklingsarbejdet.
Tilbage til kilden?	Den mest nærliggende reaktion på fejl, der overlever et første eftersyn, er at rette henvendelse til dem, der har indsendt oplysningerne. Det måtte man tidligere, fx ved erhvervstællingernem gøre gennem møjsommeligt manuel teknik, nu gør man det fx i udenrigshandelsstatistikken, som er den største nuværende tælling, gennem højt automatiserede procedurer.
Administrative kilder mindre tilgængelige	Hvis oplysningerne stammer fra administrative registre, kan henvendelse til de oprindelige dataleverandører kun ske efter aftale med den pågældende registeradministration og vil ikke altid være praktisk mulig.
Uigenkaldelige mangler	Når fejlagtige oplysninger ikke kan berigtiges eller oplysninger mangler helt, står valget mellem på den ene side at give op, dvs. at markere de pågældende felter som <i>uoplyste</i> og på den anden side at erstatte dem med oplysninger, der er beregnet eller skønnet ud fra de lovmæssigheder, som materialet i øvrigt kan konstateres at vise.

Imputering Sidstnævnte proces betegnes *imputering*. Den kan udføres ved simple skøn, ved komplicerede modelberegninger eller med en teknik, der ligger imellem disse yderligheder. Imputering må nødvendigvis indebære, at de statistiske resultater tilføres et ekstra element af usikkerhed eller skævhed og i visse tilfælde måske endda risiko for subjektiv påvirkning. Der er derfor et betydeligt ansvar forbundet med at foretage imputering, men statistikproducenten er i de fleste tilfælde bedre rustet til at påtage sig dette ansvar end brugerne, hvis kendskab til strukturen i de fortrolige grundoplysninger efter sagens natur er mindre indgående.

Kompensation for bortfald Når svar helt mangler fra en del af en adspurgt population, kompenseres der ved udsnitsundersøgelser som regel for dette *bortfald* i forbindelse med opregning af stikprøveresultaterne til totalstørrelse. I princippet finder der også på denne måde en imputering sted.

2.11 Statistiske nomenklaturer

Af central betydning for statistiske opgørelses brugsværdi er tallenes opdeling på relevante kategorier. I nogle tilfælde sker grupperingen så at sige af sig selv. Det gælder fx befolkningsstatistiske fordelinger efter køn og alder. I andre tilfælde kan grupperingerne - eller klassifikationer - kræve metodeudvikling i betydelig omfang. Som eksempel kan nævnes opdelingen i varekategorier, som er central bl.a. for statistikken om udenrigshandel, der globalt set er det største statistikområde.

For specialister For statistikkens brugere i almindelighed skal de noget teknisk prægede problemer om nomenklaturer helst ikke syne af for meget, men det kan være nyttigt for alle at vide, at de afkaster meget arbejde og at der bag de mange ændringer, som er sket i de sidste årtier ligger problemer, som er vanskelige at løse, og som bivirkning ofte kan afstedkomme mindre sammenlignelighed i statistikkens tidsserier end ønskeligt.

Kravene Vare- og andre grupperinger skal kunne leve op til en mangfoldighed af krav. Det skal være muligt for indberetterne at give oplysningerne, de skal være relevante for brugere med forskellige formål, og endelig skal de være sammenlignelige over tid og fra land til land.

Udarbejdes internationalt At forene disse hensyn er en vanskelig opgave, som kræver et stort, metodisk arbejde. Dette styres af de internationale organisationer, men under intens medvirken af nationale eksperter, formidlet gennem ekspertmøder.

Implementeres nationalt Når de internationale standardklassifikationer - *nomenklaturer* - er fastlagte, skal de fortolkes og implementeres i national sammenhæng, hvilket som regel sker ved udarbejdelse af nationale varianter. Men det mest omfattende arbejde kommer, når de nye standarder skal indarbejdes i de respektive statistiske opgørelser og når tidligere opgørelser skal omgrupperes af hensyn til statistikkens kontinuitet.

Et paradys for akronymer

Det internationale arbejde med nomenklaturer, standardbegreber mv. var godt i gang før Anden Verdenskrig, men blev afbrudt af denne. Med statistikens stigende internationalisering, forstærket af den markante erhvervsøkonomiske udvikling, er kravene til det arbejde, som internationale og nationale eksperter udfører på dette område blevet stort, og antallet af nomenklaturer har været i vækst.

Flere og flere

De forskellige nomenklaturer og deres varianter identificeres typisk ved hjælp af akronymer, dannet af de lange, officielle navne. Her skal kun omtales nogle hovedlinier vedrørende udviklingen på fire vigtige områder: Vareopdelinger, branchegrupperinger, stillingskoder og uddannelsesklassifikationer¹⁶.

International tankevirksomhed

Udviklingen i statistiske grundbegreber er en sag for de internationale organisationer. Dette billede er fra 1981, da man i International Labour Organisation i Geneve bl.a. drøftede to centrale, vanskelige spørgsmål. Hvorledes skal man udforme en arbejdsløshedsdefinition, der er holdbar på globalt niveau, og hvilke principper skal anvendes for en ny international gruppering efter arten af beskæftigelse? Danmarks Statistiks delegerede bestod af kontorchef, senere afdelingschef Søren Hostrup Pedersen og afdelingschef Poul Jensen. (ILO).

Vare- og produktnomenklaturer

Det er udenrigshandelsstatistik, industriel produktionsstatistik, forsyningsstatistik, og nationalregnskabsopgørelser, der er hovedbrugerne af

¹⁶ For nærmere detaljer, se *Inventory of international statistical classifications*. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 1999.

varenomenklaturer. Udenrigshandelsstatistikken er dynamoen i udviklingen og derfor udgangspunkt for omtalen her.

SITC fra 1950

Frem til og med 1949 anvendtes i Danmark en handelsstatistisk varenomenklatur, der var udarbejdet af Folkeforbundet før Anden Verdenskrig. En ny nomenklatur i FN-regi blev udgivet i 1950 under navnet *Standard International Trade Classification* (SITC). Den indeholder i alt 570 varenumre. I Danmark blev SITC anvendt med yderligere opdelinger, således at antallet af varegrupper kom op på 2.600. SITC-opdelingernes grundprincip var varernes forarbejdningsgrad.

BTN fra 1959

Fra og med 1959 skete der en radikal ændring, idet man gik over til at bruge *Handelsstatistisk Varefortegnelse*, der byggede på en i 1955 opstillet international toldnomenklatur, BTN (Bruxelles-nomenklaturen), hvis vareopdeling blev indarbejdet i den danske toldlov i 1959, med en række fællesnordiske eller rent nationale underopdelinger til statistisk brug. Antallet af varenumre i den såkaldte *Brugstarif* blev nu ca. 4.700. Grupperingen i BTN-nomenklaturen er overvejende baseret på en inddeling af varerne efter det materiale, hvoraf de er fremstillet, hvilket er det normale i toldnomenklaturer.

Kombination
fra 1988

I 1988 skete der en række ændringer både i de generelle toldnomenklaturer og i de af EU foreskrevne opdelinger. Nettoresultatet var en kombineret nomenklatur, der i den danske version indeholder i alt ca. 10.000 varegrupper.

Generelle produkt-
klassifikationer

Varegrupperingerne dækker ikke tjenesteydelser. For at råde bod på dette har FN og EU opbygget et generelt klassifikationssystem, der dækker både varer og tjenesteydelser. Den omfatter i EU's version 2.300 varegrupper og 700 tjenesteydelser. De er til dels opstillet efter samme systematik som branchenomenklaturerne og danner herved et bindeled til disse.

Branchenomenklaturer

Opdelinger efter *aktivitet* er vigtig for mange typer statistik: Erhvervsstatistik, befolkningsstatistik, arbejdsstyrkestatistik, anden personstatistik og nationalregnskabsstatistik. Mange betegnelser har været anvendt for sådanne grupperinger: Næringsveje, erhvervsgrupper osv. I Danmark har man besluttet at standardisere udtrykket *brancher*.

To internationale
spor

På dette område har den for Danmark relevante internationale udvikling fulgt to spor, FN's og EU's, der dog efterhånden har nærmet sig hinanden stærkt. FN's aktivitetsnomenklatur ISIC¹⁷ er siden første udgivelse i 1948, blevet revideret tre gange: 1958, 1968 og 1988. I EU fandtes ved

¹⁷ International Standard Industrial Classification.

Danmarks tiltræden i 1972 NACE¹⁸, der i 1990 blev revideret væsentligt under betegnelsen NACE, rev 1. Mange lande, deriblandt Danmark lagde meget arbejde i at få gjort ISIC/3 og NACE/1 sammenfaldende på et så detaljeret niveau som muligt, hvilket lykkedes et stykke henad vejen.

Dansk praksis

I Danmark anvendte man i 1950 ISIC på de relevante statistikområder, men i varierende versioner, der dels var tilpasset danske forhold, dels de enkelte statistikgrene.

Erhvervstælling 1958

Ved erhvervstællingen i 1958 tog man ISIC/1 i anvendelse med relevante danske udbygninger. Ved denne lejlighed lagde man i øvrigt særligt vægt på at få de bedst mulige brancheoplysninger, da der da allerede var truffet beslutning om at etablere et erhvervsregister med udgangspunkt i denne tælling. Efterhånden som dette blev taget i brug, blev branchegrupperingerne på de forskellige områder mest muligt harmoniseret med udgangspunkt i registerets oplysninger.

Erhvervsregisterudbygning

Næste skridt i udviklingen fandt sted under forberedelsen af erhvervsregisterets udbygning i tilslutning til indførelse af moms i 1967. Da blev der udarbejdet en intern standard, baseret på en dansk tilpasning af ISIC fra 1958.

Dobbelt tilpasning

Efter Danmarks indtræden i EU blev der udarbejdet en ny standard - DSE77¹⁹ - der blev udgivet til almindelig dansk brug, også i administrative sammenhænge. Den tog udgangspunkt i ISIC/2, men korresponderede også til en vis grad med den oprindelige NACE.

DB93

DSE77 blev efter indførelse af ISIC/3 og NACE, rev. 1 erstattet af DB93²⁰, som på detaljeret niveau korresponderer med de to internationale grupperinger og er tilpasset den danske erhvervsstruktur på detaljeret niveau. Til brug for tabelleringer er der udarbejdet standardiserede opdelinger på flere detaljeringsniveauer.

Fremskridt

Med hensyn til anvendelse af præcise og standardiserede brancheoplysninger er der således sket store fremskridt i forhold til dengang ISIC 1948 var ny, men der er stadig tale om et vanskeligt område, dels fordi der skal mange oplysninger til at placere virksomhederne, dels fordi en del af disse aktiviteter er så blandede, at de ikke uden videre lader sig indpasse i nomenklatureernes skabeloner.

¹⁸ Nomenclature générale des activités économiques dans les Communautés européennes.

¹⁹ *Danmarks Statistiks erhvervsgrupperingskode af 1. april 1977*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1977.

²⁰ *Dansk Branchekode 1993*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1992.

Stillingsklassifikationer

Formålet med stillingsklassifikationer er egentligt at kunne foretage statistiske opdelinger af beskæftigelse efter arbejdsfunktionelle kriterier. Der er derfor tale om et vist slægtskab med branchegrupperingerne, hvilket i den statistiske praksis har været udnyttet på forskellig måde.

Pragmatisk løsning	I 1950 var de stillingskoder, som blev anvendt på de forskellige statistiske områder, opbygget efter de forhåndenværende søms princip. I arbejdsløshedsstatistikken brugte man fx opdelingen i arbejdsløshedskasser, for ufaglærte suppleret med opdeling efter hovedbranche.
Folketællingskoderne	I folketællingerne anvendte man helt frem til 1970 en opdeling, som var udviklet gennem lang tid, og som var baseret på, hvad man kunne kalde en <i>mosaikmetode</i> . For faglærte arbejdere anvendtes opdeling i lærefag, for funktionærer og delvis for ufaglærte gik man ud fra de gængse stillingsbetegnelser, og for de øvrige - dvs. selvstændige, medhjælpende ægtefæller og en del ufaglærte - faldt man også tilbage på opdeling efter branche.
ISCO	En international nomenklatur, ISCO ²¹ , fik i den første version ingen direkte anvendelse i dansk statistik. Da CPR-stillingskodesystemet blev etableret, blev der dog anvendt et ISCO-lignende klassifikationsgrundlag. Dette anvendtes i registerstatistik indtil 1980, hvor den - også ISCO-lignende - <i>Dansk Fagkode (DFK)</i> blev indført. Fra 1995 anvendes en dansk version af den nye internationale nomenklatur, ISCO-88. Den danske variant kaldes <i>DISCO</i> ²² .
Surveystatistik	I den interview- eller spørgeskemabaserede arbejdsstyrkestatistik anvendes indtil 1980 folketællingskoder og derefter indtil 1993 DFK. Fra 1994 brugtes DISCO. I den ny lønstatistik anvendes en udvidet DISCO-variant, hvis stillingskategorier er tilstrækkeligt detaljerede til dette formål.

Uddannelsesnomenklaturer

Formålet med uddannelsesnomenklaturer er at belyse dels uddannelsessøgende, dels hele befolkningen grupperet efter uddannelse, nærmere bestemt uddannelsernes faglige indhold og niveau.

Egen tilvirkning	På dette område har de internationale initiativer ikke været så omfattende som på de øvrige områder. Da Danmarks Statistik i forbindelse med folketællingen 1970 for første gang skulle udarbejde en fuldstændig uddannelsesstatistik, måtte det uden egentlige internationale forslag ske med ud-
------------------	--

²¹ *International Standard Classification of Occupations*. Geneva : ILO, 1958.

²² *DISCO-88 : Danmarks Statistiks fagklassifikation*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1996.

gangspunkt i en kodenøgle udarbejdet af folketællingssektionen, der ingen erfaring havde på netop dette område.

Nordisk forsøg

På nordisk plan arbejdede man i disse år med at etablere sammenlignelige uddannelsesopdelinger, men vanskelighederne hermed var så store, at man sluttede arbejdet med at udgive en *omsætningsnøgle*, der viste forbindelsen mellem de nordiske landes daværende kodesystemer.

ISCED fra 1975

UNESCO udsendte i 1975 den første internationale uddannelsesnomenklatur, ISCED²³, og med udgangspunkt heri udarbejdede Danmarks Statistik i samarbejde med Undervisningsministeriet en dansk version DUN²⁴. Den udkom i 1978 og er blevet revideret i 1987 og 1994. Den udgør nu et af de centrale grundlag for uddannelsesstatistikken.

²³ *International Standard Classification of Education.*

²⁴ *Dansk Uddannelses Nomenklatur.*

3. Organisation og planlægning

Trods sin selvstændige stilling har Danmarks Statistik og forgængere siden starten været en del af den danske centraladministration. Det ministerielle hjemsted var fra 1850-1853 Indenrigsministeriet, fra 1853-1961 Finansministeriet, og det har siden 1961 været Økonomiministeriet.

Samme lønstruktur, forskelligt arbejde

Det er en følge af denne tilknytning, at statistikens medarbejdere i løn- og normeringsmæssig henseende har samme vilkår og samme stillingsbetegnelser som medarbejdere i den øvrige centraladministration. De organisatoriske betegnelser, der anvendes: Afdelinger og kontorer, er også de samme. Men arbejdets indhold er væsentligt anderledes. I 1950 forekom der i Det statistiske Departement så at sige ikke sagsbehandling i den sædvanlige betydning af dette begreb. Det gør der nu, men endnu i år 2000 er langt den største del af arbejdet af specifik statistisk karakter, jf. beskrivelsen af fremstillingsmetodik i kapitel 2.

Større kontorer

Også personalesammensætningen er væsentlig anderledes. Et "kontor" i Danmarks Statistik omfatter i dag gennemsnitligt 25-30 medarbejdere, hvilket er væsentligt flere end i et typisk forvaltningskontor. Forskellen udgøres hovedsagelig af medarbejdere, der varetager de daglige driftsmæssige opgaver vedrørende statistikken, mens andelen af akademikere er fra 1950 til 2000 steget væsentligt. Desuden er edb-specialister kommet til som en forholdsvis stor gruppe.

Oprindelig centralstyring...

I 1950 var statens løn- og personalepolitik styret udpræget centralt, og kun mindre beslutninger var overladt til lokal afgørelse.

...men efterhånden decentralisering

Siden er der sket en vidtgående decentralisering med hensyn til personalemæssige beslutninger, dog ledsaget af krav om lokal forhandling helt ned til fastsættelse af lønninger for enkeltpersoner. Denne udvikling må ses i sammenhæng med det budgetmæssige rammestyringsprincip, der blev indført i 1965, men er tidsmæssigt væsentligt forskudt i forhold til dette. Decentraliseringen, der er slået igennem i de senere år, har formentlig haft en positiv effekt for Danmarks Statistiks muligheder for at rekruttere og fastholde medarbejdere med netop de kvalifikationer, som svarer til statistikens behov.

De store ændringer

Siden 1950 er arbejdet i Det statistiske Departement/Danmarks Statistik blevet påvirket af en række ydre faktorer. Blandt dem, der allerede tidligere er omtalt, kan nævnes:

- nye typer opgaver, navnlig service- og prognosevirksomhed er taget på programmet efter lov om Danmarks Statistik i 1966
- personalestrukturen og ansættelsesprincipperne er væsentligt ændret
- de internationale forudsætninger er afgørende forskudt

- produktionsmetoderne har gennemgået en markant udvikling gennem flere trin.

Økonomisk styring	Hertil kommer, at kravene til styring og planlægning af økonomien ligger på et væsentligt højere niveau i dag end for 50 år siden.
Budgetvilkårene	Sammen med budgetgrundlaget, jf. bind 1, udgør dette de rammebetingelser, som Danmarks Statistik har måttet virke under og forudsætningerne for de resultater, der er opnået.
Lokaler	En vigtig faktor er også lokaleforholdene, som i tidens løb har voldt mange problemer. Oprindeligt var bestemmelser om lokalefordelingen helt centraliseret, men budget og i princippet også dispositionsretten blev decentraliseret fra 1990.
Institutionens handleparametre	Til Danmarks Statistiks egen afgørelse er der efterladt betydelig frihed til at fastlægge, hvorledes arbejdet skal tilrettelægges, dvs. hvorledes organisationsstrukturen skal opbygges og hvilke planlægningsinstrumenter, der skal anvendes.
Grundlag og resultater	Udviklingen på disse felter er et synligt udtryk for summen af de mange ændringer, der er sket med <i>produktionsgrundlaget</i> for statistikken. Det er på dem, der sættes fokus i dette kapitel, mens de næste fire kapitler vedrører de <i>resultater</i> , der er opnået med hensyn til statistikkens indhold og formidling.

3.1 Organisationsstrukturen

Da institutionens navn i 1913 ændredes til *Det statistiske Departement*, blev antallet af kontorer samtidig udvidet fra to til tre. Senere kom der igen flere kontorer til, således at der i 1950 var i alt fem kontorer, jf. oversigten side 60.

Organisationens elementer	På dette tidspunkt var organisationen i sin grundstruktur uhyre enkel. Det basale element i arbejdet var <i>tællinger</i> , der var afgrænset efter princippet ét grundmateriale, én bearbejdningsproces og én publicering. Medarbejderne fra en eller flere tællinger indgik i en sektion. I spidsen for denne stod en akademiker, i sjældne tilfælde to. Sektionerne var indordnet i kontorer, men i øvrigt var arbejdsdelingen mellem dem skarp. Kun for de større tællinger, der blev bearbejdet via hulkort, blev andre instanser end sektioner og kontorchefer blandet ind i bearbejdningen, før resultaterne skulle publiceres. Organisationen under kontorniveau var således vigtig, men uformel og alt personalemæssigt ledelsesansvar var placeret hos kontorcheferne.
Et fastholdt princip	Dette sidste gælder til en vis grad stadig, idet dog en del "chefkonsulenter" nu har personaleansvar. Men udviklingen i statistikkens indhold og produktionsteknik har medført en væsentlig ændring af statistikenhed-

ernes indbyrdes forhold. De samarbejder nu om statistikkens bearbejdning med hinanden og med en række tværgående enheder. Desuden er grundlaget for de skarpe opdelinger i tællinger borte. Både i grundmateriale, bearbejdning og resultatformidling tilstræbes størst mulig integration. Opdelingen i kontorer udgør dog stadig et bærende element i organisationsstrukturen.

Kontorinddelingsprincipper

Opgavefordelingen mellem kontorerne gennemgik ændringer i forbindelse med oprettelse af de nye kontorer. Men også personudskiftninger kunne have organisatoriske konsekvenser, idet man udover hensynet til de enkelte statistikområders slægtskab som et organisationsprincip, tilstræbte at udnytte medarbejdernes erfaringer og kvalifikationer bedst muligt¹.

Emneslægtskab

Selv om man som princip havde valgt, at emnernes slægtskab skulle være eneføgende for, hvorledes tællingerne skulle placeres organisatorisk, ville det ikke nødvendigvis have givet entydige resultater. Det skyldes, at de fleste statistikker anvendelsesmæssigt er alsidige, og at det undertiden kan være hensigtsmæssigt at lægge vægt på produktionstekniske hensyn. Når man sammenligner organisationsplanerne i 1950 og 2000, jf. side 60 og 69 med hinanden er forskellen slående, og der ligger en lang udvikling i mellem.

Organisationen i 1950

I 1950 var kontorordningen ikke præget af homogenitet. Hovedtrækkene var følgende²:

1. kontor: Landbrugsstatistik, valgstatistik, detailomsætningsstatistik.
2. kontor: Arbejdsmarkedsstatistik, bolig-, husleje- og byggestatistik, transportstatistik, turiststatistik, retspleje, skole- og idrætsstatistik.
3. kontor: Erhvervstællinger, udenrigshandel, lagerstatistik, finansstatistik, biografer, socialstatistik (kaldet offentlig forsorg).
4. kontor: Sekretariats- og personalesager, hulkortafdeling, publikationer og pristal.
5. kontor: Nationalregnskaber, samt folketællinger og anden befolkningsstatistik.

Mindre omlægning 1956

I forbindelse med en udvidelse af antallet af kontorer fra fem til seks i 1956 skete der en vis, men ikke gennemgribende ændring af organisationen. Det nye 6. kontor fik overdraget udenrigshandelsstatistikken, transportstatistik samt hulkortafdelingen, idet man benyttede lejligheden til at integrere udenrigshandelens maskinstue med den generelle hulkortafdeling. Forud for denne omlægning var alle personale- og sekretariatsopgaver overført til departementschefens regi.

¹ *Det statistiske Departement 1920-1950*. Kbh. : Bianco Luno, 1951.

² *Det statistiske Departement 1920-1950*. Kbh. : Bianco Luno, 1951.

Organisationen
i 1950

Vedstående oversigt er en gengivelse i reduceret størrelse af 2 foliosider, der rummede den organisationsplan, der var gældende i 1950. Detaljeringsgraden var så stor at adskillige, men ikke alle enkelttællinger nævnes. Omvendt gemmer den store hukortafdeling (ca. 70 beskæftigede i 1952) sig under betegnelsen "Hollerith anlæg" i 4. kontor. Bemærk den ændring i terminologien, der har fundet sted. Det der i 1950 (2. kontor) kaldtes socialstatistik, hedder i dag arbejdsmarkedsstatistik, mens statistik svarende til den egentlige socialstatistik havde betegnelsen Offentlig forsorg mv. (3. kontor).

Det statistiske Departement

KONTORORDNING

fra april 1949

1. kontor (kontorchef: Mads Iversen)

Landbrugsstatistik
herunder
areal, kreaturhold, høst, animalsk produktion, ejendomsalg,
landbrugets arbejdskraft, maskiner m.v., gartneri etc., vildt m.v.
Valgstatistik
Kapitelstakster
Detailhandelsomsætningsindeks.

2. kontor (kontorchef: H.N. Skæde)

Socialstatistik
herunder
arbejdsløn, arbejdstid, arbejdsløshed, arbejdsstandinger
arbejdsoverenskomster, lærlingestatistik
Bolit-, husleje- og byggestatistik
Skibsfart, derunder fragtrater
Industriel produktions- og beskæftigelsesstatistik
Håndværkestatistik
Elektricitetsværker
Aktieselskaber og forsikringsselskaber (derunder brandskadesstatistik)
Motorkøretøjer
Færdselsuheld
Restaurationsvirksomheder og alkoholstatistik
Rejselejestatistik
Skolestatistik
herunder
børneskoler, eksamensskoler, høj-, landbrugs- og husholdningsskoler
Turiststatistik
Idrætsstatistik

3. kontor (kontorchef: Henry Stjernqvist)

Erhvervstællingen
Ind- og udførsel
Lagerstatistik
Finansstatistik
herunder
statens, kommunernes og havnenes regnskaber, indkomst- og formueforhold,
arveafgift, forlystelsesafgift, beskatning, mellemkomm., refusion og
fælleskommunal udligningsfond.
Biografteatre
Ejendoms skyld
Offentlig forsorg m.v.
herunder
børnevern, smørhjælp, kommunehjælp, aldersrente

4. kontor (kontorchef: Rigmor Skæde)

Almindelige sekretariatsager
derunder
ind- og udgående post, forsendelse af publikationer, kasse,
regnskab og budget m.v., personalespørgsmål, lokaler og
inventar, arkiver etc.
Hollerith anlæg
Statistisk Årbog og Statistiske Efterretninger
Forbindelsen med de internationale organisationer.
Banker og sparekasser.
Udenlandsk betalingsbalance
Engrospristal
Detailpristal og forbrugsundersøgelser

5. kontor (kontorchef: Kjeld Bjerke)

Nationalprodukt og nationalindkomst
Landets areal og administrative inddeling
Folketællinger
Befolkningens bevægelser
derunder
ægteskaber, skilsmisser, fødsler, dødsfald, vandringer
Folkeregistre
Værnepligtiges højdemål.

Reform i 1957-1962

En mere almindelig reform af organisationen kom til at strække sig over nogle år. Den sluttede med, at hulkortafdelingen i 1962 fik status som kontor, men tegningen blev lagt allerede i 1957. På dette tidspunkt har man utvivlsomt forudset, at det i forbindelse med en ny tjenestemandsslov (1958) ville blive muligt at få forøget antallet af kontorer.

Gennemgribende omlægning

Der var i denne runde tale om en total omlægning af kontorinddelingen. Den medførte en ny nummerering af kontorerne og havde til konsekvens, at de fleste akademiske medarbejdere fik nyt område og/eller chef.

De store tællingers kapacitetsproblem

Idéen bag den ny struktur var følgende: De store - og dermed mest hulkortafhængige tællinger - skulle samles i et kontor sammen med hulkortafdelingen. Tanken var, at den massive personaleindsats ved de store tællinger for en stor del skulle udføres af de samme personer. De skulle skifte arbejdsområde, når en tælling droslede ned, samtidig med at en anden tog fart. På denne måde kunne man indsætte en stor styrke i spidsbelastningsperioder og derved medvirke til mere aktuel statistik, bedre kapacitetsudnyttelse og lavere omkostninger. I denne tankegang lå implicit, at man ville bearbejde femårs-folketællingerne mere grundigt end hidtil og måske også ville forbedre erhvervsstatistikens aktualitet ved at udarbejde erhvervstællinger hvert femte år. Alt i alt var der således tale om en ordning, der var udformet med tanke på det for statistikken altid brændende spørgsmål: Aktualiteten.

Fordeling efter emner

De øvrige opgaver skulle fordeles på de resterende kontorer efter emnemæssige kriterier.

Det nye 1. kontor fik som hovedopgaver de store tællinger og hulkortafdelingen.

Det nye 2. kontor fik udenrigshandelsstatistikken som hovedområde samt - med slægtskab via varestatistik - industriområdet.

Det nye 3. kontor fik *landbrugsstatistikken* - et forholdsvis velafgrænset og velopdyrket område.

I *det nye 4. kontor* blev placeret "andre erhvervsforhold" og arbejdsløsheds-, lærlinge- og lønstatistik.

Det nye 5. kontor fik det korte navn "Det offentlige", dvs. finanser og skatter, men også valgopgørelser og biografstatistik, som var en forholdsvis detaljeret statistik, hvis grundoplysninger stammede fra den daværende afgift på området. Også socialstatistik mv. blev placeret her.

Endelig fik *det nye 6. kontor* den økonomiske statistiks centrale områder: Nationalindkomst, betalingsbalance, kreditmarkeds- og prisstatistik.

I 1957 var sekretariat og personale stadig uden for kontorordenen, men blev efter 1958-lønreformen til *et nyt 7. kontor*.

8. kontor blev også oprettet ved denne lejlighed. Det var tiltænkt industristatistikken, men blev i forbindelse med en kontorchefs orlov i en periode anvendt til befolkningsstatistik (bortset fra folketællingerne) samt til social- og uddannelsesstatistik frem til 1. september 1961.

Justeringer

I en periode herefter skete der mindre ændringer bl.a. i forbindelse med personskifter. Befolkningsstatistik mv. blev "ført tilbage" til 1. kontor, industri- og samfærdselsstatistik blev placeret i 8. kontor, erhvervstællingen 1958 blev i sin sidste fase flyttet fra 1. kontor og placeret i 4. kontors regi. Endvidere blev det under udvikling værende erhvervsregister i 1962 placeret direkte under departementschefen.

Teknikken får eget kontor

1. april 1962 oprettedes hulkortafdelingen som 9. kontor. Med denne disposition blev den oprindelige idé med det nye 1. kontor endelig forladt. Forinden havde det i nogen tid stået klart, at tanken om integration af de store tællinger, trods de lovende aspekter, ikke var realistiske, bl.a. fordi forskelle i fagligt indhold og traditioner var for store til, at en personale-mæssig integration kunne være frugtbar.

Organisationsændringer efter lov om Danmarks Statistik

Foruden alle sine nye forpligtelser overtog Danmarks Statistik i 1966 de opgaver som Det statistiske Departement hidtil havde udført. Den organisation, der varetog de eksisterende opgaver, blev ikke ændret væsentligt, men der blev føjet nye led til de bestående.

Afdelingschefer

Den største nydannelse var etableringen af et afdelingschefsniveau. Dette skete på forslag af administrationsrådets statistikudvalg, der efter at have udarbejdet lovforslaget, arbejdede videre med edb- og organisations-spørgsmål i den nye institution. Den endelige afgørelse blev dog overladt til institutionens ledelse.

Funktionel opdeling?

Statistikudvalgets oprindelige tanke havde været, at der skulle oprettes to funktionelt afgrænsede stillinger på afdelingschefsniveau: En planlægningschef og en forskningschef³, men resultatet blev, at de placeredes i det almindelige hierarki mellem rigsstatistikere og kontorchefer. Det blev dog tilkendegivet, at kontorchefernes hævdvundne selvstændighed med hensyn til de daglige statistiske opgaver ikke skulle ændres. I praksis betød dette, at en kontorchef, uden at blive beskyldt for at bryde kommandovejen, kunne forelægge sager for rigsstatistikeren. Det var dog fast sædvane, at der ikke blev truffet afgørelser af større betydning uden af afdelingscheferne havde haft lejlighed til at udtale sig.

³ Dette var til en vis grad efter nordisk forbillede. I Sverige havde man en planlægningschef (og en produktionschef) - i Norge havde man en forskningschef.

Ejendommen,
Frederiksholms
Kanal 27

En del af denne ejendom i Frederiksholmkanal 27 var Danmarks Statistiks domicil fra 1940-73. Pladsmangelen var allerede i 1950 betydelig. Barakken midt i gården havde afløst en oplagringsplads for brunkul, der igen havde afløst et grønt anlæg, som ejendommen oprindeligt var tiltænkt. Det statistiske Departements indgang skjuler sig til højre bag portnerboligen. Bag bygningen, dvs. i Tøjhusgården, blev der kort tid efter opstillet en træbarak til dækning af pladsbehovet for folketællingen 1950. Efterhånden fik institutionen mange sådanne annekser, der opdelt den efter ikke-organisatoriske hensyn, indtil den blev samlet på Østerbro i 1973.

Afdelingscheferne

Afdelingscheferne fik til opgave særligt at beskæftige sig med de områder, der havde været svagt dækkede i den hidtidige organisation: Planlægnings spørgsmål, statistisk koordinering, herunder i forhold til omverdenen, nomenklaturspørgsmål, de rådgivende udvalg og andre tværgående spørgsmål. For at fastholde fokus på overordnet planlægning, som var uafhængig af de hensyn, som gjorde sig gældende i forhold til de enkelte kontorområder, blev der nedsat et snævert planlægningsudvalg bestående af afdelingscheferne og en ikke-kontorchef, der beskæftigede sig med et tværgående emne.

Nye kontorer

Afdelingscheferne blev udnævnt pr. 1. januar 1967. 1. maj 1969 blev organisationen udvidet med to nye kontorer, der direkte afspejlede de nye områder, som Danmarks Statistik skulle beskæftige sig med: Analyser og prognoser (10. kontor) og Servicevirksomhed (11. kontor). 1. april 1967 blev der ansat en rengøringskonsulent, hvis område efterhånden udviklede

sig til at blive et kontor (12. kontor). Dette, der skulle beskæftige sig med regnskabsstatistik, blev dog først formelt etableret på et senere tidspunkt.

Den nye struktur

Den organisationsstruktur, der skulle bære Danmarks Statistik igennem de mange og store, nye og gamle opgaver, var hermed fastlagt. Den bestod, udover afdelingerne, af 7. kontor (sekretariat, publikationer, senere grafisk sektion) og 9. kontor (teknisk afdeling med hulkortanlæg, samt planlægning og programmering af edb-opgaver).

Fag-organisationen

Det var overvejende de egentlige faglige statistiske opgaver, der blev placeret i afdelingerne, der fik følgende sammensætning: 1. afdeling: Personstatistik i 1. kontor, erhvervsstatistik i 2., 4. og 8. kontor samt den nye servicevirksomhed i 11. kontor sammen med det erhvervsregister, der var under udvikling. 2. afdeling: Generelle økonomiske statistikker i 5. og 6. kontor samt analyser og prognoser i 10. kontor.

Afdelingschefer

Blandt de ændringer i statistikens ledelsesstruktur, som lov om Danmarks Statistik gav anledning til, var indførelsen af afdelingschefer som et nyt led i organisationen. Oprindeligt var der to, nu er der fire afdelingschefsposter. Indehaverne af disse pr. 1. januar 2000 ses på billedet. Fra venstre Bent Thage (økonomisk statistik), Kirsten Wismer (personstatistik), Karsten Stetkær (erhvervsstatistik) og Lars Thygesen (brugerservice). (Danmarks Statistik).

Organisationsoversigter i arbejdsplaner

Den første arbejdsplan for Danmarks Statistik blev vedtaget af Styrelsen i august 1969⁴. Den indledtes med oversigt over den nye organisationsstruktur⁵. Alle de følgende arbejdsplaner indeholder sådanne organisationsdiagrammer - og når der har været ændringer - en omtale af disse.

⁴ Med nogen forsinkelse på grund af en strejke blandt overenskomstansatte akademikere i staten.

⁵ *Arbejdsplan frem til 1970/1971*. 1969.

Organisationen i 1970'erne

Fra først i 1970'erne var presset på organisationen på grund af væksten i opgaverne meget stor. På dette tidspunkt eksisterede der kun de samme syv fagkontorer, som var blevet etableret i 1959. I forbindelse med et afdelingschefskifte blev der bl.a. på denne baggrund truffet beslutning om at decentralisere de analytiske og metodiske opgaver, som 10. kontor hidtil havde udført⁶ og at anvende den ledigblevne kontorramme til et nyt kontor med social- og uddannelsesstatistiske opgaver, som blev udskilt fra befolkningsstatistikken i 1. kontor. Ved samme lejlighed blev personstatistikken overflyttet fra 1. til 2. afdeling. Der var herefter bedre størrelsesmæssig balance mellem afdelingerne - og for så vidt også fagligt, idet 1. afdeling nu omfattede erhvervsstatistik, 2. afdeling dels personstatistik, dels generel økonomisk statistik.

Nye kontorer
1977

Denne ordning varede til 1977, hvor der på baggrund af opgavernes vækst blev oprettet to nye kontorer, 13. og 14. kontor. Dette gav anledning til nogen omrokering af områder og personer. Bl.a. blev der lagt vægt på at samle den stadigt mere vigtige arbejdsmarkedsstatistik i et kontor.

Flere kontorer, men
ikke flere afdelinger

Den kraftige vækst i statistikens indhold og omlægningen i produktionsmetoderne satte i de følgende år sit stærke præg på organisationsudviklingen. Flere og flere nye områder voksede sig op på kontorniveau, og nye enheder med specielle funktioner måtte oprettes. Selv om disse stillinger skulle finansieres inden for de bestående budgetrammer, krævede stillingsoprettelserne beslutning af de bevilgende myndigheder. Den blev opnået i de fleste tilfælde. Derimod lykkedes det ikke at få bevilget en tredje afdelingschef, selvom behovet for en sådan allerede omkring 1980 var blevet evident.

Organisationsomlægninger 1982-90

Først i 1980'erne var det centrale organisationsspørgsmål edb-arbejdets indpasning i den samlede organisation, jf. omtalen i bind 1, kapitel 6. Overvejelserne herom resulterede i strukturændringer inden for edb-afdelingens rammer og ændrede betingelserne for samarbejdet mellem denne og den øvrige organisation.

Forstærket
struktur

Samtidig fortsatte væksten i opgaverne. I 1987 var antallet af kontorer og enheder med tilsvarende organisatorisk placering steget til i alt 23⁷, og de bevilgende myndigheder gav pr. 1. april 1987 tilslutning til, at der blev oprettet en tredje afdelingschefstilling. I praksis var der dog tale om fire

⁶ Navnlig makroøkonomisk metodearbejde og andre konjunkturanalyser samt registerstatistikens udviklingsopgaver, som kom i kontor med henholdsvis nationalregnskaber og befolkningsstatistik.

⁷ Mod 9 kontorer 25 år tidligere.

afdelinger, idet *Teknisk afdeling*, nu med fire enheder på kontorniveau, organisatorisk rangerede på linie med de tre *fagafdelinger*, der tilsammen skulle koordinere i alt 18 kontorenheders arbejde.

Hovedområderne	Man valgte ⁸ at fordele arbejdet, således at hver afdeling fik dels et statistisk hovedområde (dvs. henholdsvis person-, erhvervs- eller økonomisk statistik) dels to tværfaglige kontorer, nemlig et, der overvejende havde med formidling at gøre (service, publikationer, databanker), og et, der fortrinsvis havde tværfaglige produktionstekniske spørgsmål (erhvervsregister, forskningskontakt- og metodespørgsmål ⁹ og generelle register-spørgsmål ¹⁰).
Intentioner versus realiteter	Denne organisationsomlægning blev planlagt omhyggeligt og det var næppe på grund af den, at Danmarks Statistik kom ud for rystelser i de følgende år. Disse var som omtalt i bind 1, kapitel 6, navnlig en konsekvens af aktuelle økonomiske vanskeligheder samt genstridige edb-problemer, begge dele forstærket af strejker i 1987.
Nye forudsætninger	Disse vanskeligheder medvirkede til, at Danmarks Statistik iværksatte ekstraordinære tiltag for at løfte sig ud af vanskelighederne. Blandt dem var ændringer i edb-organisationen og dennes samspil med fagorganisationen. Erhvervsstrukturkomplekset havde til forudsætning, at organisationen - til dels på bekostning af de i 1987 besluttede principper - måtte indrettes på at støtte den satsning, som hermed blev gjort.
Organisatorisk tilpasning	Konkret gik ændringerne i organisationen dels ud på at opdele teknisk afdeling i en brugerorienteret og en maskinorienteret del, dels at samle nogle funktioner, der var vigtige for erhvervsstrukturprojektet i én afdeling, selv om man herved brød hovedprincippet i fagorganisationens opdeling.

Organisationsomlægning i 1990'erne

Organisationsomlægningen	Ændringer omkring 1989-90 var ment som midlertidige, men forsinkelser medførte, at de kom til at synes permanente. Da de overvejende var produktionsteknisk motiveret, hvilket viste sig at være et hensyn, der var mindre synligt for brugerne, blev Danmarks Statistiks organisationsstruktur nogle steder i omverdenen opfattet som uklar. Dette var med til at skabe grobund for den kritik af Danmarks Statistik, der kulminerede i 1995.
Ligheder med 1987-ordningen	De generelle motiver til den organisationsomlægning, som fandt sted efter chefskiftet i 1995, er omtalt i kapitel 7, men det kan være nyttigt her at relatere den til 1987-ordningen. Begge byggede på en opdeling af fagorganisationen i tre statistiske hovedområder, dog at visse grænseområder

⁸ *Arbejdsplan*. 1988.

⁹ Sidstnævnte funktion fik kontoret dog først langt senere ressourcer til.

¹⁰ *Arbejdsplan*. 1988.

blev behandlet forskelligt. Forskellen var navnlig, at de tværfaglige og tekniske funktioner i 1995 blev samlet i én afdeling, Brugerservice, hvor disse efter den tidligere ordning var mere fordelt i organisationen.

Status år 2000

I løbet af 1999 blev der besluttet nogle enkelte ændringer i organisationen. Bl.a. blev der som basis for at styrke arbejdet med den udadrettede kommunikation oprettet et Formidlingscenter. Som det fremgår af det på side 69 viste organisationsdiagram, består Danmarks Statistik pr. 1. januar 2000 af fem hovedområder: En afdeling for hver af statistikens tre hovedgrene og Brugerservice samt stabsfunktionerne, nemlig Ledelsessekretariatet og Administrationen.

Personale- og økonomichefer

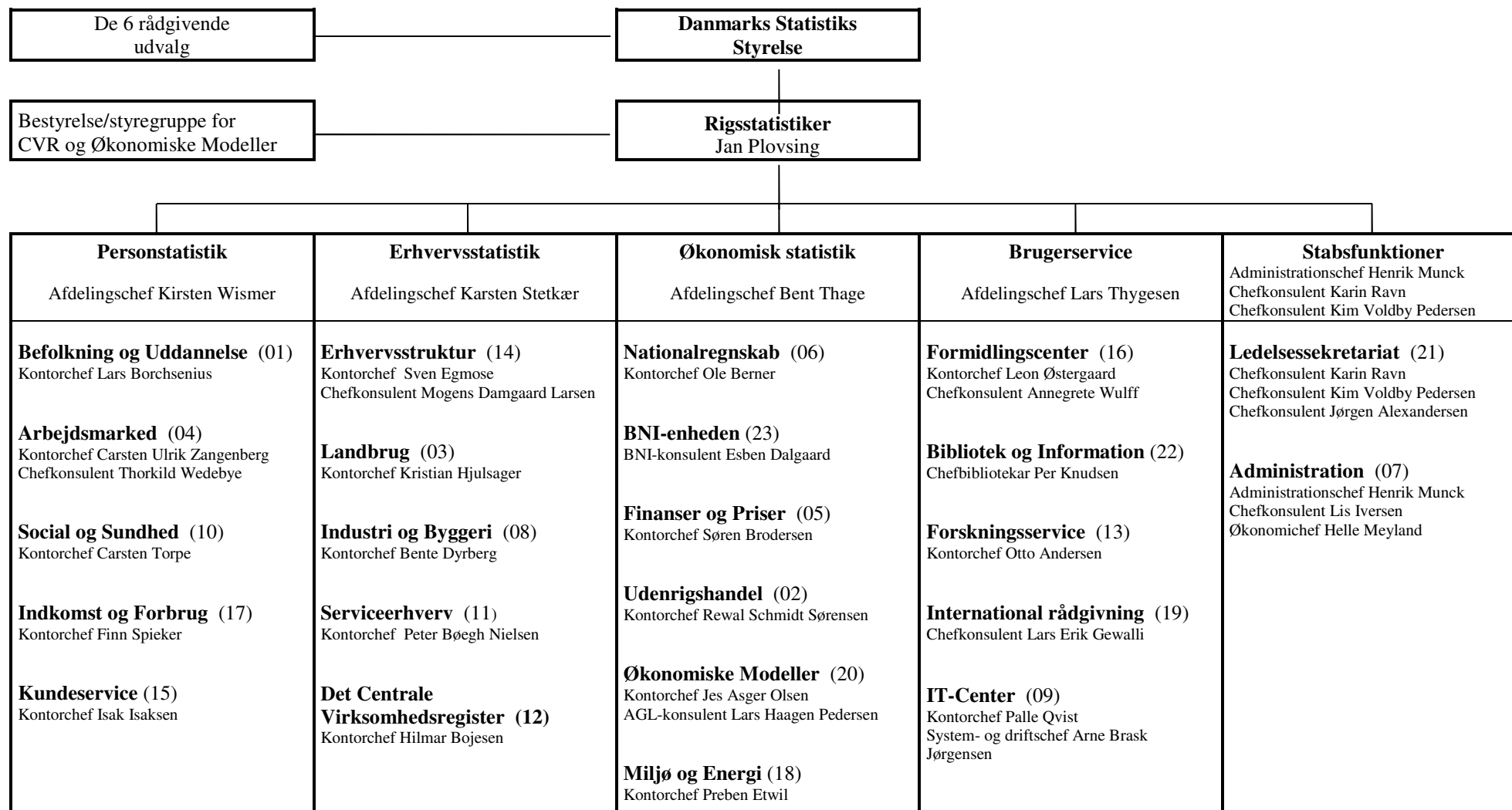
Styring af personale og økonomi er blevet et væsentligt mere omfattende arbejde end tidligere. Fra en chefskonference i Toruplund i 1999 ses her nogle hovedpersoner i dette arbejde, nemlig fra venstre, økonomichef Helle Meyland, fuldmægtig Nina Warth Nielsen (uddannelse), chefkonsulent Lis Iversen (personale) og administrationschef Henrik Munck. (Danmarks Statistik).

Faste interne udvalg og møder

Faste, interne udvalg eller mødearrangementer med faste opgaver og/eller mødeturnus og som rådgiver og støtter institutionens ledelse, må opfattes som en del af organisationsstrukturen.

Kontorchefkollegiet	En central rolle i den interne kommunikation spiller de ugentlige møder i kontorchefkollegiet. De afholdtes indtil 1955 og igen fra 1966 og med et antal deltagere, der afspejler statistikkenes vækst.
Formidlingsudvalget	Formidlingsudvalget havde til formål at samordne formidlingsopgaver, der ved organisationsomlægningen i 1987 var blevet placeret spredt. Det fik dog et langt videre virkefelt, bl.a. fordi man hidtil havde savnet et fælles forum for overordnede drøftelser af formidlingsopgaverne. Efter at disse blev samlet under Brugerservice ved organisationsomlægningen i 1995, mistede udvalget sin betydning og blev ophævet.
Planlægningsudvalget	Planlægningsudvalget, der som nævnt blev oprettet kort efter at lov om Danmarks Statistik var trådt i kraft, havde til formål at gennemarbejde arbejdsplanerne på grundlag af bidrag fra de enkelte kontorer og afdelinger, at beskæftige sig med udviklingen af diverse planlægningsinstrumenter og at forberede organisationsomlægninger.
Lille, men voksende	Planlægningsudvalget startede som et lille udvalg, men medlemstallet voksede efterhånden. Det omfattede til sidst den samlede ledelse og repræsentanter for kontorchefer og medarbejdere. Dets sekretariat udførte vigtige tværgående opgaver, der ikke havde andet hjemsted i organisationen. Med oprettelsen af en fastere ledelseskonstruktion blev Planlægningsudvalget efterhånden overflødig og blev nedlagt i 1996.
Ledelsen	Siden afdelingschefniveauet blev indført, har drøftelser af institutionens vitale spørgsmål mellem rigsstatikeren og disse hørt til dagens orden, men først henimod slutningen af 1980'erne blev drøftelser mellem ledelsens medlemmer lagt ind i en fast ramme. Fra slutningen af 1980'erne blev der afholdt ugentlige møder oprindeligt i umiddelbar forlængelse af kontorchefmøderne, og dermed fik disse ledelsesmøder under betegnelsen <i>Ledelsen</i> officiel status. I 1995 fik Ledelsen fast mødetidspunkt til ordinære møder forud for kontorchefmødet, og et egentligt ledelsessekretariat blev oprettet i 1996.
Afdelingsledelsen	Fra 1998 afholdes desuden ugentlige møder i hver afdeling mellem afdelingscheferne og de øvrige chefer, dvs. kontorchefer og chefkonsulenter. På disse møder drøftes bl.a. institutionens almindelige forhold og de fælles bestræbelser på at løse de opgaver, som de pågældende chefer er pålagt, bl.a. i henhold til afdelings- og kontorkontrakter, jf. nedenfor side 74.

Danmarks Statistiks organisation 1. januar 2000

Ved sammenligning med organisationsplanen fra 1950 på side 60 bør det bemærkes, at detaljeringsgraden i opgavebeskrivelsen da var langt større end nu, hvor antallet af opgaver pr. kontor er mindst lige så stort som dengang.

3.2 Planlægningsinstrumenter

Det tager tid, ressourcer og forudseenhed at forberede en ny statistik så grundigt, at den fra starten får et optimalt forløb. De indkøringsproblemer, som adskillige statistikker har været udsat for, kan ses som tegn på at disse betingelser ikke altid fuldt ud har været til stede.

Planlægning
et must

Der kan være mange grunde til, at det statistiske planlægning ikke bliver tilstrækkelig effektiv, men at planlægning i det mulige omfang i vore dage er et *must*, er ikke til diskussion.

Synlig fra
1960'erne

Men det var først fra slutningen af 1960'erne - med lov om Danmarks Statistik og indførelse af edb - at planlægning som princip slog igennem, og at der blev gennemført konkrete synlige planlægningsaktiviteter på forskellige niveauer.

Ikke synlig
planlægning

Man må jo gå ud fra, at der også før den tid fandt planlægning sted, i hvert fald i forbindelse med udarbejdelse af budgetforslag og tilrettelæggelse af nye tællingsaktiviteter, men der findes ikke kilder - eller i hvert fald ikke lettilgængelige kilder - hvori sådanne overvejelser er blevet bevaret. At det forholder sig således hænger formentlig sammen med to traditioner i Det statistiske Departement: Den mundtlige samarbejdsform og den decentrale arbejdstilrettelæggelse.

Planlægning på opgaveniveau

Som nævnt i bind 1, kapitel 6 var det først i 1980'erne, at tanken om et generelt, fælles planlægningssystem på den enkelte statistiks niveau for alvor vandt indpas.

System-
principper

Hovedformålet med en sådan planlægningsstandard, oprindeligt benævnt "systemprincipper", var at få den faglige og den edb-mæssige planlægning til at spille sammen. Det var hensigten, at et sådant system skulle bidrage til at løse de mange problemer på edb-området, men først i 1992 lykkedes det at færdiggøre sådanne generelle retningslinier, som blev introduceret bredt gennem en omfattende uddannelsesvirksomhed.

Planlægning
og udvikling

Systemet fik det interne navn OPUS, hvilket står for "**O**m **P**lanlægning og **U**dvikling af **S**tatistik", og har herefter i en årrække dannet grundlag for opgaveplanlægningen i Danmarks Statistik. Efter den omfattende teknologiske omlægning er indkørt, er det tænkeligt at tiden for ændringer på området nærmer sig.

Arbejdsplanerne

Som nævnt i bind 1 blev der i ca. 50 år fra omkring 1875 udarbejdet *arbejdsplaner* i de statistiske institutioner, der gik forud for Danmarks Statistik. De eksempler, der er bevaret viser imidlertid, at disse arbejdsplaner bestod af forholdsvis korte skrivelser til ministeren, der med henvisning til beretninger, offentliggjort i Ministerialtidende B, kort opsummerede hvilke aktiviteter, der ville blive udført i det kommende år og herunder hvilke publikationer, der ville blive udgivet.

De nye arbejdsplaner grundige

Det kan således næppe have været denne praksis, som har været forbilledet for bestemmelsen i lov om Danmarks Statistik om, at der skulle fastlægges arbejdsplaner. Den udformning, som Danmarks Statistik gav de nye arbejdsplaner, var da også ganske anderledes grundig.

En basisregistrering

Det er nævnt i bind 1, hvorledes Danmarks Statistik i institutionens første år kortlagde sit arbejdsgrundlag ved afholdelse af to eksterne enqueter, behovsenqueten og samordningsenqueten. En tredje vigtig kortlægningsaktivitet var en gennemgribende registrering af institutionens aktiviteter på tællings- eller tilsvarende niveau.

Detaljeret billede

Denne omfattende opgave var en af de første, som det nye planlægningsudvalg tog sig af. Dette resulterede i et internt dokument med en lidt misvisende titel¹¹, som er bevaret i få eksemplarer. Heri fastholdes et forholdsvis detaljeret billede af, hvad det var Danmarks Statistiks beskæftigede sig med ca. 2 år efter lovens ikrafttræden. Ændringerne i perioden indtil da er nedfældet i en *Beretning 1. juli 1966 til 31. december 1968, 1969*. Denne gennemgang omfattede en beskrivelse af de enkelte aktiviteter, herunder med oplysning om det medgåede personaleforbrug.

Udgangspunkt

Disse to papirer med faktuelle oplysninger var udgangspunkt for Danmarks Statistiks første egentlige arbejdsplan, der blev udsendt i 1969¹². Fra dette tidspunkt kan man i årlige arbejdsplaner følge udviklingen dels i Danmarks Statistiks overordnede planlægning, dels i aktiviteterne.

Variierende praksis

I den første arbejdsplan var princippet, at teksten skulle indeholde både beretnings- og planstof, og at den - bortset fra tællingsoversigter med få oplysninger for hver tælling - hovedsagelig skulle være orienteret mod gennemførte, henholdsvis planlagte ændringer. Praksis udviklede sig imidlertid efterhånden til, at samtlige tællingsområder af en vis størrelse fik en årlig omtale med en *beskrivelse* af området, en *beretning* om de seneste vigtige hændelser og en oversigt over de *ændringer*, der var planlagt. Først i hver udgave af arbejdsplanen placeredes en mere substantiel omtale af et emne, som på det pågældende tidspunkt fandtes at have særlig interesse for statistikkens brugere.

¹¹ *Danmarks Statistiks kontorinddeling 1968*. Intern publikation., 1968.

¹² *Arbejdsplan frem til 1970/1971*. 1969.

Ny praksis
fra 1990

Efterhånden som stofmængden steg i takt med statistikkens udvikling fik de udgivne arbejdsplaner et betydeligt omfang, og de mange detaljer kunne gøre dem vanskelig tilgængelige. På denne baggrund blev det medvirkning fra 1990 besluttet at ændre arbejdsplanens udformning på en række punkter for at gøre den lettere tilgængelig og mere overskuelig. Ændringerne bestod bl.a. i at koncentrere fremstillingen alene på *planlagte ændringer* (og eventuelle ændringer af tidligere planer). På denne måde og ved som den første at bruge Danmarks Statistiks nye designlinje, blev publikationen gjort lettere tilgængelig. Samtidig blev det bestemt, at den skulle udkomme 1. januar hvert år.

Arbejdsplanens
økonomiske
funktion

Ændringerne i arbejdsplanens publikationsmæssige udformning er ikke afgørende for den bagvedliggende funktion, nemlig at afstemme statistikkens indhold med de ressourcer, der er til rådighed og herunder foretage den fornødne prioritering mellem de forskellige behov og ønsker, som brugerne har til statistikken. Fra slutningen af 1990'erne er der i Arbejdsplanen medtaget en række faktiske oplysninger om de enkelte opgaver, herunder om ressourceforbruget.

Arbejdsplanens
juridiske rolle

Arbejdsplanen er således først og fremmest et økonomisk instrument, men har også juridisk betydning. Fx kan andre offentlige institutioners pligt til at afgive oplysninger til Danmarks Statistik i henhold til lovens §6 kun iværksættes, hvis den pågældende statistik er optaget på arbejdsplanen.

Kortsigtet -
og dog

Med et-års tidshorisont prætenderer arbejdsplanerne, hvad statistikkens indhold angår, ikke at rumme nogen langtidspanlægning. Danmarks Statistiks styrelse har kun i tilslutning til budgetaftalen i 1993-1996 arbejdet med flerårig planlægning af statistikprogrammet. Men mange af de dispositioner, der udmøntes i de årlige arbejdsplaner, har reelt en tidshorisont, som strækker sig væsentligt længere ud i fremtiden end et år.

Tidsregistrering

Allerede i slutningen af 1950'erne blev der indført en form for summarisk tidsregistrering i Det statistiske Departement. Hver enkelt medarbejder skulle rapportere om, hvilket arbejdsområde hun eller han havde beskæftiget sig med i løbet af en uge. Måleenheden var grov - halve dage - og materialet blev kun anvendt som ubearbejdet ledelsesinformation.

Et "tællingsregister"

Et af produkterne af det ovenfor nævnte detaljerede registreringsarbejde i 1968 - et tællingsregister¹³ - kom til at danne grundlag for den detaljerede registrering af forbrugt arbejdstid, der blev indført i Danmarks Statistik i 1970, altså på et tidspunkt, hvor noget sådant ikke var særligt udbredt.

¹³ Tællingsregisteret offentliggjordes i de årlige arbejdsplaner indtil 1976.

1980-forbedring	Tidsregistreringssystemet - nu under betegnelsen IIR ¹⁴ - blev forbedret i 1980. Tanken var på dette tidspunkt bl.a. at bruge oplysningerne som input til egentlige omkostningsfordelinger. Så langt kom man ikke på daværende tidspunkt. De nedskæringer, der blev besluttet i 1985 og 1988 måtte følgelig bygge direkte på timeopgørelser. Dette var dog også et udmærket grundlag for at bedømme, hvad der på kort sigt kunne spares ved begrænsninger på de enkelte tællingsområder.
Forenkling 1990	IIR-systemet var detaljeret og krævede en del tid til udfyldelse. Bl.a. med baggrund heri, blev det besluttet, at det fra 1990 skulle erstattes med et mere enkelt system - SIAM ¹⁵ . Indberetningen blev ændret fra uge- til månedsbasis, specifikationskravene blev mindre, og det blev på forhånd fastlagt, hvilke løbende informationer der skulle udtrages.
Aktivitets- begrebet	Samtidig blev der indført et nyt opgørelsesbegreb - "aktiviteter" til erstatning for "tællinger", som tiden var løbet fra. Dette var en standardinddeling, som skulle anvendes i flere af Danmarks Statistiks interne informationssystemer. Det er et bredere begreb end "tællinger", men de enkelte kontorer kan udbygge det efter individuelle behov.
Modernisering 2000	Fra år 2000 indberettes oplysninger fra medarbejderne til systemet elektronisk via et personaleadministrativt edb-system.

Aktivitetsplaner

Indførelsen af aktivitetsbegrebet hang sammen med ønsket om at bruge det *observerede* tidsforbrug i direkte sammenhæng med det *planlagte* tidsforbrug på forholdsvis detaljeret niveau.

Formål	Dette samspil skulle fra 1993 etableres i årlige <i>aktivitetsplaner</i> . Der var flere overordnede formål hermed: At fremme sikkerheden i skønnene over ressourceforbrug på nye opgaver, at fremme den lokale omkostningsbevidsthed ud for devisen: Tid er penge og at få et mere realistisk skøn over det forbrug af arbejdskraft, som den kommende arbejdsplan forudsatte - og som var begrænset af de bevilgede midler. På det mere principielle plan skulle oprettelsen af aktivitetsplaner for de enkelte kontorer ses i sammenhæng med den større selvstændighed for disse, som var blevet fastlagt som et led i Danmarks Statistiks ledelsesprincipper.
Samarbejde om tilpasning	Aktivitetsplanerne var et samspilsinstrument, der skulle få ændringer på forskellige niveauer afpasset til de faktiske muligheder. Det skulle foregå i et indgående samarbejde mellem organisationens enkelte led. Man tog i den forbindelse udgangspunkt i tre personaletal, nemlig den faktiske personalestyrke på planlægningstidspunktet, det personaletal, som budgettet

¹⁴ Integreret Internt Registreringssystem.

¹⁵ System for Integreret AktivitetsMåling.

gav mulighed for, og det personaletal som skulle til, hvis samtlige forslag i de første udgaver af aktivitetsplanerne skulle føres ud i livet.

Ophør

Som en følge af nye planlægningsprincipper, jf. nedenfor, blev aktivitetsplanerne delvis afskaffet i 1996 og ophørte helt i 1999.

Strategiplaner og arbejdsplanlægning

Med indførelse af Strategi 96 og Strategi 2005, jf. omtalen heraf i bind 1, kapitel 7, blev planlægning med en længere, mere afgrænset tidshorisont etableret i Danmarks Statistik.

Ramme-, mål- og resultatstyring

Strategiplanernes målsætninger indgår i grundlaget for den årlige arbejdsplanlægning. Denne udformes efter ramme-, mål- og resultatstyringsprincipper og på en sådan måde, at styringen på aktivitetsniveau er delegeret til afdelings- og kontorchefer. De forpligtelser, der påhviler cheferne i forhold til institutionens ledelse, fastlægges i afdelings- og kontorkontrakter.

Planlægningsprocessen

Den årlige planlægningsproces tager sin begyndelse i august hvert år. På dette tidspunkt foretager Ledelsen en udmelding om planlægningens forudsætninger, der er baseret på de på det tidspunkt gældende forventninger om størrelsen af bevillingen og af egne indtægter.

Ressourcernes fordeling

Hermed er et udgangspunkt for institutionens samlede ressourceforbrug præciseret. Det fordeles på afdelinger og kontorer efter nærmere specificerede præmisser, hvori bl.a. indgår konsekvenserne af allerede truffne beslutninger og forudsatte besparelser af generel karakter.

Medarbejdere og brugere

Under den videre planlægning kan det naturligvis blive nødvendigt at tage højde for ændringer i indtægtsforudsætningerne. Det er imidlertid afgørende for processen, at der er tid til at inddrage på den ene side organisationens led og medarbejderne, på den anden side brugerne, de sidste bl.a. via de rådgivende udvalg. Disse får forelagt et udkast til arbejdsplanen i november måned, og deres udtalelser indgår i Styrelsens beslutningsgrundlag, når denne i december endeligt fastlægger arbejdsplanen.

Slutprodukterne

Arbejdsplanen er det udadrettede slutprodukt af planlægningsprocessen. I udformningen af denne er der i forhold til tidligere sket en række ændringer. Særligt kan nævnes, at den indeholder en udmøntning af årets målsætning med udgangspunkt i strategiplanerne. Desuden er det informative stof udvidet væsentligt. De interne slutprodukter er bl.a. de kontrakter, der indgås mellem ledelse og chefer om afdelingernes og kontorenes forpligtelser, der på mere detaljeret niveau modsvarer de mål, arbejdsplanen fastlægger.

4. Personstatistik

Personstatistikken har i tiden efter 1950 undergået en markant udvikling. Den kan navnlig henføres til etableringen af CPR og andre store offentlige edb-registre, der har muliggjort anvendelse af administrative data som statistisk grundlag i langt større omfang og i bedre indbyrdes sammenhæng end tidligere.

Ingen
folketælling

Denne udvikling har som iøjnefaldende konsekvens haft, at de traditionelle folketællinger har kunnet erstattes af mindre kostbare og mere aktuelle statistikker, men har i øvrigt haft betydning for den statistiske udvikling over en bred front.

Velfærds-
statistikken

Personstatistikken er derudover - i takt med velfærdssamfundets udbygning - præget af store udbygninger og forbedringer på bl.a. arbejdsmarkeds-, social- og undervisningsområdet.

Kildeskat

Endelig medførte kildeskattens indførelse i 1970 store forbedringer af det statistiske potentiale ikke alene for indkomststatistikken, men også for personstatistikken i almindelighed.

4.1 Folke- og boligtællinger

I 1950 var folke- og boligtællinger et fast og centralt fænomen i de fleste landes statistik. I Danmark blev der afholdt folketællinger om efteråret i årstal med 0 eller 5, men kun "10-års tællingerne" blev bearbejdet fuldstændigt. Samtidig med folketællingerne blev der afholdt boligtællinger, men kun i byer og bymæssige områder.

Oprindeligt
adskilte

Materialet til de to tællinger blev indsamlet af kommunerne i en fælles proces, men der arbejdedes endnu på dette tidspunkt med separate tællingsskemaer, og bearbejdningsprocessen i Det statistiske Departement var adskilt og fordelt på to kontorer.

Indhold

1950-folketællingen indeholdt som sine forgængere oplysninger om demografiske forhold og erhvervs- og beskæftigelsesforhold med mulighed for opdeling på alle geografiske niveauer, dvs. landsdele, amter, kommuner og andre administrative områder, de enkelte byer og *urbaniseringsgrad*. Boligtællingerne indeholdt oplysninger om boligens art, størrelse og installationsforhold samt om beboelsetætheden.

1950 og 55

1950- og 1955-tællingerne fulgte stort set mønsteret fra tidligere tællinger, idet dog folke- og boligtællingsskemaerne blev samlet i et fælles husstandsskema i 1955. I forbindelse hermed blev boligtællingen udvidet til at omfatte hele landet, men bearbejdningen foregik dog fortsat delvis

på repræsentativ basis. Der blev ved disse tællinger bl.a. lagt vægt på at skabe statistisk grundlag for kommunal planlægning. Dette var et aktuelt emne i disse år, hvor overvejelserne om en kommunalreform begyndte. Desuden søgte man at opnå en forholdsvis hurtig belysning af befolkningens erhvervs- og beskæftigelsesforhold ved 10 procents udsnitsopgørelser. Udover en foreløbig opgørelse på 10 pct.-basis af 1950-oplysningerne blev denne tælling, ligesom tidligere "10 årstællinger", bearbejdet totalt med hensyn til erhvervsoplysninger.

1960 og 65

I 1960 blev det overvejet at gå over til en fuldstændig ny tællingsmetode, baseret på spørgeskemaer, der delvis blev forhåndsudfyldt af folkeregistrene. Denne fremgangsmåde viste sig dog ikke praktiserbar. I stedet indhøstede rationaliseringsgevinster ved integration af folke- og boligtællingerne også i bearbejdningens henseende. Desuden blev bearbejdningen søgt fremskyndet ved hjælp af en mere strømlinet tællingsproces, bedre teknik end hidtil samt ved udsnitsopgørelser. Dette mål blev dog kun nået til en vis grad. 1965-tællingen gennemførtes efter samme retningslinier som 1960-tællingen, men med anvendelse af udsnit i større grad.

CPR-konsekvenser

Efter oprettelsen af Det Centrale Personregister (CPR) var mange, men langt fra alle oplysninger af folketællingsrelevans, nu til umiddelbar rådighed. Dette kom til udtryk allerede sommeren 1970, idet der da - bl.a. til brug for tilrettelæggelsen af fordelingen af de økonomiske byrder mellem de nye kommuner - blev udarbejdet en fuldstændig statistik over alders- og kønsfordelingen pr. 1. maj 1970 i samtlige nye kommuner.

Overbevisende aktualitet

Aktualitetsmæssigt havde registerstatistikken herved bevist sin konkurrencedygtighed på et centralt område, men den måtte samtidigt melde pas på andre væsentlige emneområder, som derfor var mulige temaer for en kommende folke- og boligtælling.

1970

I lov om Danmarks Statistik var beslutningskompetencen med hensyn til fremtidige folketællinger som en undtagelse placeret hos ministeren, formentlig for at sikre, at institutionel inertie ikke blev bestemmende i spørgsmålet om tællingernes fortsættelse. Men i slutningen af 1960'erne var presset for at få forbedret den statistiske dækning så stort, at der blev truffet beslutning om gennemførelse af en folke- og boligtælling - og endda den hidtil største - i 1970.

Nye emner og mange detaljer

De nye emner var uddannelse og bopæl-arbejdsstedsrelationer. Alle de indsamlede oplysninger blev for første gang underkastet bearbejdning på 100 pct. basis. Herved blev man i stand til at udarbejde statistik over en vifte af emner på detaljeret niveau med reference til de nye kommuner, der var blevet dannet ved kommunalreformen i 1970. Som ved de tidligere tællinger undgik man dog ikke forsinkelser og kritik for langsommelig-

hed. Publiceringen var meget omfattende, og samtidig udarbejdedes en mængde *arkivtabeller*, som beredskab til besvarelse af forespørgsler¹.

1975-beslutningen	Efter Styrelsens indstilling besluttede økonomiministeren, at der ikke skulle afholdes folke- og boligtælling i 1975. En afgørende forudsætning var, at de overvejelser der var indledt om oprettelse af et bygnings- og boligregister førte til konkrete resultater. Målttede forberedelser herpå iværksattes efter forslag fra Danmarks Statistiks styrelse på økonomi-ministerens foranledning.
Konsekvenser	At der ikke blev afholdt folke- og boligtælling i 1975 betød, at der måtte gives afkald på statistisk belysning af en række væsentlige forhold, selv om noget kunne dækkes på anden måde.
Afhjælpningsforanstaltninger	For at afbøde savnet af en folke- og boligtælling mest muligt blev der på kort sigt truffet forskellige foranstaltninger. Således blev boligoplysninger fra 1970 ved hjælp af byggestatistikken ført frem til 1978, og der blev bl.a. i 1975 afholdt en mere omfattende beskæftigelsestælling end sædvanligt. En registerfolketælling i 1976 havde udover at bidrage med oplysninger til formål at afprøve de praktiske muligheder i registerstatistik i stor målestok.
Forberedelse til 1980 og senere	For at imødekomme kravene på længere sigt iværksatte Danmarks Statistik en række udviklingsaktiviteter. Målet var, at der senest i 1980/81-folketællingsterminen var blevet skabt registergrundlag for opgørelsen med samme informationsniveau som ved 1970-folke- og boligtællingen.
Udviklingsaktiviteter	Aktiviteterne omfattede: <ul style="list-style-type: none"> – deltagelse i den grundlæggende planlægning af det nye bygnings- og boligregister (BBR), der blev oprettet i 1978 – udvikling af metoder til udnyttelse af BBR til statistiske formål – oprettelse af et statistisk register om befolkningens uddannelse, baseret på 1970-folketællingens uddannelsesdata, ajourført med oplysninger fra den løbende uddannelsesstatistik – etablering - hovedsagelig på basis af informationer fra skattemyndighederne - af det såkaldte arbejdspladsprojekt, der indeholder oplysninger om de beskæftigedes lokale arbejdssteder, til en række formål, herunder erhvervsopdelinger og pendlingsopgørelser i folketællingsstatistikken.
Registertælling i fuld skala 1981	Disse udviklingsaktiviteter var ved næste tællingstermin kommet så langt, at en folke- og boligtælling i fuld skala kunne gennemføres pr. 1. januar 1981 på registerbasis og altså helt uden udsendelse af spørgeskemaer.

¹ En samlet oversigt over tællingens resultater findes i Folke- og boligtællingen 9. november 1970. *Statistiske Efterretninger*, 1974, nr. 49.

Hurtigere end de andre	På dette grundlag blev Danmark det land, der først kunne levere folke- og boligtællingsoplysninger i 1981-terminen til EU. Omkostningerne var langt lavere end ved en traditionel tælling, men dog fortsat betydelige, og indkøringsproblemer blev ikke undgået.
Årlige oplysninger	En karakteristisk egenskab for registerbaserede folke- og boligtællinger er, at oplysningerne findes årligt - ikke blot hvert femte eller tiende år - når systemerne først er etableret. De kan derfor bruges på anden måde og i andet omfang end traditionelle folke- og boligtællingsoplysninger.
Folke- og bolig-tællingers slut	Selvom der var stor interesse knyttet til resultaterne af folke- og bolig-tællingernes omfattende publicering, blev det i forbindelse med en sparerunde besluttet at ophøre med denne type massepublicering. Til EU udarbejdes oplysninger i folke- og bolig-tællingsformat de terminer, hvor andre lande gennemfører ordinære tællinger.
Det personstatistiske registersystem	Oplysninger af samme karakter som i folke- og bolig-tællinger indgår i Det personstatistiske registersystem, jf. bind 1, kapitel 5, og anvendes efter 1981 i årlige opgørelser.

4.2 Demografisk statistik

Historisk er folketællingerne en central del af befolkningsstatistikken, men de viser ikke den løbende udvikling. Det gør statistikken om befolkningens bevægelser, der omfatter fødsler, dødsfald, indenlandske flytninger og vandring til og fra udlandet. Denne del af statistikken, der præcist belyser forskydningerne i befolkningens sammensætning, kaldes sædvanligvis "løbende befolkningsstatistik". Efter de nydannelser, der er sket på området, og som indbefatter årlige totalopgørelser, forekommer det imidlertid mere relevant at anvende betegnelsen *demografisk statistik* som overskrift for den moderne befolkningsstatistik, som omfatter dels statistik om befolkningens bevægelser, dels opgørelse over befolkningens størrelse på bestemte tidspunkter - statusopgørelser.

Befolkningens bevægelser	Allerede før CPR's oprettelse i 1968 var den kvartalsvise og årlige statistik om befolkningens bevægelser hovedsageligt baseret på administrative kilder. Af central betydning var oplysninger fra de lokale folkeregistre og medicinske oplysninger om fødsler og dødsfald fra sundhedsvæsenet. Sidstnævnte oplysninger blev bearbejdet i samarbejde med Sundhedsstyrelsen og af denne anvendt til detaljeret medicinalstatistik, bl.a. om dødsårsager. Medicinske variable indgår dog også i befolkningsstatistikken.
CPR-reformen	Med CPR's oprettelse blev det muligt at begrænse mængden af kilder og dermed arbejdet med statistiske indberetninger hos de administrative myndigheder. Tilmed kunne dataleverancerne ske på maskinlæsbart medium, således at bearbejdningsprocessen blev lettet betydeligt. CPR-op-

lysningerne blev dog fortsat suppleret med medicinske oplysninger om fødte og døde fra Sundhedsstyrelsen. Den grundlæggende udarbejdelse af denne statistik er siden fuldt ud overgået til Sundhedsstyrelsen.

Indenlandske vandring

Den tidligere statistik om indenlandske vandring var baseret på begrebet *mellemkommunale flytninger*, der bl.a. havde den svaghed, at begrebets indhold ændrede sig, når kommunerne blev lagt sammen, som det skete i perioden op til og navnlig ved kommunalreformen 1970. Efter at der i forbindelse med oprettelse af BBR i 1978 blev etableret et fast adressekodesystem, er det muligt at tage udgangspunkt i et grundbegreb, som omfatter samtlige flytninger.

Vilkårlige geogra- fiske inddelinger

Adressekoderne muliggør også anvendelse af formålsbestemte geografiske inddelinger. Dette anvendes i forberedte serviceprogrammer til brug for bl.a. kommunal planlægning og erhvervsmæssig markedsføring.

Demografiske analyser

Via de fælles identifikationssystemer kan demografiske karakteristika overføres til andre statistiske områder og vice versa. Dette muliggør blandt meget andet, at der kan udarbejdes fx dødeligheds- og fertilitetsanalyser med udgangspunkt i sociale baggrundsvariable. Analyserne på det demografiske område adskiller sig kun i problemstilling, ikke i teknik, fra andre personstatistiske analyser.

Statusopgørelser

I tiden forud for CPR indberettede kommunerne hvert kvartal et folketal optalt på grundlag af folkeregistrene. Dette såkaldte registerfolketal havde en række administrative anvendelser. Danmarks Statistik beregnede desuden årlige aldersfordelinger ved at fremføre folketællingstal med de tal om fødte, døde og ind- og udvandring samt civilstandsændringer, som blev konstateret i den løbende befolkningsstatistik. Der var således to forskellige sæt tal, hvis totaler ikke nødvendigvis stemte fuldstændigt. Det ene kunne fordeles på kommuner og det andet på køn, alder og ægteskabelig stilling.

Opgørelse årligt og ad hoc

Med CPR-grundlaget kan der foretages direkte optællinger årligt - eller for den sags skyld på et hvilket som helst tidspunkt - og med en hvilken som helst fordeling, baseret på demografiske og geografiske karakteristika.

Befolknings- prognoser

Før edb-alderen medførte udarbejdelse af befolkningsprognoser et meget omfattende manuelt beregningsarbejde, og de udarbejdedes kun med store mellemrum typisk et par år efter de "store folketællinger". Siden 1970, hvor fremskrivningsgrundlaget blev stærkt forbedret samtidig med at edb-teknikken havde reduceret omkostningerne dramatisk, udarbejdes der løbende befolkningsfremskrivninger, herunder med geografiske opdelinger. Endvidere udarbejdes på servicebasis prognoser, delvis baseret på forudsætninger, som brugerne selv leverer.

4.3 Statistik på udlændingeområdet

De grundlæggende kriterier for statistikken på dette område er oplysninger om *fødested, statsborgerskab* samt *forældres fødested og statsborgerskab*.

Personer født i udlandet	Opgørelser over antallet af personer, som er født i udlandet, findes i folketællinger frem til 1960 og er siden 1981 foretaget regelmæssigt på grundlag af CPR.
Udenlandske statsborgere	Statistikken over udenlandske statsborgere er på samme grundlag etableret i 1975 og siden stærkt udbygget.
Indvandrere og efterkommere	I gennem 1980'erne var der som følge af et stigende antal flygtninge og familiesammenføringer en voksende efterspørgsel efter statistik på udlændingeområdet, og hverken opgørelserne efter fødested eller statsborgerskab dækkede behovet. Især manglede oplysninger om 1. og 2. generationsindvandrere med dansk statsborgerskab. Det førte til, at Danmarks Statistik i 1991 påbegyndte udarbejdelse af statistik og senere prognoser baseret på nye begreber <i>indvandrere og efterkommere</i> , som er rent statistiske begreber defineret ud fra oven for nævnte kriterier.
Uddannelse i udlandet	I 1999 påbegyndte Danmarks Statistik med støtte fra en række ministerier indsamling af statistiske oplysninger om i alt 160.000 indvandreres uddannelse i udlandet.
Opholdsgrundlag	På grundlag af nye oplysninger fra CPR etablerer Danmarks Statistik i 2000 en statistik over opholdsgrundlag for personer, der får bevilget opholdstilladelse i Danmark.

4.4 Valgstatistik

Selve opgørelserne af folketingsvalgene, beregningerne af mandatfordelingen, godkendelse af partianmeldelser mv. hører i henhold til lovgivningen under Indenrigsministeriet, men hovedparten de praktiske funktioner udførtes indtil 1990 af Danmarks Statistik, som imidlertid fra dette tidspunkt af budgetmæssige grunde afstod fra at videreføre denne opgave. Valgresultaterne offentliggøres dog fortsat i Danmarks Statistiks publikationer.

Kommunalvalg	Danmarks Statistik udarbejder også statistik og publikationer om kommunalvalgene, men nu i mere begrænset omfang end tidligere.
--------------	---

4.5 Uddannelsesstatistik

I 1950 blev den danske undervisningsstatistik udarbejdet dels af Det statistiske Departement, dels af Undervisningsministeriet.

Rollefordelingen	Departementets område vedrørte folkeskolen, samt fri-, efter- og højskoler, medens Undervisningsministeriet indsamlede og bearbejdede oplysninger fra eksamensskoler, højere læreanstalter og lignende. Det statistiske Departement udarbejdede endvidere en årlig lærlingestatistik på grundlag af udskrifter af lærlingekontrakter godkendt af de offentlige arbejdsanvisningskontorer.
Udbygning	Fra 1950'erne blev der i Undervisningsministeriets regi foretaget en væsentlig udbygning af uddannelsesstatistikken. Baggrunden var de forøgede krav til uddannelsessystemet og dets planlægning, som blev inspireret af bl.a. efterkrigstidens store fødselsårge. Den nye statistik var moderne for sin tid. Den var baseret på avanceret anvendelse af edb og byggede på oplysninger om de enkelte elever, undtagen for folkeskolens første syv klassetrin. For disse skete opgørelserne klassevis.
Koordination	Som et centralt led af den samfundsbelystende statistik var uddannelsesstatistikken et vigtigt mål for den koordinering, som skulle ske i henhold til lov om Danmarks Statistik. Efter et udvalgsarbejde herom blev den personorienterede elevstatistik i 1973 overført til Danmarks Statistik, mens den mere institutionelt prægede del af statistikken forblev i Undervisningsministeriet.
Voksen-uddannelserne	Uddannelsesstatistikken for de primære uddannelser havde allerede da et tilfredsstillende omfang, men der var mangler i voksenuddannelsesstatistikken. Oplysninger om deltagere ved højskolekurser blev inddraget i 1973. Fra 1979 indgik oplysninger om deltagere ved enkeltfag i de amtskommunale kurser og fra 1984 om kursister ved arbejdsmarkedsuddannelserne. Fra 1993 og 1994 blev medtaget oplysninger om uddannelser baseret på enkeltfagsvilkår.
Konjunkturstatistikker	Endelig blev uddannelsesstatistikken i 1996 og 1997 på basis af en særlig bevilling udbygget med kvartalsvis, senere halvårlig statistik til hurtig belysning af den aktuelle udvikling på voksenuddannelsesområdet.

Befolkningens uddannelse

Den løbende uddannelsesstatistik vedrører antallet af gennemførte uddannelser og kan ikke umiddelbart belyse, hvorledes befolkningen fordeler sig uddannelsesmæssigt, men en sådan opgørelse blev som nævnt foretaget i forbindelse med folke- og boligtællingen 1980.

Statistisk uddannelsesregister	For fortsat at kunne udarbejde statistik på dette område, er uddannelsesoplysninger fra 1970-folketællinger kompletteret med data fra den øvrige uddannelsesstatistik, indarbejdet i et særligt statistikregister, der ajourføres løbende, og gør det muligt årligt at udarbejde statistik over befolkningens uddannelse.
Indvandrenes uddannelse	Kilderne til registret dækker imidlertid ikke uddannelser gennemgået i udlandet. Denne mangel bliver der i betydelig grad rådet bod på i forbindelse med den ovenfor omtalte statistiske undersøgelse af de uddannelser, indvandrere har erhvervet før indvandringen.

4.6 Arbejdsløshedsstatistik

Statistiske oplysninger om arbejdsledighed hører til de mest efterspurgte. Ud over at være centrale i arbejdsmarkedsstatistikken har de væsentlig betydning både for bedømmelse af konjunkturudviklingen og af de sociale forhold.

Administrative kilder	Der findes i princippet to slags kilder til statistik på dette område. Det ene er oplysninger fra de administrative systemer, der er oprettede i henhold til arbejdsmarkedslovgivningen. Sådant statistik omfatter efter sagens natur kun personer, der er tilmeldt de administrative systemer.
Arbejdsstyrkeundersøgelse	Den anden type kildemateriale er oplysninger fra de ledige selv, indhentet via spørgeskemaer eller interview. Da man ikke på forhånd kan vide, hvem der er ledige, må spørgsmål i princippet rettes til et repræsentativt udsnit af hele befolkningen. Ledighedstallene bliver derfor pr. definition komplette, men lider til gengæld under den usikkerhed, der knytter sig til udsnitsstatistik, og skævhed som følge af, at ikke alle ønsker at svare. Ledighedsstatistik af denne type indgår i arbejdsstyrkeundersøgelser (4.7), der samtidig giver mulighed for belysning af en mængde andre arbejdsmarkedsforhold.
Administrative kilder	Den administrativt baserede ledighedsstatistik omfattede i 1950 registrerede ledige baseret på oplysninger fra arbejdsløsheds-kasserne. Som nævnt i bind 1 blev grundlaget væsentligt styrket i 1940 via et detaljeret registersystem, som blev administreret af de enkelte arbejdsanvisningskontorer, der var forløbere for de nuværende arbejdsformidlingskontorer ² .
Metodeproblemet	Det fundamentale metodeproblem i arbejdsløshedsstatistikken er grænse-dragningen mellem ledige og andre ikke-beskæftigede personer. Kriterierne for sondringen mellem disse grupper fastlægges internationalt ³ . De

² Om udviklingen i arbejdsløshedsstatistikken i Danmark, se Arbejdsløshedsserier 1910-1995. *Arbejdsmarked*, 1996:28.

³ Conference of Labour Statisticians under ILO fastlægger definitioner, der ajourføres med mellemrum.

har ændret sig i tiden løb og anvendes noget forskelligt fra land til land, men hovedprincippet er, at en person for at blive regnet som arbejdsløs skal være ubeskæftiget samt søge arbejde og være i stand til at påtage sig det - eller kort udtrykt: Være til rådighed for arbejdsmarkedet⁴.

Situationen 1950	I 1950 var den administrativt baserede arbejdsløshedsstatistik veletableret og gav detaljerede aktuelle oplysninger om ledighedens udvikling. Den særlige variant af ledighedsbegrebet - egentligt arbejdsløse - der var blevet indført under den tyske besættelse ⁵ - eksisterede endnu som supplerende information på summarisk niveau.
Statistikens begrænsninger	Statistikens kerne var oplysninger om arbejdsløsheden sidste onsdag i hver måned, målt i absolutte tal og som procent af antallet af arbejdsløshedsforsikrede. Dette tal havde en overvægt af mandlige arbejdere. Belysningen af ledighedsforholdene for de svagt repræsenterede arbejdstagergrupper, altså kvinder og funktionærer, var derfor utilstrækkelig.
Og andre egenskaber	Men inden for den lønmodtagerkreds, som statistikken omfattede, var der fyldige oplysninger. Månedsopgørelserne indeholdt en række specifikationer, som blev yderligere udbygget på kvartals- og halvårsbasis. Ultimomånedstallene var meget følsomme for tilfældige svingninger, fx på grund af vejrforholdene, men de blev suppleret med gennemsnit på grundlag af ugetotaler fra arbejdsanvisningskontorerne.
Årsstatistik	På årsbasis udarbejdedes med mellemrum opgørelserne med fordelinger efter <i>ledighedens omfang</i> , målt i antal ledige dage pr. år pr. forsikret. Dette var muligt, fordi alle opgørelser var baseret på registre, som blev ført i arbejdsanvisningskontorerne, og hvori hver enkelt forsikrets ledighed hver dag blev noteret. Disse for deres tid unikke informationer var imidlertid vanskelige at udnytte fuldt ud, fordi enhver opgørelse og enhver ændring i indarbejdede opgørelser forudsatte et betydeligt manuelt arbejde i hver af landets 33 arbejdsanvisningskontorer ⁶ .
Modernisering?	Et forsøg omkring 1960 på at skabe større effektivitet i oplysningernes udnyttelse via individuelle indberetninger førte ikke til noget, og under den lave arbejdsløshed i 1960'erne var behovet for bedre arbejdsløshedsstatistik ikke så påtrængende, som det havde været tidligere.

⁴ Om begrebsmæssige problemer i arbejdsløshedsstatistikken, se Metode og definitioner i arbejdsløshedsstatistikken. *Arbejdsmarked*, 1996:32.

⁵ Se bind 1, kapitel 2.

⁶ Individuelle indberetninger til Det statistiske Departement blev dog brugt ved såkaldte *restarbejdsløshedsundersøgelser*, der med baggrund i de første flaskehalsproblemer blev foretaget i juni måned i hvert af årene 1959-1961.

Reform i 1978

Efter anbefaling fra et af arbejdsministeren nedsat udvalg med rigsstatistiker som formand blev der i 1978 etableret et nyt grundlag for ledighedsstatistikken. Det skete ved oprettelsen af et register i Arbejdsdirektoratet (CRAM)⁷, hvis hovedopgave skulle bestå i at registrere oplysninger til brug for arbejdsløshedsstatistikken.

Nyt data-
grundlag

Datagrundlaget blev etableret af arbejdsformidlingskontorerne og var for arbejdsløshedsforsikrede baseret på oplysninger fra arbejdsløshedskasserne om dagpengeudbetalinger. For ikke-forsikrede, der fik bistandshjælp under ledighed, skulle kommunerne levere oplysninger til CRAM. Hermed blev de ikke-forsikrede arbejdsløse inddraget i statistikken i det omfang de modtog offentlig hjælp.

Bedre kvalitet

De oprindelige skævheder i dækningen af lønmodtagergrupperne, der i forvejen var blevet mindre som følge af øget tilgang til arbejdsløshedskasserne, var hermed udlignet. I konsekvens heraf kunne man gå over til at beregne arbejdsløshedsprocenten på grundlag af den samlede arbejdsstyrke.

Udbygning

Efter oprettelse af den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik i 1980 kan der også opgøres arbejdsløshedsstatistik med baggrundsoplysninger fra den generelle personstatistik - Befolkningens arbejdsløshed. Herefter kan den danske ledighedsstatistik dække en vifte af statistiske behov. Den har dog ikke undgået kritik. Den har særligt været rettet mod ledighedsbegrebet. Dette er imidlertid som nævnt for den løbende arbejdsløshedsstatistik nøje knyttet til den eksisterende lovgivning og dens administration.

Arbejdsmarkeds-
politiske foranstalt-
ninger

Som supplement til ledighedsstatistikken og til belysning af dens afgrænsningsproblemer udarbejdes statistik om arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger, såsom aktivering, omskoling og andre uddannelses tiltag. Sådant statistik eksisterede allerede - omend i yderst beskedent omfang i 1950 - og forbedringer har siden været drøftet og til dels gennemført ved adskillige lejligheder. De senere års politik med hensyn til arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger har gjort en effektiv statistisk dækning vigtig. Statistikken bygger hovedsagelig på administrative kilder og dens indhold justeres, når de administrative ordninger ændres.

4.7 Arbejdsstyrkestatistik

Et af de vigtigste statistiske redskaber er fordelingen af befolkningen på *erhvervsaktive* og *ikke-erhvervsaktive*. De erhvervsaktive - *arbejdsstyrken* - defineres som summen af beskæftigede og arbejdsledige og kan opdeles fx efter demografiske kriterier, erhvervsgruppe, arbejdsstilling osv.

⁷ Centralt Register for Arbejdsmarkedsstatistik.

De *ikke-erhvervsaktive* er typisk: Børn, uddannelsessøgende, pensionister osv.

Oprindeligt folketællingsopgave

Den centrale kilde til sådan statistik var i lang tid folketællingerne, men behovet efter Anden Verdenskrig varierede så meget, at løbende opgørelser blev nødvendige. Instrumentet til dem blev udsnitsundersøgelser under den internationale betegnelse *labour force surveys*.

Forsøg i 1950'erne

Det er tidligere nævnt, at Det statistiske Departement allerede i begyndelsen af 1950'erne eksperimenterede med sådanne undersøgelser på interviewbasis, men forsøgene førte ikke til varige resultater. I 1956 forsøgtes med en postskemabaseret undersøgelse baseret på adressemateriale fra folketællingen 1955, men heller ikke denne metode var tilfredsstillende. Undersøgelsen gav dog det dengang meget savnede overblik over arbejdsstyrkens fordeling på arbejdsløshedsforsikrede og andre erhvervsaktive.

En brugbar løsning

Først i 1967 fandt problemet en løsning, der var økonomisk overkommelig og indholdsmæssig acceptabel. Den var baseret på udsendelse af postspørgeskemaer til et repræsentativt udsnit af befolkningen i alderen 15-75 år. Adressen på de adspurgte blev i første omgang skaffet via kommunale hulkortcentraler eller de enkelte folkeregistre, senere fra CPR.

Faldende svarprocent

Disse tællinger udgjorde et fleksibelt udsnit. Udsnittets størrelse kunne varieres efter behov, og svarprocenten var i begyndelsen høj og resultaternes sikkerhed derfor stor. Men - måske som et tidens tegn - faldt svarprocenten fra 91 pct. i 1971 til 75 pct. i 1979. Samtidig ændrede både behov og alternative muligheder sig. Beskæftigelsestællingerne blev opgivet fra og med 1980.

EU-behov

Inden da var Danmarks Statistik af EU blevet stillet over for krav om mere omfattende arbejdsstyrkeundersøgelser: Metoderne, udsnittets størrelse (30-35.000 husstande) og indberetningsformen (personlig interviewning) blev fastsat i en EU-retsakt ved hver enkelt tælling, der også bestemte, at tællingerne skulle finansieres nationalt men med tilskud fra EU.

En potentiel guldrube

For beskrivelsen af arbejdsmarkedet og hele samfundets forhold, der i så høj grad var i støbeskeen i disse år, ville en sådan række af tællinger have været en stor gevinst, men set i forhold til Danmarks Statistiks budget var omkostningerne prohibitive, og en særlig bevilling til formålet kunne ikke opnås. Følgelig måtte EU i første omfang lade sig stille tilfreds med en nødløsning baseret på kombination af oplysninger fra forskellige kilder, men hvis kvalitet totalt set lå under sædvanlig dansk standard.

Ny metode og hyppige opgørelser

En mere tilfredsstillende løsning opnåedes først da den omkostningseffektive telefoninterviewteknik var blevet udviklet. I 1994 blev de årlige undersøgelser erstattet af kvartårige opgørelser, og samtidig skete en to-

tal omlægning af statistikken. Oplysningerne indsamles nu løbende gennem hele året ved telefoninterviewning af ca. 15.000 personer i kvartalet.

Totaltællinger på registerbasis

I næsten alle lande gennemføres arbejdsstyrkeundersøgelser på enquetebasis. I Danmark er det siden 1981 også muligt at foretage sådanne opgørelser på registerbasis. Den første udgave af sådan registerbaseret arbejdsstyrkestatistik blev udarbejdet pr. 1. januar 1981. På samme grundmateriale udarbejdedes fra samme år regelmæssig pendlingsstatistik.

4.8 Løn- og beskæftigelsesstatistik

Beskæftigelsesstatistiske opgørelser kan tage udgangspunkt i oplysninger fra og om personer, typisk i folketællinger og arbejdsstyrkeopgørelser, eller i oplysninger fra og om beskæftigelsen i erhvervsvirksomheder og institutioner, ikke sjældent i forbindelse med andre erhvervsstatistiske opgørelser. Datagrundlaget for erhvervsmæssig beskæftigelsesstatistik har mange elementer tilfælles med datagrundlaget for lønstatistik, et forhold som undertiden udnyttes produktionsteknisk.

Lønstatistik

Den første større regelmæssige lønstatistik med oplysninger på kvartals- og årsbasis blev etableret af Dansk Arbejdsgiverforening fra begyndelsen af 1900-tallet.

Status som officiel statistik

Statistikken blev "adopteret" af Det statistiske Departement og fik derved status af officiel lønstatistik. Dens centrale målestok var *timefortjenester* og dens område arbejdere, men ikke funktionærer. Dansk Arbejdsgiverforening dækkede så bredt et område, at statistikken kunne anses for rimeligt repræsentativ for arbejdere i industri og byggeri, fordi Det statistiske Departement i en periode udarbejdede supplerende opgørelser i form af standardgennemsnit.

Andre områder

For landbruget var der tidligere etableret halvårsvis lønstatistik for landbrugsmedhjælpere. På andre områder var der ikke officiel lønstatistik omkring 1950. Der var imidlertid et så stort behov for lønstatistik for *private funktionærer*, at dette var en medvirkende årsag til forsøg på at forbedre lovgrundlaget for Det statistiske Departement, men denne udbygning af lønstatistikken blev ikke til noget, jf. bind 1, kapitel 3.

Ny funktionær-lønsstatistik

På de forskellige overenskomstområder blev der efterhånden etableret *privat* lønstatistik, men først i 1981 etablerede Danmarks Statistik en bredt dækkende lønstatistik for funktionærer, delvis baseret på oplysninger fra Dansk Arbejdsgiverforening og andre arbejdsgiverorganisationer.

De offentlige områder	På det offentlige område etablerede Det statistiske Departement i 1956 lønstatistik for <i>Statens løse arbejdere</i> efter samme model som DA's lønstatistik. En generel årslønsstatistik blev etableret i 1966 for statens ansatte og i 1976 for kommunerne. Hermed var hele lønfeltet for så vidt nogenlunde dækket, men på grund af forskelle i begreber, opgørelses- og målemetoder var sammenligning fra område til område problematisk.
Reformer i 1990'erne	Denne situation blev bragt til ophør i 1990'erne, hvor en bredt dækkende lønstatistik blev indledt i 1994. Det skete ved en videreudvikling af samarbejdet mellem DA og Danmarks Statistik og blev muliggjort ved at DA påtog sig en meget stor del af det omfattende udviklingsarbejde. Efter indkøringsproblemer, der var store, som normalt for opgaver af denne størrelse og kompleksitet, eksisterer der nu lønstatistik, der på ensartet grundlag dækker både privat og offentligt ansatte lønmodtagere.

Beskæftigelsesstatistik

Beskæftigelsesstatistik på erhvervsstatistisk basis refererede tidligere typisk til afgrænsede sektorer og blev normalt udarbejdet i tilslutning til en bredere statistik for det pågældende erhverv.

Industri	Særligt den månedlige beskæftigelses- og lønstatistik for industrisektoren har haft stor betydning som konjunkturindikator.
Bygge- og anlægsvirksomhed	Fra 1961 er der udarbejdet beskæftigelsesstatistik for bygge- og anlægsvirksomhed. Der var nogen vaklen i opgørelsesresultaterne indtil registergrundlaget blev fuldstændigt.
Andre erhverv	På de øvrige erhvervsområder blev beskæftigelsen før registerstatistikens tid kun belyst fra befolkningssiden og i forbindelse med erhvervs-tællinger og lignende.
Den offentlige sektor	Antallet af offentligt ansatte blev opgjort som særskilt statistik fra 1975 til 1995, fra 1980 baseret på samme indberetninger som lønstatistikken. Fra 1994 belyses den offentlige beskæftigelse i forbindelse med den generelle registerstatistik, idet området afgrænses efter nationalregnskabsdefinitioner.
ATP-statistik	ATP-ordningen, der blev indført i 1965, var i starten baseret på detaljerede kvartalsvise oplysninger fra virksomhederne om de enkelte medarbejdere. Dette materiale blev af ATP stillet til rådighed for en detaljeret statistik, der imidlertid måtte opgives, da indberetningerne blev mere summariske. De summariske indberetninger anvendes dog til en meget brugt indikator for den kvartalsvise udvikling i beskæftigelsen i de enkelte erhvervsgrupper. Denne statistiks kontinuitet er imidlertid sårbar for ændringer i ATP-bidragenes størrelse.

Lønsumsopgørelser
via bruttoskat

Fra 1996 suppleredes statistikken med kvartalsvise lønsumsopgørelser, baseret på bruttoskatoplysninger til skattemyndighederne.

Generel beskæftigelses- og lønsumsstatistik

Som et centralt led i det personstatistiske registersystem udvikledes omkring 1980 det såkaldte arbejdspladsprojekt. De oplysninger, som indsamles gennem dette er enkle, men centrale og bruges i flere relationer. Et hovedprodukt må siges at være Erhvervsbeskæftigelsesstatistikken, der bygger på antal beskæftigede - opgjort på en bestemt dato eller som årsværk - samt årlig lønsum. Disse oplysninger kan fordeles på en række standardkriterier (arbejdsstedets branche og beliggenhed, de beskæftigedes karakteristika mv.). Statistikens grundmateriale er et langt stykke identisk med den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik.

4.9 Integreret arbejdsmarkedsstatistik

Arbejdsmarkedsstatistikken bygger på forskellige kilder, forskellige begreber og forskellige metoder. Derfor er resultaterne som udgangspunkt ikke umiddelbart i harmoni - og bør ikke nødvendigvis være det. Men mangfoldigheden af oplysninger inden for samme hovedområde kan gøre det vanskeligt for brugerne at danne sig et forståeligt billede af helheden og detaljernes sammenhæng med denne og med hinanden.

En samordningsmodel

I 1981 begyndte arbejdsmarkedsstatistikere internationalt at drøfte, hvorledes man giver oplysningerne mere analytisk slagkraft og gør dem lettere at bruge. Grundlaget for overvejelserne var bl.a. tanker, som man havde gjort sig i det hollandske centralinstitut for statistik. Den idé, der udviklede sig, var at danne et samlet og modsigelsesfrit overblik over arbejdsmarkedets tilstand og udvikling - en slags arbejdsmarkedets nationalregnskab - gennem harmonisering af begreber og resultater inden for en samordnet ramme.

Behov og muligheder

Som arbejdsmarkedet har udviklet sig, er behovet for en sammenhængende og dækkende statistik i Danmark stort, og der er her i landet gode integrationsmuligheder. Opgaven er af så betydelig størrelse, at den ikke uden videre kunne indprioriteres i Danmarks Statistiks arbejdsplan, men i 1995 lykkedes det at opnå en bevilling fra Den Europæiske Socialfond til dækning af udviklingsomkostningerne. Med dette udgangspunkt iværksatte Danmarks Statistik i 1995 et flerårigt udviklingsprojekt.

Arbejdsmarkedsregnskabet

Projektet resulterede i etableringen af to regnskaber, arbejdsmarkedsregnskabet og arbejdstidsregnskabet. Formålet med arbejdsmarkedsregnskabet er dobbelt. For det første udvides den eksisterende statusopgørelse over befolkningens tilknytning til arbejdsmarkedet med en systematisk belysning af de vigtigste mellemformer mellem hovedgrupperne beskæf-

tigede, ledige og personer uden for arbejdsstyrken. Ved tilknytning til arbejdsmarkedet forstås beskæftigelse, arbejdsløshed, midlertidig fravær fx som følge af orlov samt erhvervsrettet voksen- og efteruddannelse. For det andet belyser arbejdsmarkedsregnskabet samspillet mellem arbejdsmarkedsstatus og forskellige overførselsindkomster. Opgørelsens centrale enheder er personer og helårspersoner målt i forhold til den generelle fuldtidsnorm, p.t. 37 timer om ugen, således at den samlede volumen af beskæftigelse, ledighed mm. kan opgøres. Som et første trin i arbejdet er den registerbaserede arbejdsstyrkestatistik for 1998 og 1999 udvidet med yderligere opdelinger af gruppen af personer uden for arbejdsstyrken.

Arbejdstidsregnskabet

Arbejdstidsregnskabet skal dække et af de andre centrale databehov, der er blevet lokaliseret. Det frembringer konsistente tidsrækker for arbejdsvolumenet, dels opgjort i antallet af præsterede arbejdstimer, dels som antal fuldtidspersoner. Desuden indeholder det løn-, job- og beskæftigelsesdata, der senere vil kunne indgå i nationalregnskabet, idet der tages udgangspunkt i nationalregnskabet definitioner af løn og beskæftigelse. Som en udbygning af arbejdstidsregnskabet er der etableret en kvartalsvis sammenhængende konjunkturstatistik for arbejdsmarkedet. Både arbejdstidsregnskabet års- og kvartalsopgørelse begyndte at udkomme i december 1999⁸.

4.10 Socialstatistik

Internationalt opfattes socialstatistik som overbegreb for hele personstatistikken. I Danmark refererer begrebet fortrinsvis til statistik om sociale sikringsordninger, sociale udgifter og sociale institutioner. Tidligere var også arbejdsmarkedsstatistik indbefattet, og der er fortsat en tæt sammenhæng mellem arbejdsmarkeds- og socialstatistikken.

Statistik om sociale ordninger

De grundlæggende socialstatistiske opgørelser knytter sig til de enkelte sociale ordninger.

Lov om offentlig forsorg

Endnu i 1950 indebar dette, at en stor del af socialstatistikken - og faktisk hele den egentlige socialstatistik, som blev udgivet af Det statistiske Departement - havde udgangspunkt i lov om offentlig forsorg. Statistikken indeholdt to hoveddele, henholdsvis modtagere af ydelser og sociale udgifter. Oplysningerne modtog Det statistiske Departement fra kommunerne, der varetog administrationen på dette område.

⁸ Arbejdstidsregnskab 1995-1998. *Arbejdsmarked*, 1999:44, Kvartalsvis arbejdstidsregnskab, 3. kvartal 1999. *Arbejdsmarked*, 1999:49, *Integreret arbejdsmarkedsstatistik*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1999.

Statistik knyttet til sociallovgivningen	Udviklingen af statistikken om de enkelte sociale ordninger har herefter fulgt udviklingen i lovgivningen. Lovgrundlaget er beskrevet i forbindelse med statistikernes offentliggørelse i Statistiske Efterretninger.
Datagrundlagets forbedring	En afgørende udvikling i de statistiske behov og i datagrundlagets potentiale fandt sted i forbindelse med de sociale reformer i 1970'erne. De nye sociale ordninger blev fra starten planlagt til at blive administreret på edb. Dette skete fortrinsvis via Kommunedata, der blev oprettet i 1972 som en udbygning af de kommunale hulkortcentraler.
Mellemfase	I en mellemfase medførte dette, at grundmaterialet for de enkelte statistikker blev ændret fra skemaindberetninger fra kommunerne til edb-udskrifter fra Kommunedata. Det var hensigten, at datagrundlaget på lidt længere sigt skulle bestå i personnummeridentificerede udtræk på edb-medium, der ville give langt bedre statistiske muligheder.

Personorienteret socialstatistik

Bistandslovsstatistikken	Den første statistik, der blev baseret på individuelle oplysninger, var statistikken til belysning af den nye bistandslovs virkninger på tre områder: Kontanthjælpsydelser, hjemmehjælp og hjælpemidler samt foranstaltninger for børn og unge. Bistandslovsstatistiksystemet blev iværksat med virkning fra 1977.
Kombination af skema- og edb-oplysninger	Lovens forvaltning indeholdt mange skønsmæssige elementer, og administrationen var ikke fuldt ud edb-baseret. Statistikken blev derfor i starten baseret på en kombination af edb-udtræk fra Det Fælleskommunale Økonomisystem på Kommunedata og skemaindberetninger på personniveau fra kommunerne. Ved bearbejdningen i Danmarks Statistik blev personnummeret anvendt som nøgle. Herved blev kommunernes indberetningsbyrde reduceret mest muligt. Som nævnt i bind 1, kapitel 5 gav den nye statistiske metode på dette område anledning til store betænkeligheder i medier, kommuner og befolkning. Der var også tekniske indkøringsproblemer, hvilket var baggrunden for, at statistikken blev forenklet og omlagt i 1982-84.
Udbygninger	Fra 1982 blev der etableret en kvartalsvis summarisk kontanthjælpsstatistik som supplement til den detaljerede årsopgørelse. Kontanthjælpsydelserne var frem til 1993 familieorienterede, dvs. ydelserne var knyttet til familiens hovedperson. Fra 1994 medførte lovændringer, at ydelserne blev tildelt de enkelte personer, og statistikken blev dermed også personorienteret. I takt med lovændringer er statistikens indhold iøvrigt løbende ændret adskillige gange og rummer nu revalideringsydelse, kommunale aktiveringsordninger samt fra 1999 integrationsydelse til flygtninge.
Børn og unge	Statistikken om foranstaltninger for børn og unge, herunder anbringelser uden for eget hjem, oprettedes som en del af bistandslovsstatistikken,

men blev i praksis gennemført som en særskilt årsstatistik. Dataene indhentes fortsat på personniveau via skemaindberetninger fra kommunerne. Oplysningerne indgår i et særligt forløbsregister som bl.a. benyttes til opgørelser over anbringelsesforløb.

Afgørelser i førtids-
pensionssager

På grundlag af skemaindberetninger fra revaliderings- og pensionsnævne varetog Danmarks Statistik, som en serviceopgave for Socialministeriet, fra 1977-91 en personorienteret statistik om tilkendelse af førtidspension. I forbindelse med ændringer i lovgivningen og administrationen overførtes opgaven fra 1992 til Socialforskningsinstituttet og siden til Den Sociale Ankestyrelse.

Lovmodellen -
nye databehov

I forbindelse med etablering af et statistisk grundlag for Lovmodellen var der behov for at anvende identificerede personoplysninger på de socialstatistiske områder i almindelighed. Det var også muligt, idet Danmarks Statistiks adgang til at anvende CPR-numre i statistikproduktionen var blevet retligt afklaret, jf. omtalen i bind 1, kapitel 5.

De sociale
ordninger

Anvendelsen af identificerede personoplysninger fik virkning for statistikken om sociale pensioner, boligsikring, boligydelse, børnetilskud og ungdomsydelse fra 1982. Kilden var administrative oplysninger fra Kommunedata, der i Danmarks Statistik blev indpasset i statistikregistre, der omfattede de personer, der fik ydelser efter de respektive ordninger. Datagrundlaget indbefattede detaljerede beregningsoplysninger om de enkelte udbetalinger, og disse oplysninger indgik som en afgørende bestanddel i udtrækkene til Lovmodellen. Ungdomsydelsen afskaffedes i 1986. Samtidig indførtes børnefamilieydelsen, som blev integreret i statistikken. I de følgende par år oprettedes tillige personorienteret statistik om sygedagpenge og sygesikring, jf. nedenfor 4.12.

Sammenhængende socialstatistik

Det samlede personstatistikgrundlag på social- og arbejdsmarkedsområdet var i midten af 1980'erne så udbygget, at der var basis for at udvikle et savnet, tværgående socialstatistisk system om modtagere af midlertidige og varige indkomsterstøttende ydelser. Formålet var dels løbende statistik, dels at imødekomme behov for databeredskab til forsknings- og udredningsopgaver.

Et væld af
oplysninger

Udviklingen af sammenhængende socialstatistik - med harmoniserede opgørelser om modtagere af kontanthjælp, revalidering, aktiverings- og orlovsydelser, arbejdsløshedsdagpenge, dagpenge ved sygdom og barsel, førtidspension, efterløn, overgangsydelse, folkepension og tjenestemandspension - strakte sig over flere år. De integrerede opgørelser viser, hvilke typer af ydelser den enkelte har modtaget, varigheden af ydelserne, hvorledes disse skifter over tid samt udbetalte beløb. Der er endvidere tilknyttet en lang række baggrundsoplysninger. Statistikken udarbejdedes

første gang med tidsserier for årene 1984-1990⁹. Registeret indgår som et basismodul i en række andre tværgående statistikregistre og forskningsdatabaser i Danmarks statistik.

Social udgiftsstatistik

Også statistikken om de sociale udgifter er grundlæggende knyttet til de sociale ordninger. Grundlaget er statens og kommunernes regnskabskonteringer.

Nordisk statistik

Statistik om de sociale ydelser blev oprindeligt udarbejdet på basis af statens og kommunernes regnskaber og var således bundet til disses begrebsapparat. Statistik af den nuværende type blev påbegyndt i slutningen af 1940'erne på nordisk basis efter en fælles klassifikation. Arbejdet blev varetaget af Nordisk Socialstatistisk Komité (NOSOSKO) under landenes socialministre¹⁰. Resultaterne blev jævnlige publiceret i en særlig publikation, *Social tryghed i de nordiske lande*. Bogen er siden 1993 udkommet årligt. Statistikken er også velegnet til nationale sammenligninger over tid og fandtes i det hele taget at have sådanne kvaliteter, at den burde indgå i Danmarks Statistiks løbende udgivelser af socialstatistik. Dette skete fra og med udgiftsåret 1961/62¹¹.

Statistik på EU-plan

Med virkning fra 1972 blev den sociale udgiftsstatistik publicering omlagt til at følge EU's klassifikation, ESSPROS¹², idet medlemslandene årligt skulle levere detaljerede tabeller til Eurostat. Sideløbende hermed leveredes imidlertid fortsat opgørelser efter NOSOSKOS klassifikation til den fællesnordiske publikation. Fra 1995 anvendes ESSPROS også som grundlag for de nordiske opgørelser.

Fra papir til edb

Den sociale udgiftsstatistik var indtil 1976 baseret på papirindberetninger fra kommunerne og regnskabsuddrag. Fra 1977 benyttedes i stigende grad edb-udtræk fra det nye kommunale regnskabssystem. Med virkning fra 1991 er foretaget en omlægning, således at oplysningerne hentes i Danmarks Statistiks statistiksystem for offentlige regnskaber.

Sociale ressourcer

Mange tællinger i én

I årene 1972-75 udarbejdedes statistik om *Personale beskæftiget i den sociale sektor og på sygdomsbehandlende institutioner*. Ved bistandslovens indførelse i 1976 var indført krav til kommunerne om udarbejdelse

⁹ Sammenhængende socialstatistik 1990. *Social sikring og retsvæsen*, 1993:4

¹⁰ *Nordisk socialstatistik 1946-1996*. Kbh. : NOSOSKO, 1996.

¹¹ Offentlig forsorg og social forsikring 1961/62. *Statistiske Efterretninger*, 1964, nr. 4.

¹² European System of Integrated Social Protection Statistics.

af årlige sociale udbygningsplaner (i henhold til lov om styrelse af sociale og visse sundhedsmæssige anliggender, 1975). I denne forbindelse blev den hidtidige personalestatistik erstattet af *Den sociale ressourceopgørelse*, en årlig skemabaseret totalopgørelse af pladser, indskrevne og ansatte på institutioner og i sociale og sundhedsmæssige serviceydelser, dog ikke sygehuse. Statistikken er fordelt på mere end 30 institutionstyper for børn og unge, voksne og ældre samt en række serviceordninger. Statistikken er løbende ændret i takt med lovændringer og brugerbehov.

Anvendelse af persondata

Fra 1985 blev hovedparten af oplysningerne om indskrevne og pladser indhentet via det fælleskommunale daginstitutionregister i stedet for skemaindberetninger. Den stigende anvendelse af personorienterede kilder giver samtidig en række nye statistiske muligheder.

Trinvis omlægning

Fra og med 2000 vil den kommunale lønstatistik's oplysninger om ansatte blive anvendt i den sociale ressourceopgørelse. Denne omlægning, der vil ske trinvis, vil reducere indberetningsbyrden hos kommunerne. I 2000 vil personaleoplysningerne vedr. de sociale serviceydelser (ældreomsorg mv.) blive hentet fra lønstatistikken, og omlægningen vil fortsætte i de kommende år.

Børnedatabasen

I 1997 etableredes en database med forløbsoplysninger om børns levevilkår. Dataene går tilbage til 1980 og omfatter både oplysninger om børnene og deres voksne forsørgere. Oplysningerne om de voksne forsørgeres uddannelses-, indkomst-, beskæftigelses- og sociale forhold er organiseret, så de kan henføres direkte til børnene. Oplysningerne er velegnet som udgangspunkt for forskningsprojekter.

4.11 Sundhedsstatistik

I henhold til lovgivningen udarbejdes medicinalstatistik i regi af sundhedsmyndighederne (Sundhedsstyrelsen, Sundhedsministeriet, tidligere Indenrigsministeriet). De dele af den sundhedsfaglige statistik, der har generelle samfundsmæssige aspekter, udarbejdes i et samarbejde med Danmarks Statistik.

Sygedagpenge

Når bortses fra den medicinske statistik over fødte og døde, der er omtalt under demografisk statistik, var Danmarks Statistiks første aktiviteter i relation til det sundhedsstatistiske område udarbejdelse af statistikken over dagpenge ved sygdom og fødsel i slutningen af 1970'erne. Statistikken finder sig i grænseområdet mellem social- og sundhedsstatistik, idet den indirekte belyser befolkningens sundhedsforhold ved at opgøre brugen af en social sikringsydelse. I første omgang var statistikken baseret på tabeller udarbejdet hos Kommunedata, men i 1984 kunne Danmarks

Statistik etablere et statistikregister for sygedagpenge baseret på personorienterede udtræk fra de administrative dagpengeregistre.

Sygesikring	I 1985 etableredes, ligeledes på grundlag af individuelle oplysninger, en statistisk belysning af befolkningens modtagelse af sygesikringsydelser. De første par år omfattede statistikken kun et 10 pct.-udsnit af de sygesikrede, men af hensyn til udarbejdelse af sammenhængende statistiske opgørelser, herunder anvendelse i Lovmodellen, blev det senere udvidet til at omfatte samtlige sikrede.
Socioøkonomisk baggrund	Fælles for de to nye statistikker var, at de ikke kun omhandlede omfanget af ydelser, men bidrog til den generelle samfundsbelysende statistik ved at inddrage socio-økonomiske oplysninger, der modtog sygedagpenge henholdsvis sygesikringsydelser.
Sygehusstatistik	I 1978 oprettede Sundhedsstyrelsen i samarbejde med bl.a. Amtsrådsforeningen et <i>landspatientregister</i> , hvilket skabte grundlag for, at sundhedsmyndighederne kunne etablere et landsdækkende register om sygehusbenyttelsen, jf. nedenfor. Oplysningerne i landspatientregistret blev i mange år kun anvendt af Danmarks Statistik til bestemte studier af sammenhænge mellem fx erhverv og sygehusindlæggelser samt til ad hoc opgørelser, men siden 1992 er der blevet udarbejdet en årlig statistik om sygehusbenyttelsen set i relation til sociale forhold.
Forebyggelsesstatistik	I 1997 indgik Danmarks Statistik en aftale med sundhedsmyndighederne om oprettelse af et specielt <i>forebyggelsesstatistikregister</i> , som skulle anvendes til en række statistiske og analytiske formål af parterne - samt efter nærmere fastsatte retningslinier til forskning af andre, jf. omtalen i kapitel 7. Dataindholdet omfatter også oplysninger om udførte operationer og om skadestuebehandlinger.
Sundhedsstyrelsens statistikker	Ud over den medicinske fødselsstatistik og statistik over dødsårsagerne udarbejder Sundhedsstyrelsen statistiske opgørelser om aktiviteten og ressourcerne samt om personalet på landets sygehuse. Landspatientregistret erstattede fra 1978 en del af de årsbaserede skemaendberetninger fra sygehusene og muliggjorde udarbejdelse af detaljerede oplysninger til en række formål. Dataindholdet er løbende blevet udvidet, hvilket har gjort det muligt at etablere statistikker over ambulante besøg og skadestuebesøg. Endvidere udarbejdes statistik om anmeldte sygdomstilfælde samt specialiserede indholdsydelser som fx børnetandpleje, skolelæger, hjemmesygepleje og sundhedsplejerskers virksomhed.

4. 12 Ulykkesstatistik

Der findes i Danmark ingen samlet ulykkesstatistik og derfor heller ingen generel definition.

Færdselsuheld	Danmarks Statistik har siden 1930 udarbejdet månedlige, kvartalsvise og årlige statistiske opgørelser over færdselsuheld. Statistikken har i hele perioden været baseret på politiets indberetninger, der frem til 1983 blev udarbejdet alene til statistiske formål, men derefter blev udfærdiget som en del af politiets rapport om det pågældende uheld. Fra 1997 indberetter et stigende antal politikredse oplysninger på edb-medium.
Ændringer i afgrænsningen	Statistikken afgrænsning er blevet ændret flere gange: Indtil 1958 modtog Danmarks Statistik indberetninger om både materielskadeuheld og uheld med personskaade, men herefter kun om personskaadeuheld. I 1967 blev indberetningspligten yderligere reduceret, således at kun uheld med mindst en kørende part skulle medtages. Det betød, at uheld med alene fodgængere impliceret ikke længere var omfattet af statistikken. I 1981 blev der defineret en nedre grænse for tilskadekomst, der medførte et betragteligt fald i antallet af uheld med lettere tilskadekomne.
Stigende præcision	Indholdet af politiets indberetninger er løbende blevet ændret i retning af en mere præcis beskrivelse af uheldets karakter og de implicerede parter. En væsentlig ændring skete i 1967, hvor den tidligere klassificering, som var baseret på en vurdering af, hvem der bar skylden for uheldet, blev erstattet af opdelinger ud fra de faktiske omstændigheder ved uheldet.
Ændret blanketgang	Frem til 1976 fremsendte politiet indberetningerne direkte til Danmarks Statistik, men blanketgangen blev herefter ændret således, at politiet sendte blanketten via vejmyndighederne, som foretog en kodning af uheldsstedet. En sådan præcis stedfæstelse var en vigtig baggrundsinformation for bekæmpelsen af visse typer uheld.
Ulykker uden rapport	Som nævnt bygger statistikken på oplysninger om uheld, hvorom politiet har optaget rapport. Der er derfor en række - hovedsagelig mindre alvorlige uheld - der ikke er omfattet af statistikken. Ulykkesanalysegruppen ved Odense Universitetshospital har siden 1979 sammenlignet registrerede skadestuebesøg forårsaget af færdselsuheld med politiets indberetninger. Disse analyser viser, at det såkaldte <i>mørketal</i> er af en betragtelig størrelse og jo større des mindre alvorlig tilskadekomst.
Færdselsuheld og skadestuebesøg	I slutningen af 1980'erne foretog Danmarks Statistik i samarbejde med Sundhedsstyrelsen en analyse af sygehusindlæggelser forårsaget af færdselsuheld sammenholdt med politiets indberetninger og fandt også her, at langt fra alle færdselsuheld, der fører til indlæggelse, er kommet til politiets kendskab. Registrering af skadestuebesøg forårsaget af færdselsuheld har været landsdækkende siden 1995, og der er dermed opstået nye muligheder for en belysning af mørketallet. Den første tilbagevendende opgørelse af færdselsuheld, baseret på såvel oplysninger om skadestuebesøg som på politiets indberetninger, er foretaget for året 1996 ¹³ .

¹³ *Færdselsuheld*, 1998. Kbh. : Danmarks Statistik. 2000.

Arbejdsulykker	Frem til 1973 blev statistik om arbejdsulykker udarbejdet på basis af arbejdsgivernes pligtige indberetninger til Direktoratet for Ulykkesforsikringen (fra 1973 Sikringsstyrelsen, fra 1989 Arbejdsskadestyrelsen). Med loven om dagpenge ved sygdom eller fødsel i 1973 begrænsedes indberetningspligten til arbejdsulykker og forgiftningstilfælde, som medførte uarbejdsdygtighed i mindst én dag. Disse skulle indberettes på en særlig blanket til Arbejdstilsynet. Danmarks Statistik bistod frem til 1989 Arbejdstilsynet med bearbejdningen og offentliggjorde statistikkens hovedresultater. I dag udarbejder både Arbejdstilsynet og Arbejdsskadestyrelsen statistik om arbejdsulykker. Pga. forskellig lovhjemmel og dermed forskel på, hvilke arbejdsskader, der skal anmeldes til de to institutioner, har der været forskelle i de to offentliggørelser. Arbejdsskadestyrelsen og Arbejdstilsynet arbejder i disse år på at udarbejde en fælles statistik.
Samlet belysning 1999	I 1999 foretog Danmarks Statistik en særskilt belysning af det fulde omfang af arbejdsulykker, dvs. såvel anmeldte som ikke anmeldte arbejdsulykker. Undersøgelsen skete i forbindelse med arbejdskraftundersøgelsen for 2. kvartal 1999, hvor der blev tilføjet spørgsmål om arbejdsulykker og helbredsproblemer på arbejdsmarkedet. De samme spørgsmål blev stillet i de fleste andre EU-lande.
Hjemme- og fritidsulykker	Fra 1987 og til 1995 byggede opgørelser over antallet af hjemme- og fritidsulykker på oplysninger om sygehusindlæggelser i Sundhedsstyrelsens landspatientregister. Da det kun er en mindre del af ulykkerne, der fører til sygehusindlæggelser, var disse data langt fra dækkende. Forbrugerstyrelsen har i samarbejde med Sundhedsstyrelsen siden midten af 1980'erne deltaget i et EU-projekt ved navn EHLASS (European Home and Leisure Accident Surveillance System), hvor der indsamles data fra fem skadestuer i landet. Fra og med 1995 er registreringen af skadestuebesøg i landspatientregisteret blevet landsdækkende, og datagrundlaget for en statistisk belysning af området er derfor til stede.

4.13 Statistik om retsvæsen

Statistik om retsvæsen hører til blandt de tidligst oprettede løbende statistikker i Danmark. Således er der siden 1832 årligt udarbejdet kriminalstatistik og siden 1863 retsplejestatistik. Kriminalstatistikken omfattede først alene overtrædelser af straffeloven, men fra 1974 blev afgørelsesstatistikken udbygget med særlovene og fra 1977 indgik disse lovovertrædelser også i anmeldelsstatistikken.

Domstolenes aktiviteter

Retsplejestatistikken opgør retternes afgørelser i sager indenfor straffetret eller borgerlig ret (civile retssager). Opgørelserne udarbejdes på grundlag af årlige skemaindberetninger fra byretter, landsretter og Højesteret. Herudover udarbejdes opgørelser over fogedforretninger og notarialforretninger. Retsplejestatistikken skemabaserede indberetning vil gradvist ophøre, idet Domstolsstyrelsen under Justitsministeriet fra år 2000 vil

overgå til et edb-baseret indberetningssystem, der skal omfatte alle retskredse, og som fremover vil kunne levere oplysninger til Danmarks Statistik.

Anmeldte forbrydelser

Anmeldelsesstatistikken, der omfatter politianmeldte overtrædelser af straffeloven eller særlovene (ekskl. færdselsloven), blev indtil 1979 summarisk indberettet på skemaer fra hver enkelt politikreds til Danmarks Statistik. I forbindelse med oprettelsen af det centrale kriminalregister i 1979 blev anmeldelsesstatistikken omlagt. Statistikken blev nu baseret på kopier af politiets anmeldelsesrapporter, offentliggørelsen blev kvartalsvis, og antallet af anmeldelseskategorier blev udvidet betydeligt.

Journalnummer og anmeldelsesregister

Anvendelsen af politiets anmeldelsesrapporter muliggjorde som noget nyt identifikation via sagens journalnummer af den enkelte anmeldelse, der på denne måde kunne følges videre i retssystemet. Med oprettelsen af rigspolitiets anmeldelsesregister fra 1. jan. 1990 blev indberetningen af anmeldelser overført hertil. Den del af anmeldelsesstatistikken, som fortsat udarbejdes af Danmarks Statistik, har siden været baseret på kvartalsvis og årlige dataudtræk leveret til Danmarks Statistik fra dette sagsregister.

Strafferetlige afgørelser

Kriminalstatistikens opgørelser af sigtelser, afgørelser og fængslinger i forbindelse med anmeldte straffelovs- og særlovsovertrædelser, blev indtil 1979 udarbejdet efter individualskemaer udfyldt af politiet, statsadvokaterne og retterne. Således blev statistikken vedr. bødeafgørelser og domfældelser til højere straf end bøde udarbejdet på grundlag af personlige "straffekort", der blev udfyldt af retten og indsendt gennem strafferegistret. Straffekortene indholdt bl.a. oplysninger om tidligere kriminalitet, hvilket gav mulighed for at udarbejde statistik om recidiv og førstegangsforbrydelser. Fra Direktoratet for Kriminalforsorgen meddeltes til statistisk brug oplysninger om fængslede og løsladte, samt om personer med tilsyn.

Kriminalstatistikregisteret

Fra 1. januar 1979 erstattede oplysninger fra rigspolitichefens nyoprettede centrale kriminalregister de tidligere decentrale indberetninger om sigtelser, afgørelser og fængslinger. Det centrale kriminalregister var bygget op omkring to identifikationssystemer, nemlig dels sagens journalnummer, som kunne føres tilbage til anmeldelsen, dels personnummeret, der både gav mulighed for sammenkobling af evt. flere sager på samme person, og for at følge personer over flere år. Disse nye oplysninger indordnedes fra 1979 i et kriminalstatistikregister til brug for recidivstatistik.

Ny recidivstatistik

I 1990'erne blev etableret recidivopgørelser, idet der blev anvendt flere årsversioner af kriminalstatistikregisteret. Den første recidivundersøgelse omfattede afgørelser i perioden 1979-1989, hvor der blev foretaget opgørelser af kriminelle tilbagefald for personer med højere straf end bøde

inden for en 3-årig periode efter strafafgørelsen¹⁴. Fra 2000 udgives årlig recidivstatistik, der viser antallet med tidligere kriminalitet i den seneste 5-års periode blandt årets personer med strafferetlige afgørelser.

Specielle analyser

Som de kriminalstatistiske grundoplysninger er organiseret er det også muligt at foretage analyser på afgrænsede områder. Et eksempel er *Spritbilister 1979-1994*¹⁵. I andre undersøgelser er der anvendt baggrundsdata, fx om uddannelse, socioøkonomiske forhold, nationalitet og indvandrerstatus¹⁶.

4.14 Indkomststatistik

Indkomsterne og deres udvikling belyses mere eller mindre direkte i en række forskellige statistiker: Lønstatistik, regnskabsstatistik, forbrugsundersøgelser. I snæver forstand omfatter indkomststatistik dels oplysninger om personers og husstandes indkomster, dels om selskabers og andre juridiske personers indkomstforhold. Den mest nærliggende kilde til sådanne opgørelser er de indkomstangivelser, der ligger til grund for beskattningen og som underkastes skattevæsenets kontrol. I tilknytning hertil forelå der også oplysninger om formueforhold, som dog blev begrænset ved bortfaldet af formueskatten i 1997.

Kun registeret indkomst

De selvangivne indkomster er som statistisk kilde behæftet med den uundgåelige svaghed, at indkomster ikke kommer med i statistikken, hvis de ikke opgives til eller findes af skattevæsenet. Der findes imidlertid næppe andre kilder for egentlig indkomststatistik, hvor denne svaghed ikke gør sig mere eller mindre gældende. Derimod er det i forbindelse med en række forskningsprojekter, her i landet navnlig udført af Rockwool Fondens Forskningsenhed¹⁷, lykkedes at indkredse værdien af arbejde, der undrages beskattning.

Før kildeskatten

Det store skel i udviklingen af indkomst- og formuestatistikken var gennemførelsen af kildeskatten i 1970. Oprindeligt udarbejdedes statistikken på grundlag af "ansatte indkomster og formuer" meddelt Det statistiske Departement på lister fra de enkelte skattekredse. Bearbejdningen var manuel, hovedsagelig baseret på "pinding", og de mulige inddelingskriterier var få og summariske: mand/kvinde, forsørger/ikke-forsørger, grove

¹⁴ Recidivstatistik 1979-1989. *Social sikring og retsvæsen*, 1994:22.

¹⁵ *Spritbilister 1979-1994*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1997.

¹⁶ Kriminalitet og national oprindelse 1995. *Social sikring og retsvæsen*, 1998:2.

¹⁷ Viby Mogensen, Gunnar. *Forskning i den sorte sektor i Danmark 1980-92*. Kbh. : Rockwool Fondens Forskningsenhed, 1994. Viby Mogensen, Gunnar et al. *The shadow economy in Denmark 1994*. Cph. : Rockwool Foundation Research Unit, 1995.

arbejdsstillingskategorier, skattekrede. Senere blev bearbejdningen baseret på opstillingen i de kommunale hulkortcentraler¹⁸.

Opgørelses-
begreber

Opgørelsesbegrebet var ansatte indkomster og formuer, dvs. de beløb, som skatten blev beregnet efter. Det var indkomsten efter ligningsmæssige fradrag, der dengang også omfattede betalte, forfaldne skatter. Disse beløb var i et vidt omfang baseret på skøn og/eller indirekte opgørelsesmetoder, fastlagt af eller godkendt af skattemyndighederne¹⁹.

Efter kildeskatten

Skattefradragsrettens afskaffelse og kildeskattens indførelse i 1970 medførte en markant forbedring af mulighederne for at udarbejde indkomst- og formuestatistik. Der forelå nu et materiale, der var langt mere udførligt end hidtil og som allerede var overført til maskinlæsbart medium. Teknisk har indkomststatistikken således passeret flere linier i udviklingen siden 1950, jf. bind 1, kapitel 8. Men den nye statistik viste sig at udgøre en metodemæssig stor og krævende opgave, der blev underkastet adskillige ændringer, inden den fandt sin form.

De nye
begreber

Begrebsmæssigt var der også tale om en væsentlig omlægning. Det blev nu muligt at arbejde både med skattepligtig indkomst, hvori der nu ikke skete fradrag for betalt skat, og med et bruttoindkomstbegreb.

Discountløsning

For årene 1970-72 blev hele det edb-mæssige arbejde i forbindelse med statistikken udført af Datacentralen, der også varetog den administrative opgave for Kildeskattedirektoratet. Dette viste sig at være bekosteligt. Hertil kom at produktionstiden var temmelig lang. Det blev derfor besluttet at basere statistikken på tabeller udarbejdet i Kommunedata, som i forvejen udarbejdede statistik til de enkelte kommuner til brug for kommunale budgetteringsformål. Statistikken måtte derfor færdiggøres så tidligt, at den kunne tjene dette formål. Dette kunne medføre kvalitetsproblemer som følge af ufuldstændige opgørelser, når ligningsarbejdet i de enkelte kommuner var blevet forsinket.

Kvalitativ
forbedring i 1976

Bl.a. på denne baggrund gik Danmarks Statistik i 1976 tilbage til at bruge individuelle ligningsoplysninger fra de centrale skattemyndigheder, suppleret med ret detaljerede specifikationer fra de oplysningssedler, som arbejdsgiver skal afgive til skattevæsenet. Ligningsoplysningerne bliver først udtrukket, når ligningen det efterfølgende år er så langt fremskredet, at acceptabel dækningsgrad er opnået²⁰.

¹⁸ Om udviklingen i indkomstskattestatistikken indtil dette tidspunkt, se *Indkomst- og formueansættelserne til Staten skatteåret 1963/64 samt oversigter for årene 1951/52-1963/64*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1968. Statistiske Meddelelser, 1968:9.

¹⁹ For eksempel for selvstændige landmænd efter recepten: Indkomst = fremgang i beregnet formue + skønnet forbrug.

²⁰ Oprindeligt typisk i oktober.

Flere baggrundsoplysninger

Samtidig blev primæroplysningerne tilføjet baggrundsinformationer fra Danmarks Statistiks øvrige statistikker. I forbindelse bl.a. med arbejdspladsprojektet blev disse baggrundsoplysninger forbedret fra 1980. I 1983 blev statistikkens bearbejdning tilpasset internationale rekommendationer i højere grad end tidligere, bl.a. med oplysninger om familie og husstande.

Nu acceptabelt niveau

Efter den udvikling der er sket med hensyn til baggrundsoplysninger - og når bortses fra den svaghed, der følger af at ikke alle indkomster oplyses - har indkomststatistikken nået en mere tilfredsstillende kvalitet end på noget tidligere tidspunkt. Den samlede bearbejdningstid hos skattemyndighederne og Danmarks Statistik er nu - uden at der er renonceret på kravet til høj dækningsgrad - reduceret til 1 år for den endelige statistik (dog 1 1/4 år, når detaljerede baggrundsoplysninger inddrages) og til et halvt år for en foreløbig statistik, baseret på de ca. 80 pct. af indkomstmassen, som dækkes af de oplysninger til skattemyndigheder fra arbejdsgivere og andre, der indeholder og indbetaler kildeskatten til skattemyndighederne.

Stillingsopdelinger

En central forudsætning for en dækkende indkomststatistik er, at der findes et velegnet grundlag for at opdele indkomstmodtagere i grupper efter erhvervsforhold og andre kriterier af betydning for indkomstdannelsen. Ideelt er der behov for opdeling både efter stilling eller arbejdsfunktion, uddannelse og erhvervsmæssig branche. Efter etableringen af et personstatistisk registersystem er oplysningerne bl. a. om uddannelse og branche til rådighed for indkomststatistikken, mens denne har haft en rolle at spille med hensyn til etableringen af et generelt stillingskodesystem.

Manuel samkøring

I forbindelse med folketællingerne i 1916 og 1930 løste man ad hoc indkomststatistikens klassifikationsproblemer ved manuelt at koble ansatte indkomster sammen med folketællingernes opdelinger efter fag og erhverv mv. Dette var imidlertid yderst ressourcekrævende og blev ikke gentaget ved senere tællinger.

Hovedgrupper

I den oprindelige indkomststatistik var grundlaget for opdeling derfor spinkelt. Det bestod i de oplysninger om skatteydernes stilling, som disse anførte på selvangivelsen, og som udgjorde et nødtørftigt grundlag for opdelingen af skatteyderne i nogle hovedgrupper.

Stillingsoplysninger i CPR

Disse titulære stillingsoplysninger indgik også i grundlaget for opdateringen af folkeregistrene og blev derfra overført til CPR, da dette blev oprettet i 1968. En gennemgang af oplysningerne viste, at det var så som så med oplysningernes pålidelighed. Ikke desto mindre måtte de i mangel af bedre anvendes i indkomststatistikken og generelt i personstatistikken.

- Sindrigt system** Med sigte på optimal udnyttelse af mulighederne blev der i samarbejde mellem Indenrigsministeriet, Sekretariatet for Personregistrering og Danmarks Statistik etableret et stillingskodesystem. Det byggede på, at de i CPR faktiske forekommende stillingsbetegnelser (ca. 50.000) maskinelt blev oversat til ca. 12.000 standardforkortelser. Disse oplysninger blev - i første omgang manuelt, men derefter maskinelt - indkodet i et klassifikationssystem, der i sine grundtræk svarede til det daværende internationale stillingsklassifikationssystem, ISCO. Systemet blev vedligeholdt ved, at stillingsangivelser, som var ukendte for det styrende edb-program, blev udtaget til manuel behandling og indplacering i kodesystemet fremover. Systemet blev herved løbende vedligeholdt med et minimum af ressourcindsats.
- Forbedringer** Stillingskodesystemet har i teknisk henseende forud for sin tid, men i dets første fase indholdsmæssigt svagt og er derfor søgt forbedret, når mulighed herfor har vist sig. I *anden fase* fra 1980 blev det tilført præcise oplysninger om stilling for alle offentligt ansatte (fra lønanvisningssystemer), og man gik over til på overordnet niveau at følge Dansk Fagkode (DFK) jf. foran. I *tredje fase* fra 1994 er stillingsoplysningerne for de fleste privat ansatte forbedret med oplysninger fra den nye lønstatistik og den nye ISCO-88 er i tilpasset version (DISCO-88) brugt som klassifikationsgrundlag på 4-ciffer-niveau.

Selvangivelsesundersøgelser

Selv om kildeskatten udvidede det indkomststatistiske oplysningsgrundlag væsentligt var dens datagrundlag til nogle formål utilstrækkeligt. Ikke alle oplysninger fra selvangivelserne blev overført til edb. Desuden var der behov for hurtigere opgørelser end den tunge totalstatistik kunne præstere. Derfor gennemførtes stikprøvebaserede selvangivelsesundersøgelser, hvortil kommunerne indsendte detaljerede selvangivelsesoplysninger til Danmarks Statistik for omkring ½ pct. af den skattepligtige del af befolkningen.

- Ophør i 1982** Fra 1976, hvor oplysningssedlens specifikation af indkomster blev inddraget i statistikken, tjente selvangivelsesundersøgelsen indholdsmæssigt kun til belysning af fradrags- og formueforhold. Efter den generelle indkomststatistiske udbygning kunne man derfor fra 1982 uden afgørende informationstab spare selvangivelsesundersøgelsen bort.

4.15 Forbrugsundersøgelser

Sigtet med forbrugsundersøgelser er at belyse forbrugssammensætningen og de økonomiske forhold i private husstande. Hovedformålet var oprindeligt at skabe vægtgrundlag for detailpristallet, men undersøgelsesresultaterne imødekommer også en række andre kvalificerede behov i for-

bindelse med lovforberedende arbejde og planlægning inden for den offentlige administration samt forskningsformål. Endvidere indgår resultaterne som grundlag for opdelingen af det private konsum i nationalregnskaberne, og via Danmarks Statistiks servicevirksomhed anvendes de i private virksomheders markedsføring.

De tidligere undersøgelser	Frem til 1948 gennemførtes en række enkeltstående forbrugsundersøgelser, baseret på mindre udsnit af afgrænsede lønmodtagergrupper. De tjente deres formål som leverandører af pristalsvægte, men kunne ikke leve op til den centrale rolle som sådanne undersøgelser spiller i et moderne samfund.
Opgivet undersøgelse 1954	Det var da også som nævnt et af hovedmotiverne for de lovforberedelser, der fandt sted i 1954, at skabe lovgrundlag for forbrugs- og opsparingsundersøgelser for alle befolkningsgrupper. Da loven ikke blev gennemført måtte denne tanke opgives.
Alligevel forbedringer i 1955	I 1948 omfattede undersøgelsen 443 lønmodtagerhusstande med børn, de såkaldte pristalsfamilier. I 1955 gennemførtes en lønmodtagerbaseret undersøgelse baseret på 3.100 lønmodtagerhusstande (svarende til 79 pct. af den udtagne stikprøve), som gennem interviews og regnskabsføring for en periode afgav oplysninger til undersøgelsen. Endvidere blev stikprøven i 1955 gjort mere repræsentativ ved en ændret udvalgsmetode.
Vigende svarprocenter	De følgende undersøgelser i årene 1963, 1966 og 1971 blev gennemført efter stort set samme metode, men stikprøvens størrelse blev igen reduceret. Den varierede i denne periode fra omkring 1000 til henved det dobbelte (1966). Svarprocenten var vigende fra 79 pct. i 1955 til 70 pct. i 1971. Registeroplysninger indgik fra dette år som supplement.
Bredere dækning fra 1976	Fra undersøgelsen i 1976 blev alle typer af private husstande dækket, omend fortsat på frivillig basis. Man tilstræbte fra nu af større sikkerhed i resultaterne gennem større udsnit - som målsætning ca. 3.000 husstande.
Forstærket bortfald frem til 1987	Dette måltal blev dog ikke nået, idet tendensen til øget bortfald blev forstærket i de følgende tællinger i 1981 og 1987. Besvarelsesprocenten nåede i 1987 ned på et for kvaliteten uacceptabelt lavt niveau, nemlig omkring 50 pct. Det må bemærkes, at denne udvikling fandt sted trods bestræbelser fra Danmarks Statistiks side på at gøre husstandenes arbejde med at fremskaffe oplysninger mere attraktivt. I 1966 introduceredes som en undtagelse, der kun gælder for forbrugsundersøgelserne, forskellige former for godtgørelse til de deltagende husstande.
Den oprindelige plan	Med udgangspunkt i forbrugsundersøgelseernes store betydning var det efter lovændringen i 1966 en af de første, vigtige beslutninger i Danmarks Statistiks styrelse, at sådanne undersøgelser fremtidigt skulle søges afholdt hvert 3. år. Når der med kort varsel skulle præsteres besparelser, var forbrugsundersøgelserne imidlertid som enkeltstående, ressourcekræ-

vende opgørelser et nærliggende spareobjekt. Som det fremgår blev den faktiske afstand mellem opgørelserne da også typisk 6 år og ikke 3.

Næsten forfra
hver gang

Foruden utilstrækkelig dækning af behovene medførte dette, at organisationen ved hver enkelte tælling måtte opbygges stort set fra bunden og til dels baseres på personale uden erfaring i denne særlige og krævende form for statistik.

Reform i 1993

Behovet for en løbende og effektiv belysning af udviklingen i forbrugsmønstret er imidlertid så stort, at Danmarks Statistik i 1993 fandt at måtte indprioritere en udgiftsmæssig dyrere, men alligevel mere omkostningseffektiv undersøgelsesform, baseret på løbende dataindsamling.

Løbende data-
indsamling

Efter denne nye model indsamles oplysninger om dagligt forbrug, noteret i *regnskabshæfter*, fra stikprøvens husstande for 14-dages perioder, fordelt jævnt på året, suppleret med interviews. Endvidere benyttes registeroplysninger i det mulige omfang. Der indhentes oplysninger fra ca. 1000 husstande årligt, men for at sikre tilstrækkelig statistisk sikkerhed anvendes ved opgørelserne 3 års materiale. På denne måde bliver det muligt med forholdsvis begrænsede omkostninger at forny opgørelserne hvert år, opnå kortere bearbejdningsstid end tidligere samt at sikre god kontinuitet fra år til år.

Bedre svarprocent

I forbindelse med omlægningen er danske og internationale erfaringer i maksimalt omfang brugt til at forbedre svarprocenten og dermed opgørelsernes bonitet. I 1994-undersøgelsen opnåede man en svarprocent på 68, og den har i årene herefter svinget mellem 62 og 71. Dette var en afgørende forbedring i forhold til de tidligere undersøgelser.

EU-anvendelse

Forbrugsundersøgelsesresultater er vigtige for De Europæiske Fællesskaber. De stilles derfor til rådighed for Eurostat og indgår i grundlaget for sammenhængende opgørelser på europæisk plan. Endvidere anvender Eurostat disse undersøgelser i forbindelse med harmoniserede sociale indikatorer for EU som helhed og for de enkelte EU-lande mv.

4.16 Kultur- og kirkestatistik

Ved indgangen til 2. halvdel af 1900-tallet var Danmarks Statistiks dækning af de kulturelle og kirkelige aktiviteter begrænsede. Der offentliggjordes summariske opgørelser om biblioteker samt om indtægter ved filmudlejning. Om biografer udarbejdedes en detaljeret statistik årligt. Kirkestatistik blev ikke udarbejdet - dog blev visse oplysninger om kirkelige forhold offentliggjort i befolkningsstatistikken.

Små ændringer
indtil 1970'erne

I perioden indtil midten af 1970'erne skete en vis udvidelse af den statistiske dækning af de kulturelle forhold, bl.a. i form af opgørelser om udkomne bøger på basis af Bibliotekscentralens optællinger og af udvidel-

ser af filmstatistikken baseret på filmudlejernes summariske indberetninger. Endvidere udvidedes dækningen af dags-, uge- og månedspresens oplag på grundlag af Dansk Oplagskontrols opgørelser.

Internationalt pres	I begyndelsen af 1970'erne blev der internationalt efterspurgt mere statistik til internationale sammenligninger på kulturens område og med henblik på støtte af kulturpolitikens udformning. Bl.a. vedtog UNESCO i 1972 en rekommendation om kulturstatistik. På europæisk og nordisk plan var der i samme periode ligeledes bestræbelser på at fremme kulturstatistikken.
Behovsdrøftelser	Drøftelser mellem Kulturministeriet og Danmarks Statistik i samme periode afdækkede mangler i den statistiske dækning af kulturen, og på denne baggrund blev der af Danmarks Statistiks styrelse i slutningen af 1972 nedsat et rådgivende udvalg vedrørende statistik om kultur og massekommunikation, hvis første opgave bestod i kortlægning dels af den eksisterende statistik, dels af ønsker om ny statistik.
Vigtig kilde: Fritidsundersøgelse	Et af de konkrete behov var en beskrivelse af befolkningens anvendelse af og deltagelse i kulturaktiviteter, og udvalget opfordrede Socialforskningsinstituttet til gentagelse af den i 1964 gennemførte fritidsundersøgelse, hvilket skete i 1975. Siden har Socialforskningsinstituttet foretaget sådanne undersøgelser i 1987, 1993 og 1998.
Kulturstatistisk udbygning	På baggrund af udvalgets drøftelser besluttede Danmarks Statistik fra 1974 at sætte ressourcer af til en udbygning af kulturstatistikken. Dette resulterede i følgende konkrete kulturstatistiske tiltag i løbet af 1970'erne. <ul style="list-style-type: none"> – udbygning af den eksisterende museumsstatistik – kvartalsvis biografstatistik, der fra 1976 blev suppleret med detaljeret filmstatistik, baseret på oplysninger fra de enkelte filmudlejere om de enkelte film og biografier – etablering af teaterstatistik fra 1980 – løbende indsamling af primæroplysninger, opgørelser og statistikker fra kulturelle institutioner og organisationer – etablering af kirkestatistik
Materialeindsamling	Herudover foretog Danmarks Statistik en systematisk indsamling af statistik om kultur og massekommunikation.
Dansk kulturstatistik	Arbejdet med denne materialesamling strakte sig over 3 år og resulterede i 1979 i udgivelsen af publikationen <i>Dansk kulturstatistik 1960-1977</i> . Foruden statistikken over de enkelte kulturområder er der for hvert område korte beskrivelser af hovedlinierne i udviklingen, lovgivning og kilder til opgørelserne. Også resultater fra fritidsundersøgelserne og opgørelser over elever ved kultur- og medieuddannelserne er belyst. Udvidede og opdaterede versioner af publikationen udkom i 1987, dækkende perio

den 1970-1985, og i 1993 under titlen *Dansk kultur- og mediestatistik 1980-1992*.

Film- og biografstatistik

Mens biografstatistikken i hele perioden har været baseret på oplysninger fra de enkelte biografer til filmudlejerne, har kilderne til udarbejdelse af filmstatistikken vekslet. Siden 1985 har statistikken været baseret på kopier af fakturaer, som filmudlejerne sender til de enkelte biografer for hver film. Til brug for statistikken fører Danmarks Statistik registre over såvel biografer og film. Siden 1976 er opgørelserne foretaget på baggrund af en aftale med Filminstituttet, KODA, Kulturministeriet, filmudlejerne og biograferne, hvoraf de tre førstnævnte yder finansieringsbidrag.

Teaterstatistik fra sæsonen 1980-81

Med finansieringsbidrag fra Kulturministeriet påbegyndtes fra sæsonen 1980-81 udarbejdelse af teaterstatistik. Statistikken, der er baseret på indberetninger fra de teatre, som Teaterrådet har bevilliget støtte for de enkelte sæsoner, belyser især antal tilskuere fordelt efter stykkets art (skuespil, opera mv.). I perioden 1980/81 - 1993/94 udarbejdedes også en årlig statistik over billetter solgt med tilskud på basis af oplysninger fra bl.a. ARTE.

Museumsstatistik

Museumsstatistikken er siden 1970 udarbejdet af Danmarks Statistik. Samtlige statslige og statsstøttede museer er med i opgørelsen; herudover dækkes en række private museer af tilsvarende karakter, men afgrænsningen af begrebet *museum* er ikke skarp, da betegnelsen ikke er beskyttet. Kulturministeriet yder finansieringsbidrag til statistikken.

Andre kulturstatistikker

Udover til de faste løbende statistikker har Danmarks Statistik siden midten af 1970'erne offentliggjort en lang række andre opgørelser om kulturelle forhold og massekommunikation (benyttelse af radio og TV, oplagsoplysninger mv.), biblioteksvæsen, idræt mv.

EU-initiativ

EU er siden midten af 1990'erne begyndt at interessere sig for kulturstatistik gennem nedsættelse af en *Leadership Group on Cultural Statistics*, der fra 2000 er afløst af *Working Group on Cultural Statistics*. Her er det især de økonomiske aspekter og kulturens betydning for de øvrige samfundsforhold, der er i fokus.

Kirkestatistik

Indtil 1972 udarbejdede Danmarks Statistik ikke en selvstændig kirkestatistik. Visse oplysninger om døbte, kirkelige vielser og andel kirkeskattepligtige fremgik som biprodukter af de befolkningsstatistiske opgørelser på grundlag af CPR og de løbende skattestatistikker.

1972-84

For fødselsårgangen 1972 foretog Danmarks Statistik en selvstændig opgørelse om dåbsprocenter mv. på grundlag af administrative registre

(CPR). Sådanne opgørelser er siden blevet udarbejdet hvert år sammen med opgørelser af kirkelige vielser og antal kirkeskattepligtige, der også kan udledes af de administrative kilder. For 1974 udarbejdede Danmarks Statistik på foranledning af Kirkeministeriet efter ønske fra biskopperne en undersøgelse af de kirkelige handlinger.

Fra 1984

Undersøgelsen fra 1974 var en engangundersøgelse, men siden 1984 er de årligt blevet udarbejdet en kirkestatistik, som dels omfatter de forhold, der kan belyses ved hjælp af oplysninger i de administrative registre, dels oplysninger fra de enkelte sogne. Kirkeministeriet yder et årligt finansieringsbidrag. For 1974 og fast siden 1981 er statistikken suppleret med oplysninger om medlemstal og visse kirkelige handlinger hos de ikke-folkekirkelige trossamfund med vielsebemyndigelse. Til det største af disse (Islam) er det kun muligt at opgøre medlemstallet på skønsmæssigt grundlag.

4.17 Sociale indikatorer, rapporter og undersøgelser

I den økonomiske statistik udgør nationalregnskaberne et centralt og overskueligt slutprodukt. Dets formål er at belyse landenes økonomiske tilstand, hvilket ikke nødvendigvis er det samme som befolkningernes velfærd.

Konstruktiv misforståelse?

Men den megen opmærksomhed omkring nationalregnskaberne har måske kunnet give indtryk af, at dette var tilfældet, og har været med til at klargøre behovet for overskuelige og om muligt koncentrerede statistiske oplysninger om levevilkårene i de enkelte lande.

Internationale bestræbelser

Med dette udgangspunkt blev der under betegnelsen *Sociale indikatorer*²¹ og *Socio-demografiske systemer* i internationale fora i en længere periode arbejdet med udarbejdelse af et fælles "autoritativt" begrebsapparat, der kunne udgøre en pendant til nationalregnskaberne. Bl.a. arbejdede et særligt nordisk udvalg i en del år med at definere rammer for et sådant system²².

Sociale rapporter

Sammenfatninger af statistiske oplysninger om personer sat ind i en ramme, der svarer til de tanker, man gjorde sig i forbindelse med bestræbelser på at udvikle sociale indikatorer, benævnes generelt sociale rapporter.

Danske udgivelser

Sådanne publikationer blev i Danmark i en periode fra 1976 til 1997 udgivet med 4 års mellemrum af SFI og Danmarks Statistik i fællesskab.

²¹ En overgang blev disse bestræbelser ligefrem omtalt som "Sociale indikatorbevægelser".

²² Verksamhetsrapport från Nordiska utskottet för socio-demografisk statistik (NUSD) för perioden 1970/1-1972/73. I *Det nordiske chefstatistikermøde i Helsingfors 1973*. Kbh. : Bianco Luno, 1974, s. 125-130. Nordisk statistisk skriftserie, 25.

Levevilkårsundersøgelser	I disse undersøgelser indsamles på interviewbasis en bred vifte af data til belysning af befolkningens levevilkår. De blev i sin tid anbefalet af OECD og bliver indsamlet regelmæssigt i nogle lande, fx. Sverige, som led i den ordinære statistikproduktion.
Undersøgelser i Danmark	Danmarks Statistik nåede ikke længere end til i arbejdsplanen at nævne sådanne undersøgelser som et muligt programpunkt, men SFI gennemførte i 1976 en stor undersøgelse, som blev fulgt op i 1986 ved et forskningsprojekt baseret på en bevilling fra Statens Samfundsvidenskabelige Forskningsråd ²³ .
EU-opgørelser	I EU-sammenhæng havde man en overgang planer om at gennemføre undersøgelser af denne type, der på markedet målte belyste levevilkårene, men dette er opgivet, og i stedet baseres den statistiske belysning på andre EU- og nationale opgørelser.

4.18 Personstatistiske analyser

I forhold til den enkelte statistiks begreber betyder etableringen af det personstatistiske system²⁴ lavere omkostninger, bredere baggrundsoplysninger og en forbedret korrespondance med andre statistiske grene. Men herudover har etableringen af et fælles personstatistisk statistiksystem åbnet nye statistiske og forskningsmæssige muligheder, fordi det ved hjælp af de fælles identifikationer, som det bygger på, er muligt at inddrage oplysninger fra flere kilder og/eller flere tidspunkter i beskrivelsen og analyser af et bestemt problem. En særlig og nyttig forbedring er at det er blevet muligt at følge udviklingen for bestemte grupper over tid.

Danmarks Statistik - studier	Danmarks Statistik har i eget regi, men med støtte fra forskningsmidler, foretaget en del undersøgelser, som eksempel kan nævnes undersøgelsen om <i>Dødelighed og erhverv</i> ²⁵ , der var pionerarbejdet på området.
Forsknings-samarbejde	Langt den største anvendelse af det analytiske potentiale i Danmarks Statistiks registersystemer, finder imidlertid sted i forskningsmæssig sammenhæng, jf. nedenfor afsnit 7.6.

²³ Hansen, Erik Jørgen et al. *Fordelingen af levevilkårene*. Kbh. : Socialforskningsinstituttet, 1978-80. Hansen, Erik Jørgen. *Danskernes levekår sammenholdt med 1976*. Kbh. : Reitzel, 1986.

²⁴ *Personstatistik i Danmark*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1994.

²⁵ Lyng, Elsebeth. *Dødelighed og erhverv 1970-75*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1979. Statistiske undersøgelser, 37. Otto Andersen. *Dødelighed og erhverv 1970-80*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1985. Statistiske undersøgelser, 41.

5. Erhvervsstatistik

Erhvervsstatistikens omfang og karakter er i de sidste 50 år ændret betydeligt. Erhvervstællingerne, der omfattede de fleste byerhverv og som blev indsamlet af kommunerne, er afløst af statistik, baseret på registre og udsnit. Dette har kunnet lade sig gøre, fordi Danmarks Statistik har opbygget et erhvervsregister, hvorfra udsnit kan dannes, og hvorfra branche- og andre klassifikationer kan hentes til registerstatistikken. Andre typer af erhvervsstatistik har ikke kunnet skaffes på registerbasis og må derfor fortsat indsamles direkte fra virksomhederne. Men indsamlingsmetoderne er moderniseret.

Enheds-
problemet

Den erhvervmæssige registerstatistik's hovedproblem er, at de erhvervsenheder, som de administrative oplysninger foreligger på, ikke i alle henseender modsvarer statistikens krav. Dette problem blev i 1980 nedtonet noget ved etableringen af *arbejdspladsprojektet*, der skaber forbindelse mellem beskæftigelsesoplysninger på forskellige enhedsniveauer og mellem personstatistik og virksomhedsstatistik. Enhedsproblemet søges endvidere nu, om ikke løst, så bragt under kontrol i tilslutning til den forbedring, der i de senere år er sket i Danmarks Statistiks statistiske erhvervsregister.

Regnskabs-
statistik

Men der er herudover siden 1950 taget mange nye emner op til behandling. En af de vigtigste nydannelser efter gennemførelse af lov om Danmarks Statistik var etableringen af erhvervmæssig regnskabsstatistik. Denne blev som nævnt i bind 1 en overgang delvis stillet i bero i forventning om fremkomst af nye og fyldestgørende registerdata på området.

Generel erhvervs-
statistik...

Det har i de senere år været tilstræbt, at erhvervsstatistikken i så høj grad som mulig skulle omfatte alle erhverv - eller i det mindste alle byerhverv - således at den mangel på balance, der har været i dækningen af de forskellige erhverv, efterhånden kunne fjernes.

Landbrug
og industri

Der har i lang tid eksisteret fyldig statistik for Danmarks oprindelige hovederhverv, landbrug og industri. Ikke desto mindre har det været nødvendigt fortsat at udbygge statistikken for landbrug og industri, og samtidigt har udsnitsteknik i stigende grad været taget i anvendelse på begge områder. Trods den lange tradition for totaltællinger i landbruget afholdes sådanne nu kun, når EU-lovgivningen forpligter Danmarks Statistik dertil, senest i 1999.

Øvrige erhverv

De statistiske oplysninger for de øvrige erhvervsområder: Bygge- og anlægs-, handels-, service- og transporterhverv er trods udbygning fortsat ikke på højde med landbrug og industri. Dette må ses i sammenhæng med de mange små virksomheder i disse erhverv. For transport og turisme har

den samfundsmæssige udvikling været stærk, og det har også sat sig præg på statistikens udvikling på disse områder.

5.1 Erhvervstællinger

Før Første Verdenskrig blev der afholdt tre *industri- og håndværkstællinger* (1896, 1906, 1914). I mellemkrigstiden var der to erhvervstællinger (1925 og 1935) og efter Anden Verdenskrig var der erhvervstælling i 1948 og 1958.

Tællingsmetode	Disse i alt syv tællinger var engangstællinger med hvert sig særpræg, men blev alle afholdt efter samme model. Kommunerne uddelte tællingskemaerne til og indsamlede dem fra de enkelte virksomheder ved hjælp af tællingskommissærer. Efter en vis, grundlæggende revision i kommunerne afleveredes tællingsmaterialet til Det statistiske Departement.
Mangler	Der var imidlertid store mangler i oplysningerne, der måtte opklares ved skriftlige og/eller telefoniske henvendelse til virksomhederne. At gennemføre en erhvervstælling var derfor et langvarigt og - som det hed i publikationernes tekst - <i>brydsomt</i> arbejde for virksomhederne, kommunerne og Det statistiske Departement. Når det forholdt sig således, var der flere hovedårsager.
Udækkede behov	Da, man manglede løbende statistikoplysninger fra de fleste erhverv, var der - efter pres fra brugerne - tendens til at stille mange spørgsmål, som ikke alle nødvendigvis var lette for virksomhederne at besvare.
Manglende skemadifferentiering	Da der ikke fandtes noget register, som kunne bruges til at forhåndsopdele virksomhederne i grupper og dermed muliggøre differentierede skemaer, måtte man anvende samme spørgsmålsskabelon til alle ¹ , med kun få, særegne undtagelser.
Vanskelige oplysninger	Tællingsenheden - kaldet den tekniske enhed - var ikke særlig virkelighedsnær. Virksomheder med flere funktioner skulle nemlig give særskilte oplysninger for hver af disse. Fx skulle en bagerforretning, der både havde detailudsalg og produktion opdeles i to virksomheder: En fremstillingsvirksomhed og et detailudsalg. En sådan arbitrær opdeling måtte virke kunstig fra den enkelte virksomheds synspunkt.
1948-tællingen	I 1950 var den erhvervstælling, der blev afholdt i 1948, endnu under bearbejdning, selvom der i 1949 allerede var blevet offentliggjort foreløbige, summariske tal ² .

¹ Slagordsmæssigt: Samme skema til syerske og B&W.

² Erhvervstællingen 1948. *Statistiske Efterretninger*, 1949, nr. 38.

Ekstra vanskeligheder	Vanskelighederne ved denne tælling var endnu større end sædvanligt, navnlig fordi den vifte af oplysninger, der skulle indberettes, var blevet yderligere udbygget, bl.a. under hensyntagen til behov, som var blevet skabt af de nye økonomiske planlægningsredskaber: Nationalregnskaber og nationalbudgetter.
Det ene med det andet	Dette medførte, at der manglede harmoni mellem enhedstype og dataindhold. Samtidig argumenterede UN's statistiske kontor nu for anvendelse af en ny, da utraditionel enhedstype "establishment", på dansk lokal-økonomisk enhed eller arbejdssted. Til trods for, at der allerede var offentliggjort foreløbige tal med udgangspunkt i tekniske enheder, besluttede Det statistiske Departement på baggrund af denne dobbelte argumentation at ændre enhedstype, selvom bearbejdningen var i fuld gang ³ . Den i forvejen langvarige bearbejdnings tid blev under disse omstændigheder yderligere forlænget til fem år.
Særlig sammenligningsundersøgelse	Overgangen til det nye enhedsbegreb medførte, at der pr. definition opstod en mængde blandede enheder, som ikke uden videre kunne placeres i brancher. Dette nødvendiggjorde anvendelse af et regelsæt, der på daværende tidspunkt endnu ikke var fuldt afklaret. Den valgte løsning viste sig ikke at være holdbar. Det måtte derfor ændres ved 1958-tællingen og man måtte efterfølgende gennemføre en ny opgørelse ⁴ for 1948, baseret på de nu etablerede principper for klassifikation af blandede enheder.
Tre principper	For erhvervstællingen for 1948 foreligger der således opgørelser efter tre forskellige principper. En sidegevinst herved, der næppe var tilsigtet er, at der foreligger tal, som det er muligt at sammenligne med tællingerne indtil 1935 (den foreløbige opgørelse) og tal, som er opgivet efter de enhedsprincipper, som med større eller mindre variation har været anvendt sidenhen i erhvervsstatistikken.
1958-tællingen	For 1958-tællingen var der konsistens mellem planlægning og gennemførelse, men håbet om en hurtig opgørelse blev ikke fuldt ud indfriet, ikke mindst på grund af de store kvalitetskrav, som blev stillet til tællingen, hvilket for brancegrupperingens vedkommende må ses på baggrund af, at tællingen skulle være basis for et kommende erhvervsregister. Som noget nyt blev der som et særligt projekt i forbindelse med tællingen udarbejdet en meget efterspurgt opdeling af landet i <i>handelsområder og -distrikter</i> ⁵ .
Begrænsningens kunst blev mulig	Da spørgsmålet om afholdelse af en ny erhvervstælling blev aktuelt igen kort efter Danmarks Statistiks oprettelse, blev der fra mange sider, bl.a. fra erhvervslivets organisationer, udtrykt ønske om igen at gennemføre en

³ *Erhvervstællingen 1948*. Kbh. : Bianco Luno, 1953. Statistisk tabelværk, rk. 5, litra A, nr. 24.

⁴ *Erhvervsstrukturen 1948-1958*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1970. Statistiske undersøgelser, 26.

⁵ *Erhvervsstrukturen i handelsområder og -distrikter*. Kbh. : Det statistiske Departement, 1963. Statistisk tabelværk, 1963:11.

sådan. Da der imidlertid nu var visse alternative muligheder i register- og udsnitsstatistik, og da det på basis af det nye erhvervsregister var blevet muligt at gennemføre partielle - og derfor mindre ressourcelastende - tællinger, valgte Danmarks Statistiks styrelse alene at gennemføre en tælling for detailhandelen, som var under kraftig udvikling, og fra hvis organisationer ønskerne om en ny opgørelse havde været særligt markante.

5.2 Danmarks Statistiks erhvervsregister

Efter de erfaringer, der var gjort med erhvervstællinger og forsøg med erhvervsstatistik uden for de veletablerede områder: Landbrug og industri, blev det midt i 1950'erne klart, at det ville være nødvendigt at etablere et statistisk erhvervsregister, der kunne fungere som ramme for udsnitstællinger i erhvervsstatistikken. Kun når man havde en sådant register med basale oplysninger, kunne man afpasse spørgeskemaerne efter de brancher, de henvender sig til, og på anden måde lempe indberetningsbyrden særligt for de små virksomheder.

Nordisk
fordrøftelse

Erhvervsregisterspørgsmålet blev første gang taget under nærmere overvejelser ved Det Nordiske Statistikermøde i 1952, hvor resultatet af et finsk forarbejde på området blev drøftet. Fra dansk side gav man ved denne lejlighed udtryk for betænkeligheder ved omkostningerne, som man forventede ville blive store.

Tidlig beslutning

Allerede i 1956 traf Det statistiske Departement imidlertid beslutning om, at der i forbindelse med den erhvervstælling, der var berammet til afholdelse i 1958 skulle opbygge et erhvervsregister, der fik betegnelsen *Statistisk Adressefortegnelse* (SAF).

Grundbestand
og ajourføring

Erhvervsregisteret ville indeholde de nødvendige grundoplysninger om branche, størrelse, ejerforhold som en udgangsbestand, men det springende punkt var ajourføringen. Forsøg viste, at materiale fra adresseopslagsbøger var anvendeligt som udgangspunkt for denne. Det lykkedes at etablere et samarbejde med Kraks Vejviser, der gav adgang til oplysninger om ændringer i virksomhederne, der kunne danne et første udgangspunkt for opdatering.

Anvendelse
i 1961

Omkostningerne ved oprettelse og opdatering af registeret viste sig som profeteret at blive betydelige og langt større end oprindeligt anslået. Men projektet lykkedes så vidt, at Det statistiske Departement på basis af et delvist færdiggjort register i 1961 kunne udskifte forældede udsnit i lagerværdistatistikken og detailomsætningsstatistikken. Samtidig kunne man nyetablere en savnet statistik om beskæftigelsen i bygge- og anlægs- erhvervene.

Momsløsningen

Det statistiske Departement var under drøftelserne i 1960'erne om etablering af generelle omsætningsafgifter opmærksom på, at den omfattende

erhvervsregistrering, som en sådan afgift ville nødvendiggøre, kunne skabe mulighed for at fremskaffe et mere tilfredsstillende erhvervsregistergrundlag. Så snart det blev klart, at den valgte løsning ville blive en merværdiafgift - moms - indledte Det statistiske Departement et samarbejde med Tolddepartementet. Dette samarbejde gav sig bl.a. udslag i, at Danmarks Statistik fik lejlighed til at deltage i det konkrete planlægningsarbejde med henblik på oplysningernes anvendelse til omsætningsstatistik og et statistisk erhvervsregister.

Branchekodnings-
problemet

Det var en uimodsigelig erfaring fra erhvervstællingerne, at branchekodning "fra grunden" af samtlige erhvervsvirksomheder var et overordentligt stort arbejde, som let ville kunne hindre en vellykket gennemførelse af momsstatistikprojektet. Det aftaltes derfor med Tolddepartementet, at Det statistiske Departement/Danmarks Statistik skulle påtage sig dette arbejde. I konsekvens heraf traf Danmarks Statistik foranstaltninger til at kunne sætte de nødvendige ressourcer ind. Metoden var at anvende en spørgeteknik på momsregistreringsblanketterne, som var inspireret af den, der blev brugt ved erhvervstællingen 1958 og i øvrigt, hvis de stadig var gyldige, supplerer og kontrollerer momsblanketternes oplysninger med disse og andre brancheoplysninger i det eksisterende erhvervsregister.

ATP og
kildeskat

Bl.a. til dækning af de ikke-momspligtige brancher blev erhvervsregisteret efter kildeskattens indførelse suppleret med oplysninger fra et af de nye kildeskatteregistre, der indeholdt arbejdsgivere og andre indberetningspligtige og som i øvrigt havde udgangspunkt i ATP's arbejdsgiverregistreringer.

5.3 Det Centrale Erhvervsregister

Som nævnt i bind 1 modtog Danmarks Statistik i 1967 fra Administrationsdepartementet en anmodning om at gå ind i arbejdet med at etablere et generelt, administrativt erhvervsregister, senere benævnt *Det Centrale Erhvervsregister*. De principielle spørgsmål, som en sådan administrativ opgave rejste for Danmarks Statistik, er omtalt i bind 1.

Teknik og
administration

De administrative problemer var forholdsvis overskuelige: Registeret kunne i fysisk henseende være det samme som Danmarks Statistiks erhvervsregister med en overskuelig udbygning, men det fulgte af den nye anvendelse, at det i juridisk henseende skulle være adskilt fra det statistiske register. Distribution af oplysningerne til erhvervsregisterets eksterne brugere kunne foregå via Danmarks Statistik serviceorganisation.

Tekniske
problemer

Dette var en omkostningseffektiv løsning. Den var, jf. bind 1, længe undervejs, idet lovgrundlaget først blev etableret i 1975. Det alvorligste problem, der efter sagens natur i lige grad ramte statistikken og den administrative funktion, var imidlertid vanskelighederne med at opnå fuld præcision i registeroplysningerne. Dette havde navnlig forbindelse med,

at registeret måtte arbejde med kilder, der havde forskellige identifikationssystemer. De vigtigste kilderegistre var momsregisteret, *VIRK*, og kildeskatteregisteret, *CIR*. Disse registre var forskellige med hensyn til populationsafgrænsning og enhedsdefinitioner og benyttede hver sit nummersystem⁶.

Målsætning

Erhvervsregisterloven bestemte, at registeret skulle gennemføre en entydig nummerering af enhederne. På et tidligt tidspunkt blev der enighed mellem samarbejdsparterne om, at nummeret for juridiske enheder skulle være otte-cifret, samt at det for at undgå et stort antal omnummereringer i størst mulig udstrækning skulle baseres på de to eksisterende numre. Det blev derfor besluttet, at for virksomheder, der var optaget i Statsskattedirektoratets register, skulle dette registers syv-cifrede *CIR*-nummer lægges til grund, mens der for virksomheder, der ikke var arbejdsgivere og derfor alene var optaget i toldvæsenets register, skulle lægges dette registers *VIRK*-nummer til grund.

CER's nummer-system 1987

Denne beslutning blev ikke umiddelbart ført ud i livet i told- og skattemyndighedernes registre, men fra 1987 benyttede Det Centrale Erhvervsregister af hensyn til kundebetjeningen det vedtagne nummer under betegnelsen *JUR*-nummer som identifikationsnummer for private juridiske enheder. For statslige og kommunale myndigheder, der ikke var systematisk registreret i de to kilderegistre, benyttedes et *JUR*-nummer baseret på henholdsvis hovedkontonummer og kommunekode.

Register-sammenlægning

Sammenlægningen af Skatteministeriets to registre i 1992 i tilslutning til, at der blev oprettet en fælles Told- og Skattestyrelse, medførte en betydelig lettelse af arbejdet i Det Centrale Erhvervsregister, fordi der nu ikke længere var to kilderegistre med hver sit nummersystem.

Planlagt forbedring

En forbedring af erhvervsregisterets indhold, som på nogle områder var tiltrængt, men havde været stillet i venteposition, blev indbygget i Danmarks Statistiks erhvervsstrukturprojekt, jf. omtalen heraf i bind 1, kapitel 6 og 7. Som nævnt blev ændringer i erhvervsregisterloven i 1992 forelagt og vedtaget i Folketinget, men samtidig blev der fastsat ændrede overordnede forudsætninger for det fremtidige arbejde på området.

5.4 Det Centrale Virksomhedsregister

Baggrunden for forslaget om ændringer i erhvervsregisterloven i 1992 var et ønske om at give mulighed for bedre betjening af Erhvervsregisterets administrative kunder, men Folketingets Erhvervsudvalg benyttede lejligheden til i almindelighed at tage erhvervsregisterspørgsmålet under behandling.

⁶ Dette medførte bl.a., at Danmarks Statistik måtte anvende mange ressourcer på manuelt at sikre mod dobbeltregistreringer.

Spørgsmål
og svar

Dette initiativ var formentligt inspireret af forslag fra et udvalg om statslige edb-spørgsmål under Administrations- og Personaledepartementet⁷. Økonomiministeren blev af Folketingets erhvervsudvalg spurgt om "hvordan han forestiller sig det videre arbejde med en eventuel sammenlægning af erhvervsregistre"⁸. Efter en kort udvalgsbehandling i Budgetdepartementets regi svarede Økonomiministeren bl.a., at "Regeringen vil tage skridt til at etablere et fælles grundregister"⁹.

Beslutning: Nyt
register i nyt regi

Det nye virksomhedsregister skulle overtage de fleste af de generelle registreringsopgaver fra Danmarks Statistiks erhvervsregister. Desuden skulle Erhvervs- og Selskabstyrelsens register over aktieselskaber bruge samme nummeridentifikation. Registeret skulle fungere i direkte tilknytning til et planlagt nyt erhvervsregister i Told- og Skattestyrelsen.

Udvalgsarbejde

Spørgsmålet blev derefter viderebearbejdet i et udvalg under Told- og Skattestyrelsen. Her var ved siden af registreringsmyndighederne repræsenteret en række brugerinteresser. Udvalgets betænkning viste, at brugernes behov var omfattende, og at opgaven syntes at ville få et betydeligt omfang¹⁰, men også at den rette løsning ville give mange fordele.

Endelig
beslutning

Danmarks Statistik havde under udvalgsarbejdet argumenteret for, at en gradvis udbygning af det allerede eksisterende erhvervsregister, uanset det planlagte ressortskitte, ville være en hensigtsmæssig løsning. Den endelige beslutning blev imidlertid, at der skulle etableres et nyt centralt virksomhedsregister (CVR) med et højere brugerbetjeningsniveau og et mere gennemslagskraftigt lovgrundlag end det hidtidige erhvervsregister. Dette skulle ophøre, når det nye register kom i funktion.

Danmarks Statistik
fortsat ansvarlig

Herudover blev det fastlagt, at Danmarks Statistik skulle varetage arbejdet, men under økonomiministerens, ikke Styrelsens, ansvar. Der skulle etableres faste samarbejdsordninger og en defineret arbejdsdeling mellem hovedinteressenterne: Told&Skat, Erhvervs- og Selskabstyrelsen, Arbejdsministeriet med institutioner og Danmarks Statistik.

Ny lov

Efter en række yderligere drøftelser blev der maj 1996 vedtaget en ny virksomhedsregisterlov¹¹.

⁷ *Effektiv edb i staten*. Kbh. : Administrations- og Personaledepartementet, 1992. Danmarks Statistik havde ikke været medlem af dette udvalg.

⁸ Spørgsmål 2 vedrørende Erhvervsregisterforslaget (L193), stillet den 19. marts 1992.

⁹ *Forenkling af erhvervsregistreringen*. Optaget som bilag i betænkningen fra Told- og Skattestyrelsen, jf. note 10.

¹⁰ *Overordnede krav til et centralt virksomhedsregister*. Kbh. : Told- og Skattestyrelsen, 1994.

¹¹ Lov nr. 417 af 22. maj 1996.

Klare bestemmelser	I denne fastsættes en række præcise bestemmelser for det nye register og dets virkemåde. Det blev bl.a. fastlagt, hvorledes ansvaret for opdateringen af registerets oplysninger skulle fordeles, og hvorledes samarbejdet i det hele taget skulle foregå. Offentlige myndigheders pligt til at anvende oplysninger fra registeret og CVR-nummeret som autoriseret identifikation blev fastlagt, ligesom det blev en pligt for aktieselskaber m.fl. at anføre nummeret på udadrettede papirer.
Stærkt fundament	Loven skulle først sættes i kraft, når registeret var køreklart. Indtil da skulle Det Centrale Erhvervsregister fungere videre. Selv om CVR-loven i princippet havde et lignende mål, som den tidligere lov om Det Centrale Erhvervsregister, fik det nye register med dette lovgrundlag langt sikrere fundament. Hermed var en første betingelse tilstede for at løse opgaven, der efter hidtidige danske, såvel som udenlandske, erfaringer på forhånd måtte karakteriseres som vanskelig.

Planlægning og gennemførelse

Under Danmarks Statistiks formandskab og med repræsentanter for de samarbejdende registermyndigheder (Told- og Skattestyrelsen, Erhvervs- og Selskabsstyrelsen, Arbejdsmarkedsstyrelsen, Arbejdstilsynet og Danmarks Statistik) blev der hefter nedsat en styregruppe til at fastlægge den grundlæggende planlægning, dvs. definere de egenskaber, som CVR skulle have som udgangspunkt for konstruktionen af det edb-system, som registeret skulle bygge på. Denne kravsspecifikation blev herefter sendt i udbud sammen med oplysninger om kontraktvilkår mv.

Større omkostninger	Da tilbuddene kom ind, viste det sig, at de lå væsentligt over de kalkuler, man tidligere med sagkyndig bistand havde opstillet.
Evaluering	Det var derfor ikke muligt at sætte opgaven i gang på det foreliggende grundlag. For at sikre sig mod, at fejlen lå i den udførte planlægning, indhentes på ny en sagkyndig udtalelse. Denne sagde god for kvaliteten i planlægningen. Hermed var der grundlag for, at Økonomiministeriet kunne søge og få bevilget de nødvendige ekstrabevillinger.
Systemudviklingen	Primo 1998 var der derfor grundlag for at indgå kontrakt om udførelse af systemudviklingsarbejdet ¹² , der blev afsluttet i foråret 1999. Herefter fulgte en testning af systemet og en række oprettelsesforanstaltninger, herunder konsolidering af oplysninger fra eksisterende registre og sikring af entydig nummerering. Herefter kunne CVR træde i virksomhed på grundlag af en kontrakt om registerets edb-mæssige drift ¹³ .

¹² Leverandør: Rambøll Informatik.

¹³ Leverandør: Mærsk Data.

Danmarks Statistiks erhvervsregister Samtidig med, at CVR blev taget i brug ophørte Det Centrale Erhvervsregister sin virksomhed, men Danmarks Statistiks statistiske erhvervsregister videreføres under navnet Det Erhvervsstatistiske Register (ESR).

Relation CVR/ESR CVR ajourføres fra ESR med visse typer oplysninger, og ajourfører ESR med andre. Med hensyn til det fælles dataindhold er ESR således en nøjagtig kopi af CVR. ESR har desuden supplerende oplysninger, der alene beregnes til statistisk brug og således underkastet statistisk fortrolighed.

5.5 Arbejdspladsprojektet

Et grundlæggende problem i registerstatistikken er, at oplysningerne om erhvervsvirksomhederne er knyttet til *juridiske* enheder eller evt. til enheder, der er afgrænset ud fra indberetningshensyn. Enheder af begge disse kategorier er ikke sjældent "blandede" i den forstand, at de har flere beliggenhedsadresser og/eller aktiviteter, der modsvarer forskellige brancher. Dette medfører, at oplysningerne ikke - eller kun med tilnærmelse - kan fordeles på de geografisk eller branchemæssigt afgrænsede kategorier, som er centrale i erhvervsstatistikken.

Grundidéen Denne mangel blev der med virkning fra 1980 delvis rådet bod på med *arbejdspladsprojektet*. Grundidéen er at udbygge informationerne i de oplysningssedler, som arbejdsgiverne indsender til skattemyndighederne om hver enkelt ansat. Disse oplysningssedler er i forvejen statistisk værdifulde, fordi de refererer både til personer og virksomheder, og derfor er egnet til statistisk brug i flere sammenhænge.

Metoder Metoden består i, at der tilføjes et ekstra felt på oplysningssedlen. I dette felt skal det, hvis arbejdsgiverne har mere end et lokalt arbejdssted, ved hjælp af en ekstra kode, den såkaldte arbejdsstedskode, angives, på hvilket af disse lønmodtageren arbejder. Arbejdsgiverne får arbejdssteds-koderne oplyst fra Danmarks Statistik hvert år i forbindelse med skattemyndighedernes udsendelse af oplysningssedler. For offentlige institutioner indsamles via lønansvisningssystemerne tilsvarende oplysninger.

Omkostnings-effektivitet Dette system producerer en mængde basal information, der bruges og genbruges i ikke så få statistiske opgørelser. Det giver også hvert år Danmarks Statistik et betydelig arbejde med verifikation af fejl og mangler. Dette arbejde er dog - ligesom erhvervslivets indberetningsbyrde ved denne ordning - af forholdsvis begrænset omfang i sammenligning med den betydelige statistiske effekt af ordningen.

Hovedprodukterne Arbejdspladsprojektet gav samtidig en forbedring af ajourføringsgrundlaget for erhvervsregisterets lokale enheder. Det statistiske hovedprodukt er en årlig arbejdssteds- og erhvervsbeskæftigelsesstatistik, påbegyndt i 1980 og senere videreudbygget. Denne statistik belyser både arbejdsmarkedets og erhvervslivets struktur.

Også til personstatistik De samme grundoplysninger - men med udgangspunkt i personen og ikke i arbejdsstedet - bruges til pendlings- og anden folketællingssubstituerende statistik og til arbejdsstyrkestatistik.

Et nøgleprojekt Med alsidige anvendelsesmuligheder for arbejdspladsprojektets oplysninger måtte dette karakteriseres som et nøgleprojekt i den danske statistik.

5.6 Erhvervsstrukturstatistik

For landbrugets vedkommende er fyldige oplysninger om erhvervsstruktur, areal og husdyrsanvendelse og udviklingen i disse størrelser gennem længere tid indgået i den årlige landbrugsstatistik, jf. omtalen nedenfor under 5.8.

Savnet i byerhvervene For byerhvervenes vedkommende forelå før registerstatistikens tid kun erhvervstællingerne med de deri indbyggede aktualitetsproblemer. De nye registerstatistikker har muliggjort en mere aktuell belysning af erhvervsforholdene.

Kombination af oplysninger Der er dog intet administrativt register, der i sig selv kan præstere grundlag for egentlig strukturstatistik, men Danmarks Statistik bestræber sig på gennem kombination af oplysninger fra forskellige administrative registre og ved direkte dataindsamling at nå frem til en statistisk dækning, der er tilfredsstillende for statistikens brugere uden at medføre store indberetningsbyrder.

Arbejdsstedsstatistik Den mest fundamentale strukturstatistik indeholder oplysninger om virksomhedernes fordeling efter centrale kriterier som geografiske områder, brancher, ejerforhold og størrelse. Sådant statistik må baseres på enheder, der kan fordeles geografisk og branchemæssige arbejdssteder, og blev muliggjort af arbejdspladsprojektet, men bygger i øvrigt på en række forskellige kilder.

Firmastatistik Arbejdsstedsstatistikken dækker således en af de tidligere erhvervstællingers funktioner. Den anden funktion var opgørelser over de forskellige erhvervsgrænes økonomiske struktur, baseret på en bredere vifte af oplysninger. Sådant statistik er siden 1996 udarbejdet under betegnelsen *firma-statistik*. Dennes store fortrin er at integrere oplysningerne fra flere kilder, og således også omfatte omsætning og andre centrale regnskabsposter på firmabasis, idet oplysninger af denne type ikke indsamles på arbejdsstedsniveau. Firmastatistikken opgøres efter initiativ af Erhvervsministeriet - foruden i branchegrupper - på *ressourceområder*.

Erhvervsdemografisk statistik En tredje type erhvervsstrukturstatistik er den såkaldte *erhvervsdemografiske statistik*, der har til formål at belyse tilgang og afgang i bestanden af erhvervsvirksomheder. Statistik over nyetablerede virksomheder, der bl.a. forudsætter, at man kan adskille virksomheder, der har skiftet

ejer, fra helt nyoprettede virksomheder, har været udarbejdet i længere tid med udgangspunkt i momsstatistikens oplysninger om bruttotilgang af erhvervsvirksomheder.

Bedre
registerdata

Mulighederne for mere omfattende og systemiseret statistik på området forbedres i takt med den forøgelse af registergrundlagets kvalitet, der finder sted i disse år.

5.7 Regnskabs-, lager- og investeringsstatistik

Allerede fra 1921 blev der udarbejdet en form for regnskabsstatistik, baseret på aktieselskabsregnskaber. De er offentligt tilgængelige og Danmarks Statistik har kunnet låne denne i Aktieselskabsregisteret¹⁴. Der er imidlertid ingen entydig standardkontoplan for sådanne regnskaber, og ambitionsniveauet i bearbejdningen måtte derfor begrænses. Statistikken kunne ikke opretholdes, da Danmarks Statistik af budgetmæssige grunde måtte begrænse statistikprogrammet, og ophørte i 1990. Siden er grundoplysningerne blevet brugt som støtte for den øvrige regnskabsstatistik.

Regnskabsstatistik

Med henblik dels på en indkomststatistik for erhvervsdrivende, der kunne modsvare lønstatistikken, dels på en generel forbedring af den økonomiske statistik, gav loven fra 1966 om Danmarks Statistik hjemmel til indsamling af egentlige regnskabsoplysninger til statistisk brug.

Forsigtighed
påkrævet

Med forventning om, at dette ville blive en vanskelig opgave tilrettelagde Danmarks Statistik en trinvis etablering af denne nye statistik. Idéen var at statistikken skulle etableres erhverv for erhverv, og at man inden for de enkelte erhverv skulle starte med en simplificeret udgave af den regnskabsstatistik, som man allerede havde for industrien. Fra dette niveau skulle man efterhånden arbejde sig op til en fuldt dækkende og specificeret regnskabsstatistik. Formålet var at undgå et for stort træk på institutionens knappe ressourcer og en så pludselig forøgelse i indberetningsbyrden, at der kunne ventes stærke reaktioner. I de følgende år blev etableret en fuldt udbygget driftsregnskabsstatistik for detail- og engroshandel samt bygge- og anlægsvirksomhed, men uden statusposter. Erfaringerne herfra bekræftede, at processen var vanskelig.

Statistikken
ophørt i 1989

Da sparekravene blev imperative i 1980'erne, valgte man at lade den sektoropdelte regnskabsstatistik lade livet, undtagen for industrien, hvor statistikken allerede var færdigudviklet.

¹⁴ Nu Erhvervs- og Selskabsstyrelsen.

SLS-E satsning	Beslutningen var ikke udtryk for, at Danmarks Statistik fandt, at regnskabsstatistik kunne undværes, men at der nu var udsigt til et lovende alternativ: Kildeskattemyndighedernes SLS-E-system. Det var allerede taget i brug til statistik, og man vurderede på daværende tidspunkt det til efterhånden at blive en komplet og permanent kilde til regnskabsstatistik. Som omtalt i bind 1, kapitel 7, blev denne forventning ikke opfyldt og Danmarks Statistik måtte i 1995 - igen efter grundig forberedelse og igen med trinvis opbygning - starte indsamling af regnskabsoplysninger fra virksomhederne.
Den nye statistik komplet	Opbygningen af denne nye statistik afsluttedes i 2000 (for regnskabsåret 1999), idet serviceerhvervene som de sidste inddrages i statistikken. Hermed foreligger der dækkende regnskabsstatistik for samtlige byerhverv. Den nye statistik bygger på grund af bedre registergrundlag (primært SLS-E oplysningerne) på mindre udsnit end den tidligere.
Regnskabsfordeling	Som noget helt nyt på det regnskabsstatistiske område indgår ny også regionalfordelte regnskabsoplysninger, delvis baseret på beregninger. De første tal af denne type er offentliggjort i 1998 ¹⁵ .
Regnskabsstatistik om landbruget	Danmarks Statistik udarbejder ikke regnskabsstatistik for landbrugs- og fiskerierhvervet, men Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut udarbejder sådan statistik.
Nyt, generelt regnskabssystem	I forbindelse med bestræbelserne på at mindske erhvervslivets indberetningsbyrder er centralt edb-baseret indberetningssystem til at dække det offentliges informationsbehov på regnskabsområdet er under opbygning.

Momsstatistik

	Siden slutningen af 1960'erne udarbejdes løbende statistik på kvartals- og årsbasis på grundlag af de oplysninger om køb, salg, mv., som indgår i momsindberetningerne, jf. omtalen ovenfor under 5.2.
Års-, kvartals- og månedstal	Momsstatistikken udarbejdes årligt med detaljerede opgørelser for alle erhverv, kvartalsvis for byerhverv med færre detaljer. Efter at momsindberetningerne fra 1999 for lidt større virksomheder skal indberettes på månedsbasis, bliver der med virkning fra 2000 også foretaget opgørelser på månedsbasis.

Lager- og investeringsstatistik

Lagermængdestatistik for udvalgte varer blev oprindeligt navnlig af forsyningsmæssige grunde udarbejdet i en periode.

¹⁵ Regnskabsstatistik 1996. *Generel erhvervsstatistik og handel*, 1998:11. Regionalfordelt regnskabsstatistik 1995 og 1996. *Generel erhvervsstatistik og handel*, 1998:23. Generel regnskabsstatistik for byerhverv 1996. *Generel erhvervsstatistik og handel*, 1999:2.

Lagerværdi-statistik årligt	For belysningen af de økonomiske forhold er lagerværdistatistik imidlertid af større interesse end varespecifikke oplysninger. Sådant statistik udarbejdedes i 1950-1959 for samtlige byerhverv, omend på et registermæssigt ufuldstændigt grundlag.
Sektorvise opgørelse	Et overgangsled i udbygningen af den erhvervsøkonomiske statistik var sektorvise lagerværdiopgørelser. De blev udarbejdet inden for industri, engroshandel og detailhandel, indtil der i sidste halvdel af 1960'erne blev etableret regnskabsstatistik, hvori lagerværdistatistik indgår som en integreret del.
Kvartalsvis lagerværdistatistik	Fra 1987 indsamles kvartalsvis lagerværdistatistik for industri- og engroshandel, dels som nødvendigt grundlag for det kvartalsvise nationalregnskab og dels til konjunkturbelysning i almindelighed.
Investeringsstatistik	<i>Investeringsoplysninger</i> indgår som en naturlig del af en fuldt udbygget regnskabsstatistik, men ved siden heraf indsamles der også andre investeringsoplysninger, jf. omtalen nedenfor under landbrug og industri.

5.8 Landbrugsstatistik

I 1950 var den danske landbrugsstatistik særdeles veludbygget. Det var den blevet efter en langvarig proces, der startede i 1838. Statistikens bonitet må også ses i sammenhæng med, at landbruget var landets største erhverv, at der gennem lang tid var oparbejdet en effektiv teknik til indsamling af grundoplysninger gennem kommunerne, og at landbrugets myndigheder og organisationer - og landbrugene selv gennem konsulentordningen - var intensive brugere af statistikken.

Udviklings karakter	På denne baggrund er landbrugsstatistikens udvikling siden 1950 ikke forløbet helt på samme måde som på de øvrige statistiske områder. I de næste afsnit beskrives udviklingen i den centrale landbrugsstatistik under følgende synsvinkler: Antalsmæssige begrænsninger, ændrede indsamlingsformer, konsekvenserne af EU-medlemskabet og den indholdsmæssige udvikling.
---------------------	--

Antalsmæssige begrænsninger

De begrænsninger, der er sket med hensyn til antallet af visse tællinger og antallet af indberettere i hver tælling, må ses i sammenhæng med sparebestræbelser og øget anvendelse af udsondningsteknik. Hertil kommer, at antallet af landbrug i de sidste 50 år er faldet fra ca. 200.000 til ca. 60.000, hvoraf under 30.000 er såkaldte heltidsbedrifter. Men budgetrestriktioner sammenholdt med de stærkt øgede behov har også givet anledning til andre begrænsninger.

Udsnit	Landbrugstællingerne blev indtil 1984 afholdt som årlige totaltællinger. Fra 1985-88 var tællingerne på udsnitbasis hvert andet år, siden da kun som totaltællinger, når EU-lovgivningen har krævet det, nemlig i 1989 og 1999. Andre opgørelser er i hele perioden sket på udsnitbasis, men udsnitstørrelserne er typisk blevet ret betydeligt nedsat.
Hyppighed	På visse områder er der sket en reduktion af tællingshyppigheden. Antallet af svinetællinger var i 1950 otte pr. år. Nu er der fire, baseret på hver 5.000 bedrifter. Kun tre af disse tællinger finansieres over Danmarks Statistiks budget. Også på andre områder, fx med hensyn til kvægtællinger, frilandsgartnerier og væksthusearealer, er der sket begrænsninger i tællingshyppigheden.
Forhøjelse af nedre grænse	Til og med 1982 var den nedre arealgrænse for deltagelse i tællingen 0,5 ha. Fra og med 1983 blev grænsen forhøjet til 5 ha dyrket areal og/eller en værditilvækst svarende hertil.

Ændrede indsamlingsformer

	I 1950 indsamlede kommunerne ved hjælp af såkaldte tællingskommisærer oplysninger til de årlige landbrugstællinger. De blev videresendt til Danmarks Statistik på samleskemaer med op til 25 ejendomme på hver.
Omlægning 1971	Efter forsøg i en del kommuner i 1968-70 ændredes indsamlingsteknikken fra 1971, således at Danmarks Statistik udsendte spørgeskemaer til hver enkelt landmand. Betingelsen for at dette kunne gøres, var oprettelsen af et <i>Landbrugsstatistikregister</i> . Det byggede på oplysninger fra tidligere tællinger og blev opdateret i samarbejde med de kommunale ejendomsregistre.
Rationalisering	Med denne ændring, der samfundsmæssigt var en betydelig rationalisering, blev kommunerne befriet for et omfattende indsamlingsarbejde mod at afholde udgifterne til brugen af oplysninger fra ejendomsregistre.
Større arbejde, bedre muligheder	For Danmarks Statistik betød overtagelsen af indsamlingen mere arbejde, men udvidelsen var langt fra så stor som lettelsen for kommunerne. Vigtigt var, at individuelle oplysninger for hver enkelt landbrug gav langt større og mere fleksible bearbejdningsmuligheder end hidtil.
Registeroplysninger	Udover oplysninger fra de kommunale ejendomsregistre er der i de senere år i stigende omfang taget registeroplysninger i anvendelse som datagrundlag for landbrugsstatistikken. Omlægningen af EU's landbrugsstatistik med bl.a. indførelse af hektarstøtte medførte, at medlemslandene skulle oprette systemer med registre som basis for støtteudbetalingerne. I Danmark blev der i Landbrugsministeriets regi oprettet et <i>Generelt Landbrugs Register (GLR)</i> som underlag for de af EU-direktoratet foretagne udbetalinger. Registret bygger på indberetninger fra landmændene om

dyrkede arealer med afgrøder. Danmarks Statistik har deltaget i arbejdet med at definere registerets indhold, og har bl.a. fået udvirket, at GLR dækker samtlige arealer med landbrugsafgrøder. Dermed er den statistiske indberetningsbyrde for landmændene mindsket. *Det Centrale Husdyrregister*, der ligeledes er etableret i kraft af EU-ordninger, er under forberedelse til statistisk anvendelse. Det forventes, at opgørelser på dette grundlag påbegyndes i løbet af 2000.

Økonomi og
indberetningsbyrde

De nævnte begrænsninger og omlægninger i indberetningsgangen har samlet medført nedgang i indberetningsbyrden for landbruget og kommunerne - og sammen med tekniske rationaliseringer stærkt mindsket landbrugsstatistikens forbrug af arbejdskraft, jf. bind 1, kapitel 8, tabel 8.2. De har samtidig skaffet plads til en række tilpasninger og forbedringer i landbrugsstatistikken, jf. de følgende afsnit.

Konsekvenserne af medlemskabet af EU

Landbrugsordningerne beslaglægger en meget væsentlig del af EU's budget, og kravene til landbrugsstatistikken er store, hvilket bl.a. kommer til udtryk i det betydelige antal retsakter, der gælder for landbrugsstatistikområdet, jf. kapitel 1. Den danske landbrugsstatistik var imidlertid i kraft af omfang og kvalitet godt rustet til at leve op til EU's krav, og som det fremgår, har det endda uden at komme i konflikt med disse, været muligt at gennemføre substantielle begrænsninger med hensyn til indberetningerne, jf. ovenfor.

Mange tilpasninger

Men processen med at tilpasse den danske statistik til EU's krav - og ændringer i kravene - har været omfattende. Der er gennemført et betydeligt antal ændringer med hensyn til en række forskellige oplysninger, hvilket fx en gennemgang af landbrugsafsnittene i Danmarks Statistiks årlige arbejdsplaner ville vise.

Den indholdsmæssige udvikling

Anvendelse af udsnit i de årlige landbrugstællinger og de øvrige begrænsninger har naturligvis ikke kunnet undgå, at landbrugsstatistikken på visse områder er blevet mindre perfekt end tidligere, men med den registerstøtte, der nu findes og de anvendte udsnitsmetoder, må det kvalitative niveau dog fortsat anses for at være højt.

Struktur-
statistik

Det er dog naturligvis uundgåeligt, at strukturstatistikken og de dertil knyttede oplysninger om arealanvendelse og husdyrhold bliver behæftet med en vis statistisk usikkerhed i de år, hvor der kun foreligger udsnitsopgørelser, og at dette særligt gælder stærkt specificerede oplysninger.

EU-opgørelser	Som en nydannelse blev der i henhold til et EU-direktiv i 1975 igangsat et system af løbende struktur-tællinger. Systemet bestod af to dele: a) Tællinger hvert andet år, der skulle belyse ændringerne inden for de enkelte landbrugsbedrifter. De enkelte bedrifter skulle således følges med hensyn til ændringer i produktionsfaktorer og anvendelsen heraf. b) Tællinger hvert femte år, der skulle belyse ændringerne i bedriftsstrukturen.
Produktstatistik	Såvel den animalske som den vegetabiliske produktion i landbruget var i 1950 fuldt ud belyst, men den kraftige produktudvikling og større produktspecifikation har - sammen med EU's krav - sat sit stærke præg på disse statistikkers detaljerede udformning.
Kornhøsten	De centrale oplysninger om høsten af korn, raps mv. er baseret på oplysninger fra landbrugstællingerne om arealernes benyttelse i kombination med skøn over det gennemsnitlige høstudbytte for de forskellige afgrøder. Før 1987 blev sådanne skøn foretaget af planteavlskonsulenterne, men er siden da blevet baseret på oplysninger fra et udsnit af landbrugsbedrifter om kornudbytter. For grovfoderhøstens vedkommende er det fortsat planteavlskonsulenternes skøn, der ligger til grund.
Produktionsfaktorerne	Der er i hele perioden løbende, men i varierende omfang foretaget opgørelser vedrørende <i>landbrugets arbejdskraft</i> . De anvendte maskiner belyses også, tidligere aperiodisk, nu årligt. Med mellemrum foretages der tællinger dækkende <i>landbrugets maskinstationer</i> .
Investeringer	Indtil 1977 blev der på grundlag af aggregerede tal fra landbo- og husmandsforeningernes regnskabsafdelinger foretaget beregninger af landbrugets investeringer. Fra og med 1978 er der taget udgangspunkt i regnskabsoplysningerne for den enkelte bedrift for et udsnit af bedrifter repræsenterende de enkelte strata. Beregningen af landbrugets samlede investeringer med en række underopdelinger foretages som en opregning på basis af oplysningerne i landbrugsstatistikregistret om det samlede antal bedrifter i de enkelte strata.
Økonomisk statistik	Hvad angår økonomisk statistik har <i>Det Landøkonomiske Driftsbureau</i> fra 1918 og fra 1977 <i>Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut</i> udarbejdet en stadig mere omfattende driftsøkonomisk regnskabsstatistik for landbruget.
Nationalregnskabstatistik	Allerede i 1930'erne blev der etableret statistik, der belyste landbrugsproduktionens værdi, omkostningerne i forbindelse med frembringelsen af produktionsresultatet samt nettoindtægt af landbruget. Disse opgørelser lå forud for de generelle nationalregnskabsopgørelser, men bygger på lignende principper.
Bruttofaktorindkomst mv.	Også efter introduktionen af de første nationalregnskabsberegninger i 1945 er der udarbejdet og publiceret særskilte, detaljerede opgørelser om landbrugsproduktionens værdi og landbrugets bruttofaktorindkomst. Des

uden foreligger der detaljerede prisoplysninger og pris- og mængdeindeks for de enkelte produkter og omkostningskategorier.

Sektorregnskaber

I forbindelse med Danmarks indtræden i EU blev disse opgørelser grundstammen i de detaljerede sektorregnskaber, der skal udarbejdes af medlemslandene til brug for tilrettelæggelse af landbrugsordningerne. Der skal opstilles et detaljeret sektorregnskab for den forløbne periode og et skøn for indeværende periode, bl.a. i form af et *sectoral income index*, der udtrykker den relative ændring i landbrugets indtjening pr. beskæftiget.

Systemgrundlaget

Opgørelserne er siden begyndelsen af 1970'erne baseret på et sæt af EU-harmoniserede definitioner og beregningsmetoder. Revisionen af nationalregnskabssystemet - European System of Integrated Economic Accounts (ESA) i 1995 og nødvendigheden af at indarbejde den økonomiske og strukturelle udvikling inden for sektorerne landbrug og skovbrug, førte til radikale ændringer i den metode, der hidtil var anvendt. Der blev derfor i 1997 udarbejdet en ny EU-manual - *Manual on economic accounts for agriculture and forestry*, som medfører nye beregningsprincipper for opgørelsen af værditilvæksten for driftsgrene, opgørelsen af sektorens interne forbrug og omsætning samt inddragelse af sekundære, men integrerede aktiviteter. Desuden introduceredes ændrede prisberegninger mv.

Husstandsindkomsten

Der er fra 1995 som led i et særligt EU-projekt udarbejdet opgørelser over landbrugsfamiliernes husstandsindkomst. På det regionale niveau i Danmarks Statistik udarbejdes statistikken på grundlag af data fra forskellige statistikregistre. Den gennemsnitlige indkomst kan derfor belyses efter en række forskellige kriterier.

Miljødata

Som nævnt i afsnit 6.8 er der i løbet af 1990'erne sket en kraftig udvikling på det miljøstatistiske område. Landbrugsstatistikens rolle i denne forbindelse er - fortrinsvis i forbindelse med de årlige landbrugstællinger - at indsamle en række oplysninger med miljømæssig relevans. Som eksempler kan nævnes anvendelsen af gødning, omfanget af vintergrønne marker, husdyrtæthed, brug af pesticider og økologisk dyrkning.

Andre områder

Som udgangspunkt dækker landbrugsstatistikken de centrale landbrugsaktiviteter. På enkelte områder inden for landbrug forstået i bred forstand udarbejdes særlige opgørelser.

Gartnerier og frugtplantager

Indtil 1976 blev gartnerisektorens struktur belyst ved en årlig selvstændig tælling, men fra og med 1977 er tællingen integreret i den årlige landbrugstælling, navnlig som følge af voksende afgrænsningsproblemer. De særlige årlige *væksthustællinger* blev nedlagt fra og med 1988, men er

senere afholdt hvert tredje år med finansieringsbidrag. En omtrent tilsvarende udvikling er sket med hensyn til statistik om *frilandsgrøntsager, frugt og bær*. Efter EU-direktiv er der siden 1977 hvert femte år foretaget opgørelser om *frugtplantager*. Statistik om *planteskoleprodukter* blev opgjort i perioden 1983/84 - 1989/90, men er siden kun gentaget i 1998/99 med finansieringstilskud.

- Skovtællinger** Der er afholdt skovtællinger i 1951, 1965, 1976 og 1990, sidstnævnte i samarbejde med og med finansieringsbidrag fra Skov- og Naturstyrelsen, der i henhold til skovloven fra 1989 har den statistiske forpligtelse. Endvidere afholdes skovtælling pr. 1. januar 2000. Den foretages med visse tilpasninger, nødvendiggjort af stormfaldet i slutningen af 1999.
- Pelsdyravl** Statistik over pelsdyrfarme samt pelsdyrholdet er blevet udarbejdet gennem hele perioden siden 1950. De EU-forordningsbestemte landbrugs- og gartneritællinger dækker ikke pelsdyravl. For Danmark er pelsdyravl imidlertid så vigtig en driftsgren, at det er nødvendigt med struktur- og produktionsoplysninger, bl.a. til brug for sektorregnskabet og den årlige opgørelse af erhvervets bruttofaktorindkomst.

5.9 Fiskeri

Omkring 1970 indhentede og publicerede Fiskeriministeriet mængde- og værdioplysninger om saltvands- og ferskvandsfiskeri, fordelt på fiskearter og farvande samt detaljeret statistik om fartøjer og redskaber mm. Det statistiske Departement publicerede uddrag af disse oplysninger samt oplysninger om forsyningen med og forbruget af fiskeriprodukter i andre statistiske sammenhænge. Indtil 1948 indgik fiskeriet i erhvervstællingerne.

- Samordning** Med udgangspunkt i samordningsbestemmelsen i lov om Danmarks Statistik blev der i 1970-71 indledt forhandlinger med Fiskeriministeriet om rationalisering og samordning af fiskeristatistikken. Forhandlingerne blev afbrudt ved Danmarks optagelse i EU, med deraf følgende forventninger om ændringer i statistikkraevne. Baggrunden herfor var, at statistikkområdet i EU-sammenhæng hører til de "tunge", fordi det danner grundlag for markedsregulering med hensyn til prisoplysninger samt for kvotemæssige opgørelser.
- Placering af fiskeristatistikken** Drøftelserne blev ført videre i 1978-79, men på grund af den nære sammenhæng mellem indsamlingen af de meget omfattende og specifikke oplysninger om fisk og fiskeri og deres anvendelse til statistiske og administrative formål, fandtes det mest hensigtsmæssigt at fortsætte den hidtidige ordning, således at den egentlige fiskeristatistik forblev i Fiskerimyndighedernes regi. Man fandt dog, at en samlet, overskuelig publicering af samtlige fiskeristatistiske oplysninger ville være til brugernes fordel.

Publiceringer	En sådan <i>Fiskeristatistisk årbog</i> udkom dog først i 1993. Den er siden videreudviklet, bl.a. med miljøoplysninger. Sideløbende udgiver Fiskeridirektoratet en månedlig oversigt, der viser fiskeriets bruttoindtjening samt værdien af landingerne fordelt på fartøjstyper og farvande. Endvidere indgår en del af årbogens oplysninger i Fiskeridirektoratets elektroniske informationssystem.
Nyt område	Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut har fra og med kalenderåret 1995 udarbejdet en årlig <i>detaljeret regnskabsstatistik</i> på grundlag af oplysninger fra repræsentativt udvalgte fiskeribedrifter.

5.10 Industristatistik

Industristatistikken har fælles rødder med erhvervstællingerne, jf. ovenfor, i de industri- og håndværkstællinger, der blev udarbejdet før Første Verdenskrig. Hvor tællingerne gav en generel beskrivelse af erhvervet, var udgangspunktet - og navnet - for de årlige opgørelser, vareproduktionen.

Industriel produktion	Den oprindelige industrielle produktionsstatistik omfattede årlige oplysninger om produktionen af de enkelte varer og om forbruget af de enkelte råvarer. Desuden opgjordes beskæftigelsen og forskellige supplerende økonomiske størrelser bl.a. af salg af handelsvarer og opstillingsarbejder.
Statistikens afgrænsning	Afgørende for afgrænsningen af den kreds af virksomheder, som skulle indgå i statistikken var det daværende <i>Arbejds- og Fabriktilsyns</i> register over de industrivirksomheder, der dengang var underkastet tilsyn. Det var industribedrifter med mindst seks arbejdere inden for den egentlige fabriksindustri. Dette industribegreb var således afgrænset ud fra praktiske hensyn og havde ikke udgangspunkt i internationale klassifikationer. I den nye ISIC ¹⁶ , der fik virkning i industristatistikken fra opgørelsesåret 1947 var det område, der nærmest svarede til industristatistikens population, <i>fremstillingsvirksomhed</i> , et begreb som dog også omfattede små bedrifter og håndværksprægede aktiviteter. Erhvervstællingen 1948 blev bl.a. anvendt til at belyse relationer mellem håndværk og industri ¹⁷ , og i øvrigt også til at supplere udsendelsesregisteret og til at udarbejde supplerende opgørelser for små virksomheder.
Metoden	Det metodemæssige fundament for den industrielle produktionsstatistik var opgørelser af de enkelte producerede og forbrugte varer. Her ud fra kunne der med inddragelse af de oven for omtalte supplerende økonomiske oplysninger dannes makro størrelser som produktionsværdien og værditilvæksten. Da vareopgørelserne forelå både i mængde og værdi

¹⁶ Se kapitel 2.

¹⁷ *Erhvervstællingen 1948*. Kbh. : Bianco Luno, 1953. Statistisk tabelværk, rk. 5., litra A, nr. 24.

kunne der tillige beregnes *produktionsindeks* ud fra denne udførlige årsstatistik.

Beskæftigelsesopgørelser

Der blev også udarbejdet detaljeret, årlig beskæftigelsesstatistik med angivelse både af antal personer og udførte arbejdstimer (som ofte svarede til de tal, som blev indberettet til Dansk Arbejdsgiverforenings lønstatistik).

Månedssstatistik

Indsamling og bearbejdning af det omfattende materiale til industristatistikken var tidskrævende. Til konjunkturbelysende formål suppleredes statistikken på månedsbasis dels med beskæftigelsesindeks, dels med produktionsindeks på basis af et udsnit af større industrivirksomheder. Da der ikke indsamledes oplysninger om producerede varer på månedsbasis, anvendtes ved beregningen af det månedlige produktionsindeks varierende indikatorer for de forskellige brancher. Disse indikatorer formodedes i store træk at følge produktionsudviklingen, omfattende eksempelvis udviklingen i beskæftigelsesvolumet.

1960'ernes industristatistiske reformer

Den industrielle produktionsstatistik indeholdt i denne udformning et stort informationspotentiale, men rummede også forskellige svagheder, der gav anledning til en række ændringer i løbet af 1960'erne.

Produktion versus salg

Disse ændringer havde til formål at styrke kvaliteten og lette indberetningsbyrden. Af principiel betydning var det navnlig, at man forlod *produktion* som grundbegreb til fordel for *salg*, altså en regnskabsmæssig størrelse. Baggrunden var bl.a., at en undersøgelse havde vist, at en hel del virksomheder faktisk indberettede salgsoplysninger i stedet for produktionsoplysninger, således at statistikkens faktiske indhold var begrebsmæssigt uklart.

Andre ændringer

Herudover kan noteres følgende væsentlige ændringer: Beregningerne af *produktionsindeks* ophørte, hvilket vakte en vis opsigt¹⁸. Varesalgsstatistikken blev adskilt fra den øvrige økonomiske statistik, der fik en mere regnskabsorienteret udformning, senere udbygget til en egentlig regnskabsstatistik. Varestatistikken fik større specificationsgrad og samme klassifikationsgrundlag som udenrigshandelsstatistikken. Der blev etableret en kvartalsvis omsætningsstatistik fra 1962. De årlige råvareopgørelser blev nedlagt i 1963 og erstattet af opgørelser med ca. fem års mellemrum, første gang i 1966. Endelig blev der indført et konjunkturbarometer fra 4. kvartal 1963.

Nøgleåret 1966

Det første år med fuldt komplette og sammenhængende oplysninger efter det nye system var 1966. På grund af omlægningerne kan sammenlignin-

¹⁸ Jf. bind 1 kapitel 3.

ger bagud før dette år være behæftet med forskellige problemer. I 1966 skiftede området navn fra *Industriel produktionsstatistik* til *Industristatistik*. Det blev også dette år, der blev det første år i de nye nationalregnskaber, for hvilke sammenlignelige industrioplysninger var uundværlige.

Kvartalsvis
varestatistik

1960'ernes industristatistikreform sluttede med at varestatistikken fra og med 1968 blev opgjort på kvartalsbasis, hvilket gav et meget tiltrængt løft i aktualiteten af disse bl.a. for konjunkturbedømmelser vigtige oplysninger.

Forsynings-
statistik

Denne forbedring banede også vejen for kvartalsvis forsyningsstatistik, baseret på en kombination af oplysninger fra vareproduktionsstatistikken og udenrigshandelsstatistikken.

Halvårsvis investe-
ringsstatistik

Også navnlig med henblik på konjunkturformål er der i perioden fra 1982 udarbejdet halvårsvis statistik om industriens forventninger til investeringer.

EU-konsekvenser

Danmarks tilslutning til EU medførte nye krav til industristatistikken. Til at følge den livlige udvikling, som kunne ventes, blev der i 1973 af Danmarks Statistiks styrelse nedsat et særlig industristatistisk udvalg.

De vigtigste
følger

Blandt de vigtigste af de mange ændringer som EU-medlemskabet medførte, kan nævnes etableringen af en månedlig ordre- og omsætningsstatistik fra 1974. Den blev i 1975 suppleret med et industriprisindeks. Det havde dog allerede for 1975, jf. neden for under sektorprisindeks, været muligt at opgøre udviklingen i omsætningen mængdemæssigt ved deflatering af omsætningen i løbende priser med et prisindeks specielt til dette brug. Endvidere blev industristatistikens klassifikationsgrundlag ændret til NACE for brancher og NIMEXE for varer, og senere fulgte andre nomenklaturændringer, jf. kapitel 2.

Øvrige ændringer

Udover de nævnte har industristatistikken gennemgået en række ændringer, hvis formål har været tilpasning til EU's regler, begrænsning af omkostninger og/eller indberetningsbyrden, typisk ved at hæve grænserne for indberetningspligten.

Omlægninger og
rationalisering

Derudover har udviklingen i Danmarks Statistik henimod mere generel erhvervsstatistik haft en række konsekvenser for industristatistikken: Regnskabsstatistikken er blevet integreret med den øvrige regnskabsstatistik, den årlige beskæftigelsesstatistik er ophørt (med 1989-opgørelsen) som følge af den nye erhvervsbeskæftigelsesstatistik. Den månedlige be-

skæftigelsesstatistik er omlagt til kvartalsbasis og integreret med den nye lønstatistik fra 1993.

Forbedringer

Af øvrige nyskabelser kan nævnes, at konjunkturbarometeret fra 1998 opgøres månedligt, og at der fra 2000 igen bliver foretaget årlige råvare-opgørelser.

5.11 Bygge-, bolig- og ejendomsstatistik

Endnu i 1950 var de statistiske kilder på dette område spinkle. Organisatorisk hørte byggestatistik og boligtællinger dengang under samme kontor, jf. kapitel 2.

Byggestatistikens grundlag

Grundoplysningerne til byggestatistikken blev udarbejdet af de enkelte kommuner som indberettede sumoplysninger om byggeriet i kommunen. Kommunernes kilde til disse oplysninger var de registreringer om de enkelte byggerier, som de foretager som grundlag for administration af bl.a. brand- og bygningslovgivningen.

Bygge- beskæftigelses- statistik

Fra 1961 blev der etableret en kvartalsstatistik om beskæftigelsen i bygge- og anlægsvirksomhed, som viste fordelingen på forskellige bygge- og anlægskategorier og grupper af beskæftigede. Disse tællinger bliver udført på udsnitbasis, i en periode dog med totaltællinger hvert tredje år.

Konjunktur- barometer

Siden 1970 er der gennemført kvartalsvise konjunkturbarometre for bygge- og anlægsvirksomhed.

Boligtællinger

Boligstatistik blev kun udarbejdet i forbindelse med de boligtællinger, der blev afholdt med fem års mellemrum, oprindeligt parallelt med, senere integreret i de samtidigt afholdte folketællinger, jf. omtalen af folke- og bolig-tællinger i kapitel 4.1.

Forskellige begreber

Begrebsmæssigt var oplysningerne om henholdsvis boligbestand og byggeri forskellige og der fandtes ikke statistik om nedlæggelser og sammenlægninger af lejligheder. På denne baggrund var det vanskeligt at få et indtryk for boligbestandens udvikling.

Huslejen

Oplysninger om husleje blev indhentet ved bolig-tællingerne og på udsnitbasis til brug for pristalsberegningerne. Der fandtes også statistik om ejendomssalg og byggeomkostninger, jf. kapitel 6, men alt i alt var den økonomiske belysning af bolig- og ejendomsmarkedet samt byggeri spinkel. En konsekvens var bl.a., at nationalregnskabernes beregningsgrundlag for disse centrale størrelser i høj grad byggede på skøn.

Præmature registertanker

I 1950'erne var det en kort tid under overvejelse at etablere et boligregister til erstatning af byggestatistik og bolig-tællingerne, men denne tanke kunne først realiseres langt senere, nemlig da BBR blev oprettet i 1978.

BBR-effekten	Siden da har der været større sammenhæng i bolig- og byggestatistikken, som igen i Danmarks Statistiks organisation er placeret sammen - med BBR, som føres i Boligministeriets regi, som fælles grundlag. BBR, som er omtalt i bind 1, har forbindelse både med de kommunale ejendomsregistre og, via adressekoder, med CPR. Der findes således et særdeles veludbygget grundlag for ejendoms-, bygge- og boligstatistik.
Forsinkelser	For byggestatistikkenes vedkommende har der været kvalitetsproblemer, som det har ikke været muligt at komme fuldstændigt til livs, og som skyldes for sene indberetninger fra kommunerne til BBR. For at sikre tilstrækkelig aktualitet udarbejder Danmarks Statistik derfor foreløbige tal, baseret på modelberegninger.
Også arealstatistik	Parallelt med en modernisering af BBR, som Boligministeriet har iværksat, etablerer Danmarks Statistik et statistisk register (BBR-STAT), som indeholder bolig-, bygge- og ejendomstatistiske data. Dette statistikregister påregnes anvendt til en udbygget statistik på området, herunder om arealanvendelse.

5.12 Statistik for handelserhvervene

Egentlig sektororienteret statistik på linie med landbrugs- og industristatistikkerne har ikke været udarbejdet for handelserhvervene. Disse har, jf. ovenfor, været belyst af generelle statistikker som erhvervstællingerne, lager- og regnskabsstatistikken og de forskellige typer af registerstatistik. Som nævnt ovenfor blev der dog i 1969 foretaget en total detailhandels-tælling.

Detailomsætningsindeks	Endvidere har der siden 1939 været udarbejdet et særligt indeks for omsætningsudviklingen i detailhandelen. Formålet er at få et hurtigt mål for udviklingen af en væsentlig del af det private forbrug, således som det kan opgøres ved hjælp af omsætningen i de forskellige brancher i detailhandelen.
Specifikationer og indberetninger	Oprindeligt blev der beregnet detailomsætningsindeks for tre branchehovedgrupper. I 1945 blev opdelingen udvidet til 40 branchegrupper, og dette niveau for branchespecificering er siden bibeholdt. Fra 1971 er der tillige beregnet sæsonkorrigerede mængdeindeks, der mere direkte illustrerer forbrugsudviklingens tendenser. Oplysninger fra respondenterne modtages på papirindberetninger, men det overvejes at erstatte en del af dem med registeroplysninger fra de nu månedlige momsindberetninger.

5.13 Statistik for serviceerhvervene

Den statistiske belysning af serviceerhvervene har primært været koncentreret omkring de traditionelle serviceerhverv som detailhandel, hoteller

og transport. Dog har samtlige serviceerhverv - med enkelte undtagelser - været belyst via de generelle, registerbaserede statistikker, jf. foran.

EU-problem	Det er anset for et generelt problem i hele EU-området, at serviceerhvervene ikke har den samme statistiske dækningsgrad som de primære og sekundære erhverv. Derfor igangsatte Eurostat i 1990-91 i de enkelte medlemslande en undersøgelse af brugernes behov for serviceerhvervsstatistik. Resultatet var, at der blev konstateret et behov for en mere udbygget statistik for serviceerhvervene. Danske brugere prioriterede især generel strukturstatistik for serviceerhvervene samt nærmere belysning af de hastigt voksende brancher i forretningservice.
Dansk forretnings-servicestatistik	Danmarks Statistik har på denne baggrund siden 1995 udarbejdet produktstatistik for udvalgte brancher inden for forretningservice, som edb-virksomhed, rådgivende ingeniører og vikarbureauer. Statistikken belyser branchernes omsætning fordelt på forskellige produkter og serviceydelser.
Autobrancens omsætningsforhold	Fra 1991-98 blev der løbende udarbejdet statistik for autobrancens omsætningsforhold.
Informations-samfundet	I 1998 kom statistik om <i>informationssamfundet</i> på arbejdsplanen. Det har i første omgang resulteret i et metodisk arbejde til definition af IT-erhvervene i nordisk regi - med efterfølgende publicering af strukturstatistik for disse erhverv ¹⁹ . Derudover er der siden 1998 gennemført en årlig undersøgelse af danske virksomheders IT-anvendelse.

5.14 Transport- og trafikstatistik

Mens skibsfartsstatistik tidligt var et indarbejdet statistisk tema, er statistikken over andre trafik- og transportarter i væsentlig grad opbygget siden 1950.

Vognmandsstatistik	I 1953 gennemførte Det statistiske Departement den første omfattende undersøgelse af vognmandserhvervets og andre firmaers transportaktiviteter. Der blev indhentet oplysninger om firmaernes bilpark og om udførte transporter i en uge i november. En lignende undersøgelse blev foretaget i november 1969, men denne gang alene for vognmandserhvervet.
Vejgodsstistik fra 1979	Først med etableringen fra 1979 af den harmoniserede EU-statistik om godstransport med lastbil blev der skabt en regelmæssig dansk statistik om den indenlandske vejgodstransport. Den var baseret på ugentlige indsamlinger af kørebogsoplysninger for en stikprøve af lastbiler med mere end 6 ton totalvægt. Varebilers og små lastbilers godstransport har kun

¹⁹ *The Information and communication technology sector in the Nordic countries*. Kbh. : Nordisk Ministerråd, 1998.

sporadisk været belyst efter 1953. I 1984 gennemførtes en stikprøvetælling af biler under 6 ton totalvægt. Lignende undersøgelser blev foretaget i 1992 og i 1997.

International vejgodstransport

International godstransport med danske lastbiler blev før 1993 opgjort på grundlag af udenrigshandelsstatistikens oplysninger herom. Med indførelsen af INTRASTAT bortfaldt nationalitetsmarkeringen for transportmiddel i udenrighandelsstatistikken. Derfor måtte der i 1993 oprettes en separat statistik om international godstransport med lastbil baseret på kørebogsoplysninger fra en stikprøve af firmaer, som udfører international godstransport for egen eller fremmed regning.

Transport med tog

Statistik over jernbanetransport har været publiceret kvartalsvis frem til 1974, og fra 1975-1997 årligt i summarisk form. Fra 1998 har Danmarks Statistik genindført detaljerede årsopgørelser og fra 1999 summariske kvartalsopgørelser.

Transport med fly

Luftfarten på danske lufthavne har siden 1938 været regelmæssigt belyst, først gennem årlige opgørelser og i perioden fra 1960 til 1984 kvartalsvis. Efter en periode med summariske opgørelser, publiceres fra 1998 atter en detaljeret årsstatistik baseret på indberetning fra Statens Luftfartsvæsen. Fra 2000 udarbejdes også summariske kvartalsopgørelser.

Fragtskibsfart på danske havne

Op til 1971 blev statistikken over fragtskibsfarten på danske havne udarbejdet på grundlag af anmeldelser via toldvæsenet for hvert skibsanløb. Fra 1971-1975 baseredes statistikken på skibsførerens tolddeklaration, der indeholdt angivelse af vareart. Fra 1976 indsendte havnene månedlige oplysninger til Danmarks Statistik uden angivelse af vareart. Fra 1985 erstattedes den summariske indberetning af en månedlig indberetning af en havnejournal med summariske data for hvert skibsanløb. I 1991 simplificeredes statistikindberetningen til en summarisk årlig opgørelse af godsomsætningen i havnene.

EU-statistik om store havne

Det indre marked medførte behov for detaljerede transportstatistiske oplysninger om søfarten, og der etableredes derfor en harmoniseret europæisk statistik over søtransporten på større havne. Statistikken begyndte i Danmark i 1997. Den omfatter store danske havne med en årlig godsomsætning på mindst 1 mio. ton og dækker skibsanløb efter skibstype og størrelse og godsomsætning efter varegrupper, udskibnings- og indskibningshavn mv.

Rederistatistik

Danske skibes fragttindtægter ved udenrigsfart har været opgjort siden århundredets begyndelse. I 1971 indførtes en regnskabsstatistik for rederier.

Trafikundersøgelser fra 1992

Den øgede trafik, specielt den voksende privatbilisme, har skabt behov for statistik over befolkningens transportmønster. I oktober 1981 gennemførte Danmarks Statistik en undersøgelse af befolkningens trafikva-

ner og fra efteråret 1992 foretages regelmæssige stikprøveundersøgelser om befolkningens trafikvaner og transportadfærd, baseret på telefoninterviewning.

Bilbestandens
fordeling

Køretøjsbestanden har været opgjort regelmæssigt på grundlag af data fra Motorregistret. Danmarks Statistik oprettede i 1992 et statistisk register for motorkøretøjer. Formålet var at belyse befolkningens ejerskab til og rådighed over biler med inddragelse af data fra andre statistikregistre.

Temapublikation om
transportstatistik

I 1995 udgav Danmarks Statistik sammen med bl.a. Trafikministeriet en temapublikation, *Transportstatistik 1995*, hvis hovedformål var at give en samlet fremstilling af de væsentligste talmæssige oplysninger om transport. Publikationen videreføres med *Transportstatistik 2000*.

5.15 Turiststatistik

Den øgede turisme har medført stigende krav om statistik til belysning af udviklingen. Forholdene for de erhverv, som særligt er præget af turisme, belyses af den generelle erhvervsstatistik, men desuden foretager Danmarks Statistik en del opgørelser på området, navnlig til belysning af antallet af overnatninger af turister.

Overnatnings-
statistik fra 1969

Månedlig statistik over overnatninger på hoteller og campingpladser blev etableret i 1969. Fra 1990 indskrænkedes statistikken til større enheder, der dækker op mod 95 % af overnatningerne.

Feriehuse
med i 1986

Fra 1986 suppleredes statistikken med opgørelser af overnatninger i sommerhuse, der var udlejet gennem danske udlejningsbureauer. Indtil 1989 dækkede feriehusstatistikken kun højsæsonen, men udvidedes i 1990 til også at omfatte den resterende del af året. Fra 4. kvartal 1994 suppleredes feriehusstatistikken med kvartalsvise opgørelser baseret på indberetninger fra de største udlejningsbureauer.

Andre over-
natninger

I 1991 kompletteredes statistikken på månedsbasis med andre overnatninger, dvs. i lystbådehavne og på vandrerhjem.

Statistik over ferie-
og forretningsrejser

Danmarks Statistik foretog i 1972 nogle enkelte statistiske undersøgelser af danskernes ferierejsemønster. Fra 1996 udarbejdes som led i EU's turiststatistik årlige opgørelser af danskernes ferie- og forretningsrejser, baseret på kvartalsvise telefoninterviewundersøgelser.

5.16 Erhvervsstatistiske analyser

Danmarks Statistik har i løbet af 1990'erne på servicebasis gennemført en række erhvervsstatistiske analyser. Såvel bruger- som emnekredsen er ret bred, men kan belyses af følgende eksempler.

Iværksættere	For Erhvervsfremmestyrelsen har Danmarks Statistik udarbejdet analyser af iværksættere, herudover deres personlige kompetence og overlevelses-hyppighed ²⁰ .
Ressource-områder	Den ressourceområdefordelte statistik, der er omtalt ovenfor under Erhvervsstruktur, har sin rod i undersøgelser for Erhvervsministeriet om sammenhængende erhvervsområder, der har forbindelse med hinanden efter andre karakteristika end dem der anvendes i branchegrupperingerne ²¹ .
Regional erhvervsstruktur	Til brug for Regeringens Hovedstadsudvalg er udarbejdet data vedrørende erhvervsstruktur- og erhvervsspecialisering ²² .
Hjemmeservice	Til Erhvervsfremmestyrelsen er udarbejdet en analyse på registerbasis af Hjemmeserviceordningen ²³ .
Struktur- og organisationskvalifikationer	For Ålborg Universitetscenter er foretaget en spørgeskemaundersøgelse af udviklingen i organisationsstrukturen, medarbejdernes kvalifikationer og arbejds indhold i forbindelse med innovationsprocesser.

²⁰*Iværksættere i 1990'erne : et statistisk portræt.* Kbh. : Erhvervsfremme Styrelsen, 1996 og *Iværksættere i 1990'erne : et statistisk portræt nr. 2.* Kbh. : Erhvervsfremme Styrelsen, 1999.

²¹Ressourceområdestatistik 1992 og 1993. *Generel erhvervsstatistik og handel*, 1996:6.

²²*Erhvervsredegørelse for Hovedstadsområdet.* Kbh. : Indenrigsministeriet, 1997.

²³*Hjemmeservice - en analyse af virksomhederne, ejerne og de ansatte.* Kbh. : Erhvervsfremme Styrelsen, 1999.

6. Økonomisk statistik

På den økonomiske statistiks område er udviklingen præget af nationalregnskabsopgørelserne. De var nye i 1950, og har siden udviklet sig i adskillige retninger for at modsvare stadigt stigende krav. Disse er blevet formuleret af de internationale organisationer, men deres baggrund har været de markant forøgede behov for at analysere den internationale og nationale økonomis mange problemer. Det samme hensyn ligger mere eller mindre bag den livlige udvikling, der er sket i den øvrige økonomiske statistik.

Nationalregnskaber

Nationalregnskabernes kerneområde er den systematiske og sammenhængende beskrivelse af realøkonomiske transaktioner, men nationalregnskabsprincipper anvendes nu også i opgørelser med andre genstandsområder: beskæftigelse, offentlige serviceydelser, finansielle forhold samt betalingsbalancen over for udlandet. Principperne har også vundet indpas i energi- og miljøstatistisk sammenhæng, ligesom i de øvrige tilfælde sideløbende med og som supplement til anden statistik. Eftersom nationalregnskaberne for at tjene deres formål må udarbejdes i både faste og løbende priser, har de desuden tæt forbindelse med prisstatistikken.

Nye anvendelser

Nationalregnskabernes formål er beskrivelse og analyse af samfundsøkonomien. I tråd hermed anvendes de i stigende omfang som input i økonomiske modeller. En tendens i en helt anden retning er brugen af nationalregnskabsdata i administrative funktioner, typisk i tilknytning til internationalt samarbejde.

De andre områder

Udover nationalregnskabsstatistikken omfatter den økonomiske statistik en række andre felter, som også har ændret sig betydeligt: Grundlaget for statistikken over de *offentlige driftsregnskaber* er udvidet og forbedret ved statslige og kommunale regnskabsreformer. *Skattestatistikken* har fulgt med i de store nydannelser på området og præsenteres i en årlig publikation, der foruden tallene viser alle skattesystemets afskygninger. *Prisstatistikken* og specielt *detailpristallet* har ved flere lejligheder fået nye funktioner. *Udenrigshandels- og betalingsbalancestatistikkerne* er undergået markante ændringer, i særlig grad i forbindelse med gennemførelse af det indre marked i 1993. *Miljø- og energistatistik* er opstået som selvstændige områder. *Kreditmarkedsstatistikken* blev hårdt ramt af nedskæringsrunder i 1980'erne, bl.a. fordi der på dette område var alternative statistikproducenter, men der er også væsentlige nydannelser. Etableringen af *finansielle* konti, der i nationalregnskabstermer skaber forbindelse mellem realøkonomiske og pengeøkonomiske størrelser, har længe stået på ønskesedlen og nærmer sig nu færdiggørelse.

6.1 Nationalregnskaberne

I midten af 1930'erne påbegyndtes i Det statistiske Departement beregninger af de væsentligste nationalregnskabsstørrelser. Dette arbejde fortsatte også under krigen, og i slutningen af 1945 blev de første officielle danske nationalregnskabstal offentliggjort i *Statistiske Efterretninger*¹. De dækkede perioden 1930-44, og basisåret for fastprisberegningerne var 1935.

De første regelmæssige opgørelser

En detaljeret redegørelse for disse første beregninger, som var grundlæggende for anvendelsen af den produktionsstatistiske metode, og mere konkret for varebalancemetoden i det danske nationalregnskabsarbejde, publiceredes i 1948². Fra og med året 1947 fandt nationalregnskabstallene med hensyn til detaljeringsgrad og tabeludformning i alt væsentligt den form, som blev gældende helt frem til midten af 1970'erne, hvor et udvidet nationalregnskabssystem blev indført³.

Første danske hovedrevision

I slutningen af 1960'erne kunne de første serier ikke længere leve op til de stadig større krav, som økonomisk forskning og modelbygning stillede. Endvidere måtte de nu tilpasses FN's nye nationalregnskabssystem, A System of National Accounts (SNA), der udkom i 1968.

Grundstenen

Det første skridt var som udgangspunkt for de videre beregninger at danne en input-output tabel for året 1966⁴. I dette år var der råvaretælling for industrien og en forbrugsundersøgelse, og andre primærstatistiske forbedringer fandt sted omkring dette tidspunkt.

Resultaterne

De første samlede resultater med talserier fra 1966 blev offentliggjort i 1978⁵. De endelige regnskaber var på daværende tidspunkt kun ført frem til 1973. De foreløbige tal forblev indtil det nye system efterhånden fandt sin rytme - med udsendelse af foreløbige tal i flere versioner - baseret på de gamle nationalregnskabsberegninger.

Endelige og foreløbige tal

De *endelige* tal er nationalregnskabernes kerne. Produktionstiden er imidlertid lang, fordi beregningerne må være omhyggelige og detaljerede og desuden må afvente de sidste primærstatistiske kilder for det pågældende

¹ Nationalindkomsten 1930-1944. *Statistiske Efterretninger*, 1945, nr. 52.

² *Nationalproduktet og Nationalindkomsten 1930-46*. Kbh. : Bianco Luno, 1948. Statistiske meddelelser, rk. 4, bd. 129, hft. 5.

³ *Nationalprodukt og Nationalindkomst 1946 og 1947*. *Statistiske Efterretninger*, 1948, nr. 25 og *Nationalregnskabsstatistik 1947-1960*. Kbh. : Det statistiske Departement, 1962. Statistiske Undersøgelser, 7.

⁴ *Input-output tabeller for Danmark*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1973. Statistiske undersøgelser, 30-31.

⁵ *Nationalregnskab 1966-73(77)*. *Statistiske Efterretninger*, 1978, nr. 20A.

år. For at sikre den fornødne aktualitet fremstilles der derfor foreløbige tal, så snart der foreligger et acceptabelt grundlag herfor.

Input-output-tabeller

I takt med udarbejdelsen af de endelige tal er der fra 1966 og frem udarbejdet *input-output-tabeller* i løbende og faste priser.

Systemet fastlagt i 1983...

I 1983 forelå slutproduktet af den lange og seje proces i form af en publikation med talserier tilbage til 1966⁶ og med beskrivelse af datagrundlag og metoder. Systemet lå herefter i alle hovedtræk fast indtil ultimo 1997.

...men i stadig udvikling

Det betød dog ikke stilstand i udviklingen. Der skete udbygninger bl.a. med hensyn til *institutionelle sektorer* (fra 1971), revisioner som følge af forbedringer i talgrundlag og klassifikationer, ændring af basisår for faste priser og udvikling af nye beregningsmetoder. Endelig blev der i slutningen af 1980'erne etableret kvartalsvise opgørelser.

Kvartalsvise nationalregnskaber

Allerede så tidligt som i 1950'erne, men med særlig styrke fra 1970'erne var behovet for kvartalsvise nationalregnskaber konstateret, og de var omkring 1980 udviklet i lande som Danmark normalt sammenlignes med.

Længe under overvejelse...

I Danmark havde der siden 1966 fra tid til anden været arbejdet med metodeudvikling på feltet, men først efter udvikling og indkøring af de årlige opgørelser og forbedringer i primærstatistikkerne blev der basis for at udarbejde kvartalsregnskaber, der kunne få tilstrækkelig sammenhæng med årsregnskaberne og opnå tilstrækkelig pålidelighed.

...men hurtigt gennemført

Beslutningen blev truffet i december 1986 og de første tal, der dækkede perioden 1. kvartal 1987 til 3. kvartal 1988 blev offentliggjort i begyndelsen af 1989⁷. Som led i et forskningsprojekt er der desuden foretaget beregninger af kvartalsvise nationalregnskabstal for perioden 1977-86⁸.

Den internationale nationalregnskabsrevision

International sammenlignelighed er en af nationalregnskabernes vigtigste egenskaber. Det er derfor de internationale organisationer, der har den udfarende kraft i systemkonstruktionen, men samtidigt er det vigtigt, at de nationale eksperter stiller deres viden og erfaring til rådighed.

⁶ *Nationalregnskabsstatistik 1966-1981*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1983.

⁷ *Kvartalsvise nationalregnskaber*. 1989:1.

⁸ *Analyse af 80'ernes økonomiske udvikling, baseret på kvartalsvise nationalregnskaber*. Kbh. : Danmarks Statistik, 1994. Statistiske undersøgelser, 45.

Det nye system	I 1993 vedtog FN's Statistiske Kommission efter langvarige forberedelser en revideret version af de internationale retningslinier for nationalregnskaber: <i>A System of National Accounts</i> (SNA93), og en Rådsforordning i 1996 pålagde EU-landene at anvende EU's version heraf, <i>Det Europæiske Nationalregnskabsystem</i> (ENS95) senest fra april 1999.
Langt tilløb	Arbejdet med revisionen af SNA strakte sig over ca. 10 år. Principperne blev drøftet på en lang række internationale møder og konferencer og selve indholdet på de enkelte hovedområder blev behandlet og i realiteten fastlagt på en række ekspertgruppemøder.
Danmarks Statistiks engagement	Danmarks Statistik lagde fra begyndelsen vægt på at engagere sig i dette arbejde, og da det dengang nye nationalregnskab udgjorde en af de mest fuldstændige implementeringer af SNA68, havde Danmarks Statistiks eksperter på området et godt grundlag for at give væsentlige bidrag til diskussionen.
Begrundede afvigelser...	Selv om det danske nationalregnskab i princippet fulgte SNA68, var man på nogle punkter afvejet fra reglerne for at opnå en mere relevant beskrivelse af økonomien. Som to vigtige eksempler kan nævnes: <ul style="list-style-type: none"> – Danmark opgjorde ikke værditilvæksten i de enkelte erhverv i markedspriser, men i faktorpriser (eller basispriser) – i forbindelse med opstillingen af de institutionelle konti var der blevet udviklet et system til beregning af den effektive - til forskel fra den nominelle - rentebetaling, baseret på fordeling af emissionskursstabet over lånets løbetid.
...som dannede skole	På dansk initiativ blev disse regler adopteret af den nye SNA, der også fik gavn af danske principformuleringer, ikke mindst i forbindelse med værdibegreber, tilgangs- og anvendelsesmatricer samt input-output tabeller.
FISIM-problemet	Et særligt og kontroversielt spørgsmål under drøftelserne såvel om SNA som om ESA var beregning og fordeling af produktionsværdier i bankerne, kaldet FISIM ⁹ , et problem som ingen hidtil har kunnet anvise en løsning på, som er både fuldt ud logisk i forhold til systemet og operationelt i forhold til de oplysninger, som faktisk kan fremskaffes.
Dataproblemer og kontinuitetsbrud	Den oprindeligt foreslåede løsning ville efter dansk opfattelse give yderst vanskelige dataproblemer og skabe kontinuitetsbrud, hvilket måtte forekomme u hensigtsmæssigt, når der ikke var garanti for, at den nye løsning kunne føres ud i livet på acceptabel måde.

⁹ FISIM: Financial Intermediation Services Indirectly Measured (indirekte målte finansielle formidlingstjenster). Begrebet svarer groft taget til de indtægter pengeinstitutterne får via rentemarginalen.

Endelig beslutning udsat

I SNA-sammenhæng endte debatten med, at man blev stående ved det hidtidige system. I ESA sammenhæng skal den endelige beslutning først træffes i 2002 - efter at diverse pilotprojekter er gennemført.

Anden danske hovedrevision

Indførelsen af SNA93/ENS95 nødvendiggjorde i sig selv en ny hovedrevision af det danske nationalregnskabssystem, men der var tre andre væsentlige motiver til en sådan, nemlig (1) revision af kilder og metoder, (2) indførelse af nye klassifikationer og (3) overgang til 1990 som basisår for fastprisberegningerne.

Ændringsstrategi

Af hensyn til brugerne valgte Danmarks Statistik at gennemføre de fire omlægninger i én stor, samlet revisionsrunde, men således at effekten af de forskellige ændringskategorier kunne vurderes hver for sig.

Resultaterne i 1997

Arbejdet blev indledt i 1993, og resultaterne af de nye beregninger blev offentliggjort i 1997¹⁰. Der forelå her endelige tal for årene 1988-92 og foreløbige tal for årene 1993-96. Hermed blev Danmark det første medlemsland i EU, der kunne fremlægge nationalregnskabstal baseret på ENS95. Alle senere offentliggjorte tal er baseret på det nye system.

Ændringernes natur

SNA93/ENS95 er grundlæggende en ajourføring af SNA68/ENS79, og tager primært sigte på bedre end hidtil at kunne beskrive økonomiske fænomener, der enten ikke eksisterede eller kun havde ringe betydning for 20-30 år siden. Som eksempel kan nævnes *software* og *finansiel leasing*. Hertil kom justeringer, hvor de hidtidige konventioner nu måtte erkendes at føre til urealistiske resultater. Det gjaldt områder som fx (manglende) afskrivninger på veje og broer og beregning af produktionsværdien af finansielle aktiviteter, herunder forsikring. Generelt er det nye system bedre gearret til at beskrive en økonomi, hvori produktion af tjenesteydelser er den vigtigste aktivitet. Skønt der er over 100 definatoriske ændringer, hvoraf nogle har været ganske arbejdskrævende, er hverken præsentationsformen eller den måde, som økonomien opfattes på, fundamentalt ændret.

De konkrete nyskabelser

Den vigtigste aktivitet med det nye nationalregnskab lå, som ved den tidligere hovedrevision, i arbejdet med kilder og metoder, hvis lødighed og bearbejdning i sidste ende er afgørende for, om nationalregnskabet giver et retvisende billede af samfundets økonomi. Der blev foretaget en fuldstændig nyberegning ud fra det primærstatistiske materiales mest detaljerede niveau, og der blev udviklet beregningssystemer, der udnyttede den nyeste edb-teknologi og konsistensen i Danmarks Statistiks nye erhvervsregister. Nye og forbedrede primærstatistikker, herunder specielt regnskabsstatistikken, blev udnyttet mere systematisk, end det havde været

¹⁰Nyt nationalregnskab 1988-1996. Kbh. : Danmarks Statistik, 1997. Statistiske undersøgelser, 46.

muligt i det hidtidige nationalregnskab. Et vigtigt metodemæssige frem-skridt var etableringen af en harmoniseret database, bl.a. til brug for den indbyrdes afstemning af nationalregnskabsposterne. Der er endelig blevet gjort en særlig indsats for at få en mere omfattende dækning af den sorte økonomi.

Tilbageregninger
til 1966...

Der har gennem tiden været lagt vægt på at føre alle ændringer i nationalregnskabet tilbage til 1966, i princippet på det mest detaljerede niveau, således at der fremdeles eksisterer tidsmæssigt sammenlignelige og konsistente tidsserier for alle årene efter 1966.

...vanskelige, men
efterspurgte

Efterhånden som årene går, bliver denne politik stadig vanskeligere og mere byrdefuld at opretholde, mens det på den anden side må erkendes, at der er en væsentlig samfundsrelevant efterspørgsel efter disse serier både til modelbrug og ud fra generelle økonomisk-historiske behov. Dette forstærkes af, at sammenligninger over så lange tidsrum i primærstatistikken endnu er vanskelige. Endelig er det en del af nationalregnskabs natur, at det er i denne form, der kan skabes en sammenhængende økonomisk statistik, som er lettilgængelig for eftertiden.

Sammenlignelige
tidsserier

Det var på denne baggrund, at Danmarks Statistik i 1997 mente at måtte iværksætte et projekt, der i fortsættelse af hovedrevisionen fører beregningerne tilbage til 1966. Resultaterne, herunder detaljerede input-output-tabeller, forelå ultimo 1999.

Metoder og kvalitet

Varebalancemetoden¹¹ har fra begyndelsen været den metodemæssige kerne i nationalregnskabsarbejdet i Danmark. I nordisk sammenhæng blev metoden først systematisk anvendt i Sverige, væsentligt videreudviklet i Danmark og derefter i Norge, hvor den i meget detaljeret form blev anvendt i de løbende opgørelser af det årlige nationalregnskab. I Danmark introduceredes et lignende detaljeret system i forbindelse med den første hovedrevision.

Tilgang og
anvendelse

Varebalancerne indeholder detaljerede oplysninger om tilgangen og anvendelsen af den enkelte vare eller tjeneste. På tilgangssiden opgøres produktionen (fordelt på brancher) og importen. På anvendelsessiden opgøres forbruget af varen eller tjenesten fordelt på forbrug i produktionen (underopdelt på brancher), privat og offentligt forbrug, investeringer, lagerforøgelser og eksport. Det forhold, at tilgangen og anvendelsen af den enkelte vare og tjeneste skal balancere, sikrer konsistente opgørelser på detaljeret niveau.

Antal varebalancer

Jo flere varer og tjenester, der kan arbejdes med, jo bedre bliver kvaliteten af resultaterne på makroniveau, men de primærstatistiske oplysninger

¹¹ The commodity flow method

sætter grænser for hvor mange grupper, der er til rådighed. I de første danske nationalregnskaber var der noget under 1.000, nu opereres med ca. 2.750. Dette er muliggjort af de stadig mere detaljerede varestatistikker, jf. foran kapitel 2, men de fornødne ændringer har været omfattende og arbejdskrævende, ikke mindst som følge af de mange ændringer i de til grundliggende, internationalt fastlagte nomenklaturer.

Nye afstemningsmetoder

I de komplekse afstemninger, som skal foretages i forbindelse med beregningssystemerne, er der efterhånden i Danmarks Statistik udviklet metoder, der indebærer, at flere medarbejdere ved hver sin pc kan medvirke i en og samme afstemningsproces.

Bidrag til sikkerheden

Den systematiske og konsekvente anvendelse i Danmark af varebalance-metoden bidrager til, at de opgjorte tal opnår den størst mulige sikkerhed med det givne grundmateriale.

Ingen skudsikker målemetode

Trods adskillige internationale bestræbelser må det erkendes, at der ikke findes nogen mur- og nagelfast metode, hvormed man kan måle opgørelsernes sikkerhed, idet man jo ikke kender den sande værdi af de størrelser, der skal måles.

Tilnærmelser

Men man kan tilnærme sig denne værdi i endelige opgørelser og ved senere revisioner, når alle eksisterende oplysninger kan inddrages i beregningerne, og når der gøres, hvad der er menneskeligt muligt for at nå frem til præcise tal. Med udgangspunkt i relationerne mellem hurtige opgørelser og resultater, der er konsolideret mest muligt, kan man få et vist begreb om usikkerheden. Ser man på udviklingen siden nationalregnskaberne start, kan der næppe herske tvivl om at hovedgrundlaget - primærstatistikken - siden beregningerne startede er blevet langt mere dækkende. Qua registermetoderne er sikkerheden for tallenes fuldstændighed blevet stor. Men der er endnu mange felter, hvor nationalregnskaberne grundlag kan blive bedre. Et eksempel er, at der for mange serviceerhverv mangler produktstatistik.

Langt tilbagegående opgørelser

Som nævnt har Danmarks Statistik lagt vægt på at beregne sammenlignelige nationalregnskabsserier tilbage til 1966. Også fra 1947-1965 foreligger der visse oplysninger om end kun i summarisk form. Desuden er der på forskningsbasis konstrueret nationalregnskabstal, der går langt tilbage i tiden.

Administrativ anvendelse af nationalregnskabstal

Nationalregnskaberne sammenlignelighed over tid og sted gør det let at anvende udvalgte størrelser til administrative funktioner. Således har de tidligt været brugt til beregning af de - som oftest relativt små - medlemsbidrag til internationale organisationer.

BNI-afgiften	Da EU i sin tid fra 1989 skulle etablere et nyt beregningsgrundlag for en del af sine indtægter, den såkaldte fjerde ressource (velstandsafgiften) stoppede man op ved et nationalregnskabstal, nærmere bestemt bruttonationalindkomsten (BNI), som grundlag for påligningen af denne afgift.
Ny situation	Med BNI-afgiften blev Danmarks Statistik direkte "selvangivelsesansvarlig" på dette område og dermed også omfattet af den EU-lovgivning, der regulerede EU's egne indtægter og de tilhørende kontrolforanstaltninger. I forhold til de hidtidige statistiske principper, der havde været grundlaget for nationalregnskabet's udarbejdelse, forelå der en ny situation, idet der nu blev knyttet statsfinansielle interesser både i Danmark og EU til størrelsen af de tal for BNI, som blev opgjort, ligesom arbejdet med nationalregnskabsopgørelserne blev underkastet kontrolfunktioner af en for statistisk arbejde hidtil ukendt karakter. Under de forudgående drøftelser havde Danmarks Statistik og EU's chefstatistikere - og oprindeligt også de danske politiske myndigheder - da også givet udtryk for betænkeligheder ved en sådan anvendelse
Ordningens administration	Med henblik på bedst muligt at leve op til den nye funktion blev det i tilslutning til ordningens gennemførelse oprettet en stilling som BNI-konsulent i Danmarks Statistik. Denne skulle varetage de danske funktioner i forbindelse med BNI-afgiften, herunder være dansk repræsentant i den såkaldte BNI-komité, der havde til opgave at overvåge medlemslandenes BNI-beregninger. Herved friholdtes det løbende nationalregnskabsarbejde fra denne administrative opgave. Ordningen med en BNI-konsulent har bidraget til at sikre, at de danske tal har kunnet leve op til de eksisterende kontrolkrav. De tal, der har været indberettet til brug for BNI-afgiften, har i praksis været forskellige fra de officielle nationalregnskabstal, idet visse definatoriske og beregningsmæssige forhold, som har været obligatoriske i BNI-indberetningerne, bl.a. af kontinuitetsmæssige grunde ikke er taget ind i de løbende beregninger.
Underskuds-beregning	Forordningen om de uforholdsmæssigt store underskud fra 1993 er en gennemførelsesforordning for den protokol herom, der var knyttet først til Maastricht-traktaten og nu til Amsterdam-traktaten. Den bestemmer, at Kommissionen skal overvåge udviklingen i medlemstaternes budgetsituation og i den offentlige gæld. I henhold til protokollen skal budgetoverskuddet/underskuddet være defineret som nettolåntagningen i "Offentlig forvaltning og service" i henhold til ESA. Både dette underskud samt gælden (der ikke følger en nationalregnskabsdefinition), sættes i forhold til BNP. Landene har skullet foretage disse indberetninger to gange om året siden 1994. Indberetningerne omfatter dels skøn over underskud og gæld i det løbende år, dels opgørelser for de foregående fire år.
Politisk centrale indberetninger	Betingelserne for, at en medlemsstat kan godkendes til at deltage i den 3. fase af ØMU'en, er knyttet til disse opgørelser, idet budgetunderskuddet ikke må overstige 3 pct. og den offentlige gæld ikke 60 pct. af BNP. Der er derfor knyttet en betydelig interesse til disse indberetninger.

6.2 Betalings- og kapitalbalancen

I årene efter Anden Verdenskrig var Danmarks økonomiske balance overfor udlandet et centralt spørgsmål med stadig voksende betydning.

Ændret basis	Betalingsbalancen omfatter som udgangspunkt Danmark inkl. Færøerne og Grønland, altså hele kroneområdet, men er nu af hensyn til Danmarks forpligtelser overfor EU under omlægning, således at statistikken alene belyser de økonomiske relationer mellem Danmark ekskl. Færøerne og Grønland og udlandet, der i denne sammenhæng omfatter disse nationer. Statistikken kommer hermed på linie med den øvrige danske statistik.
Færøerne og Grønland	De tekniske ændringer, der foretages i anledning af omlægningen, forventes også at forbedre mulighederne for at opgøre de færøske og grønlandske betalingsbalancer.
Oprindeligt årlige enqueter	Betalings- og kapitalbalancerne blev i de første efterkrigsår udarbejdet årligt på grundlag dels af enqueter, der omfattede i alt 5000 virksomheder og privatpersoner, dels oplysninger fra udenrigshandels- og skibsfartsstatistikken. Disse områder var dengang endnu mere afgørende end nu, idet de repræsenterede mere end 93 pct. af de udenlandske indtægter og udgifter (ekskl. Marshall-hjælpen). Tallet er nu omkring 62 pct. (1998).
1950'erne og 1960'erne	Perioden efter 1950 prægedes af forbedringer og udvidelser. <i>Kvartalsopgørelser</i> blev indført i 1952, og de blev fra 1961 underbygget med kvartalsvise enqueter på basis af 1750 virksomheder med stort udenlandsk engagement. Antallet af deltagere i de årlige enqueter var i 1969 nået op på 8000, men blev derefter reduceret til 600.
Ændringer 1972-91	Denne periode præges af fortsatte reduktioner i enquetevirksomhedernes antal. Motiverne hertil var besparelser og lettelse af indberetningsbyrden. Ændringerne blev muliggjort af, at den <i>betalingsstatistik</i> , som Danmarks Nationalbank udarbejder, kunne udnyttes mere effektivt end det skete oprindeligt. I 1991 indstilles enquetevirksomheden helt og det aftales samtidig, at Danmarks Nationalbank skulle overtage ansvaret for kapitalbalancedelen.
Månedlig betalingsbalance	Da hovedparten af de informationer, som indgår i grundlaget for betalingsbalancen, blev opgjort hver måned, besluttede Danmarks Nationalbank og Danmarks Statistik i 1991, at der skulle offentliggøres månedlige betalingsbalancetal, således som det allerede skete i de fleste andre lande. Den betænkelighed, der hidtil havde afholdt Danmarks Statistik fra at offentliggøre sådanne tal var, at tallene i de enkelte måneder viser betydelige, tilfældige svingninger og derfor var udsat for overfortolkning. Danmarks Statistik tager i offentliggørelsesformen mest muligt højde for denne risiko.

Det statistiske grundlag for betalingsbalanceopgørelserne

Den opgørelsesmetode for betalingsbalancen, der blev indført i 1982 var baseret på en konsekvent udnyttelse af Danmarks Nationalbanks betalingsstatistik. Det grundlæggende princip er, at saldoen på betalingsstatistikken med en række fastlagte korrektioner bliver bestemmende for saldoen på vare- og tjenestebalancen så vel som på den samlede saldo på betalingsbalancen. En forudsætning for metodens anvendelse var det stabile forhold, der i en lang periode har været mellem opgørelser af im- og eksport på den ene side i udenrigshandelsstatistikken, på den anden i betalingsstatistikken. Denne tilbageværende forskel svarede til begrebsmæssige forskelle i opgørelserne med hensyn til fragt, forsikring mv. i tilknytning til varetransaktionerne.

Ubalance	Denne lovmæssighed ophørte imidlertid omkring 1993, idet betalingerne til udlandet begyndte at stige kraftigere end importen. Fra 1995 gjorde noget tilsvarende sig gældende for eksporten.
Metode-ændring	Da 1982-metoden forudsætter et nogenlunde stabilt forhold, måtte metoden fraviges med det resultat, at saldoen ifølge betalingsstatistikken og betalingsbalancesaldoen ikke længere er ens. Danmarks Statistik indledte på denne baggrund undersøgelser af INTRASTAT-oplysninger med henblik på at afsløre mulige fejlkilder.
Undersøgelser	En til formålet nedsat kontaktgruppe med deltagelse fra Økonomiministeriet, Danmarks Nationalbank og Danmarks Statistik udsendte en rapport, hvori det blev fastslået, at forskellene først kunne undersøges til bunds efter en kommende omlægning af Danmarks Nationalbanks betalingsstatistik, som ville muliggøre sammenligninger på virksomhedsniveau. Som nævnt afsluttes en sådan undersøgelse i 2000, jf. nedenfor under udenrigshandel.

6.3 Offentlige finanser

I den danske udgave af det nye europæiske nationalregnskabssystem ENS95 blev betegnelsen *Offentlig forvaltning og service* indført som statistisk standardbetegnelse for det område, der tidligere i statistikken blev benævnt *Den offentlige sektor*. Denne navneforandring forebygger en misforståelse om statistikkens dækningsområde, som erfaringsmæssigt har kunnet forekomme, nemlig at alt offentligt ejet eller direkte kontrolleret virksomhed medtages i opgørelserne. De offentlige aktiviteter, som *ikke* indgår i Offentlig forvaltning og service, er offentlige virksomheder, der leverer ydelser til markedet. Dette gælder hvad enten sådanne virksomheder - som fx DSB tidligere - direkte drives i offentlig regi, eller - som DSB nu - drives selvstændigt under en selskabskonstruktion.

Den centrale statistik til belysning af det offentlige område er statistikken for offentlig service og forvaltning, som er baseret på nationalregnskabsprincipper- og begreber. Men der udarbejdes også statistik med direkte udgangspunkt i stats- og kommuneregnskaber, om skatter og afgifter samt statistik om offentlige virksomheder.

Offentlige regnskaber

Statistik om offentlige finanser, baseret på aflagte regnskaber, går langt tilbage i tiden. Den har i praksis været mere kompliceret at udføre, end man umiddelbart kunne forvente. Det skyldes ikke mindst forskelle i regnskabsbegreber og kontoplaner og de ændringer, der finder sted i disse.

Statsregnskabet og finanslov

Det danske statsregnskab samt finansloven har dog i hele dette århundrede været udarbejdet efter standardiserede principper, der ajourføres med mellemrum, senest i 1991.

Kommunale budgetter og regnskaber

For de kommunale regnskaber fik standardiserede konteringsprincipper et gennembrud i 1977, da man - som en af de videregående konsekvenser af kommunalreformen i 1970 - gennemførte et standardiseret kommunalt budget- og registersystem. Danmarks Statistik påtog sig at være fordelingscentral for statistiske oplysninger for dette system til de forskellige statslige myndigheder, der skulle bruge oplysninger om kommunernes økonomi, herunder de kommunale budgetter, som var et vigtigt led i de informationer, der anvendes til styringen af den samlede danske økonomi.

Offentlig forvaltning og service

Udarbejdelsen af denne statistik startede i 1970'erne. Dens formål var dels at levere input til det nye nationalregnskabssystem, dels - stadig i nationalregnskabsstatistiske termer - at give sammenhængende, detaljerede oplysninger om udviklingen i de ikke markedsbestemte offentlige ydelser, hvad enten disse blev leveret af staten, amtskommunerne, kommunerne eller offentligt finansierede institutioner med særlig organisation.

Kilder

Kilderne til statistikken var regnskabsoplysninger for staten og kommunerne samt oplysninger indsamlet fra enkeltinstitutioner uden for direkte offentligt regi.

Begreber

Det begrebsmæssige grundlag er som nævnt som i nationalregnskaberne, dog suppleret med et særligt internationalt klassifikationssystem, COFOG¹².

¹² Classification of Functions of Government.

Serier 1966-97	Oplysninger fra denne nye udførlige statistik offentliggjordes første gang i 1980. Der foreligger en konsistent tidsserie fra 1966 til 1997. Endvidere er tallene på forholdsvis aggregeret niveau ført tilbage til 1947.
Nyt system	Som følge af etableringen af de nye nationalregnskabsystemer blev statistikken omlagt, som nævnt bl.a. i terminologisk henseende fra 1997, hvor der blev offentliggjort nye serier tilbage til 1988.
Også budgettal	Statistikken omfatter i sin grundstruktur ikke budgettal, men som nævnt i bind 1, kapitel 7, blev den i 1994 på servicebasis udbygget med budgetoplysninger på nationalregnskabsgrundlag.

Offentlige virksomheder

Det samlede offentlige område, der som nævnt nu i overensstemmelse med international praksis benævntes *Den offentlige sektor*, består dels af *Offentlig forvaltning og service*, dels af *Offentligt ejede eller kontrollerede virksomheder*, der leverer markedsmessige ydelser.

Afgrænsningerne	Offentlige virksomheder er enten organiseret som selskabslignende virksomheder eller som aktieselskaber under offentligt ejerskab og/eller kontrol. Selskabslignende virksomheder er - og har navnlig været - i Danmark anvendt til bus- og togdrift og el-, gas-, varme- og vandforsyning. Som eksempel på aktieselskaber, der i statistikken opfattes som offentlige virksomheder, kan nævnes broelskaberne og Tele Danmark indtil aktiemajoriteten blev solgt til privat side.
Særlig regnskabsstatistik	For offentlige virksomheder indsamles løbende regnskabsoplysninger, der helst på en gang skal kunne leve op til principperne for offentlig og privat regnskabsaflæggelse.

Skatter og afgifter

I nationalregnskabssystemet opfattes skatter og afgifter som obligatoriske betalinger, hvortil der ikke svarer nogen bestemt modydelse.

Samlet beskrivelse	En samlet statistik med oplysning om alle de enkelte skatter og afgifter er blevet udarbejdet siden 1976. Resultaterne udgives i en publikation, <i>Skatter og afgifter</i> , der indeholder en samlet, detaljeret og ajourført beskrivelse af det danske skatte- og afgiftssystem. Publikationernes statistiske oplysninger er suppleret med information bl.a. om lovgrundlaget. I aggregeret form er statistikken ført tilbage til 1947 ¹³ .
--------------------	---

¹³ Den samlede beskatning og skattetryk 1947-82. *Nationalregnskab. Offentlige finanser. Betalingsbalance*. 1983:12.

6.4 Kreditmarkedsstatistik

Under den livlige økonomiske udvikling i 1960'erne og 1970'erne steg behovet for statistisk dækning af kreditmarkedet og den finansielle sektor. Det gav sig bl.a. udslag i oprettelsen af en række nye statistiske serier. Navnlig i 1980'erne gik udviklingen modsat, idet en række statistikker blev nedlagt heriblandt en del, der var forholdsvis nyoprettede.

Ændrings-
tendensen

Søger man en forklaring på denne frontafkortning, falder det i øjnene, at de økonomiske forhold ændrede sig stærkt i denne periode, at Danmarks Statistiks budgetvanskeligheder var blevet meget store, og at andre institutioner i en del tilfælde kunne udarbejde tilsvarende statistik. På nogle centrale kreditmarkedsstatistiske områder er der imidlertid i samme periode etableret nye væsentlige statistiske opgørelser.

Sektor/branche-
fordelinger

Fra 1978 for pengeinstitutternes udlån og fra 1983 for deres indlån er der etableret sektor- og branchefordelt statistik, baseret på, at pengeinstitutterne påfører branche- og sektorkoder for deres kunder ved hjælp af oplysninger fra Det Centrale Erhvervsregister (nu CVR). På denne måde gøres det muligt for pengeinstitutterne at meddele Danmarks Statistik udlåns- og indlånsoplysninger opdelt efter de nævnte kriterier.

Værdipapir-
centralen

På basis af oplysningerne fra *Værdipapircentralen* blev der efter diverse indkørvanskeligheder etableret omfattende statistik om bestand og omsætning af obligationer, herunder med sektor- og branchebaserede fordelinger svarende til de ovenfor nævnte. Fra 1999 udarbejdes der også statistik om aktier på grundlag af oplysninger fra Værdipapircentralen.

Anden kredit-
markedsstatistik

For obligationsudstedende institutter (1975), større finansieringsselskaber og forbrugerkontakt (1999) er der etableret nye statistiske serier.

Engangs-
opgørelser

Af særlige engangsundersøgelser kan nævnes opgørelser om investerings- og finansieringsselskaber (1972), detailhandelens kundetilgodehavender (1972) og kreditrenten på pantebreve (1973).

Finansielle konti

Slutstenen på nationalregnskabsopgørelserne er de finansielle konti, som viser sammenhængen mellem den realøkonomiske udvikling, som denne illustreres i nationalregnskaberne, og udviklingen i pengeøkonomien blev belyst både ved driftsposter og statusposter i og uden for den finansielle sektor.

Forarbejder,
støttet af EU

Udvikling af denne type statistik har stået på behovslisten længe, men det har også stået klart, at ressourceforbruget ville være ret omfattende. Der blev i 1980'erne udført forskellige forarbejder, bl.a. med støtte fra EU, men budgetforholdene hindrede på dette tidspunkt, at tilstrækkelige res-

sourcer kunne afsættes. Arbejdet fortsatte imidlertid i beskeden målestok i begyndelsen af 1990'erne.

Definitive
EU-krav

Danmarks Statistik stod derfor ikke på bar bund, da det i ENS-forordningen fra 1995 blev gjort til en pligt for medlemslandene at opstille finansielle konti. Danmarks Statistik kunne derfor i 1996 etablere et udviklingsprojekt med henblik på at løse denne opgave. Udviklingsarbejdet afsluttes i 2000, således at der kan indberettes tal til EU fra de finansielle konti i januar 2001, som det kræves i ENS-forordningen. Kontiene opstilles for seks sektorer med yderligere opdelinger på undersektorer. Med afslutningen af dette omfattende udviklingsprojekt vil den største tilbageværende mangel i den danske statistik, set i forhold til det internationale nationalregnskabssystem, være afhjulpet.

6.5 Forbrugerprisindeks

Forbrugerprisindeks, oprindeligt i Danmark benævnt detailpristal, har haft to væsentlige forskellige formål, nemlig dels at give almindelig information om økonomiske størrelser som forbrugerprisernes udvikling, kronens købekraft og inflationen, dels at tjene som reguleringsinstrument i relation til overenskomster og lovgivning. Dette har medført tættere lovregulering og større offentlig bevågenhed på dette område end for de fleste andre statistikker. Det har også givet anledning til, at der i tidens løb er opstået forskellige indeksvarianter med specielle funktioner.

Udviklingen
indtil 1963

I efterkrigsårene udarbejdede Danmarks Statistik det såkaldte detailpristal og et særligt lønregulerende pristal. Detailpristallet havde været beregnet og offentliggjort stort set uændret siden 1914. Vægtgrundlaget var baseret på fordelingen af forbruget i bestemte kategorier i lønmodtagerhusholdninger og de priser, der indgik i indekset, var de faktiske forbrugerpriser. Indekset inkluderede herudover de direkte skatter. Det lønregulerende pristal blev fra 1951 opgjort på samme grundlag, men med fradrag af visse af de afgifter, der indgik i detailpristallet. De to indeks blev opgjort frem til 1963.

Skatten
medregnet

Detailpristallet og det lønregulerende pristal anvendtes i vid udstrækning ved lønregulering på såvel det offentlige som det private arbejdsmarked. Skatterne gik primært til finansiering af typiske offentlige ydelser som undervisning, sundhed, retsbeskyttelse mv. De direkte skatter opfattedes derfor som sideordnet med udgifter til øvrige varer og tjenester, der indgik i forbruget, og blev følgelig medtaget i pristallene.

Reguleringspristallet

I løbet af 1950'erne og 1960'erne blev skatterne i stigende omfang anvendt til finans- og fordelingspolitiske formål. Det blev derfor også van-

skeligere at opfatte de direkte skatter alene som betaling for offentlige ydelser og skatteændringer som udtryk for prisændringer herpå. Indregningen af de direkte skatter kunne desuden have utilsigtede effekter. Som eksempel kan nævnes, at invalide- og folkepensionister mistede en reguleringsportion som følge af nedsættelsen af de direkte skatter i foråret 1963, selvom ingen af disse grupper blev berørt af skattnedsættelsen. Samtidig voksede behovet for et prisindeks opgjort uden påvirkning af direkte og indirekte skatter, således at en mere effektiv finans- og konjunkturpolitik via skatteændringer blev mulig.

Lovens regler

I 1963 blev det på denne baggrund ved lov bestemt, at Det statistiske Departement skulle beregne et kvartalsvis reguleringspristal, som var uden påvirkning af direkte skatter, og hvori indirekte skatter og afgifter blev trukket fra priserne. Omvendt skulle offentlige tilskud til almindelig nedsættelse af priserne lægges til. Vægtgrundlaget for reguleringspristallet var, som i detailpristallet, opgjort efter forbrugets sammensætning i den gennemsnitlige lønmodtagerhusstand.

Månedsprisindeks

Til dækning af behovet for mere hyppig statistik blev det ved lov i 1967 bestemt, at Danmarks Statistik skulle opføre et månedligt prisindeks, baseret på samme pris- og vægtgrundlag som reguleringspristallet.

Reguleringsformål

Reguleringspristallet blev anvendt som grundlag for dyrtidsreguleringen for det private arbejdsmarked og for offentligt ansatte fra 1963 og frem til 1983, hvor ordningen blev suspenderet. Pensioner og sociale ydelser mv. blev dog fortsat reguleret med reguleringspristallet frem til midten af 1990.

Uden brændsel

Efter januar 1980 blev brændselsstoffer og energi ved lov udeladt af detailpristallet og månedsprisindekset. Hensigten hermed var at dæmpe de automatiske lønreguleringer, der blev udløst af de store prisstigninger efter oliekriserne. Reguleringspristallet og månedsprisindekset blev med denne ændring opgjort til og med juli 1990. Opgørelsen ophørte da som følge af, at alle reguleringsordninger efter reguleringspristallet og månedsprisindekset var blevet afskaffet eller ændret til andet reguleringsgrundlag.

Nettoprisindekset

Indekset var fra februar 1980 en videreførelse af månedsprisindekset før februar 1980 og inkluderede således posterne for brændsel og energi. I 1990 blev beregningen af nettoprisindekset lovfæstet af hensyn til anvendelsen af indekset til reguleringer i henhold til realrenteafgiftsloven og loven om indeksregulerede realkreditlån.

Beregnings- og vægtgrundlag

Nettoprisindekset opgøres som det oprindelige reguleringspristal på grundlag af forbrugerpriserne med fradrag af indirekte skatter og afgifter og med tillæg af tilskud til almindelig nedsættelse af priserne. Frem til 1991 blev nettoprisindekset opgjort på grundlag af forbrugets sammensætning i lønmodtagerhusholdningerne. Fra 1991 har vægtgrundlaget været fordelingen af det private konsum for alle private husholdninger.

Forbrugerprisindekset

Det nuværende forbrugerprisindeks er et "rent" prisindeks, alene baseret på observerede faktiske priser. Det er blevet udarbejdet fra 1965. De første to år kvartalsvis, og siden januar 1967 månedlig. Indekset beregnes på grundlag af de faktiske forbrugerpriser, dvs. de priser forbrugerne betaler. Vægtgrundlaget har fra 1965 og frem været baseret på fordelingen af det private konsum for samtlige husholdninger. Det var en ændring i forhold til de øvrige pristal, hvor alene forbruget i lønmodtagerhusholdningerne indgik i vægtgrundlaget. Fra 1991 anvendes samme vægtgrundlag som i nettoprisindekset, og det er således kun det anvendte prisbegreb, der adskiller nettoprisindekset og forbrugerprisindekset.

EU-harmoniseret forbrugerprisindeks

Af kravet om stabile priser i den økonomiske og monetære union følger behov for sammenlignelige prisindeks. Arbejdet med at opstille sådanne indeks begyndte i 1994. Sigtet var at opstille harmoniserede indeks med udgangspunkt i de enkelte landes egne indeks. Reglerne for opgørelse af de harmoniserede indeks er herefter blevet fastlagt i en række bindende råds- og kommissionsforordninger.

Anvendelse

Det EU-harmoniserede indeks er blevet beregnet fra januar 1997 og er i første omgang anvendt ved vurdering af hvilke lande, der levede op til kravet om stabile priser. Desuden anvendes det af Den Europæiske Centralbank i forbindelse med udformningen af den monetære politik.

Ikke-afklarede spørgsmål

Harmoniseringen af indeksene forudsætter både fælles vare- og tjenestegrundlag og fælles metoder, men ikke alle spørgsmål er (primo 2000) endelig afklaret.

6.6 Sektorprisstatistik

Udover forbrugerpristal udarbejdes der en række prisindekser med mere afgørende anvendelse. De anvendes ligesom forbrugerprisindeksene dels til almindelig information om den økonomiske udvikling, dels i forbindelse med regulering af kontrakter.

Engros- og råvareprisindekset

1950'ernes engrosprisindeks omfattede 11 varegrupper. Indekset var endvidere opdelt på råvarer og halvfabrikata samt færdigvarer, og der blev beregnet særlige indeks for importvarer, hjemmemarkedsvarer og eksportvarer. De vægte, der blev anvendt, svarede til varernes betydning i omsætningen i basisåret 1935.

Forbedring
i 1957

I 1957 skete der en større omlægning af engrosprisindekset. Antallet af prisserier blev udvidet fra ca. 320 til 2700 og antallet af delindeks blev udvidet fra 11 til ca. 90. Endvidere blev der udarbejdet delindeks for danske varer og importerede varer. Priserne inkluderede omsætningsafgifter og andre statsafgifter, som pålægges varerne i engrosleddet. Vægtene blev beregnet ud fra værdien i 1954 af produktion ÷ eksport + import. Principperne for beregningen blev fastlagt med udgangspunkt i overvejelser i nordisk regi og forslag fra FN.

Konsekvenserne
af engrosomsen

Ved gennemførelsen pr. 1. august 1962 af loven om en almindelig engrosomsætningsafgift måtte beregningsmåden tages op til revision. Da omkostningerne til den nye afgift ikke med sikkerhed kunne adskilles fra andre afgifters effekt på varepriserne, blev det besluttet at udskille alle indenlandske statsafgifter fra de priser, der indgik i engrosprisindekset. Derimod medtog man som hidtil toldafgifter.

Senere
tilpasninger

I engrosprisindeksets principper er der ikke senere sket principielle ændringer, men der er sket en række tilpasninger på grund af nomenklaturændringer. Desuden vil der efter en overgangsperiode ske ændringer som følge af EU's forordning om korttidsstatistik fra 1998.

Råvare-
prisindeks

Danmarks Statistik har siden 1959 beregnet et månedligt råvareprisindeks baseret på prisoplysninger fra større importører. Indeksets formål er at belyse den seneste prisudvikling på verdensmarkederne. Vareudvalget omfatter næsten alle væsentlige råvarer, der benyttes i dansk industri og landbrug. Prisbegrebet var oprindeligt købspriser beregnet cif dansk havn ekskl. told og importafgifter. Efter Danmarks indtræden i EU var det kun delvis muligt at fradrage importafgifter i den samlede importpris for råvarer importeret fra andre EU-lande. Som følge heraf ændrede Danmarks Statistik i juli 1973 beregningsgrundlaget for råvareprisindekset, således at priserne, ligesom i engrosprisindekset, opgøres inkl. told og importafgifter, men ekskl. moms og punktafgifter. Fra marts 1975 blev råvareprisindekset i konsekvens heraf et delindeks inden for engrosprisindeksets importvaregrupper.

Enhedsværdiindeks
i udenrigshandelen

Forholdet mellem udenrigshandelsstatistikens værdier og mængder, enhedsværdierne, udgør et tilnærmet, men meget kvalitetsfølsomt mål for priserne i indførslen og udførslen. Indeks beregnet på grundlag af enhedsværdierne kan derfor med forbehold for kvalitetsændringer m.v. anvendes til at belyse prisudviklingen. De danner desuden grundlag for beregning

af *bytteforholdet* i udenrigshandelen, som er et udtryk for, hvorledes importpriser og eksportpriser udvikler sig i forhold til hinanden. Danmarks Statistik har beregnet kvartalsvise enhedsværdiindeks siden 1948. Fra 1977 til 1992 blev indeksene efter ønske fra EU og andre brugere også beregnet månedsvis. I 1993 blev de månedsvise beregninger suspenderet på grund af den usikkerhed, der opstod omkring udenrigshandelsstatistikken på dette tidspunkt.

Prisindeks for bygge- og anlægsvirksomhed samt ejendomme

De indeks, der udarbejdes inden for bygge- og anlægssområdet finder først og fremmest anvendelse ved regulering af entreprisekontrakter.

Byggeomkostningsindeks

Fra 1950 er der månedligt blevet udarbejdet byggeomkostningsindeks, der belyser udviklingen i byggeomkostningerne for beboelsesejendommene. Udgangspunktet for beregningerne var omkostningerne ved opførelse af mindre etageejendomme. Indtil 1970 blev der dog også udarbejdet indeks for husmandsbrug.

Fornyelser 1954 og 1969

De tekniske specifikationer, der indgår i beregningsgrundlaget for byggeomkostningsindekset, blev fornyet pr. juli 1954 og igen i 1969. Fra dette tidspunkt blev der også udarbejdet et særligt indeks for enfamiliehuse.

Reguleringsindeks for boligbyggeri

I 1980'erne blev der efter indgående drøftelser med interessenterne planlagt og etableret et nyt indeks, *reguleringsindeks for boligbyggeri* med et bredere vægtgrundlag end hidtil, og med første publicering i 1989. De to andre indeks ophørte efter en overgangsperiode.

Vej- og andre anlægsarbejder

Til brug særligt for prisregulering og entreprisekontrakter er der siden 1959 udarbejdet særlige indeks. Der er i disse indeks efter drøftelse med interessenterne, særligt Vejdirektoratet og Entreprenørforeningen i årenes løb gennemført en række ændringer og moderniseringer, men som på byggeområdet er indeks, der skal ophøre, vedligeholdet i en overgangsperiode af hensyn til bestående reguleringsklausuler.

Ejendomspriser

Oprindeligt blev der udarbejdet to typer af ejendomspriser: For landbrugsejendomme kvartalsvis, pr. "tønne hartkorn" og byejendomme halvårsvis med værdierne fra industriejendomsvurderingerne, som da blev afholdt med fire års mellemrum, som målestok. I 1968 etableredes statistik for enfamiliehuse og grunde under 2000m². Fra 1985 blev statistikens prisbegreb ændret fra *prioriteret værdi* til *kontantpris*. Efter en række forbedringer i grundmateriale og metoder udarbejdedes fra 1992 en mere omfattende statistik med kvartalsvis indeks for 12 ejendomstyper.

Prisindeks for landbrugsområdet

Med virkning fra perioden 1955-66 blev der udarbejdet et særligt *eksportprisindeks* for landbrugsvarer.

Landbrugets salgsprodukter

Prisindeksene for landbrugets salgsprodukter belyser prisudviklingen for både vegetabiliske og animalske salgsprodukter. I dag anvendes disse indeks som en del af det statistiske baggrundsmateriale ved de årlige prisforhandlinger i EU. Indeksene for animalske produkter beregnes månedligt, mens det for de vegetabiliske produkter kun er prisindeks for korn og kartofler, som beregnes månedligt. Offentliggørelse af disse indeks blev påbegyndt i 1967, men med tilbageregninger til 1956. Med den nuværende varedækning, der omfatter landbrugsprodukter, gartneriprodukter og produkter fra jagt og biavl, er indeksene beregnet for årene siden 1970.

Landbrugets indkøb

Prisindeksene belyser prisudviklingen for landbrugets omkostninger ved indkøb af rå- og hjælpestoffer og tjenesteydelser. De beregnes månedligt og indgår som indeksene for salgsprodukter i det statistiske materiale ved prisforhandlingerne i EU. Med den nuværende dækning af vare- og tjenesteydelser er indeksene beregnet for årene siden 1970. For årene før 1970 og for en overlappende periode fra 1970 til 1976 er beregnet indeks med en mindre omfattende dækning. Offentliggørelse af disse indeks blev påbegyndt i 1967 og er regnet tilbage til 1956.

Prisindeks for industriens omsætning

Månedlige prisindeks for industriens omsætning af egne varer og tjenester har til formål at belyse udviklingen i de salgspriser, som opnås af industriens virksomheder. Prisindeksene beregnes for en række industrigrupper samt for industri i alt, ekskl. skibsværfter mm. De er beregnet fra 1974.

Mængdeindeks for industrien

I perioden fra 1962 til 1974 blev der beregnet, men ikke offentliggjort kvartalsvise industriprisindeks, der kun blev brugt til beregning af den kvartalsvise industriomsætning i faste priser, *mængdeindeks for industrien*. Disse indeks trådte i nogen grad i stedet for de produktionsindeks, som tidligere var blevet beregnet, jf. afsnit 5.10.

EU-prisindeks for industrien

Et månedligt EU-prisindeks for industri belyser prisudviklingen for industriprodukter i første omsætningsled på hjemmemarkedet. Beregningen blev påbegyndt i 1980. Indekset er harmoniseret med de øvrige EU-landes industriprisindeks, således at medlemslandenes indeks kan sammenvejes til et industriprisindeks for EU som helhed. Dette anvendes primært til komparative analyser af prisudviklingen i de forskellige medlemslande og i EU, Japan og USA.

6.7 Udenrigshandel

Fra et tidligt tidspunkt i statistikens historie har opgørelserne om samhandelen med udlandet været et centralt instrument til belysning af de enkelte landes økonomiske forhold. Den periode fra 1950, som her behandles, er præget både af udvidet international samhandel og markant øget internationalt samarbejde. Udenrigshandelsstatistikens betydning er hermed forøget, både i egen ret og i dens funktion som væsentligt bidrag til betalingsbalance- og nationalregnskabsstatistik.

Nye metoder

I samme periode er den fremgangsmåde, som anvendes ved udarbejdelsen, ændret væsentligt ved flere lejligheder. Endvidere er de krav, der stilles til statistikens opdelinger i varegrupper, øget og ændret, jf. omtalen om varenomenklaturerne foran i kapitel 2.

Indførsels- og udførselsattester

Frem til udgangen af 1970 blev statistikens grunddata - oplysninger om de enkelte import- og eksporttransaktioner - meddelt fra Toldvæsenet på indførsels- og udførselsattester til statistisk brug. Attesterne blev udfyldt på toldkamrene samtidig med tolddokumenterne, når varerne ved grænsepassage blev fortoldet til indførsel eller berigtiget til udførsel. Attesterne blev af toldkamrene indsendt til Det statistiske Departement/Danmarks Statistik, hvor attesterne blev kontrolleret og kodet med bistand af sagkyndige fra Toldvæsenet. Derefter blev de overført til de hulkort, der dannede grundlag for den videre bearbejdning.

Bortfald af indførselsattester

Fra januar 1971 blev indførselsattesterne afløst af Toldvæsenets *fortoldningsbegæring*, idet rubrikker med supplerende oplysninger til statistisk brug blev indføjet på fortoldningsbegæringen. Alle oplysninger til brug for såvel statistik som told- og afgiftsformål var dermed samlet på én blanket og blev til begge formål edb-registreret af Toldvæsenet. Danmarks Statistik modtog herefter løbende importdata på magnetbånd fra Tolddirektoratet via Datacentralen. Forudsætningen for denne ændring var en ny toldlov gældende fra 1. april 1971. Den tidligere *Handelsstatistisk Varefortegnelse* og *Toldtariffen* blev samarbejdet til en *Brugstarif*, som var grundlaget for Toldkamrenes nummerering af varerne.

Bortfald af udførselsattesten

Fra maj 1979 blev udførselsattesterne afløst af Toldvæsenets *udførselsangivelse*, hvor oplysninger til såvel toldformål som statistik var samlet på én angivelse. Eksportdata blev herefter registreret hos Toldvæsenet og leveret på magnetbånd til Danmarks Statistik.

Danmarks indtræden i EU

Danmarks indtræden i EU medførte, at Danmark blev forpligtet af forordninger på to områder¹⁴.

¹⁴ Rådets forordning nr. 1445/72. *Om en statistisk varefortegnelse for fællesskabets udenrigshandel og samhandelen mellem dets medlemsstater (NIMEXE)* og Rådets forordning nr. 1736/75. *Om statistik over fællesskabets udenrigshandel og over samhandelen mellem dets medlemsstater.*

Forpligtelser for
Danmarks Statistik

Danmarks Statistik skulle fra 1. januar 1978 levere oplysninger om import og eksport til EU efter disse regler. Bl.a. Brugstariffens varekoder blev bl.a. oversat til NIMEXE af Danmarks Statistik, men ingen af de to forordninger fik nogen direkte betydning for det arbejde, som importører og eksportører skulle udføre eller lade udføre.

EU's enheds-
dokument

Med virkning fra 1. januar 1988 blev de nationale tolldokumenter afløst af et fælles tolldokument i alle EU-lande, benævnt *enhedsdokumentet*. På enhedsdokumentet samles alle oplysninger til brug for told- og skatteformål samt statistik. Enhedsdokumentet skulle benyttes ved samhandelen mellem både medlemsstater og med tredjelande. Samtidig med indførelsen af enhedsdokumentet blev det muligt for im- og eksportører at afgive oplysninger på magnetbånd/diskette og senere også on-line.

Desværre
forsinkelser

Til ulempe for brugerne medførte den nye indberetningsform i en periode forsinkelser i den ellers regelmæssige udenrigshandelsstatistik¹⁵.

INTRASTAT

Med indførelsen af det indre marked i 1993 bortfaldt alle toldformaliteter for fællesskabsvarer i samhandelen mellem medlemsstater. Som nærmere omtalt i bind 1 fik dette ret vidtrækkende statistiske konsekvenser i Danmark, som i de fleste andre EU-lande.

Fælles
forpligtelser

Den grundlæggende konsekvens for statistikens indeberetningsgrundlag var, at samhandel med fællesskabsvarer ikke mere blev registreret på enhedsdokumentet, hvorfor handelen måtte opgøres på anden vis. Det formelle grundlag for en ny samhandelsstatistik blev etableret ved rådsforordning¹⁶. Denne forordning er direkte forpligtende for importører og eksportører.

Fællesordning,
national tilpasning

Den nye ordning, der fik navnet INTRASTAT, er fælles for alle EU-lande, omend landene gennemfører den på forskellig måde. For at den kunne iværksættes i Danmark, var det som nævnt i kapitel 1 nødvendigt at foretage en tilpasning af lov om Danmarks Statistik.

Knyttet til
momsen

I henhold til et særligt EU-direktiv skal alle erhvervsmæssige varehandler i forbindelse med momsindberetningerne angive fakturaværdierne af varekøb- og salg fra/til andre EU-lande. Hvis disse poster overstiger visse tærskelværdier, skal detaljerede lande- og varefordelinger indberettes.

¹⁵ Nærmere om udenrigshandelsstatistikken før indførelse af det indre marked findes i *Danmarks vareindførsel og -udførsel i året 1950*. Kbh., 1953. Statistisk tabelværk, rk. 5, litra D, nr. 71., *Danmarks vareindførsel og -udførsel i året 1955*. Kbh., 1956. Statistisk tabelværk, rk. 5, litra D, nr. 76, *Danmarks vareindførsel og -udførsel 1970*. Kbh., 1971, bd. 2. Statistisk tabelværk, 1971:5.

¹⁶ (EØF) Nr. 3330/91 *Om statistikker over udveksling af goder mellem medlemsstater*.

Tærskelværdierne	Tærskelværdierne var oprindeligt fastsat til 0,5 og 0,8 mio. kr. for henholdsvis import og eksport. Det betød, at ca. 15.000 virksomheder skulle indberette til INTRASTAT. Dette svarer til, at ca. ¾ af alle importører og eksportører ikke skulle indberette detaljerede oplysninger. <i>Værdimæssigt</i> dækkede de 15.000 indberettere dog ca. 99 pct. af Danmarks varehandel med EU. I 1997 blev tærsklerne forhøjet til 1,5 og 2.5 mio. kr. for henholdsvis import og eksport, hvilket reducerede antallet af indberettende virksomheder med ca. 4.000, der værdimæssigt kun dækkede en mindre del (ca. 1,5 pct.) af varehandlen med EU.
Indberetnings-gangen	I Danmark blev det mellem toldmyndighederne og Danmarks Statistik aftalt, at toldmyndighederne ved hver måneds udløb skulle modtage de erhvervsdrivendes oplysninger samt inddatere og videresende dem til Danmarks Statistik. Dermed påhvilede det Danmarks Statistik at kontrollere oplysningernes kvalitet, berigtige fejl i samarbejde med virksomhederne og udsende erindringskrivelser, når der manglede svar. I forbindelse med ændringer af lov om Danmarks Statistik fik Danmarks Statistik be-myndigelse til at pålægge indberetterne et gebyr, hvis de ikke svarede efter en påmindelse. Denne ordning blev sat i værk fra og med 1995. Den gav flere besparelser, men løste langt fra alle problemer.

Indsamlings- og kvalitetsproblemer

INTRASTAT-ordningen var en hel anden type statistik end den hidtidige udenrigshandelsstatistik, der var baseret på, at statistikken grundoplysningerne næsten pr. automatik blev dannet i forbindelse med varepartiernes grænsepassage. INTRASTAT er i realiteten en virksomhedsstatistik, svarende fx til industriens kvartalsvise varestatistik, men af et betydeligt større omfang, idet der årligt indberettes 6,5 mio. varelinier.

Europæisk fænomen	I alle lande fik indkøringsproblemerne på denne baggrund et betydeligt omfang, og i de fleste lande var der eller kunne der rejses tvivl om statistikken kvalitet, baseret på sammenligninger med andre kilder - eller med INTRASTAT-oplysninger i andre lande, den såkaldte spejlstatistik.
Danske forholdsregler	I Danmark blev der på et tidligt tidspunkt indbygget kontrol i forhold til momsoplysningerne og iværksat en række andre undersøgelser. Som nævnt ovenfor i 6.2 var det imidlertid tilsyneladende et blivende problem, at en hidtidig stabilitet i forholdet mellem tal fra udenrigshandelsstatistikken og Danmarks Nationalbanks betalingsstatistik var ophørt. De undersøgelser, der blev iværksat på denne baggrund, jf. 6.2, er endnu ikke afsluttet, men der er etableret en fast procedure, der fremover sikrer løbende afstemning af de to kilder ¹⁷ på detailniveau, hvilket på dette område vil give en ekstra sikkerhed.

¹⁷ En rapport, *Kvaliteten af udenrigshandelstallene*, opdateres løbende på Danmarks Statistiks hjemmeside.

Det faglige grundlag

Det følger af sagens natur, at eksistensen af internationale retningslinier og overholdelse af dem er yderst vigtigt for udenrigshandelsstatistikken. I Danmark har de internationale retningslinier da også til stadighed været det første udgangspunkt for udenrigshandelsstatistikken.

Metoder og definitioner

Allerede i mellemkrigstiden blev internationale retningslinjer nedfældet i en konvention: League of Nations: *International Convention relating to Economic Statistics*, 1928, Annex 1. Konventionen blev i 1953 afløst af United Nations, Statistical Commission: *Report of the Seventh Session*, § 20-42. De nyeste internationale retningslinjer er udarbejdet af FN's statistiske kontor: *International merchandise trade statistics : concepts and definitions*. New York, 1998 Statistical paper. Series M, no 52, Rev. 2.

EU regler

Efter Danmarks indtræden i De Europæiske Fællesskaber blev de internationale retningslinjer tilpasset EU i den foran nævnte Rådsforordning nr. 1736/75. Med inførelsen af det indre marked blev denne forordning afløst af Rådets forordning (EU) nr. 1172/95 om *statistikker over Fællesskabets og dets medlemsstaters udveksling af goder med tredjelande* og af INTRASTAT-ordningen.

Varenomenklaturene

I hele perioden har opgørelsen af import og eksport på detailniveau været baseret på internationale varenomenklaturer. Disse har været undergivet adskillige ændringer, jf. omtalen i kapitel 2.11.

6.8 Miljøstatistik

I slutningen af 1960'erne kom der et øget fokus på miljøproblemerne, og i 1971 blev Ministeriet for Forureningsbekæmpelse oprettet. Dette ministerium ændrede navn i 1973 til Miljøministeriet. Den første danske miljøbeskyttelseslov blev vedtaget i 1973.

Ingen egentlig miljøstatistik

Med den stigende samfundsmæssige interesse for miljøspørgsmål fulgte et stigende antal henvendelser til Danmarks Statistik om statistisk belysning af miljøforhold, men grundlaget herfor manglede i nogen grad:

- for det første var de eksisterende data både mangelfulde og ofte baseret på enkeltstående undersøgelser. Den statistiske belysning, det var muligt at give, var derfor spredt og for usammenhængende
- for det andet var den forskningsbaseret viden om sammenhænge mellem påvirkninger og miljøtilstande ufuldstændig
- for det tredje havde Danmarks Statistik på dette tidspunkt endnu ikke opbygget en miljøstatistisk organisation og ekspertise.

En første start

I begyndelsen af 1970'erne drøftede Danmarks Statistik og Miljøministeriet at etablere en egentlig miljøstatistik. Udgangspunktet for statistikken skulle være det miljøinformationssystem, som Miljøministeriet havde

planer om at oprette, og som skulle fremskaffe de data, som ministeriet og dets institutioner havde behov for i deres arbejde. Disse planer blev dog ikke på dette tidspunkt realiseret.

Styrkelse af data-grundlaget

Muligheden for at fremskaffe miljødata blev styrket, da Planstyrelsen, under Miljøministeriet i 1981 nedsatte et *edb-samordningsudvalg for areal-, naturressource- og miljødata*. Danmarks Statistik deltog i dette udvalgs arbejde, der bl.a. resulterede i oprettelsen af en række såkaldte fagcentre, dvs. institutioner/laboratorier, hvis funktion bestod i koordinering og indsamling af miljødata, registreringer og systemspecifikation.

Den første miljøstatistik

Med dette udgangspunkt skete der en gradvis forøgelse af de offentliggjorte miljøstatistikker. I 1979 var ordet *miljø* for første gang indgået i årbogens indholdsfortegnelse, og i 1985 blev der i denne oprettet et særligt miljøstatistisk afsnit - *Areal og miljø*. Statistikkerne omfattede først og fremmest arealstatistik, men på grundlag af materiale fra bl.a. Miljøstyrelsen og fagcentre blev der udarbejdet statistik om forurening ved energianvendelse, salg af bekæmpelsesmidler, badevandskvalitet mv. For at styrke det miljøstatistiske arbejde i Danmarks Statistik blev der fra midten af 1986 tilført ekstra ressourcer, omend i begrænset omfang.

International orientering

Fra 1989 har Danmarks Statistik regelmæssigt deltaget i miljøstatistiske møder i EU og FN. Siden er der knyttet mange internationale kontakter, og en stigende andel af de miljøstatistiske tiltag i denne periode var inspireret af internationale organisationer, så som Eurostat, OECD og FN. Fra midt i 1990'erne er der kommet et voksende antal miljøstatistiske krav fra EU, især med hensyn til affaldsstatistik og miljøinvesteringer.

En milepæl i dansk miljøstatistik

I 1987 deltog Danmarks Statistik i et udvalgsarbejde vedrørende naturovervågning i Skov- og Naturstyrelsens regi. Tanken var at udgive en publikation med data og tidsserier om et bredt spektrum af oplysninger om flora og fauna. Denne tanke blev dog ikke realiseret, men igen i 1988 rettede Skov- og Naturstyrelsen henvendelse til Danmarks Statistik om at deltage i forberedelserne til en publikation, der skulle indeholde en bred og almen miljøstatistik. Dette tætte samarbejde resulterede i udgivelsen af den første samlede miljøstatistik i Danmark i juni 1990: *Tal om natur og miljø*.

Den strategiske miljøstatistikplan

I maj 1990 nedsatte Regeringens udvalg for miljø og udvikling en fælles ministeriel arbejdsgruppe, med repræsentanter fra Miljøministeriet, Miljøstyrelsen, Budgetdepartementet, Økonomiministeriet og Danmarks Statistik. Arbejdsgruppen behandlede med rigsstatistikeren som formand de overordnede rammer for det miljøstatistiske område. Det skete i Betænkning, nr. 1210: *Økonomi og miljø i statistisk belysning*, 1990.

Principielle anbefalinger	Betænkningen anbefalede, at der blev udarbejdet satellitregnskaber på miljøområdet, jf. nedenfor, og at der blev etableret en løbende miljøstatistik med en styrkelse af den økonomiske miljøstatistik.
Praktisk oplæg	I foråret 1991 nedsatte Danmarks Statistik en ny arbejdsgruppe med samme deltagerkreds som i betænkningsarbejdet. Denne skulle opstille detaljerede og konkrete planer for opfølgning af betænkningens forslag. Arbejdsgruppens plan blev offentliggjort i <i>Notat om miljøstatistik</i> af 9. januar 1992.

Organisatorisk, finansiel og faglig styrkelse

	Fra 1987 blev der i Danmarks Statistik opbygget en selvstændig faglig kompetence inden for en række miljøstatistiske områder. I oktober 1993 kunne der dannes et miljøstatistisk kontor på basis af en ekstra bevilling, der fra 1994 blev til et permanent budgetløft. Derudover fik Danmarks Statistik fra Det Strategiske Miljøforskningsprogram og Danmarks Nationalbank ¹⁸ økonomiske midler til forsknings- og udredningsarbejder vedr. miljø og økonomi.
Samling af miljø- og energistatistik i 1995	I 1995 blev et under udvikling værende beslægtet statistikfelt, energistatistikken, placeret i samme kontor som miljøstatistikken.
Resultater	Resultaterne af det løft miljøstatistikken fik i 1993 kan sammenfattes således: Der blev etableret en halv snes miljøstatistiske serier, der fra 1993 blev offentliggjort i <i>Statistiske Efterretninger</i> . Endvidere blev der i 1994 udgivet en opdateret udgave af <i>Tal om natur og miljø</i> .
Kilder	Kilderne til disse statistiske oplysninger var fortsat hovedsagelig dels oplysninger fra miljømyndighederne, dels fra andre statistikområder i Danmarks Statistik. Det indebærer at miljøstatistikken i endnu højere grad end andre statistikker er afhængig af snævert samarbejde, såvel udad til som indad til.
Samarbejdsaftale	Bl.a. dette var baggrunden for at Danmarks Statistik og Miljø- og Energiministeriet i 1996 indgik en samarbejdsaftale om miljø-, natur- og energistatistik.
Adgang til grundoplysninger	Aftalen betød desuden, at Danmarks Statistik lettere og hurtigere kunne få adgang til det statistiske materiale, som Miljø- og Energiministeriet indsamlede. Derudover blev der nedsat et permanent kontaktudvalg, der skulle sikre den faglige udvikling og hindre dobbeltarbejde.
Dokumentation	I forbindelse med aftalen, blev der udarbejdet en omfattende redegørelse: <i>Oversigt over statistikken på miljø-, natur og energiområdet</i> (1997). Det

¹⁸ I forbindelse med bankens 175-års jubilæum.

fremgik heraf, at miljøstatistikken kunne forbedres på en række områder, men også at dette ville kræve et ressourcemæssigt løft.

Finansiel styrkelse i 1998

Et sådant kom i 1998, hvor Danmarks Statistik fik en bevilling til at styrke en række miljøaspekter i statistikken samt arbejdet med at skabe forbindelse mellem nationalregnskabet og fysiske miljødata. Dette forudsatte, foruden et betydeligt udviklingsarbejde, at der sker en udbygning af primærstatistik vedrørende miljøforhold inden for industri og landbrug samt om drikkevand og råstoffer.

En årlig Miljøstatistik

Som et resultat af disse bestræbelser udsendte Danmarks Statistik i 1998 en ny publikation *Miljøstatistik*, der - i modsætning til *Tal om natur og miljø*, som den afløser - udsendes årligt. Bogen samler og formidler et stort miljøstof på en overskuelig måde. Formålet er blandt andet at betjene en større brugergruppe end læserne af *Statistiske Efterretninger*. Bogen indeholder en cd-rom med detaljeret talmateriale.

Miljøregnskaber

Hovedvægten i *Økonomi og Miljø i statistisk belysning* lå i behandlingen af sammenhængen mellem økonomi og miljø. I det meget omdiskuterede spørgsmål om grønt nationalregnskab versus miljøregnskaber konkluderes følgende:

"Arbejdsgruppen kan ikke tilslutte sig ideen om et grønt nationalregnskab i strikt forstand (et grønt BNP). En samtidig belysning af de miljømæssige og økonomiske spørgsmål inden for samme referenceramme kan efter arbejdsgruppens opfattelse mest hensigtsmæssigt foretages ved hjælp af såkaldte satellitregnskaber, og gruppen anbefaler, at arbejdet hermed intensiveres".

Den internationale debat

Den internationale debat havde, bl.a. inspireret af Brundtland-rapporten, været stærkt kritisk overfor nationalregnskaberne og havde næsten insisteret på etablering af grønne nationalskaber i dette begrebs oprindelige betydning. Dette ville have betydet, at nationalregnskaberne centrale begreber skulle omdefineres. Men den internationale debat sluttede i samme tonart som den danske, idet SNA/93 indeholdt et uændret BNP begreb, samtidigt med at den anbefaler satellitregnskaber på miljøområdet. Dette er nærmere beskrevet i FN's håndbog *Integrated environmental and economic accounting*, som også udkom i 1993.

Miljøregnskabsplaner

I første omgang var der kun begrænsede ressourcer til rådighed for at studere miljøregnskaberne mangesidede problemer, men der var gjort erfaringer i tidlige arbejder, bl.a. med energianalyser.

Ekstern finansiering

Dertil kom i årene efter 1993 væsentlige udviklingsaktiviteter finansieret af eksterne midler fra Det Strategiske miljøforskningsprogram, Rockwool Fonden, EU samt Danmarks Nationalbank. Disse aktiviteter førte blandt andet til en implementering af vigtige dele af tankegangen i FN-håndbogen og byggede øvrigt på samspejlet mellem energimatricer og in-

put-output tabeller. Et særligt resultat var opstillingen af den såkaldte *velfærdsindikator*, der er baseret på ændring i velfærdsorienteret retning af nationalregnskabsstørrelsen, bl.a. med udgangspunkt i miljøforhold¹⁹. Endelig blev der arbejdet med opstilling af fysiske input-outputtabeller²⁰. Endvidere er der foretaget opgørelse af værdien af naturressourcer såsom olie og gas, jord, skov mv.

Miljøregnskab
i 1998

Da der kom en permanent bevilling til området i 1998, var der således allerede etableret en kerne af miljøregnskaber som Danmarks Statistik kunne lade indgå i *Miljøstatistik 1998*.

Grønne national-
regnskaber

Den langvarige diskussion om forholdet mellem de traditionelle nationalregnskaber og regnskaber, der systematisk inddrager miljøforhold, er således afsluttet på en måde, der fra operationelt statistisk synspunkt tilgodeser begge de synspunkter, som oprindeligt var debattens grundlag. I konsekvens heraf anvender Danmarks Statistik fra 1998 betegnelsen *grønne nationalregnskaber* om den tilbygning til SNA-systemet, som belyser miljøaspekterne.

6.9 Energistatistik

Danmarks Statistik har offentliggjort statistik over elektricitetsværker siden 1921, og elektricitetsproduktion siden 1930. Disse opgørelser er siden erstattet af andre mere udførlige statistikker. I perioder efter Anden Verdenskrig er der desuden blevet udarbejdet forskellige indeks over el- og gasproduktionen i Danmark.

Statistik over
energiforsyningen

Statistik over Danmarks energiforsyning 1900-1958 blev offentliggjort i *Statistiske undersøgelser*, nr. 2 i 1959. Reviderede og nye tal for perioden 1948-1965 blev offentliggjort i *Statistiske undersøgelser*, nr. 20 i 1967. Energiforsyningsstatistikken blev årligt ajourført fra 1960 og blev i 1977 udvidet til en kvartalsstatistik²¹.

Principperne i
energibalancerne

Det blev meget synligt efter første oliekrise i vinteren 1973-74, at Danmark manglede en egentlig samlet energistatistik. Dette var et stort problem for energimyndighederne, der manglede et sikkert statistisk planlægningsgrundlag. Derfor gik Danmarks Statistik i gang med at udvikle et egentligt *energibalancesystem*. Målet var at udvikle en samlet energistatistik med data om energiforsyning, energiforbrug og energiarter. Derudover skulle statistikken belyse energiproduktion og anvendelsesmåde. Energibalancer svarer som statistisk system til nationalregnskabernes varebalancer. Energibalancerne er et resultat af en bearbejdning af forskellige primærstatistiske data.

¹⁹En velfærdsindikator for Danmark 1970-1990. Kbh. : Rockwool Fondens Forskningsenhed, 1995.

²⁰Gravgård Pedersen, Ole. *Fysiske input-output tabeller for Danmark*. 1999.

²¹Notat af 5. maj 1981 (OEP/ET).

Energibalancer tilbage til 1966	Energibalancer for Danmark blev første gang udarbejdet i 1974. Materialet er ikke særskilt offentliggjort, men indgik som en integreret del af nationalregnskabet's forskellige offentligørelser. Som andre nationalregnskabstal blev balancerne tilbageført til 1966. Alt tilgængeligt materiale har været søgt inddraget, men det har været nødvendigt i et vist omfang at supplere faktiske oplysninger med skøn.
Øvrig energistatistik	Andre former for energistatistik, der ikke altid direkte kan sammenlignes med energibalancerne, har omfattet månedlige oplysninger om energiforsyning, årlige energibalancer og særlige opgørelse af industriens energiforbrug.
Samarbejdsaftale med Energistyrelsen	Den organisatoriske sammenlægning med miljøstatistikken faldt sammen med, at Energistyrelsen og Danmarks Statistik indgik en samarbejdsaftale om en udvidelse og en bedre koordinering af den danske energistatistik. Et af formålene med aftalen var at få bedre overensstemmelse mellem opgørelser fra Energistyrelsen og Danmarks Statistik, et andet at revidere energibalancerne efter SNA 93. De nye balancer blev tilbageført til 1975 og blev samtidig udbygget til at omfatte nationalregnskabernes 130 brancher.

6.10 Økonomiske modeller

Makroøkonomisk modelarbejde har i henvend 30 år stået på Danmarks Statistiks arbejdsprogram. En enhed til at tage sig af sådanne opgaver blev dannet i 1970. Denne enhed har - under forskellige organisatoriske former og med skiftende bemanding - været i uafbrudt funktion siden da. Dens arbejde tog udgangspunkt i et projekt om at etablere en makroøkonomisk model for Danmark, der var sat i gang i 1966. I dette projekt deltog medarbejdere fra højere læreanstalter og andre offentlige institutioner (herunder Danmarks Statistik). Den ledende kraft i projektet var Ellen Andersen, dengang lektor, senere professor ved Københavns Universitets Økonomiske Institut.

Opgaven	Danmarks Statistiks opgave var dels at forestå det videre modeludviklingsarbejde, dels at tilvejebringe organisation og teknik til anvendelse af modellen som et værktøj for den økonomiske politik. Placeringen af modellen i Danmarks Statistik skete efter norsk forbillede. Tanken var at Danmarks Statistik skulle være center for såvel udvikling som anvendelse af modellen. Placeringen betyder, at modelarbejdet er afskærmet fra de skiftende dag til dag aktiviteter i de økonomiske ministerier - uden dog at være helt afsondret. Desuden letter placeringen adgangen til nødvendige data.
Udvalget	Arbejdsplanlægningen blev i praksis varetaget af <i>Udvalget vedrørende en Dansk Konjunkturmodel</i> . Dette udvalg var sammensat af repræsentanter for de økonomiske ministerier samt for Det Økonomiske Råds Sekretariat, Handelsministeriet og senere også Arbejdsministeriet. Sammensæt-

ningen af udvalget understreger forestillingen om modelarbejdet som et interdepartementalt projekt - dette gjaldt vel at mærke både *modeludvikling* og *modelanvendelse*.

Modellen ADAM etableres

Modelarbejdets udgangspunkt var den empiriske tradition, som Tinbergen og Klein har præget. Efter de grundige forarbejder var man i 1972 så vidt, at modellens ligningssystem for første gang kunne løses, og i 1973 begyndte den første systematiske brug af modellen til forudsigelsesberegninger. I 1974 udkom den første rapport fra modelgruppen, og modellen fik ved denne lejlighed navnet *ADAM (Annual Danish Aggregated Model)*.

Udvidelsen
i 1970'erne

I den resterende del af 1970'erne blev flere og flere hidtil udækkede områder inddraget i modellen. En væsentlig del af indsatsen blev rettet mod at få bestemt de komponenter af efterspørgsel, produktion og beskæftigelse, som var eksogene eller udeladte i de første versioner af modellen. Indførelsen i 1978 af ligninger for produktion og beskæftigelse i de *tjenesteydende erhverv* var i denne forbindelse en milepæl. Hermed kunne længere tids arbejde med modellens *arbejdsmarked* rundes af.

Datagrundlaget

Datasiden udgjorde i denne periode et problem for sig. En bivirkning af nationalregnskabs gennemgribende revision i 1970'erne var, at det løbende nationalregnskab i flere år kun blev opgjort i foreløbig form og på det gamle grundlag; dette var både mindre detaljeret og i omfang mindre dækkende end det, der var på vej. *Konstruktion af data* indgik derfor som en betydelig del af modelarbejdet i 1970'erne. Det blev et væsentligt mål at få modellen bragt over på det ny nationalregnskabs grundlag, således at arbejdet med konstruktion af egne data kunne minimeres. Dette mål blev nået i 1979 - godt et år efter, at de første nationalregnskabstal på det ny grundlag var offentliggjort.

Anvendelses-
mønsteret

Mens tanken om et fast hjemsted for modellen og dens udvikling har vist sin levedygtighed, kan det samme ikke siges om forestillingen om en fælles modelanvendelse. Først da denne opfattelse var vejet for det nu kendte mønster, der indebærer, at den enkelte bruger selv fastsætter forudsætningerne for analyserne, kom anvendelsen rigtig i gang. Det Økonomiske Råds Sekretariat og Nationalbanken udviklede endda forholdsvis hurtigt modeller til eget brug.

Danmarks
Statistikks rolle

Danmarks Statistiks rolle blev herefter i praksis begrænset til at betjene Finansministeriet og Økonomiministeriet. I begyndelsen var den tekniske bistand til disse institutioner ganske omfattende, idet kørslerne med modellen i begyndelsen blev udført af modelgruppen efter forlæg. Med udbredelsen af terminaler og teknisk ekspertise i brugerinstitutionerne blev behovet for denne bistand imidlertid snart formindsket, og ved udgangen

af 1970'erne var den begrænset til lejlighedsvis konsultationer. Da var modelanvendelsen til gengæld blevet en fast del af brugerinstitutionernes daglige arbejde.

Etableret
ultimo 1979

Ved indgangen til 1980'erne var såvel modellen som dens brug i den økonomiske politik således vel etableret.

ADAM udvides, uddybes og udbredes

Med modelversionen af december 1982 blev de muligheder, som det reviderede nationalregnskab frembød, for alvor udnyttet. Disse muligheder skyldtes især, at årlige *input-output tabeller* nu fremkom som en integreret del af nationalregnskabet. Men også for de *offentlige finanser* var der væsentlige landvindinger i nationalregnskabets behandling.

Opdelinger

I nært samarbejde med modellens brugere fastlagdes de *opdelinger af erhverv, eksport og import*, der skulle bruges i modellen. Tilsvarende blev det for de *offentlige finanser* afklaret, hvilke variabler der skulle bestemmes, og hvilke økonomisk-politiske instrumenter der skulle specificeres. På alle områder var der tale om betydelige udvidelser af modellens detaljeringsgrad, som var nødvendige af hensyn til brugen i det økonomisk-politiske arbejde. De grundlæggende opdelinger, der blev fastlagt i disse år, er siden blot ændret i detaljen.

Adfærds-
beskrivelse

Fra midten af 1980'erne kom arbejdet med modellens adfærdsbeskrivende relationer atter i centrum. Der havde naturligvis også været arbejdet med disse i de foregående år, men arbejdet med den overordnede modelstruktur havde kun levnet begrænset tid til dette arbejde. Det var navnlig modellens mellem- og langsigtede egenskaber, der blev sat i fokus. Dette afspejlede dels en øget brug af modellen til mellemfristede fremskrivninger og analyser, dels den hastige udvikling af økonometrisk metode inden for dette område (kointegration). Blandt milepælene kan nævnes, at bestemmelse af boliginvesteringer, rentedannelse og løn blev indbygget i modellen, samt at et konsistent system af ligninger til bestemmelse af efterspørgslen efter produktionsfaktorer - og dermed investeringer, beskæftigelse og priser - blev udviklet. Desuden blev et formueudtryk inddraget i bestemmelsen af privat forbrug. Arbejdet med at forbedre modellens langsigtsegenskaber pågår stadig, især på arbejdsmarkedsområdet.

Organisations-
justering

En væsentlig styrkelse af modelarbejdet fandt sted i henhold til finansloven for 1990. Samtidig overgik de opgaver, som Danmarks Statistiks styrelse havde haft i relation til modelarbejdet, bl.a. som arbejdsplanmyndighed, til en særlig bestyrelse; denne har rigsstatistikerens som formand og i øvrigt fire medlemmer, der repræsenterer Danmarks Nationalbank, Finansministeriet, Økonomiministeriet samt makroøkonomisk/økonometrisk fagkundskab.

Flere brugere

En anden udvikling, der tog fart i midten af 1980'erne, var en betydelig udbredelse af anvendelsen af ADAM. En afgørende forudsætning for dette var, at et løsningsprogram til pc blev udviklet i 1985; herved blev omkostningerne ved at løse modellens ligninger reduceret voldsomt, målt i både tid og penge. Danmarks Statistik besluttede på denne baggrund at tilbyde bistand til en række institutioner, forskningsinstitutter, pengeinstitutter, interesseorganisationer m.fl., som ønskede at gå ind i modelanvendelsen på egen hånd. Der tilbydes en pakke indeholdende model, databank, fremskrivningsforslag og løsningsprogram suppleret med rådgivning efter behov. Denne aktivitet har udviklet sig til en fast og væsentlig del af modelarbejdet. Den har afgørende bidraget til at styrke modelgruppens kompetence i modellens anvendelse, hvis tyngde ellers var flyttet til de centrale økonomiske ministerier, og til en bred kontakthorizont.

Nyt datagrundlag

Revisionen i 1997 af nationalregnskabet i forbindelse med overgangen til det nye manualesystem ENS95 stillede store udfordringer til modelarbejdet: Hele datagrundlaget for ADAM skulle så vidt muligt udskiftes uden at der kom alvorlige afbræk i brugen af modellen. Dette lykkedes nogenlunde, idet en version af ADAM, der kunne køre på det nye grundlag, var klar i maj 1998. Tilpasningen af ADAM til de nye data pågår fortsat.

Miljøøkonomiske modeller

I 1997 kunne et system af energi- og emissionsmodeller knyttes til ADAM. Dette var resultatet af et projekt finansieret af Energistyrelsens Energiforskningsprogram og udført i samarbejde med Danmarks Miljøundersøgelser og Forskningscenter Risø. Modellsystemet fik navnet EMMA²² og blev omgående taget i brug af Finansministeriet og Energiministeriet, bl. a. i forbindelse med miljøvurdering af finansloven. Arbejdet med miljømodeller til ADAM er siden fortsat, bl. a. med deltagelse i AMOR²³ II centret under det Strategiske Miljøforskningsprogram.

Datagrundlaget

EMMA var udviklet før de nye nationalregnskabstal forelå og måtte følgelig ligesom ADAM gennemgå en datamæssig fornyelse. En fuldt tilpasset og revideret version af EMMA udsendtes i sommeren 1999.

DREAM - en anvendt generel ligevægtsmodel

I 1996 blev det besluttet at etablere en anvendt generel ligevægtsmodel (AGL model) i Danmarks Statistik. Arbejdet blev finansieret af en forøgelse af Danmarks Statistiks driftsbevilling på Finansloven og finansieringsbidrag fra Finans- og Økonomiministerierne. Ligesom for ADAM oprettedes til at fastlægge arbejdsplanerne for AGL-modellen en selv-

²² Energi- og Emissionsmodeller til ADAM.

²³ Analyser, Modeller og Regnskaber.

stændig styregruppe, hvis medlemmer er fra Danmarks Statistik, Finans- og Økonomiministeriet samt Danmarks Nationalbank og Københavns Universitets Økonomiske Institut. Herudover er der nedsat en Scientific Committee, der skal sikre at modeludviklingen er på internationalt niveau. Komitéen består af tre personligt udpegede medlemmer.

Modellens egenskaber

Udviklingen af modellen, der startede primo 1997, tog sit udgangspunkt i, at modellen skulle kunne bruges til at vurdere de langsigtede konsekvenser af den økonomiske udvikling, herunder virkningerne af den økonomiske politik. Det besluttedes at bygge modellen som en overlappende generationsmodel og at lægge vægt på en tæt sammenkobling af modellens forbrugsside og den forventede befolkningsudvikling. Det samlede forbrug i økonomien findes således som summen af de enkelte generationers forbrug, hvorfor aldersfordelingen af forbrug, opsparing og formue bliver et centralt element i de økonomiske analyser, der kan foretages med modellen. Tilsvarende fordeles de offentlige udgifter (såvel transfereringer som hovedparten af serviceudgifterne) på de enkelte generationer.

De første versioner

I løbet af 1997 blev den første modelversion udviklet. Modellen fik navnet DREAM (Danish Rational Economic Agents Model), og en analyse af den danske skattereform fra 1993 blev præsenteret på en OECD konference i Amsterdam ultimo 1997. Den anden modelversion blev færdig i løbet af 1998. Den var udbygget på flere punkter og blev brugt i forbindelse med en analyse af de finansielle virkninger af stigningen i antallet af ældre fra 2010 til 2040, jf. Det Økonomiske Råds rapport fra december 1998.

Den seneste version

I 1999 blev en tredje, yderligere udbygget modelversion taget i anvendelse. Denne er blevet brugt i et samarbejde om en større analyse, der lå til grund for rapporten *Et bæredygtigt pensionssystem*, som blev udsendt af regeringen januar 2000.

Datagrundlaget

Med hensyn til datagrundlaget nyder ligevægtsmodellen godt af de detaljerede oplysninger, der findes i Danmarks Statistiks registre og forskningsdatabaser.

7. Statistikens formidlingsinstrumenter

Det er en gængs opfattelse i Danmarks Statistik, at det ikke er tilstrækkeligt at *fremstille* statistik. Den gør først rigtig nytte, når den er ude hos brugerne. Som nævnt har det da også været et princip, at al statistik der fremstilles, straks skal offentliggøres, når den er af generel interesse.

Servicevirksomhed

Med indførelse af servicevirksomheden i henhold til lov om Danmarks Statistik opstod på dette område en ny situation, idet servicevirksomhedernes produkter jo retter sig mod individuelle brugere, og derfor egentlig ikke er beregnet til offentliggørelse. Danmarks Statistik har dog fulgt den praksis at publicere resultaterne fra serviceopgaver eller uddrag heraf, i det omfang det må skønnes at være af generel interesse og ikke krænker den statistiske fortrolighed.

Markedsføring

I løbet af 1980'erne begyndte man at få øjnene op for at servicevirksomheden burde støttes af aktiv markedsføring. Fra først i 1990'erne blev denne indsats kraftigt forstærket under anvendelse af professionel bistand. Markedsføringen er i stigende grad udvidet til at omfatte institutionens produkter i almindelighed. Men vigtigt er også udvikling af produkter, der tager sigte på bestemte brugerkategorier. Eksempler herpå er særlige serviceprogrammer fx for kommuner og erhvervsliv, Danmarks Statistiks medvirken i Lovmodellen og forskningsserviceordningen.

Ny formidlingsstrategi

I tilslutning til Strategi 2005 udvider Danmarks Statistik i disse år formidling og brugerservice. Markedsføringen bliver styrket gennem tilknytning af en markedskonsulent i hver afdeling. Tidsskriftet *Nyheder og information*, som hidtil primært har været et markedsføringsblad for servicevirksomheden, udvides til at give en bredere omtale af Danmarks Statistiks aktiviteter, og der lægges øget vægt på elektronisk formidling.

Bruger- og borgerundersøgelser

Der har allerede i nogle år været foranstaltet undersøgelser af servicekundernes tilfredshed med Danmarks Statistiks ydelser. I de kommende år vil der også blive foranstaltet undersøgelser af øvrige brugeres tilfredshed og som noget nyt undersøgelser af befolkningens opfattelse af Danmarks Statistik¹.

De centrale formidlingskanaler

I de følgende afsnit omtales de vigtigste af de formidlingskanaler, som eksisterede for 50 år siden eller - som tilfældet er for de fleste - er taget i brug siden da. Emnerne er direkte brugerbetjening, publikationer og sammenfattende konjunkturstatistik, som har eksisteret i hele perioden, servicevirksomhed, elektronisk formidling og forskningsservice samt til sidst Biblioteket, der siden 1970'erne har udviklet sig til et statistisk informa-

¹ *Arbejdsplan. 2000.*

tionscenter. Den særlige statistiske formidling som foregår via Lovmodellen er omtalt i bind 1, kapitel 6.

7.1 Individuel brugerbetjening

Den formidling af de statistiske resultater, der sker via publikationer, databanker, servicevirksomhed mv. er pr. definition meget synlig for omverdenen, men der findes typer af direkte formidling som er vigtig, men mindre synlig for andre end de pågældende brugere.

Forespørgsler	<p>Besvarelse af forespørgsler fra publikum, studerende, erhvervsvirksomheder m.fl. er hovedeksemplet herpå. Nogen egentlig opgørelse om denne aktivitets omfang og ressourceforbrug haves ikke, men det antages, at den tegner sig for hovedparten af de ca. 1.3 mio. ekspeditioner pr. telefon og e-mail der nu foretages årligt². Hvis besvarelse af forespørgsler kræver et større arbejde, bliver det til et naturligt emne for den betalte servicevirksomhed. Tidligere var sådan virksomhed gratis, men måtte alligevel have sine grænser³.</p>
Fyldige besvarelser	<p>Det fremgår af kopier af den udgående post fra omkring 1950, at der i Det statistiske Departements aktiviteter indgik meget grundige besvarelser til en bred kreds af brugere.</p>
Analysevirksomhed	<p>For statsinstitutioner og undertiden også for andre udførtes tidligere for Det statistiske Departements regning egentlig analysevirksomhed⁴, men allerede før lov om Danmarks Statistik synes denne virksomhed at have været på retur, bl.a. som følge af, at de forskellige centraladministrative instanser nu fik egne statistisk-økonomiske konsulenter mv. Det er imidlertid stadig Danmarks Statistiks opgave at levere det statistiske grundlag til sådanne analyser, herunder via Lovmodellen. Dette er nu en betalt, men ikke altid synlig del af Danmarks Statistiks aktiviteter.</p>
Returformidling	<p>En tredje mindre synlig formidling er leverance af statistiske resultater til indberetterne af statistiske grundoplysninger, såsom erhvervsvirksomheder og kommuner. Et eksempel på en sådan leverance er anført foran side 41. Rationalet bag denne "gratis-service" er at præstere en vis modydelse til dataleverandørerne, som efter de gældende regler ikke vederlægges for deres arbejde.</p>

² *Virksomhedsregnskabet*. 1998.

³ *Det statistiske Departement 1920-1950*. Kbh. : Bianco Luno, 1951. Statistiske Meddelelser, rk. 4, bd. 139, hft. 4.

⁴ *Det statistiske Departement 1920-1950*. Kbh. : Bianco Luno, 1951. Statistiske Meddelelser, rk. 4, bd. 139, hft. 4.

Statistikken
i et bedre lys?

Desuden anskueliggøres herved, hvad den pågældende statistik kan bruges til på et enkelt område og giver hermed måske et bidrag i positiv retning til indberetternes forståelse for statistikken.

Internationale
leverancer

Endelig har leverancerne af statistiske resultater til de internationale organisationer fået et stadigt stigende omfang, jf. omtalen heraf i kapitel 1. I denne henseende indtager leverancerne til EU en særlig stilling: De er obligatoriske og omfangsrige.

7.2 Publikationerne

Mere omfattende
publicering

Udviklingen i Danmarks Statistiks publikationsvirksomhed fra 1950-2000 er præget af statistikkens stærke vækst i denne periode. Resultatet er en langt mere omfattende publicering end tidligere og flere og mere differentierede publikationstyper.

I 1950 eksisterede der kun fem egentlige publikationsserier. Det statistiske Departement/Danmarks Statistiks publikationer var - med undtagelser af varierende omfang - indpasset i følgende serier:

- Statistisk Tabelværk (fra 1835)
- Statistiske Meddelelser (fra 1852)
- Statistisk årbog (fra 1896)
- Statistiske Efterretninger (fra 1909)
- Handelsstatistiske Meddelelser (fra 1911).

Nye
publikationstyper

Siden da er bl.a. følgende nye typer af publikationer med statistiske resultater etableret:

- Statistiske Undersøgelser (fra 1958)
- Nyt fra Danmarks Statistik (fra 1967)
- Konjunkturoversigter, med varierende titler, udgivet oprindeligt som en del af Statistiske Efterretninger (se nærmere afsnit 7.3)
- Statistisk Tiårsoversigt (varierende titler, første udgave 1959, selvstændig publikation fra 1970)
- Arbejdsnotater (fra 1970). Studier eller redegørelser ofte i en foreløbig version, der formodes at have interesse også uden for Danmarks Statistik, men som ikke skønnes egnet til offentliggørelse i andre af publikationsserierne.
- Danmark i 30 år (udgivet i 1990)
- 50-års oversigten (udgivet i 1995)
- Statistiks-service (fra 1976)
- Temapublikationer. Publikationerne er udgivet indenfor en række områder og omfatter såvel enkeltstående som regelmæssigt tilbagevendende publikationer, herunder årlige udgivne publikationer og

har i et vist omfang afløst bl.a. Statistisk Tabelværk og Statistiske Meddelelser.

- Årspublikationer (fra 1983). Giver en samlet fremstilling på et afgrænset statistikområde - fx Befolkningens bevægelser, Landbrugsstatistik og Nationalregnskabsstatistik - og fortsætter dermed en væsentlig del af serien Statistiske Meddelelser.

Udover sådanne publikationer er der udgivet enkeltstående publikationer, og i nogen tilfælde fortløbende serier med specielt indhold, der ikke er indordnet i bestemte publikationskategorier. Ved siden af publikationer der indeholder egentlig statistik, har Danmarks Statistik udgivet publikationer med oplysninger om institutionen, fx arbejdsplanen og nu virksomhedsregnskabet. Der udgives også metodebeskrivelser, nomenklaturer og Vejviser i statistikken og lignende dokumenterende stof.

Vejviser i statistikken

Publikationen, der indeholder en samlet oversigt over, hvor resultaterne fra Danmarks Statistiks forskellige tællinger offentliggøres samt en kort beskrivelse af den enkelte tællings formål og indhold, er publiceret fem gange i perioden - første gang i 1978. Seneste udgave er udgivet i 1999.

Stigende elektronisk formidling

Udover egentlige nydannelser er der også sket forskydninger i publikationernes indhold. En generel tendens er, at de mest detaljerede oplysninger ikke publiceres på papir i samme omfang som tidligere. Baggrunden er de stigende muligheder for elektronisk formidling, jf. afsnit 7.5. I publikationsmæssig sammenhæng har disse givet sig udslag i, at der i visse tilfælde vedlægges en cd-rom med supplerende oplysninger.

Løbende tilpasning...

Udviklingen i publikationerne er hovedsagelig sket i en løbende tilpasningsproces bestemt af udviklingen i behov og de statistiske produktionsmetoder.

...og reformer

Med års mellemrum er der dog sket større samlede omlægninger i publikationsvirksomheden af strukturmæssig karakter.

Ressourcekrævende

Sådanne omlægninger er ressourcekrævende, fordi de omfatter nye tilrettelæggelser eller udformning af helt nye publikationer. Særligt omfattende er omlægningen af Statistisk årbog, fordi dens oplysningsmængde er meget omfattende, og det er derfor et større projekt i sig selv at foretage en modernisering af denne publikation.

Statistisk årbog

Statistisk årbog fremstår i hele perioden, som den centrale publikation, der som opslagsværk indeholder et uddrag af resultaterne fra hovedparten af de statistiske opgørelser om samfundsforhold, som Danmarks Statistik og andre udarbejder. Dermed giver Statistisk årbog et samlet overblik over den officielle statistikproduktion. Ændringerne i statistikproduktionen er således indarbejdet løbende, hvilket til stadighed kræver en bety-

delig arbejdsindsats i den centrale redaktion og i Danmarks Statistiks enkelte faglige enheder.

- Store ændringer Med mellemrum har der været tale om særlige store indholdsmæssige og tekniske omlægninger, der har krævet en ekstraordinær stor ressourcemæssig indsats.
- 1952-udgaven Fra 1950 og frem voksede *Statistisk årbog* i takt med tilgangen af nye tællinger. Udgaven i 1952 indeholdt 286 tabeller fordelt på 400 sider, og inddelingen i fire hovedafsnit - Danmark, Færøerne, Grønland og Internationale oversigter - , som blev indført i 1919-udgaven, var fastholdt. I 1952-udgaven gik man over til at oversætte tabellernes tekst til engelsk i stedet for til fransk. Ændringen skete i overensstemmelse med en aftale mellem de skandinaviske statistiske centralbureauer. Samtidig blev der foretaget en typografisk omlægning samt indført et stikordsregister, hvilket lettede årbogens anvendelse væsentligt.
- 1958-udgaven I *Statistisk årbog* 1958 foretog man en radikal omlægning af årbogen, der fik nyt layout og indbinding. Omlægningen vedrørte først og fremmest tabelopstillingerne, hvor man i forbindelse med overgang til ny teknik fjernede de lodrette streger og gav den engelsk oversættelse en forbedret placering. Herudover blev typografierne gennemgribende ændret.
- Opslagsvenlighed Ved omlægningen bestræbte man sig på at øge årbogens anvendelighed som opslagsværk. Der blev således udarbejdet et dybtgående stikordsregister, der også blev bragt i en engelsk oversættelse og en række nye områder blev taget op, herunder emner, hvor man specielt til brug for *Statistisk årbog* indhentede oplysninger uden for departementet.
- 1963/64-udgaven Den 68. udgave af *Statistisk årbog*, der blev udgivet i april 1964, bærer dobbeltåret 1963/64 som en overgang til fremtidigt at lade udgivelsesåret indgå i årbogens titel.
- 1985 og 1986-udgaven Afslutningen af den publikationsomlægning, der startede i 1983 - jf. omtalen nedenfor - var en omlægning af *Statistisk årbog* i 1985 til at bygge på samme emneopdeling som i *Statistiske Efterretninger* og en gennemgribende indholdsmæssig revision i 1986.
- Standardisering og ordforklaringer Omlægningen fokuserede på at øge årbogens anvendelighed som indgangsnøgle til den officielle statistik. Det blev gjort ved at forenkle og i et vist omfang standardisere tabelopstillingerne. Der blev samtidig stilet mod en mere balanceret informationsdækning. Med statistikens stigende stofmængde var en kraftig selektion af årbogsstoffet efterhånden nødvendig, og forud for hvert emneafsnit blev der indføjet et tekstafsnit med oplysning om statistikgrundlaget, om anvendte begreber og definitioner m.m., og om øvrige publiceringer af statistik inden for emnet.

- 2000-udgaven Med *Statistisk årbog 2000*, der udsendes i november, vil der ske en omfattende fornyelse af årbogen, som vil foreligge i et nyt design med flerfarvetryk. Hvert emneafsnit indledes med et afsnit, der i tekst og figurer beskriver den faktuelle udvikling. Samtlige tabeller gennemgår en grundig revision. Bagerst i bogen bringes i alfabetisk rækkefølge ordforklaringer. De engelske oversættelser udgår af selve årbogen for at skabe plads til mere overskuelige tabeller. Der udgives til gengæld en *engelsk udgave som elektronisk publikation*.
- Større publikationsomlægninger Som det fremgår har årbogsmoderniseringerne indtaget en fremtrædende plads i publikationsudviklingen. Som nævnt udvikles de enkelte publikationer løbende, men samtidige eller omtrent samtidige større omlægninger i alle publikationer har dog også fundet sted.

Omlægningen i slutningen af 1950'erne

I slutningen af 1950'erne skete der en ret omfattende publikationsomlægning. For samtlige publikationer skete der ændringer med hensyn til teknik og layout, således at publikationernes udseende blev stærkt ændret.

- Detaljerede tal mindre tekst Den mest principielle forandring var, at der i alle publikationskategorier, hvor der både var tekst- og taloplysninger, skulle lægges mest vægt på tal/tallene, der skulle publiceres i en høj detaljeringsgrad, mens teksten skulle affattes kort og hovedsageligt indeholde dokumentationsoplysninger (noter). Den hidtidige gennemgang og kommentering af de resultater, som opgørelserne viste, ophørte hermed næsten fuldstændigt.
- Statistiske undersøgelser De eksisterende publikationsserier blev suppleret med en ny, *Statistiske undersøgelser*, hvoraf første nummer blev udsendt i 1958 - *Landbrugets priser 1900-1957*. Denne serie var beregnet til stof, der krævede mere indgående behandling og kommentering end de rutinemæssigt udsendte publikationer. Indholdet består typisk af lange tidsserier eller analyser af bestemte emner. Der er indtil nu udgivet 47 publikationer i denne serie dækkende hele det statistiske spektrum.

1976-reformen

Da lov om Danmarks Statistik blev gennemført var det institutionens nye opgaver og udviklingen af den grundlæggende statistik, der var i fokus⁵. Der skete i de første år ikke nogen samlet publikationsomlægning, men der blev etableret nye publikationer, bl.a. *Nyt fra Danmarks Statistik*, som startede i 1967, og senere bl.a. *Statistikservice*.

⁵ *Udviklingslinier i statistikproduktionen*. Red. af N. V. Skak-Nielsen, Danmarks Statistik og Københavns Økonomiske Institut. Kbh., 1969

Forklarende tekster	De stærke bånd, der i 1950'erne var lagt på tekstudformningen, blev gradvis løsnet efter etableringen af Danmarks Statistik, men linien var dog fortsat, at teksterne skulle holdes på et forklarende, ikke vurderende niveau.
Opdeling af Statistiske Efterretninger	For at undgå, at en årgang af <i>Statistiske Efterretninger</i> indbindingsmæssigt svulmede for stærkt op med mange gentagne tal samt for at sikre en hurtigere udgivelse, blev der fra og med 1976 årgangen foretaget en opdeling af Statistiske Efterretninger i en A-afdeling og en B-afdeling.
Skillelinien	A-afdelingen fortsatte i den hidtil anvendte satsteknik, der sikrede en avanceret typografering af hensyn til læsbarheden, mens der ved B-afdelingen anvendtes en enklere teknik, der muliggjorde en hurtigere offentliggørelse af først og fremmest de faste måned- og kvartalsartikler. Disse blev derefter bragt i sammentrængt form i A-serien, der herudover indeholdt årlige og halvårslige artikler.
Redaktionel ændring	Effekten af omlægningen blev en hurtigere offentliggørelse af primært konjunkturstatistikken i afdeling B. Afdeling A sikrede gennem en omredigering, at <i>Statistiske Efterretninger</i> fik et mindre sideantal og derved blev mere bekvem som opslagsværk og dokumentation.
Bedre balance i publiceringen	Omlægningen sikrede samtidig en bedre balance mellem publiceringen af summariske oplysninger i <i>Statistisk årbog</i> , mere detaljerede opsummerede årsoplysninger i <i>Statistiske Efterretninger</i> , afd. A, korttidsstatistiske ajourføringer af serier i en mere omfangsrig afd. B og endelig sammendragene af specielle konjunkturindikatorer, der bragtes i kvartalshæftet med konjunkturoversigter.
Statistikservice	I forbindelse med omlægningen af Statistiske Efterretninger blev publikationsserien <i>Statistikservice</i> etableret. Serien dækker særlige gruppers behov for en særlig detaljeringsgrad. Ved etableringen dækkede serien abonnementsmuligheder på syv særlige områder, og i 2000 omfatter serien fem abonnementsgrupper. - <i>Løn- og indkomststatistik</i> , <i>Prisstatistik</i> , <i>Socialstatistik</i> , <i>Udenrigshandelen fordelt på varer og lande</i> (på kvartalsbasis) samt <i>Varestatistik for industri</i> (på kvartalsbasis opdelt i serie A, B, C og D).
Månedssstatistik for udenrigshandelen	<i>Månedssstatistik for udenrigshandelen</i> , der var en fortsættelse af de Handelsstatistiske Meddelelser ("det lille hæfte"), blev revideret og omlagt til A4-format.

1983-reformen

I 1983 skete der igen en større samlet reform. En af grundene hertil var, at presset på Statistiske Efterretninger qua den stærkt øgede statistikmængde var blevet så stort, at der i forhold til mange brugere var tale om

overinformation i form af statistikområder, der lå udenfor den enkelte brugergruppes interessesfære.

Emnegrupper Det blev på denne baggrund besluttet at opdele *Statistiske Efterretninger* i 14 forskellige, selvstændige serier, baseret på en overordnet emneinddeling af statistikken.

Statistisk Månedsoversigt Øvrige ændringer var bl.a., at en række specielle publikationer udenfor seriestrukturen blev indpasset i denne, og at der blev etableret en særlig konjunkturpublikation: *Statistisk månedsoversigt*, jf. nedenfor afsnit 7.3. Ændringerne og den reviderede publikationsstruktur er nærmere omtalt i Danmarks Statistiks arbejdsplan⁶.

Ændringer i seriebetegnelser *Statistiske Meddelelser* og *Statistisk Tabelværk* var efter de store tællingers ophør smeltet sammen i *årspublikationer* samt *temapublikationer*.

Designlinie i 1990

I perioden efter 1983 prægedes publikationsudviklingen igen af konkrete ændringer og forbedringer i publikationernes indhold, efterhånden som nye statistikker blev introduceret og/eller nye behov blev identificeret.

Fælles præg I 1990 indførte Danmarks Statistik, jf. omtalen i bind 1, kapitel 6, en ny statistisk designlinie. Den var udformet af et eksternt konsulentfirma⁷ med henblik på Danmarks Statistiks aktiviteter og fik hurtigt den ønskede effekt, nemlig at publikationerne fik tydeligt fælles præg, der signalerede, at det var Danmarks Statistik, der var udgiveren.

Bedre Nyt fra Danmarks Statistik I årene efter indførelsen af det nye design blev der arbejdet på at videreudvikle de enkelte publikationers indhold. I særdeleshed søgtes udformningen af *Nyt fra Danmarks Statistik* gjort mere brugervenligt, bl.a. ved mere anvendelse af grafiske præsentationer og tekstkommentarer til udviklingen.

Publiceringsreformen 1999

Efter et grundigt forarbejde iværksattes pr. 1. januar 1999⁸ en større omlægning og systematisering af Danmarks Statistiks publikationsvirksomhed, der nu var blevet overordentligt omfattende. Retningslinierne omfatter alle felter, som er af central betydning for udarbejdelse af publikationerne. Blandt disse skal særligt nævnes:

⁶ *Arbejdsplan*. 1983.

⁷ Eleven Danes A/S.

⁸ *Arbejdsplan*. 1999 og *Strategi for publicering*. 1998. Internt dokument.

Fremstillingsgrundlaget rationaliseres	Den tekniske fremstilling af publikationerne standardiseres og tilpasses produktionen af den elektroniske formidling via fælles grundlag - en <i>sum-database</i> -, der er grundlaget for <i>Danmarks Statistikbank</i> .
Publikationsstrukturen systematiseres	De eksisterende publikationsformer opretholdes, men indpasses i en overordnet systematik, der også rummer publikationer, som vedrører hele institutionen, såsom <i>Arbejdsplan</i> og <i>Virksomhedsregnskabet</i> samt nye udgivelsestyper som metodebeskrivelser, nomenklaturer mv.
Ny emneopdeling	Der foretages en omlægning af emneopdelingerne, der bliver gennemgående i alle tværgående publikationstyper.

Publicering i henhold til Strategi 2005

Med publikationsomlægningen i 1999 blev der sat rammer for forholdet og samspillet mellem den trykte og den elektroniske formidling. I *Strategi 2005* indpasses publikationerne i en samlet formidlingsmålsætning.

Overordnede hensyn	<p>De elementer i denne, der mest retter sig mod de trykte publikationer er:</p> <ul style="list-style-type: none"> – den skriftlige formidling - især publikationerne - skal være fokuseret på de vigtigste budskaber. Forståelsen for den komplekse samfundsudvikling øges ved brug af hovedtal, grafik og forklarende tekst – der skal være en tæt sammenhæng mellem elektronisk publicering og papirpublicering. Når der på papir bringes oversigtstabeller eller forholdsvis enkle tabeller, skal de mere detaljerede tabeller være tilgængelige på cd-rom eller i <i>Danmarks Statistikbank</i>.
Tidsskrift	I den samlede formidlingsmålsætning indgår en ny publikation, idet tidsskriftet <i>Nyheder og information</i> , som hidtil primært har været et markedsføringsblad, skal udvikles til et tidsskrift, som giver en bredere omtale af Danmarks Statistiks aktiviteter - fortrinsvis nyhederne.

7.3 Sammenfattende konjunkturstatistik

Som det fremgår afgrænses statistiske publikationer og artikler som hovedregel efter de opgørelser, de beskriver, men der kommer dog flere og flere temaorienterede publikationer. Et enkelt tema gav tidligt anledning til samlet publicering, nemlig konjunkturstatistikken. Baggrunden herfor er på den ene side dennes afgørende betydning for bedømmelsen af den økonomiske udvikling, på den anden side, at tallene stammer fra en række forskellige kilder, som det uden en samlende publicering er vanskeligt for brugerne at få overblik over.

Oversigter i Statistiske Efterretninger	Månedlige og kvartalsvise oplysninger, som beskriver den økonomiske udvikling, fx prisindeks og arbejdsløshedsstatistik, er blevet udarbejdet og offentliggjort i <i>Statistiske Efterretninger</i> fra tidligt i 1900-tallet. I sam-
---	---

me publikation blev der fra 1922 i begyndelsen af året offentliggjort *Statistisk-økonomiske Oversigter*, der ved anvendelse af måneds- og kvartalstal belyser udviklingen i det forudgående år. De kom efterhånden til i daglig tale at bære navnet *Nytårsoversigten*. Artiklen i 1922 beskriver udviklingen i centrale størrelser som betalingsbalance og pengeforhold, landbrug, industri, handel og samfærdsel.

Samlede tal
fra 1936

Fra 1936 blev månedlige og kvartalsvise indikatorer for den økonomiske udvikling samlet i et nummer af *Statistiske Efterretninger Tabeller over den økonomiske bevægelse*, der udkom kvartalsvis indtil 1939, derefter månedligt. Disse serier fortsatte med ændringer undervejs indtil 1957.

Nytårsoversigten

Den årlige artikel om udviklingen på forskellige områder inden for den danske økonomi fortsatte frem til 1955, ligeledes i uændret form, men med udvidelse af de emneområder, der blev belyst.

Flere artikler
primo 1956

I begyndelsen af 1956 blev oversigterne erstattet af flere emneopdelte artikler, der beskrev *Nogle hovedtræk af den økonomiske udvikling 1947-1955*. Artiklerne udkom i løbet af de første måneder af året, og emneområderne var de samme, som hidtil var omtalt i Nytårsoversigten.

Ændret praksis
ultimo 1956

I slutningen af 1956 blev den hidtidige praksis med en årlig samlet artikel genoptaget under overskriften *Statistiske oplysninger om den økonomiske udvikling*. Indhold og form var stort set den samme som hidtil, men udgivelsestidspunktet var fremrykket, således at der var stof til nytårsartikler i aviser og fagblade.

Ændret indhold
i 1957

Den årlige oversigt havde beskrevet udviklingen på enkeltområder inden for økonomien, som i store træk svarede til de statistiske oplysninger, der umiddelbart var til rådighed. Men fra 1957, hvor artiklen kom til at hedde *Statistisk-økonomisk oversigt*, kom oversigten til at indeholde mere sammenfattende konjunkturanalyser, hvor efterspørgsel og udbud af varer og tjenester blev belyst sammen med indflydelsen heraf på andre centrale størrelser. Fremstillingsmæssigt var det en mere arbejdskrævende metode og det meste af arbejdet blev udført af en mindre redaktionsgruppe, hvis medlemmer i tiden op til udgivelsestidspunktet måtte anvende en væsentlig del af deres arbejdskraft på dette område. Den linie, der nu var blevet lagt, blev fulgt og udbygget i de efterfølgende oversigter

Ophør

I 1960 fik artiklen betegnelsen *Økonomisk oversigt*, og denne overskrift blev bevaret til 1982, hvor oversigten ophørte. Begrundelsen for at det ikke længere kunne anses for tilstrækkeligt lønsomt at ofre de fornødne ressourcer på opgaven var især, at der efterhånden var mange institutioner, der udarbejdede konjunkturanalyser med fremskrivninger, en vinkel, som interessen i stadig højere grad samlede sig om.

Konjunktur- tabellerne 1957-71	Ligesom årsoversigten blev de månedlige konjunkturtabeller forbedret i 1957. De udkom herefter i en årrække i varierende form og med forskellig frekvens.
Kvartalssystemet	En ny publikation, <i>Konjunkturoversigt</i> , blev introduceret i 1972. I årets sidste kvartal indeholdt den foruden konjunkturtabeller også den årlige artikel <i>Økonomisk oversigt</i> . Der var tale om en selvstændig publikation, der dog i en periode var knyttet til Statistiske Efterretninger som tillæg.
Månedsoversigter	Fra 1983 blev <i>Konjunkturoversigten</i> erstattet af <i>Statistisk månedsoversigt</i> . Konjunkturtabellerne - danske og internationale - fortsatte i den nye publikation. Et årligt supplementsbind indeholdt en række supplerende informationer om talgrundlaget og en oversigt over de vigtigste indenlandske begivenheder med konjunkturøkonomisk relevans.
Konjunkturstatistik	<i>Statistisk månedsoversigt</i> blev i 1999 afløst af publikationen <i>Konjunkturstatistik</i> . Den indeholder stort set de samme informationer som <i>Statistisk Månedsoversigt</i> og <i>Konjunkturtendenser i udvalgte lande</i> . Derudover er der hvert kvartal et tekstafsnit, der fremhæver de nyeste og væsentligste træk ved konjunkturudviklingen.

7.4 Servicevirksomheden

Ved den nye lov om Danmarks Statistik i 1966 blev der åbnet for mulighederne for, at Danmarks Statistik kunne levere serviceydelser mod betaling til både offentlige og private myndigheder og virksomheder. Rationalet bag denne lovbestemmelse var, at der var ekspertise og data i institutionen, der kunne udnyttes til andet og mere end det, man dengang kaldte *Den officielle statistik*. Det skønnedes, at der var et behov for en sådan servicestatistik, og at omkostningerne kunne dækkes på markedsvilkår.

En ny opgave	Servicevirksomheden stillede institutionen over for en opgave af helt ny karakter. Fra starten i 1969, hvor den nye aktivitet fik sit organisatoriske holdepunkt, et nyt <i>servicekontor</i> , har området udviklet sig til at være en væsentlig faktor i den danske statistik.
Udgiftsreformen	Tidligere havde Det statistiske Departement ikke ydet service mod betaling. Der kunne dog forekomme enkelte tilfælde, hvor brugere blev anmodet om at refundere marginale, kontante udgifter ved udarbejdelsen af en mere omfattende opgave, som Departementet havde påtaget sig.

Udviklingen i servicevirksomheden fra 1967

Som nævnt i bind 1, kapitel 8 er institutionens egne indtægter steget fra omkring 1 pct. af budgettet i 1950 til nu ca. en tredjedel. Publikationssalg og finansiering har bidraget til denne udvikling, men servicevirksomhe-

den har været den største faktor. Siden 1970 har serviceindtægterne været næsten konstant voksende og udgjorde i 1999 mere end 20 pct. af Danmarks Statistik samlede budget.

Servicesystemer

I de første år efter starten af servicevirksomheden blev stort set alle serviceopgaver løst som enkeltopgaver uden reference til standardiserede normer. Fra omkring 1975 startede imidlertid en proces, som var baseret på udvikling af standardsystemer. Fordelen herved var, at man kunne udbyde en række serviceydelser til en fast - og normalt også lavere - pris end tidligere, samtidigt med at leveringstiden blev væsentligt kortere. Etableringen af nye servicesystemer skete specielt på de statistikområder, hvor udviklingen af registerstatistikken skabte store muligheder for detaljerede geografiske opdelinger og for kombinationer af data tilpasset servicekundernes specielle behov.

Blandt de vigtigste af disse nye servicesystemer var:

KÅS (Kommune Års Service)

Statistikoplysninger fremstillet på delområder af kommuner, der defineres af kommunerne selv. Følgende emneområder kan dækkes på denne måde: Befolkning, Bolig, Indkomst, Beskæftigelse, Pendling, Social og Nøgle-tal. *Markedsstatistik* er et tilsvarende servicesystem, primært beregnet for den private sektor.

Udenrigs- handelsstatistik

Månedlig udenrigshandelsstatistik, opdelt på ca. 10.000 varenumre samt lande med oplysninger om værdi og mængde af import og eksport.

Adressesalg

Salg af navne og adresser på virksomheder fra Det Centrale Erhvervsregister, fra 1999 Det Centrale Virksomhedsregister, CVR. Udover navne og adresser på virksomheder videregives oplysninger om virksomhedernes branche, ejerforhold samt størrelsesgrupper efter antal ansatte.

Interviewunder- søgelser

Fra og med 1974 har Danmarks Statistik gennemført interviewundersøgelser med spørgsmål for både interne og eksterne kunder. Op til 1990 blev undersøgelserne foretaget ved besøg af interviewere fra en organisation, der var fælles for Socialforskningsinstituttet og Danmarks Statistik. Siden 1990 har Danmarks Statistik anvendt egne telefoninterviewere.

Databanker

I 1984 påbegyndtes formidling af statistik via databanker, jf. neden for om elektronisk formidling.

Skræddersyede serviceydelser

Udviklingen i serviceindtægterne fra de standardiserede serviceydelser er stagneret fra midten af 1990'erne, men der er sket en kraftig vækst i serviceydelserne, som tilpasses den enkelte kundes individuelle behov. Det gælder ikke alene mindre opgaver, men også mere permanente og bredspektrede ydelser. Som eksempel kan nævnes, at der er indgået samarbejdsaftaler med flere ministerier, hvori der indgår opbygning af statistikbaserede informationsdatabaser, udformet efter det enkelte ministeriums behov. Tilsvarende serviceaftaler er indgået med private virksomheder og organisationer.

Markedsføring

I den første halve snes år bestod servicevirksomhedens markedsføring i at give god service til kunderne, kombineret med den forventelige effekt af mund til øre-metoden. I forbindelse med udviklingen af en række nye serviceprodukter opstod der imidlertid behov for en mere bevidst og systematisk markedsføring over for potentielle kunder.

Udviklingen i markedsføringen har gennemløbet følgende trin:

Markedsføringsfasen

- masseudsendelser af brochurer (1980-1989)
- deltagelse i messer, afholdelse af statistikdage mm. (1986-)
- direct-mail kampagner på udvalgte serviceprodukter - bl.a. Udenrigshandel, Markedsstatistik og Databanker (1990-)
- markeds konsulenter (1993-)

Fra masse- til personlig kommunikation...

Udviklingen i markedsføringen har således været præget af en overgang fra massekommunikation til mere segmenteret og personlig kommunikation til udvalgte virksomheder og kontaktpersoner.

...og til bredere markedsføring

Den foran omtalte styrkelse af Danmarks Statistiks formidlingstrategi fra år 2000 medfører bl.a. at Danmarks Statistik med støtte i en ny organisation har etableret en bredere basis for markedsføringen og udvidet dennes målsætning, således at den i højere grad end hidtil rækker udover servicevirksomheden.

Prisfastsættelse af serviceopgaver

Princippet ved prisfastsættelse for serviceopgaver skal følge statens almindelige regler for indtægtsdækket virksomhed. Det indebærer, at alle omkostninger skal dækkes.

Prisberegningsgrundlag

Udover de direkte omkostninger skal således alle indirekte omkostninger indregnes - det gælder fx omkostninger ved ferie, sygdom, husleje, IT-omkostninger, uddannelse og kurser samt alle øvrige interne funktioner. Ved etablering af servicesystemer skal alle omkostninger, der afholdes til udvikling og markedsføring, efterfølgende dækkes i forbindelse med salget af serviceydelserne.

Afgrænsningerne

Omkostninger forbundet med indsamling af grundoplysningerne til Danmarks Statistiks almindelige virksomhed indgår ikke i grundlaget for prisfastsættelsen af serviceopgaver.

Prismodel For at imødekomme kritik fra kunderne om uigennemsigtige og angiveligt svingende priser og for at lette og sikre den interne administration, hvori mange medarbejdere er involveret, udviklede Danmarks Statistik i 1996 en ny prismodel til beregning af priser for individuelle serviceydelser, baseret på udtræk af allerede eksisterende statistikregistre.

Prisberegningerne indeholder følgende hovedelementer:

1. omkostninger ved etablering af serviceprojektets grunddata (en fast pris pr. anvendt register bestemt ud fra registrenes omfang og detaljeringsgrad samt tillæg for antal variable, geografisk opdeling, antal årgange, antal tabelceller mv.)
2. omkostninger forbundet med planlægning og den efterfølgende bearbejdning af serviceprojektets grunddata. Den væsentligste del af disse omkostninger består i udført arbejde og beregningsgrundlaget er derfor hovedsagelig udførte arbejdstimer, for hvilke der beregnes faste takster for de enkelte medarbejderkategorier.

Copyright Hovedparten af serviceopgaverne leveres nu i elektronisk form, hvilket medfører mulighed og risiko for elektronisk videregivelse til tredjemand. Gennem standardkontrakter med kunderne søges det sikret, at statistikken ikke videregives elektronisk til tredjemand uden efter aftale med Danmarks Statistik. I givet fald indgås en separat kontrakt herom, hvor bl.a. betingelserne og prisen herfor fastsættes.

Servicevirksomhedens betydning

Med indførelse af servicevirksomhed mod betaling i 1969 begav Danmarks Statistik sig ind i et område, som på daværende tidspunkt var ukendt for statistikken og for den offentlige forvaltning i det hele taget. Som udviklingen i serviceindtægterne har vist, dækker den nye aktivitet et brugerbehov, som efter de nu foreliggende brugerundersøgelser varetages på tilfredsstillende måde. Det kan være rimeligt at spørge om servicevirksomheden også har haft videregående betydning for den danske statistik.

Beskæftigelsen Den mest synlige effekt gælder institutionen Danmarks Statistik. Uden de ca. 125 medarbejdere, som servicevirksomheden nu finansierer, ville effekten af budgetnedgangen i 1980'erne have krævet endnu mere vanskelig tilpasning af institutionens personalemæssige kapacitet. Det ville have betydet flere afskedigelser og/eller meget langvarige ansættelsesstop til skade for institutionens fleksibilitet.

Producent-brugerkontakt Der er næppe tvivl om, at den nære kundekontakt har befordret en bedre forståelse hos Danmarks Statistiks medarbejdere for statistik set med brugerøjne. Noget tilsvarende gælder formentlig brugernes forståelse for de vilkår, som gælder for statistikproduktionen. Det må endvidere antages,

at omkostningsbevidstheden skærpes i almindelighed, når serviceydelse skal kunne sælges til priser, der dækker omkostningerne.

Kvaliteten

Også statistikens kvalitet i almindelighed har nydt godt af servicevirksomheden, der kan bidrage til at afsløre de fejl i datamaterialet, der normalt kun kan ses, når grundoplysningerne anvendes ud fra nye vinkler.

Fordele og ulemper

Alt i alt må disse fordele siges at veje tungere end de ulemper, som har ledsaget udviklingen af servicevirksomheden, navnlig problemet med at leve op til brugernes prisforventninger og den vanskelige, undertiden ømtålelige, afgrænsning mellem statistiske ydelser, der indgår i de kollektive goder og statistiske ydelser, der skal betales.

7.5 Elektronisk formidling

Indtil midten af 1980'erne forekom elektronisk formidling til den almindelige bruger kun i enkelte tilfælde. Det drejede sig i så fald primært om at levere oplysninger på diskette til erstatning for papirtabeller. Herudover skete der magnetbåndleverancer til storbrugerne og samarbejdspartner, herunder EF.

Den første databank

I 1984 åbnedes der imidlertid adgang for enkelte brugere til Danmarks Statistiks Tidsserie Databank, (DSTB), med meget efterspurgt økonomiske nøgletal. Det var at betragte som et forsøg, der skulle vise, om en mere systematisk satsning på databankområdet ville være berettiget. Fra starten var det et krav at den elektroniske statistik kunne frigives på *ek-sakt* samme tidspunkt som den trykte, dvs. kl. 9.30, når *Nyt fra Danmarks Statistik* udkommer.

Hjælpen fra Sverige

Interessen for hurtig tilgængelig online-statistik viste sig at være tilstede, og startsignalet til at gå videre i større målestok blev derfor givet, men store databanksystemer er meget ressourcekrævende og Danmarks Statistik kunne ikke på egen hånd udvikle de nødvendige systemer. Statistiska centralbyrån (SCB) i Sverige havde udviklet og gennem en årrække benyttet et sammenhængende og velfungerende databankhåndteringssystem, AXIS, som SCB generøst stillede til rådighed for Danmarks Statistik. Det blev indledningen til et konstruktivt og udbytterigt samarbejde, hvor Danmarks Statistiks ønsker og idéer i høj grad blev tilgodeset i den videre udvikling og senere er blevet videreført i *Danmarks Statistikbank* på Internettet, som er etableret i 1999.

Nyt databankfelt

Det var også i 1984, at der blev truffet beslutning om at opbygge en kommunalstatistisk databank, KSDB⁹, som ville give brugerne mulighed for selv at fremstille udvalgte tabeller på grundlag af et stort detaljeret materiale. Databanken var klar i 1986, og antallet af brugere voksede hurtigt,

⁹ KommunalStatistisk DataBank.

da der samtidigt blev adgang til databankerne ad forskellige kanaler, herunder det offentlige datanet og kommunernes edb-organisation, Kommunedata.

Flere databanker	Interessen hos statistikbrugere for online tilgængelig statistik var stigende. Det resulterede i, at der i løbet af de næste tre år tilkom yderligere to databanker: ABBA ¹⁰ med geografisk fordelt og meget detaljeret arbejdsløshedsstatistik, og ESDB ¹¹ med bl.a. detaljerede udenrigshandelsstatistikker og erhvervsstatistik.
Databankpolitik	Databankarbejdet blev styret efter principper som blev formuleret i den første databankpolitik i 1987. Her fastlagdes bl.a. følgende retningslinier: <ul style="list-style-type: none"> – al statistik af generel interesse skal findes i databankerne – indholdet skal være konsistent – elektronisk statistik skal frigives samtidig med trykt statistik – databankerne skal gøres tilgængelige via de edb-kanaler brugerne almindeligvis anvender – aktiv markedsføring skal benyttes for at udbrede kendskabet til databankerne.
Elektronisk formidling	Siden er databankpolitikken ajourført og er nu en integreret del af Danmarks Statistiks strategi og formidlingspolitik. Elektronisk formidling i det hele taget tillægges som nævnt ekstra vægt i den nye formidlingsstrategi.
Markedsføringsbehov	Selv om interessen var markant - antallet af kunder kom hurtigt op på 99 - var det klart, at mange flere ville kunne have udbytte af at tilslutte sig. Informationerne om databankerne måtte derfor intensiveres.
Messer	Som et led i bestræbelserne på at udbrede kendskabet til databankernes muligheder, deltog Danmarks Statistik på en messe i Fredericia i august 1986. Herfra demonstrerede man, hvorledes man ved hjælp af en terminal kunne hurtigt finde frem til detaljeret statistik i databankerne.
Brugerkontakt	Databankerne er blevet opbygget i kontakt med brugerne og så vidt muligt tilpasset deres behov. På to store høringer med kommuner, amter og ministerier prioriteredes indholdet i den første udgave af KSDB. Senere etableredes årlige brugermøder med databankkunderne, som i høj grad findes inden for den offentlige administration og finansverdenen. Brugere med et sporadisk statistikbehov kunne derimod ikke fuldt ud få glæde af databankernes store statistikpotentiale.
Undervisningssektoren	Skolerne viste sig hurtigt at være meget interesserede i adgang til databanker. I 1989 undertegnede en kontrakt med Undervisningsministeriet

¹⁰ Arbejdsmarkedsstatistikens BrugerBank.

¹¹ ErhvervsStatistisk DataBank.

om databankadgang på særlige vilkår for alle folkeskoler, gymnasier og andre uddannelsessteder.

Databankernes interne leverancer	Det er de statistik producerende enheder i Danmarks Statistik, der leverer oplysninger til databankerne på linie med oplysninger til publikationer, serviceformål mv. Databankerne nødvendiggør overholdelse af visse formater og standarder, hvilket har bidraget til øget konsistens mellem de forskellige statistiske områder.
Internettet	Igen var det brugere af konjunkturstatistikken som først fik lejlighed til at prøve den ny teknik. Den tillader, at filer i et standardiseret format (PC-AXIS) kan "downloades" til brugerens pc. Dette muliggjorde udnyttelse af elektroniske søgemekanismer, links og arkivfunktioner på Internettet, funktioner som brugerne lægger stor vægt på. I 1998 blev Nyt fra Danmarks Statistik elektronisk tilgængelig.
Den fremtidige form!	Statistikbanken forventes i løbet af kort tid helt at erstatte de "gamle" databanker. Placeringen på Internettet giver mulighed for at etablere links til andre, relevante udgivelser som Nyt fra Danmarks Statistik og årspublikationer samt til dokumentation.
Fælles sumdatabase	Danmarks Statistikbank produceres på grundlag af en Sumdatabase, hvortil aggregerede statistiske resultater indgår. Den skal efterhånden være grundlaget for offentliggørelse i publikationer, statistikbanker, cd-rom, diskette, Internet mv. Til støtte for den trykte publikation er der udviklet en publikationsfacilitet, PX-PUBL, som på basis af Sumdatabasen direkte frembringer layout til publikationerne.
CD-rom	Danmarks Statistik var blandt dem, der først producerede statistik på cd-rom. Den første cd-rom blev udgivet i 1989. Den hed <i>Statistik fra KSDB</i> og indeholdt geografisk fordelt statistik, som præsenteredes på kort eller i tabeller. Markedet var imidlertid endnu ikke modent, da cd-rom-drev endnu ikke var almindeligt forekommende. Men forsøget var et nyttigt skridt på vejen i den tekniske udvikling.
Nordisk cd-rom	I 1992 udsendtes i et samarbejde mellem de nordiske statistikbureauer <i>Statistik uden grænser, Nordisk statistik på cd-rom</i> . Den har er udgivet hvert år siden og indeholder kommunalfordelt statistik i et standardiseret format fra de syv nordiske statistikkontorer. Statistikken kan præsenteres i form af tabeller, grafik eller data til videreforarbejdelse med det medfølgende formidlingsprogram PC-AXIS.
Publikationer med elektronisk supplement	Fra midten af 1990'erne begyndte Danmarks Statistik at udsende publikationer med trykte oversigtstabeller og andet overskueligt stof ledsaget af detaljerede totaloplysninger mv. på diskette eller cd-rom. Et første, fremtrædende eksempel var den i 1995 udgivne <i>50-års oversigt</i> , der foruden tekst, indeholder små tabeller med tal for udvalgte år samt tal for alle de enkelte år på en medfølgende diskette.

Den nye strategi

Som nævnt er elektronisk formidling et hovedpunkt i den nye formidlingsstrategi, der forudsætter og prioriterer en løbende udvikling på feltet.

7.6 Forskningservice

Danmarks Statistiks datasamlinger har naturligvis altid haft interesse for forskningen, men af ressourcemæssige og navnlig af tekniske årsager har det indtil for nyligt været vanskeligt for Danmarks Statistik at lade forskere udnytte data på en for forskningsprocessen hensigtsmæssig måde.

Begrænsningen

Begrænsningerne har bl.a. bestået i, at gen- eller nybearbejdnings af data har været meget omkostningskrævende og at forskerne kun i begrænset omfang selv har kunnet foretage disse bearbejdnings. Bestillinger af tabeller fra allerede foretagne tællinger har haft klare mangler for forskningsprocessen, idet denne i sin natur er præget af mange forsøg med at finde den rette sammensætning af variable (tabelhoveder og forspalter)

Edb og teori

Disse praktiske begrænsninger for forskernes dataanvendelse blev fra begyndelsen af 1980'erne særligt tydelige i forbindelse med de stadig kraftigere edb-anlæg, og den samtidige udvikling i de (teoretiske) statistiske metoder. De store main frame computere gjorde tidligere tiders meget langsommelige databehandling (fx sorteringer) stadig hurtigere og gav samtidig mulighed for at avancerede statistiske metoder (fx multivariate analysemodeller) kunne anvendes i praksis på stadig større datamængder.

Intern interesse

Danmarks Statistik konstaterede derfor i denne periode en stadig mere intens interesse for, at forskningen kunne benytte store datamængder på individniveau til estimation af statistiske mål (parametre). Som nævnt i bind 1 iværksattes i 1980'erne en række initiativer, som skulle gøre dette muligt.

Nyt forsknings- og metodekontor

Som nævnt oprettedes i 1988 et nyt kontor under ledelse af en forsknings- og metodekonsulent. I første række gjaldt det om at øge anvendelsen af data i forskningsprojekter, men tanken var også, at Danmarks Statistik efterhånden skulle udføre egentligt metodearbejde af særlig betydning for statistikproduktionen.

Forskerplaceringsordningen

Samtidig blev den såkaldte *forskerplaceringsordning* oprettet. Den gjorde det muligt for forskere at få adgang til detaljerede, men afidentificerede data mod at bearbejde disse i Danmarks Statistiks lokaler. Danmarks Statistiks regler om fortrolighed og diskretion hindrer videregivelse af sådanne data (på individ- eller virksomhedsniveau), også selv om nøglerne (personnummer, virksomhedsnummer mv.) er fjernet. Detailrigdommen i data vil nemlig under givne omstændigheder kunne gøre en identifikation mulig, også selv om nøglerne er fjernet.

Kontraktforpligtelse	Den enkelte forsker underskriver en kontrakt, som præciserer fortroligheden mv. Forskerne er bl.a. forpligtet til at vise Danmarks Statistik deres publikationer inden offentliggørelse, således at institutionen kan reagere, dersom fortrolighedskravet ikke opfyldes.
Ikke blot forskere	Forskerplaceringsordningen har været flittigt anvendt ikke blot af egentlige forskere men også af embedsmænd fra ministerier, styrelser eller kommissioner til disses analysearbejde.
Modeldata	Danmarks Statistik har i meget begrænset omfang udleveret modeldata, der er små anonyme udsnitsbaserede datasæt med et begrænset variabelantal. Disse datasæt er egnet til at udvikle edb-programmer, men ikke til det endelige analysearbejde.
Den elektroniske postkasse	For i en række tilfælde at kunne lette forskernes arbejde har Danmarks Statistik oprettet en såkaldt elektronisk postkasse. Forskerne kan til denne sende færdige edb-programmer, som afvikles af Danmarks Statistiks driftsekspedition. Forskerne er ikke på noget tidspunkt i direkte forbindelse med data, men kan hjemtage resultatet af kørslerne efter en vis tid. Postkassen egner sig kun til projekter, hvor ventetiden på resultaterne ikke er afgørende. Efter købet af <i>forskningsmaskinen</i> , jf. nedenfor, er den kun lidt anvendt.

Forskningsdatabaser

Danmarks Statistik har gennem de seneste 10 år opbygget en række datasamlinger, specielt med henblik på at stille data til rådighed for forsknings- og udredningsprojekter, de såkaldte forskningsdatabaser. Danmarks Statistik har ved begyndelsen af år 2000 ca. 90 statistikregistre, der hovedsagelig er beregnet på at betjene et bestemt statistikområde, som fx *Befolkningsstatistikregisteret*. Til langt de fleste forskningsopgaver er det nødvendigt at kombinere (sammenkoble) data fra flere statistikregistre, hvilket kan ske ad hoc i enkeltstående tilfælde, men i mange tilfælde er denne opgave hverken praktisk eller økonomisk overkommelig.

Datasæt til analyseformål	Ved at oprette særlige forskningsdatabaser har Danmarks Statistik dels søgt at løse dataproblemer, som enkeltforskere ikke ville kunne løse og dels samlet oplysninger i kombinationer, der tit efterspørges til forsknings- og andre analyseformål. Forskningsdatabaserne har således karakter af en slags halvfabrikata, og disse databaser billiggør forskernes anvendelse af data.
IDA	Den største satsning indenfor forskningsdatabaserne blev gjort mellem 1988 og 1991 med opbygningen af IDA (Integreret Database for Arbejdsmarkedsforskning). Hovedidéen var at sammenkæde persondata og virksomhedsdata på en sådan måde, at man kunne følge samspillet mellem personer og virksomheder (arbejdssteder) fra år til år. For at danne data-

basen måtte begrebet *virksomheders identitet over tid* fastlægges. Dette er et eksempel på en opgave, der måtte løses i et større generelt projekt, og som hverken praktisk eller økonomisk havde kunnet løses af enkeltforskere eller i forbindelse med enkeltprojekter.

Andre forskningsdatabaser

I løbet af årene er der oprettet adskillige nye forskningsdatabaser, dels til generelt brug og dels til dækning af enkeltbrugeres særlige behov for data. Der er ved starten af år 2000 over 20 forskningsdatabaser i drift¹².

Fokus på registerforskning

I midten af 1990'erne voksede erkendelsen af, at data fra danske registre gav danske forskere særlige muligheder sammenlignet med andre lande. Den nystiftede *Danmarks Grundforskningsfond* startede tidligt drøftelser med bl.a. Danmarks Statistik om, hvorledes registerforskningen kunne fremmes. Arbejdet resulterede i en række initiativer.

Center for Registerforskning

Center for Registerforskning blev etableret for at give forskere hjælp ved konkrete forskningsprojekter og for at gennemføre generel informationsvirksomhed. Centeret er en af Danmarks Statistik helt uafhængig institution, men med lokaler i Danmarks Statistik.

Filial i Århus

Danmarks Grundforskningsfond finansierede endvidere etableringen og driften af en filial af Danmarks Statistik i Århus, placeret i Forskerparken. En række aktive registerforskningsmiljøer fik derved lettere adgang til Danmarks Statistiks forskerplaceringsordning.

Forskningsmaskinen

Endelig betalte Danmarks Grundforskningsfond for indkøbet af et større edb-anlæg (kaldet forskningsmaskinen) udelukkende til anvendelse ved forskningsprojekter under forskerplaceringsordningen. Samtidig blev prisstrukturen for køb af data og edb-ydelser forenklet.

Nye aftaler

Aftalerne mellem Danmarks Statistik og Danmarks Grundforskningsfond udløber i begyndelsen af 2001 og nye skal forhandles. Indledningsvis har Danmarks Grundforskningsfond besluttet, at Center for Registerforskning skal flytte til Århus Universitets område pr. 1. oktober 2000 med den tanke at integrere arbejdet nærmere med det arbejde, der foregår i Danmarks Statistiks Århusfilial.

Forskningsaktivitet

Siden starten i 1988 har mere end 200 projekter anvendt forskerplaceringsordningen med en stadig stigende tendens. Hovedvægten på det forskningsmæssige indhold har været projekter, der har udnyttet IDA-databasens potentiale til analyse af de dynamiske udviklingstendenser på arbejdsmarkedet, men det har vist sig, at databasen kan anvendes mere bredt i økonomisk/socioøkonomisk forskning. En anden hovedgruppe af projekter har ligget inden for socialmedicinen, hvor kombinationen af informationer fra sundhedsvæsenet (fx gennem Sundhedsstyrelsens Lands-

¹² *Forskningsdatabaser*. Kbh. : Danmarks Statistik, 2000.

patientregister) og Danmarks Statistiks oplysninger om personers socio-økonomiske baggrund har været meget anvendt.

Publicerede
resultater

Danmarks Statistik har kendskab til ca. 200 publikationer, der er offentliggjort på grundlag af de data, der er stillet til rådighed i forskerordningerne.

Fremtiden

Der er bred enighed om, at det forskningsmæssige potentiale i de danske registerdata er ret enestående, men samtidig også om at data endnu ikke udnyttes helt optimalt. Årsagerne hertil kan være såvel økonomiske som praktiske. I begyndelsen af år 2000 er der mellem Danmarks Statistik, Danmarks Grundforskningsfond og Forskningsministeriet indledt drøftelser om, hvorledes mulighederne kan forbedres.

7.7 Biblioteket

Allerede for 50 år siden var Danmarks Statistiks Bibliotek etableret som *hovedfagbibliotek for deskriptiv statistik*. Bogbestanden var på 70.000 bind og der blev abonneret på 470 tidsskrifter. Kunderne blev betjent af to medarbejdere. Ledelsen af biblioteket var en udpræget bibeskæftigelse for en af akademikerne i Sekretariatskontoret. Mens telefonforespørgsler kunne besvares hele dagen havde Biblioteket åbnet for læsesal og udlån om eftermiddagen. Mange studerende havde let ved at benytte sig af det, da Det statistiske Departement ikke lå langt fra Københavns Universitet.

Pladsforholdene
indtil 1973

Både bogbestand, udlån og telefonekspedition steg i de følgende 20 år. Fra 1951 til 67 steg udlånet fra knap 4.000 til knap 5.000 pr. år. Men pladsen var utilstrækkelig og blev endda reduceret i 1971, da Danmarks Statistik anskaffede det første edb-hovedanlæg. Først ved udflytningen til Østerbro i 1973 blev der rettet op på de lokalemæssige problemer.

Fra bibliotek til informationscenter

Med forbedrede rammer, herunder et større personale, der også talte medarbejdere med biblioteksfaglig uddannelse, skete en kraftig udvikling i bibliotekets aktiviteter.

Stigende
aktivitet

Således blev antallet af udlån mere end fordoblet på fire år (fra 9.000 i 1975 til 19.000 i 1979). Antallet af telefonforespørgsler steg også kraftigt og endelig steg antallet af kunder, der henvendte sig personligt for at få bistand til at finde relevante informationer frem. Danmarks Statistiks beliggenhed udgjorde i denne forbindelse ikke det store problem. Nye kundegrupper var bl.a. studerende på Handelshøjskolen og medarbejdere fra erhvervslivet, der søgte information, fx om eksport-økonomiske forhold.

Bedre information	Omkring 1980 overvejede man i Danmarks Statistik bl.a., hvorledes man kunne forbedre den udadrettede informationsvirksomhed. I den forbindelse nedsattes en gruppe til at udrede spørgsmålet. Navnlig to af dennes forslag fik betydning for den udvikling, der siden er sket med hensyn til Danmarks Statistiks bibliotek:
Forslag om udvidet åbningstid	Først og fremmest foreslog gruppen en forøget åbningstid fra de gældende 19 timer ugentligt til 34 timer ugentligt.
Biblioteket som informationscentral	Med inspiration fra SCB i Sverige foreslog gruppen endvidere, at biblioteket fremover skulle fungere som en egentlig informationstjeneste i Danmarks Statistik. Bibliotekets personale havde opbygget et bredt kendskab til institutionens tællinger og publiceringer, så de kunne besvare alle mere enkle og generelle forespørgsler. Som hjælp for en sådan informationstjeneste skulle der opbygges en database med detaljerede bibliografiske oplysninger om alle Danmarks Statistiks publikationer.
Bedre telefonbetjening	Et led i ordningen var, at Biblioteket skulle bidrage til en forbedret besvarelse af de telefonsamtaler, der ikke umiddelbart kunne henføres til et bestemt statistisk område. Biblioteket kom således til at fungere dels som en udvidet omstilling, dels som en hjælp til ansatte, der har modtaget en samtale, som de ikke kan viderestille.
Ændrede biblioteks-funktioner	Også de egentlige biblioteksfunktioner har skiftet karakter i den sidste halve snes år. Udlånet har kun været svagt stigende. Til gengæld har antallet af fx fotokopier og søgninger i elektroniske dokumenter været i kraftig vækst. Samtidig har den service, der ydes de enkelte kunder i en del tilfælde antaget et sådant omfang, at opgaverne i mange tilfælde må løses på betalingsbasis som et led i Danmarks Statistiks servicevirksomhed. Dette har givet en del indtægter, men langt den største del af aktiviteten finansieres af den generelle statistikbevilling.
Årsagerne	Der er en del årsager til det skete skift i karakteren af de efterspurgte ydelser. De studerendes opgaver kræver mere analyse, og de studerende skal benytte et så bredt kildemateriale, at mange vælger at benytte bibliotekets læsesal i stedet for at bringe bøgerne med hjem. Erhvervsorganisationer og virksomheder har i en del tilfælde valgt at lade biblioteket løse opgaver frem for selv at skulle bruge tid på dem. Pressen har brug for flere tal til fx større baggrundsartikler, og den almindelige borger benytter også i stigende omfang bibliotekerne for at skaffe sig statistiske, herunder selvfølgelig Danmarks Statistiks eget bibliotek.
Ressourcemæssige konsekvenser	Konsekvenserne af udvidelsen af biblioteksydelserne i den nævnte retning har været øget behov for personale og en bredere uddannelse af dette. Siden udviklingen tog fart i 1970'erne er bemanningen godt og vel fordoblet.

Ny teknologi

I slutningen af 1970'erne fik Danmarks Statistiks Bibliotek mulighed for litteratursøgning i danske og internationale bibliografiske databaser. Eurostat havde oprettet sin første store databank *Cronos* med base i *Datacentralen*. Brugere kunne trække tal ud via telefonnettet, hvilket dog var noget kompliceret.

List Stat	Under navnet <i>List Stat</i> opbyggede biblioteket fra 1983 i samarbejde med de andre nordiske statistikbiblioteker, med delvis finansiering af Nordinfo, en fælles database med bibliografiske oplysninger om bibliotekernes tidsskriftsbeholdninger. Hensigten var oprindeligt at etablere en fælles katalogisering, men de nationale katalogiseringsregler viste sig at være for uensartede til, at dette kunne lade sig gøre. I stedet definerede man et fælles, mindre detaljeret niveau, som kunne afgrænses ud fra de nationale kataloger. Da det blev muligt via Internettet at søge i andre bibliotekers baser på en nem og hensigtsmæssig måde blev List Stat overflødig og derfor nedlagt i 1995.
Elektronisk katalogisering	I 1994 gik Danmarks Statistiks Bibliotek over til konsekvent maskinlæsbar katalogisering. Det skete i samarbejde med de svenske og finske statistikbiblioteker. Dette samarbejde videreføres i relation til et system med geografiske brugergrænseflade, der gør det muligt for brugerne selv via Internet at søge i bibliotekernes bestand.
Adgang til databanker	I 1993, hvor biblioteket fik nye lokaler, blev der åbnet adgang for brugerne til at søge i Danmarks Statistiks databanker og i bibliotekets bestand af cd-rom'er. I 1999 blev mulighederne herfor væsentligt forbedret. Da brugerne også fik adgang til at søge på Internettet måtte antallet af pc'ere til publikumsbrug udvides væsentligt.
Hjemmeside	Biblioteket kom på Internettet med egen hjemmeside i 1996, og med e-mail adressen blev der skabt en ny måde at henvende sig til biblioteket på. Med Danmarks Statistiks nye hjemmeside er der også skabt et "spørgehjørne", hvor brugerne direkte kan stille spørgsmål om statistik.
Eurostat Data Shop	For at forbedre mulighederne for formidling af europæisk statistik besluttede Eurostat i 1996 at decentralisere sine aktiviteter. Al formidling og salg af statistik skulle fremover varetages af en <i>Eurostat Data Shop</i> i det enkelte medlemsland. Disse filialer skulle både formidle offentliggjort statistik og statistik specielt fremstillet ud fra konkrete behov.
Ny opgave	Danmarks Statistiks Bibliotek blev i 1997 udpeget til at varetage denne funktion i Danmark. Samarbejdet med de andre europæiske Data Shops har vist sig at være frugtbart.

Deltagelse i markedsføringen

Som det statistiske informationscentrum, som Danmarks Statistiks Bibliotek har udviklet sig til at blive, udgør markedsføring af Danmarks Statistiks ydelser i almindelighed og bibliotekets i særdeleshed en naturlig del af bibliotekets opgaver.

Statistikdage

Statistikdage, dvs. kursus for fagligt afgrænsede faggrupper blev introduceret i 1984, oprindeligt udbudt af Danmarks Statistik i hvert enkelt tilfælde, men senere kun afholdt når en kreds af brugere anmodede herom og kunne være med til at fastlægge programmet.

International markeds- overvågning

Statistikdagene afdækkede bl.a. et behov for internationalt orienteret markedsstatistik. Biblioteket indførte på denne baggrund i 1987 et særligt abonnementsystem *International Markedsovervågning* med udvalgte tidsserier fra udenlandske og internationale tidsskrifter. Udenrigshandelsoplysninger blev hurtigt det mest efterspurgte, men også for udenlandske prisstatistikker, bl.a. til de store brobyggerier, har der været behov.

Messedeltagelse og markedskonsulenter

Udover at stå for disse markedsføringsaktiviteter har medarbejdere fra biblioteket været faste deltagere i Danmarks Statistik generelle markedsføringsaktiviteter, bl.a. på messer og som markedskonsulenter.

Biblioteket, Skt. Kjelds Plads

Meget af Danmarks Statistiks direkte brugerkommunikation foregår via Biblioteket. Det har indgang på et hjørne ud til Skt. Kjelds Plads i samme bygning som kontorerne, men adskilles af sikkerhedsmæssige årsager fra disse af en kodelås.

English summary

1. International statistical cooperation

The holding of the first statistical congress in 1853 marked the inception of international statistical cooperation, which continued in a number of congresses until 1885 when the *International Statistical Institute* (ISI) was established. After the First World War, the League of Nations undertook to organise statistical cooperation, a work carried on by the UN after the Second World War.

Generally speaking, the purpose of international contacts is to develop statistics and make national statistical information comparable. Thus, comparability is crucial for international organisations and necessary for countries that wish to assess their economic and social development in relation to that of other nations. To many countries, it is also an important side benefit that the statistical system of concepts is prepared internationally, as it would otherwise be a disproportionate national task, demanding considerable resources. To these advantages is added the effect of mutual inspiration and exchange of ideas and experience.

Under the acts of 1895 and 1966, Statistics Denmark and the institution's predecessors have, on behalf of Denmark, been bound to enter into international cooperation. In this capacity Statistics Denmark has worked with international organisations, especially the UN and its sub-organisations. However, this chapter focuses on three levels in these relations: Nordic cooperation, work within the EU and Danish participation in bilateral consultancy.

In the *Nordic region*, the first conference of the heads of the central statistical offices was held in 1889, and in 1927 the cooperation was extended to include the statistical associations. In 1952, as contacts grew closer, it was decided to give the Nordic cooperation a further lift through the setting up of standing committees on key issues. 1967 saw yet another upgrading when it was decided that, in future, the heads of the central statistical offices were to meet in connection with the annual meetings of the *Conference of European Statisticians* (CES). Efforts were also to be made to coordinate the Nordic views in the international cooperation. Finally, a *Nordic Statistical Secretariat* (NSS), located in Statistics Denmark, was established with funds from the *Nordic Council*.

Although cooperation between Nordic statisticians - like other Nordic cooperation - is not based on definite, formalised obligations, considerable results have nevertheless been achieved. Some results worth of special mention include the development of register statistics, statistical computer standard systems and the countries' national accounts. Denmark's

early implementation of coherent register statistics must, for example, be seen within this context of cooperation and exchange of ideas.

Through the last 30 years, however, the premises have changed, first with Denmark's, then Finland's and Sweden's admission to the EU and with Norway's and Iceland's accession to the *Treaty for the European Economic Area*. Already with Denmark's membership of the Communities in 1973, it was decided to continue the Nordic contacts at a lower level of ambition, and in 1992 the cooperation was again subject to reassessment. On this occasion, the heads of the central statistical offices concluded that the meeting activities should be limited. Subsequently, the Nordic Council made an analysis, resulting in a recommendation to abolish the NSS. As a result, the Secretariat wound up its activities at the end of 1996. Since then, the central bureaus have provide secretarial services to the Nordic cooperation groups, while Statistics Denmark, following an invitation to submit tenders, is preparing the *Nordic Statistical Yearbook* for a five-year period. Presently, the so-called networks form the cornerstone of the Nordic cooperation.

Denmark's admission to the European Communities resulted in considerable expansion of Statistics Denmark's *international activities*.

Firstly, this includes the work of participating in EU activities in the statistical field, partly, and in particular, under the mantle of the Commission in a directorate-general in Luxembourg, *Eurostat*, partly in working groups under the Council in Brussels. Next should be added the adaptation of national statistics, which was necessary for Denmark to meet the Community's statistical standards. Thirdly, the production of statistical data supplies earmarked for EU use now makes up a substantial part of Statistics Denmark's total output. Fourthly, EU requirements have brought about the establishment or maintenance of statistics which, under the given budgetary conditions, would not otherwise have been given national priority. Fifthly and finally, Statistics Denmark has had to allocate resources to participate in the Commission's and the Council's, as well as in national decision-making processes concerning EU statistics.

All in all, as regards both content and method, membership of the EU has resulted in clear limitations in relation to purely Danish wishes concerning readjustment and prioritisation. Thus, the grants provided by the EU far from offset the expenses incurred.

As regards the obligations of the EU cooperation, these are based on legal acts, supplemented by voluntary agreements. In parallel with the general intensification of EU cooperation in the 1990s, an increasingly greater part of statistics is prepared under the binding legal acts. As from 1 January 2000, more than 100 EU legal acts are in force relating to the production of statistics.

As regards contents, the framework of EU statistics has been generally outlined in a February 1997 Regulation, *Statistical Law*. Under the terms of this Law, the statistical five-year programme is laid down, forming the basis of the Commission's preparation of operational, annual programmes. The most recently adopted framework programme concerns the period 1998-2002 and is the fifth of its kind. The statistical programmes are implemented in cooperation between Eurostat and the national statistical authorities.

As regards *bilateral consultancy*, Statistics Denmark has, with support from aid funds from international and national organisations, increasingly helped countries wishing to improve their statistics production. Particularly, the changeover to a market economy in Eastern Europe spawned a number of requests for Danish consultancy, to ensure that statistics would better fulfil the requirements of the new times. After consultation with the Danish Ministry of Foreign Affairs, international consultancy within the framework of Statistics Denmark was formalised in January 1995, supported by a consultancy unit in 1996. The guiding principles are that the institution should aim at consultancy over extended periods, that great coherence in the tasks should be sought, and that efforts should be concentrated on a limited number of countries.

The chapter concludes with a brief mention of Statistics Denmark's relations to the Faroe Islands and Greenland. Initially, the Statistical Department/Statistics Denmark handled statistics for these areas. However, this was changed in connection with the home-rule schemes of 1948 and 1979, so that the competency to produce statistics now lies with the respective authorities of the two areas. In the 1990s, Statistics Denmark carried out consultancy work concerning the development of the Faroese statistics; similarly, Statistics Greenland has entered into agreements with the international consultancy department of Statistics Denmark.

2. Statistical production methods

Three different types of methods have influenced the development of statistics production during the past 50 years: *data processing methods*, *controlling methods in terms of content and theoretical methods*.

Data processing technology is crucial to the physical processes necessary for presenting data in raw form as finished statistics. In 1911, the Statistical Department started using punched cards in connection with the census of that year, and this technology gained a firmer foothold in the following years, although manual methods dominated until about 1950. The advantages of the technology were that it considerably increased speed and afforded greater flexibility in preparing new statistics on the basis of the data available. The disadvantage was that more work processes were required, generally resulting in a more complex production, which had to

be based on more deliberate, systematised planning. Thus, the technology spawned its own experts, the punched card operators, and when many tasks had to be performed simultaneously, bottlenecks easily formed.

The use of computer technology as such was relatively slow to catch on in Danish statistics production, the technology not being employed until 1967, following the establishment of Statistics Denmark in 1966. The technology held huge potential that grew when the institution obtained its own mainframe in 1971. In the beginning of the 1970s, data screens for registration and programming were put into operation, and, from the end of the decade, these tools were used for decentralised statistical functions. The use of computers was also facilitated by special statistical standard programs.

Despite organisational difficulties, computer technology vastly increased the speed of the production processes, this increase being a precondition for the growth in statistics production. But the technology was also vulnerable, because it depended on trained programmers, and the technology carried a risk of bottlenecks.

In 1989 it was decided to make a technical reform, which provided each employee with his own PC with network access to the mainframe computer. All production processes from data input to finished results in the form of camera-ready manuscripts or input to the databanks could subsequently be carried out from the employee's own desk, and this decentralisation with built-in capacity increase eliminated most bottlenecks. Following comprehensive development work, clear improvements have been brought about costs, time of production and the quality of statistics.

As regards *methods in term of contents*, the principal problem in Denmark was associated with the transition to the use of data from administrative registers as a central data source. The quality problems involved in the use of register data are fully recognized by Statistics Denmark, but the general view that has determined Statistics Denmark's policy in this area was that the advantages, i.e. cost-effectiveness and consistency between the statistics, were greater than the disadvantages.

A consequence of this view was that Statistics Denmark had to develop statistical production methods in the area, which has as much as possible offset the disadvantages. Linking information from different sources and collaboration with the responsible institutions about the design of the registers were among the steps taken. A further consequence of giving high priority to register-based statistics was that Statistics Denmark's methodological work in other areas had to be kept to a minimum. This has been carried out on the basis of international work and in collaboration with other Danish and foreign institutions.

3. Organisation and planning

In spite of its independent position, Statistics Denmark and its predecessors have been part of Danish central government, and, since 1961, the institution has been housed in the Ministry of Economic Affairs. Because of this attachment, employees have the same conditions and positions as in the rest of the central administration, and the organisational designations in the form of divisions and departments are also the same. But the job contents are quite different, since the majority of the tasks are, of course, centred on statistics, while the scope of case administration as such is less extensive, although it has increased.

Seen over an extended period of time, the *organisational structure* has undergone a number of fundamental changes, which, particularly in the period after 1966, reflect new statistical needs, new production methods and the many new tasks.

When the name of the institution was changed to *the Statistical Department* in 1913, the number of divisions was raised from two to three, and by 1950 there was a total of five divisions. At this time, the structure within the divisions was extremely simple. The basic element of the work was *censuses*, delimited according to the principle of one set of primary statistical data, one processing process and one publication. Employees from one or more censuses were part of sharply delimited sections, which again were combined into divisions whose heads had all personnel administration responsibilities.

Presently, the development of the contents of statistics and production technology has given rise to considerable changes in the mutual relationship between basic units, the emphasis being on cooperation and cross-divisional units, and, in reality, the basis for the sharp labour division in censuses is gone. However, splitting the institution up into divisions remains a fundamental principle of the organisation.

During the years from 1957 to 1962, a comprehensive reorganisation of the divisions was completed, with the aim of grouping the large censuses, which were increasingly dependent on punched cards, in a common office together with the punched-card division, while other tasks were distributed among the six other statistical divisions then existing. As a new feature, a division with general secretarial and personnel functions was also established. In 1962, the punched-card division was again set apart as an independent division. In practice, the idea of integrating the large censuses proved unrealistic.

Following the adoption of the Act on Statistics Denmark in 1966, the institution was given several new tasks, leading to gradual adjustments of the organisation. A new feature was the establishment of a *director level*, placed in between the National Statistician and the heads of divisions;

however, the established independence of the heads of divisions as regards day-to-day statistical tasks was maintained.

In 1969, the organisation was extended with two new divisions - a division for analyses and forecasts and a division for service activities - which directly reflected the new areas of work the institution had to take on pursuant to the Act. This extension established the structure which was to carry Statistics Denmark through the many reforms of these years. The statistical divisions, the division for analyses and forecasts and the division for service activities were transferred to two departments. Outside the departments were a division with secretariat functions and publication activities and a technical division with responsibility for the punched card system and the planning and programming of computer tasks.

However, up through the 1970s, the organisation was subject to intense pressure, because of the increasing workload. This resulted in a number of adjustments, including the establishment of two new divisions in 1977, but also in other adjustments within the existing structure.

In the early 1980s, the most urgent organisational matter was to adapt computer work into the overall organisation. These considerations led to structural changes within the planning of computer work and changed the conditions for the cooperation with the rest of the institution, without the organisation being fundamentally altered, however.

In the 1980s, too, the workload continued to mount, with the ensuing increase in the number of divisions, and in 1987 there were 23 divisions and units with corresponding organisational positions. In 1987, the authorities empowered to make grants approved the establishment of a third position as director to cover the growing workload. In practice, however, there were four departments, because *the Technical Department*, by this time consisting of four units at divisional level, organisationally ranked in line with the three statistical departments.

In the following years, the continued efforts to optimise computer functions and the commencement of a large development project regarding business statistics put pressure on the organisation to implement further adjustments. Specifically, the changes aimed at dividing the technical department into a user- and a machine-oriented part and at combining some functions important to developing business statistics into one single department.

These changes were meant to be temporary, but delays had the effect of making them seem permanent, and by then the organisation seemed less transparent to external stakeholders. Following the change of head in 1995, a new reorganisation was implemented, the emphasis being on the need for the organisation to be systematic and comprehensible to the external environment. Moreover, the organisation has to reflect the

institution's orientation towards the users of statistics. Following the reorganisation, Statistics Denmark is - besides the management and the management secretariat - made up of five main parts: the administration, user service and departments for the statistical main areas: statistics on persons, business statistics and economic statistics.

After outlining the permanent, internal committees or meeting arrangements, the chapter concludes with a survey of the planning instruments used by Statistics Denmark. Actual and systematic statistical planning experienced a major breakthrough in the institution following the adoption of the Act on Statistics Denmark and the coinciding introduction of computers on a broad front.

As from 1969, Statistics Denmark issued annual work programmes, and from this time it is possible to follow developments, both in general planning and in statistical activities. As the amount of material increased parallel to the development of statistics, the scope of the work programmes was considerable, and the level of detail gradually made them difficult to apprehend. Against this backdrop, it was decided, as from 1990, to change the annual work programmes, and the presentation became concentrated on planned changes, thus creating a more manageable and user-friendly publication.

Naturally, changes in the preparation of work programmes as regards publication are of no importance to their function proper, i.e. to adapt the contents of statistics to the resources available, including to set the necessary priorities between the various needs and wishes users have concerning statistics. Thus, the work programme is first and foremost a *financial instrument*, but it also reflects the Board's decisions made in pursuance of the Act on Statistics Denmark.

The introduction of long-term strategy plans, most recently *Strategy 2005*, has also had the effect of making long-term planning routine. The objectives expressed in the strategy plans form part of the basis for planning annual activities. These are drafted according to the principles for framework and performance management such that management at activity level has been delegated to directors and heads of divisions.

4. Statistics on persons

Since 1950, statistics on persons have developed substantially. These developments are particularly tied to the establishment of the *Central Population Register* (CPR) and other large, public, computer-based registers, enabling the use of administrative data to a far greater extent than before. Moreover, as the welfare society expanded, statistics on persons were characterised by a greater level of detail and other improvements in the areas of, for example, the labour market, social security and

education. Finally, the introduction of the withholding tax in 1970 brought about major improvements in the statistical potential.

In the area of *population and housing censuses*, the need for more detailed, timely results clearly grew as the scope of local government planning activities expanded in the 1950s. Following the establishment of the Central Population Register (CPR) in 1968, many data of relevance to the population censuses were now immediately at hand. This possibility was used as early as in 1970 to compile complete statistics on the age and sex distribution as at 1 May in the 275 local authorities which resulted from that year's local government reform. As regards timeliness, register-based statistics had proven their efficiency, but, in terms of subjects, some data were still required before the possibilities of register-based statistics could surpass those provided by traditional methods. And it was also the familiar methods to which Statistics Denmark turned when the last population and housing census proper - extended by new data on education and commuting patterns - was produced in 1970.

However, the potential of the registers was promising, and, following Statistics Denmark's Board of Governors' recommendation, the Minister for Economic Affairs decided that no conventional census was to be conducted in 1975. A decisive precondition for this decision was that a *Central Register of Buildings and Dwellings* (BBR) was being established. Up through the 1970s, a number of development activities were initiated, and on 1 January 1981 a large-scale, register-based population and housing census was conducted entirely without the use of questionnaires.

A characteristic feature of this type of census is that, once the systems have been set up, data are available every year. Consequently, they can be used for other purposes and to another extent than traditional population and housing censuses. Although, for financial reasons, these censuses are no longer published in their traditional form. Data for the EU are prepared in population and housing census format in the years in which other countries conduct ordinary censuses.

The new possibilities also had a positive impact on *demographic statistics* - which provide information on vital statistics in the form of births and deaths, internal migrations and external migrations by country of migration. Even before the establishment of the CPR, current vital statistics were based on administrative sources, but the CPR enabled the number of sources, and thus the response burden, to be limited. In addition, the data could be supplied on a machine-readable medium, facilitating the process considerably. Via the common identifier systems of register-based statistics, demographic characteristics may be transferred to other statistical areas and vice versa. This makes it possible to prepare analyses on mortality and fertility based on social background variables.

Population forecasts were prepared only at long intervals before the breakthrough of the new technology. Since 1970, register-based technology and computer developments have enabled the preparation of current projections, including by geography.

Regarding education patterns in the population, *education and training statistics* were divided between the Statistical Department and the Ministry of Education in 1950. In 1973, person-oriented statistics of pupils were transferred to Statistics Denmark, while statistics on the education authorities' institutions remained in the Ministry. Since 1973, Statistics Denmark has covered a number of gaps in the adult education statistics. Education and training data have been incorporated in a special register which is currently updated, making it possible to prepare statistics on the population's level of training and education.

The data found in *unemployment statistics* are in high demand and of considerable importance to assessing the state of the market and social conditions. Data are collected via two sources: administrative data and interview-based data from representative samples of the population. In 1950, administratively based statistics were well established and provided detailed information on developments in the unemployment of those covered by unemployment insurance, while the situation for traditionally uninsured groups was covered less extensively.

Various developments were initiated around 1960, but because of the boom in the 1960s, the need for better unemployment statistics became less urgent. This changed after 1973, when unemployment rose sharply, and in 1978 a new register was set up in the Directorate of Labour, which was to record data to be used in unemployment statistics. The unemployment insurance funds supplied primary data on unemployed persons covered by unemployment insurance. Local authorities supplied the new register with data in respect of those not covered by insurance, who received cash benefits during unemployment. The initial biases in the coverage of groups of pay earners were thus eliminated, making it possible to calculate the unemployment rate on the basis of the total workforce in contrast to previously, when it was calculated as a percentage of those insured.

For a long time, population censuses were the key source of the important *labour force statistics*, but growing demand after the Second World War necessitated current sample surveys - *labour force surveys*. As from 1967, mailed questionnaires on employment matters were sent to a representative sample of the population. This method worked well for some years, but at the end of the 1970s the response rate had fallen to about 75 against 90 some years earlier. In the same period, for financial reasons, Statistics Denmark had to renounce carrying out labour force statistics proper according to EU standards. As from 1994, however, the cost-effective telephone interviewing technique enabled the annual surveys to

be replaced by quarterly surveys, and, simultaneously, statistics were completely reorganised. Presently, data are collected continuously throughout the year by interviewing 15,000 persons each quarter. Since 1981, labour force censuses on a register basis have also been conducted.

Statistics of earnings and employment constitute a large area with traditions reaching back to the beginning of the 20th century, when the Danish Employers' Confederation started compiling earnings statistics. These obtained the status of official earnings statistics when the Statistical Department started to publish the figures. The statistics covered workers, but not salaried employees, and they were representative of the manufacturing and construction industries. Around 1950, the need for earnings statistics on salaried employees was so pressing that it helped spur an attempt to improve the legal basis for the Department. However, the bill was rejected in the Folketing, and not until 1978 did Statistics Denmark succeed in establishing comprehensive earnings statistics for salaried employees. In the public area, general statistics on yearly pay had been developed for the public sector as a whole as from 1976. This covered the most important parts of the labour market, but compilation methods differed and comparisons between areas were problematic. As from 1994, however, comprehensive comparable earnings statistics were produced, which uniformly cover both privately and publicly employed pay earners.

In connection with the assessment of economic developments, the monthly *statistics of earnings and employment for the manufacturing industry* have long been an important indicator, and, as from 1961, similar statistics for the construction industry have been published. In other business areas, before the age of registers, employment was only elucidated in terms of population groups and in connection with business surveys. Presently, a number of different statistics are published in this area, based on data from various registers.

The register-based methods have also been an advantage as regards the development of *integrated labour market statistics*, which emerged as a concept in international fora in the early 1980s. The aim was to create a general and consistent overview of the state and development of the labour market. This was to be effected through harmonising concepts and results within a concerted framework. In 1995, with funds from the *European Social Fund*, Statistics Denmark initiated a multi-annual development project with this aim. The project resulted in the establishment of two sets of accounts, *the labour market accounts* and *the working time accounts*, and, with these tools, the institution is approaching the goal of creating a swift, consistent and readily available overview of developments in the Danish labour market.

In the area of *statistics on social security*, a strong pressure has been felt since the 1960s to develop methods and concepts in parallel with the

development of the welfare society. Developments in statistical needs and the potential of primary data took a crucial turn in connection with the social reforms of the 1970s, planned from the outset to be administered via computer. From 1977, comprehensive statistics on social benefits - *the Social Assistance Act statistics system* - were launched. The system is based on the use of CPR numbers as identifiers, and this use provoked a vehement, public debate. At the same time, a number of local authorities wanted to test the legal basis of the system in the courts, which, however, found for Statistics Denmark.

In the mid-1980s, statistics in the social security and labour market areas were so developed that a basis had been established for developing a general and cohesive system for statistics on social security recipients, which was an important innovation. The objective of the system was both to compile current statistics and to meet the demand for data to be used for analyses in this area. Other branches experiencing extensions and improvements include statistics of social welfare expenditure and statistics of social resources, with statements of the number of persons employed in the social security sector.

Those parts of *health statistics* that have general aspects are compiled in cooperation between Statistics Denmark and the health authorities. Besides the demographic elements, one of the first initiatives in this field was statistics on sickness and maternity benefits, which were published in the late 1970s. These statistics are in the borderland between social security and health statistics, because, indirectly, they elucidate the population's health by stating the use of social security benefits. It is a common feature of the two sets of statistics that they deal not only with the expenditure on benefits, but also contribute to general social statistics by incorporating socio-economic background information.

Since 1930, the institution has prepared *statistics of road traffic accidents*, and these statistics have since been maintained, but with varying definitions and shifting lower limits for registering accidents in the statistics. Surveys showed that the number of underreported minor accidents was relatively high. For this reason, Statistics Denmark now uses supplementary information. Regarding *occupational accidents*, Statistics Denmark assisted the authorities responsible for this area with preparing statistics. This activity has been passed on to the relevant authorities.

Statistics on *justice* are among the earliest established statistics. Since the late 1970s, this area has undergone a number of major changes, computer technology once again playing a pivotal part. As a new feature, the 1990s saw the establishment of statistics on recidivism, i.e. statistics on repeat offences for persons with convictions involving greater sentences than a fine. The way primary data on crime statistics are organised also enables analyses to be made based on a number of background variables, such as education, socio-economic conditions, nationality and immigrant status.

The great change in the development of *income statistics* and *wealth statistics* took place in 1970 when the withholding tax - administratively based on computers - was introduced. Material became available that was far more detailed than formerly and which had already been transferred to a machine-readable medium. A major reorganisation of concepts, centred on taxable income and gross income, was also carried out. Later, background information from Statistics Denmark's other statistics was added to the primary statistical data on tax. In 1983, the processing of these statistics was adapted to international recommendations to a higher degree than previously, including information on families and households.

The preparation of *household budget surveys* is an established tradition in Statistics Denmark, since, up until 1948, these surveys were made on the basis of small samples of pay earner groups. The surveys served their purpose as suppliers of price index weights, but could not live up to the key role they play in modern society. In 1955, the random sample was considerably increased, then varied in size until 1976, when a survey was made covering all types of private households. From that time, efforts were made to ensure greater certainty in the results through larger samples. Although financial incentives to participate in these surveys were reinforced, the response rate fell to an unacceptably low level of about 50 in 1987. In 1993, it was decided to implement a more expensive, but still cost-effective form of surveys based on current data collection. According to the new methods, data are collected on consumption, recorded in account books for two-week periods. These data are supplemented by data obtained via interviews and registers.

Within the area of *cultural statistics*, various initiatives were launched in the 1970s, including the setting up of an advisory committee on cultural and mass communication statistics in 1972. Since 1974, more resources have been allocated, one result being the publication in 1979 of *Danish Cultural Statistics 1960-1977*, which provided overall statistical coverage of this area. Since the beginning of the 1970s, a number of new censuses, for example statistics on theatres and museums, have been initiated. Also *church statistics* have been considerably extended since the 1970s.

5. Business statistics

The scope and nature of business statistics have changed considerably since 1950. The most important statistics outside the agricultural sector were *the business censuses*, of which a total of seven was conducted in the period from 1896 to 1958. Since there was no central business register that could be used to categorise businesses and thus enable differentiated questionnaires, the same questionnaire had to be used for every type of business. Defining the unit type also posed problems, and businesses with several functions had to furnish information for each

separate function. In the business censuses conducted from 1948 to 1958, Statistics Denmark used the unit type recommended by the UN - "establishment".

The 1958 census was subject to high quality requirements, since it would form the basis for a future central business register. Consequently, the 1958 census contained the primary data on sector, size and ownership structure required to set up a register. Subsequently, the crucial factor was to update the register, but a number of experiments showed that material from directories could serve as a source for updating information. Using this new register enabled the Statistical Department to replace outdated sections of the statistics of stock value and the statistics of retail sales in 1961. At the same time, the Department established new and needed statistics on employment in the building and construction industries.

Later in the 1960s, the introduction of the so-called value-added tax opened up unprecedented possibilities for updating the register, since the administrative structure behind the collection of this tax generated a wealth of information, realised in cooperation between the Customs Department and Statistics Denmark. This cooperation also meant that data collected administratively could be used in turnover statistics.

After the introduction of the withholding tax in 1970, the central business register was supplemented by data from the so-called CIR (*Central Register of Persons Subject to Taxation at Source*) to cover the industries not liable to pay VAT. The CIR contained data on employers and others with a duty to report and was based on the *Danish Labour Market Supplementary Pension Fund's* employer registrations.

Following the establishment of Statistics Denmark in 1966, users again voiced a desire for a new full-scale business census to be conducted. However, as register and sample statistics presented greater possibilities at this time, and because carrying out partial censuses was now feasible - thus demanding fewer resources - the Board of Governors chose to use the new central business register to conduct a full-scale census for retail trade alone. This sector was developing rapidly, and its organisations were pressing hard for new, detailed statistics.

In 1967, Statistics Denmark accepted an unusual task, when the Administration Department asked the institution to take on the work of establishing a general, administrative register of enterprises and establishment (CER). After some consideration, Statistics Denmark agreed to undertake this task, the administrative problems of which were manageable: physically, the register could mimic Statistics Denmark's business register, but, considering its new use, legally, it had to be separate from the purely statistical register. Statistics Denmark could distribute the data to customers of the CER via Statistics Denmark's service activities.

The legal basis for the register was established in 1975 - the register was first put to use this year. The most serious problem was difficulties in obtaining full and accurate register data. One major reason for this problem was that the register had to be updated on the basis of data from two different administrative registers with different identifiers.

In 1992, the government decided to establish a completely new register. The new *Central Business Register* was to take over the administrative register tasks from the former register (CER). After some committee work under the auspices of the Central Customs and Tax Administration, it was decided that the new comprehensive central business register, with an unprecedented level of user servicing, should be located in Statistics Denmark. In contrast to the old one, the new register was to be separate from Statistics Denmark's business statistical register, not only legally, but also physically. In 1996, the new Business Register Act was implemented, providing for its precise operation. The Act was to enter into force only when the register was operational, and until then the CER was to continue functioning. Extensive development work followed, managed by a steering group with representatives of the cooperating register authorities, after which the register took force in 1999.

As regards *structural statistics of businesses* for non-agricultural industries, the registers have replaced the business census. Every year, information is published on the distribution of businesses by criteria such as geographical area, industry, ownership structure and size.

In the areas of *accounts statistics, statistics of stocks and investment statistics*, the 1966 Act authorised collection of accounts data as such for statistical purposes. Subsequently, Statistics Denmark organised a gradual business-by-business extension, starting with a simple form of accounts statistics known from the manufacturing industry. When the cost axe was wielded in the 1980s, the institution chose to discontinue accounts statistics by sector, except for the manufacturing industry. This decision was made in expectation of plans for administratively collected data from the withholding tax authorities. However, this expectation was not met, and in 1995 Statistics Denmark had to start collecting its own accounts data - again following thorough preparation and gradual establishment. The set-up of these new statistics will be completed in 2000, with the service industries as the final ones to be included in the statistics.

Other new statistics in this field are the VAT statistics, prepared since the late 1960s, and an extension of the statistics of stock value, including quarterly statistics as from 1987 on industrial and wholesale trade. Investment data, too, form a natural part of complete annual accounts statistics.

Around 1950, *agricultural statistics* were highly developed, a reflection of agriculture as Denmark's most important sector and the long tradition in this statistical area. Against this backdrop, agricultural statistics have, in some respects, developed differently from other business statistics.

Up until 1984, agricultural surveys were conducted as annual full-scale censuses, but from 1985 to 1988 they were conducted as sample surveys every second year. Since 1988, they have been conducted as full-scale censuses only when EU legislation has required it, i.e. in 1989 and 1999. Throughout the period, other statistics were compiled on the basis of samples. In certain areas, the frequency of surveys has been reduced - the number of pig surveys has, for example, been cut down from eight annual surveys in 1950 to six today. The minimum for participating in the surveys has been raised from 0.5 hectares to 5 hectares of cultivated land.

The *methods of data collection* have also considerably changed. In 1950, local governments collected data for the annual agricultural surveys, subsequently forwarding the information to the central statistics producer. Since 1971, Statistics Denmark has sent questionnaires to each individual farmer on the basis of an agricultural statistics register.

Recently, register data has also been used as primary data for agricultural statistics in other ways, namely registers established as a consequence of EU agricultural schemes. As these take up a massive part of the EU budget, there are substantial requirements to member states' agricultural statistics. Consequently, although Danish agricultural statistics were detailed and efficient in 1973, EC/EU membership resulted in a considerable number of changes.

Statistics on agriculture's economic circumstances were compiled from early on, which, on the basis of national accounts principles, stated the value of production, the costs of producing results and net income from agriculture. In connection with Denmark's accession to the EC, these statistics became the nucleus of a subsequent system of detailed sectoral accounts, which the member states must prepare for the purpose of planning the agricultural schemes. In connection with the new national accounts systems, the SNA and the ESA, a new EU manual was drawn up in the area in 1997: *Manual on economic accounts for agriculture and forestry*.

As part of the substantial development seen in environmental statistics in the 1990s, agricultural statistics generated from the annual agricultural surveys have contributed with a number of inputs.

In the area of fisheries statistics, Danish fisheries authorities have traditionally collected and published statistics. However, as the authorities found that a complete, manageable publication of all data on fisheries statistics would benefit the users, Statistics Denmark issued the *Statistical Yearbook on Fisheries* in cooperation with the relevant authorities in 1991.

Industrial statistics have roots in common with the business censuses, and the area was already well established around 1960 with large information potential. But these statistics also held various weaknesses, leading to a number of changes during the 1960s. The aim of these changes was to enhance quality and ease the response burden. It was of fundamental importance to abandon output statistics in favour of statistics of sales, i.e. an accounting item. Manufacturers' sales of commodities attained a greater level of detail and the same basis of classification as external trade statistics, and quarterly turnover statistics were collected as from 1962. Finally, business trends surveys were introduced in 1963.

In the 1970s, Denmark's membership of the EC put new requirements on industrial statistics, including statistics of orders and sales as from 1972, supplemented by a production index in 1975.

Besides the changes mentioned above, industrial statistics have also experienced a number of modifications, for the purpose of adapting to EU rules or reducing the response burden. Finally, the development towards more general business statistics has had implications for industrial statistics.

As regards *building, housing and property statistics*, the sources for these areas were scanty in 1950. Housing statistics were only prepared in connection with the housing censuses conducted at five-year intervals and the population censuses held at the same time. The development in register-based statistics following the establishment of the Central Register of Buildings and Dwellings (BBR) decisively changed this, and presently the basis for property, building and housing statistics is highly developed. A new statistical register being established in Statistics Denmark will be used to further improve these statistics, for example by including information on land use.

Regarding the *trading industries*, no sector-oriented statistics have been prepared on a par with agricultural and industrial statistics. The trading industries have been elucidated by general statistics in business censuses, statistics of stocks and accounts statistics and by the various types of register statistics. Moreover, since 1939, Statistics Denmark has prepared a special index for turnover developments in the retail trade.

The statistical elucidation of the *service industries* has primarily concentrated on the oldest service industries such as the retail trade, hotels and transport. However, almost all service industries have been elucidated via general register-based statistics. But throughout the EU it was considered a general problem that these industries received less statistical coverage than the primary and secondary sectors. Consequently, in 1990/91 Eurostat launched a survey of user need for such statistics. Danish users gave top priority to general structural statistics for the service industries and to information on the rapidly growing sectors in business services.

On this background, since 1995, Statistics Denmark has prepared output statistics for business services in selected lines of business such as computer companies and consulting engineering companies.

In 1998, the work programme included statistics on the information society, which initially resulted in methodical work, performed within a Nordic framework to define the IT sector and subsequently publication of structural statistics for this sector. Moreover, in 1998, the first survey on the use of IT by Danish enterprises was published.

While *statistics of shipping* was an established statistical theme from early on, other means of traffic and transport were not covered until after 1950. Regular Danish statistics on domestic road goods transport were not compiled until 1979, when harmonised statistics on goods transport by lorry were established. The introduction of INTRASTAT led to the discontinuation of nationality indicators for means of transport in external trade statistics, so in 1993 separate statistics on international goods transport by lorry were compiled. Statistics on transport by rail and air traffic in Danish airports, given low priority for some time, were reinforced again at the end of the 1990s. In contrast, the coverage of shipping by cargo vessel in Danish ports is less detailed than previously, except for the large Danish ports, which adhere to a harmonised EU model with detailed reporting.

Increased tourism has resulted in rising demand for statistics to elucidate developments, especially as regards the number of tourist bed nights. From 1996, Statistics Denmark began compiling annual statistics on the Danes' holiday and business travels, as part of the EU tourism statistics.

6. Economic statistics

Development in the field of economic statistics has been marked by continuous improvement and expansion of the *national accounts statistics*. National accounts focus on the systematic and coherent description of society's real economic transactions, but national accounts principles are now also used in statistics with other focus areas, such as employment and public services.

In 1945, the first national accounts were published, covering the period 1930-44, and by 1947 they had essentially found the form that was to prevail until the mid-1970s, when a new, more detailed and comprehensive accounting system was introduced. This system was better suited to meet the ever-increasing demands, including demands for economic research and model building. The first overall results with final time series data from 1966 to 1973 were published in 1978. As the final figures gradually became available, input-output tables were prepared in current and constant prices for the year 1966 onwards. In 1983, the ultimate

product of this long process became available in the form of final time series data back to 1966, with the addition, however, of quarterly statistics at the end of the 1980s. In general, the system remained unchanged until end-1997.

Statistics Denmark's experts in this field have participated intensively in developing international standards, which are the precondition for international comparability - one of the most important qualities of national accounts. In 1993, the UN adopted a revised version of the international guidelines for preparing national accounts: a *System of National Accounts* (SNA93), and, under a Council Regulation effective from 1996, the EU member states are obliged to apply the EU's version thereof: the *European System of Accounts* (ESA95).

The introduction in Denmark of SNA93/ESA95 in itself necessitated a new major revision of the Danish system, but other circumstances also provided important motives for introducing a reform, motives such as to improve primary data arising from the above developments in basic statistics. The work was initiated in 1993, and the results of the new calculations were published in 1997. As a result, Denmark became the first EU member state able to produce national accounts compiled in accordance with the guidelines set out in the new system.

A primary goal of the changes in the new international systems is to enable economists to describe economic phenomena of minor importance 30 years ago, such as software and financial leasing. Generally, the new system is better at describing an economy whose most important activity is the production of services.

There is considerable demand in society for comparable and consistent time series data in terms of time for all the years after 1966. Against this backdrop, in 1997 in continuation of the main revision, Statistics Denmark decided to let the calculations go back to 1966, with the result that comparable time series data based on SNA93/ESA95 are available from 1966 onwards. Some data are also available for the period from 1947 to 1965, although only in summary form.

The comparability of national accounts over time and place makes it easy to apply selected aggregates for administrative functions, for example for the calculation of membership contributions to international organisations. In 1989, when the EC was to set up a new basis for calculating part of its revenues, the so-called fourth resource, it was decided to use a national accounts figure, the gross national product, GNP, as the basis for imposing this charge. Thus, like the other national producers of statistics, Statistics Denmark became directly responsible for reporting data on government revenue.

In the years following the Second World War, Denmark's *balance of external payments* was a key issue of mounting importance. Up till that

time, the Faroe Islands and Greenland were included, but in consideration of Denmark's obligations to the EU, this is now being changed so that these statistics elucidate only the economic relations between Denmark itself, excluding the Faroe Islands and Greenland, and foreign countries. Otherwise, continuous improvements and expansions characterise the period after 1950. As from 1952, Statistics Denmark published quarterly statements and, from 1991, monthly statements of the balance of payments.

The Danish version of the new European System of Accounts, ESA95, introduced the term *general government* as a standard statistical term for the area formerly called "the public sector" in statistics. This change of names prevents misunderstanding as to the scope of statistics, which experience shows may occur, namely that the statistics encompass all publicly owned or directly controlled public sector activities. Statistics on general government are based on national-accounts principles and concepts, but Statistics Denmark also compiles statistics directly based on central and local government accounts, statistics on taxes and duties and statistics on public corporations.

Statistics on public finances go a long way back. In the 1970s, Statistics Denmark started compiling a new type of statistics in this area. The conceptual basis was the national accounts, since the purpose of statistics is both to give input to the new national accounts system and to provide coherent data on the development in non-market public services. The institution initially published information from these statistics in 1980. There are time series data as far back as 1966.

As regards statistics on *taxes and duties*, the institution has compiled detailed statistics with information on all individual taxes and duties since 1976. In aggregated form, these statistics have been compiled back to 1947.

During the turbulent economic developments of the 1960s and 70s, the need for statistical coverage of *the credit market and the financial sector* increased, spurring the compilation of a number of new statistics in these areas. Subsequently, Statistics Denmark has toned down its commitment to these statistics, because of budgetary circumstances together with the fact that other institutions have been able to compile similar statistics. However, in a few key statistical areas relating to the credit market, new important statistics were established in the same period.

A key element of economic statistics, *the consumer price index*, serves two important purposes: to provide general information on economic aggregates like developments in consumer prices and inflation, and to serve as a regulatory instrument in relation to collective agreements and legislation. This latter function has awakened closer statutory regulation

and greater public attention than is the case for most other statistics. Another result has been the emergence of various index varieties with special functions.

The retail price index, published since 1914, and the so-called wage-regulating price index were extensively used for pay regulation in both the public and private labour markets. Both direct and indirect taxes formed part of the basis of calculation, but in 1963 an act prescribed that the Statistical Department should work out a quarterly wage-regulating price index, influenced by neither direct nor indirect taxes. This price index was used as the basis for adjusting the cost-of-living for the private labour market and for employees in the public sector until 1983, when the cost-of-living scheme was suspended. However, pensions and social services continued to be adjusted by the wage-regulating price index figure until 1990. The wage-regulating price index and the related monthly price index stopped in 1990, because all regulations under these indices had been abolished or changed to another basis of regulation.

The present consumer price index is a pure price index, based exclusively on prices actually observed. It has been compiled since 1965. On the basis of the stable prices required in the *Economic and Monetary Union*, the EMU, and the consequent need for comparable price indices, the EU initiated cooperation in this area in 1994, with a view to harmonising the consumer price indices of member states. This harmonised index has been calculated as from 1997.

Besides the consumer price index, Statistics Denmark compiles a number of sector price indices, for example the wholesale and raw material price index, the price index for building and construction activities and the price index for the agricultural area. A price index for the manufacturing industry is used to calculate the manufacturing industry's sales in constant prices.

The importance of *external trade statistics* has grown considerably since 1950, in parallel with the development in international trade. Following Denmark's accession to the EC, Statistics Denmark has implemented significant reorganisations. In particular, it may be pointed out that the goods nomenclature had to be changed and, in 1988, a common customs document, called the single customs document, was introduced in all EC member states. All information for customs and tax purposes and statistics was collected in the single customs document. The single customs document was used both in trade between member states and in trade with third countries.

With the introduction of the single market in 1993, all customs formalities for community goods were removed in intra-EU trade. The basic impact on the data reporting basis was that trade in community goods was no longer registered in the single customs document, for which reason

trade figures had to be calculated in another way. The new arrangement, INTRASTAT, required a long run-in period and, as in other EU member states, caused problems with the quality and coverage of statistics. In Denmark, these problems now seem close to resolution.

In Denmark as well as in other Western industrialised countries, the 1960s and 1970s saw a stronger focus on environmental problems, and thus rising demands for *environmental statistics*. Around 1980, the possibilities for procuring environmental data had improved. For example, in 1981, the Danish Ministry of the Environment set up a computer coordination committee for data on land, natural resources and the environment, Statistics Denmark participating in the committee work. On this basis, the scope of published environmental statistics gradually expanded, and from 1986 extra resources were invested in the work. The first publication on environmental statistics, entitled *Data on the natural environment*, was issued in 1990.

In 1990, the Government set up a joint ministerial working group chaired by the National Statistician. The group was to lay down the overall framework for environmental statistics and make a report on the work. The report recommended that current environmental statistics should be compiled and that these should include improved economic environmental statistics. Extra resources were invested in the area in 1998 to strengthen a number of environmental aspects in statistics and to establish a connection between the national accounts and physical environmental data. As from 1998, Statistics Denmark has issued a new annual publication, *Environmental Statistics*, in replacement of *Data on the natural environment*.

In Denmark, too, the national accounts have been severely criticised for not taking into account environmental impact, and demands have been made for the compilation of "green accounts". In accordance with international recommendations, the solution in Denmark was to establish so-called *satellite accounts* in the environmental area, with links to the national accounts. In the years after 1993, a number of important development activities were launched in this area, leading to the implementation of some important concepts set out in the UN manual *Integrated environmental and economic accounting* (1993), and, as from 1998, the institution has conducted the current environmental survey linked to the national accounts.

For about 30 years, *macroeconomic model work* has figured in Statistics Denmark's work programme, and a unit proper charged with this work was set up in 1970. The work was based on a project on the establishment of a macroeconomic model, initiated in 1966. The work was performed with the participation of a number of external cooperation partners, and Statistics Denmark's task was both to be in charge of the further work of developing a model and to provide the organisation and the technology to

apply the model as a tool for economic analyses, for example as a basis for economic policy. At the beginning of the 1980s, the model and its application were well established, and it has subsequently been further developed and improved. In 1997, a system of energy and emission models could be added to the *Aggregate Danish Annual Model*, ADAM.

In 1996 it was decided to set up a general equilibrium model. The first version was developed in 1997 under the name *Danish Rational Economic Agents' Model* (DREAM). Since then the model has been further developed. The latest version from 1999 was applied in major analyses of the Danish pension system, conducted jointly by Statistics Denmark, the Ministry of Economic Affairs and others.

7. Dissemination instruments of statistics

As Statistics Denmark sees it, the production of statistics is only completed once the statistics have been disseminated to the users. Consequently, for the past 50 years the institution has worked systematically to develop new and improve existing channels of dissemination.

The individual user service - supplied at no cost to the user - was already extensive in 1950, providing comprehensive answers to a wide circle of users. Analytical work as such was carried out for government institutions, but this activity waned as the various central government bodies obtained their own statistical-economic consultants. Today, it is estimated that answering questions accounts for the majority of the 1.3 million inquiries handled annually by telephone or e-mail. Moreover, supplies of statistical results for international organisations have steadily expanded in scope. In this respect, data supplies to the EU occupy a special position: they are mandatory and extremely voluminous.

Already in 1950, Statistics Denmark's *publication activities* were extensive. Since then, Statistics Denmark has launched a number of new types of publications, among which *the Statistical Ten-Year Review* and *News from Statistics Denmark* may be singled out, as well as a number of publications on specific topics. The publications have been adapted to the technical possibilities on an ongoing basis, and the production form and design have been altered on several occasions. In 1990, for example, a modern and user-friendly design programme was implemented and transferred to all types of publications, to reinforce the institution's image in the general public. In 1999 new publication principles were established. The objectives of these principles and in Strategy 2005 are that the contents of the paper publications are to be counterbalanced with the plans for electronic dissemination.

The new Act on Statistics Denmark of 1966 opened up the possibility of the institution's supplying services, against payment, to both public

institutions and private organisations. The rationale behind this statutory provision was that the institution held expertise and data useful for other, additional purposes than purely *official statistics*, as they were called at the time. In 1969, the new activities acquired a new organisational mainstay in the form of a new service division, and since then the area has developed into an important factor in Danish statistics.

The institution's sales curve illustrates the development. Thus, the institution's own revenue rose from about 1 per cent of the budget in 1950 to about 33 per cent today. Sales of publications and the financing of specific statistical activities have contributed to this development, but the service activities have been the key factor. Since 1970, this revenue has been constantly growing, and in 1999 it constituted more than 20 per cent of the overall budget.

Initially, almost all service tasks were performed as individual service projects without reference to standardised norms. However, as from 1975, the institution started developing standard systems, which could lower costs and ensure swift performance of the task at hand. As from 1974, Statistics Denmark has also offered interview surveys, as from 1990 with its own telephone interviewers.

In an assessment of the importance of the service activities to Danish statistics, the most visible effect is the significance of the activities to Statistics Denmark. Without the 125 staff now financed by the institution, the impact of the budget reductions in the 1980s would have required many dismissals and a protracted hire freeze, which would have crippled the institution's innovative abilities and flexibility. At the same time, there is hardly any doubt that close customer contact has promoted the employees' understanding of the users' requirements for efficacious statistics.

The newest form of dissemination, *electronic dissemination*, has experienced substantial development since the first databank - *Statistics Denmark's Time-Series Databank*, DSTB - providing economic key figures, was opened in 1984. Also in 1984, the decision was made to establish a databank for regional statistics, which would provide users with the opportunity to produce selected tables on the basis of a large amount of detailed material. The databank was ready in 1986. During the next three years, two more databanks came into operation: one with detailed unemployment statistics and one with detailed business statistics.

A common feature of the databanks is that they were established in close contact with the users and, as far as possible, adapted to their needs. The latest addition is Statbank Denmark, which is accessible on the Internet against payment.

The large quantities of data collected by Statistics Denmark have always been of obvious interest to research, but until recently, for reasons of

resources and especially for technical reasons, it was difficult for Statistics Denmark to let researchers use data in a way appropriate to the research process. These limitations became especially evident at the beginning of the 1980s as computers became increasingly powerful. During this period, Statistics Denmark experienced a mounting interest in the possibility of enabling researchers to use the large quantities of data at the individual level for their analyses. In 1988, a new division was set up under the management of a research and methodological consultant. Above all, the aim was to increase the use of data in research projects, but the idea was also for Statistics Denmark gradually to carry out methodological work proper of special importance to statistics production. It was also in this period that the so-called facility for the accommodation of external researchers was established. This facility gave researchers ready access to data without jeopardising data security.

Over the past ten years, Statistics Denmark has also established a number of databases, especially geared towards providing data for research and fact-finding projects, the so-called research databases. At the beginning of the year 2000, twenty-three research databases were in operation.

Efforts to improve researchers' access to data have recently been further strengthened through funds granted and initiatives taken by the Danish National Research Foundation. For example, a *Centre for Research in Health & Social Statistics* has been set up, which rents premises in Statistics Denmark. In this connection, the Research Foundation has also financed the establishment and operation of a branch of Statistics Denmark in Århus, located in the city's science park.

The chapter closes by mentioning Statistics Denmark's library, already established 50 years ago as the main special library for descriptive statistics. Since then, book stocks and loan figures have risen sharply and the library has significantly expanded its activities, today constituting an information centre proper. The library functions as such have taken on another character in recent years, as the number of searches in electronic documents has grown significantly. At the same time, in a number of cases, the service provided to individual customers has assumed such proportions that, in some instances, the tasks have had to be performed against payment as part of Statistics Denmark's service activities. This has generated some revenue, but by far the majority of the activities are financed by the general statistical grant.

Ministre, styrelsesmedlemmer og ledende medarbejdere

De følgende afsnit indeholder oversigter for perioden 1950-2000, om de ministre, der har haft det ressortmæssige ansvar for Det statistiske Departement/Danmarks Statistik, Danmarks Statistiks styrelsesmedlemmer samt over Det statistiske Departement/Danmarks Statistiks chefer og andre ledende medarbejdere.

Ressortministrene

13/11 1947-16/9 1950	Finansminister H. C. Hansen
16/9 1950-30/10 1950	Finansminister Viggo Kampmann
30/10 1950-30/9 1953	Finansminister Thorkild Kristensen
30/9 1953-31/3 1960	Finansminister Viggo Kampmann
31/3 1960-7/9 1961	Finansminister Kjeld Philip
7/9 1961-26/9 1964	Økonomiminister Kjeld Philip
26/9 1964-24/8 1965	Økonomiminister Henry Grünbaum
24/8 1965-2/2 1968	Økonomiminister Ivar Nørgaard
2/2 1968-11/10 1971	Økonomiminister P. Nyboe Andersen
11/10 1971-19/12 1973	Økonomi- og budgetminister Per Hækkerup
19/12 1973-13/2 1975	Økonomiminister P. Nyboe Andersen
13/2 1975-30/8 1978	Økonomiminister Per Hækkerup
30/8 1978-26/10 1979	Økonomiminister Anders Andersen
26/10 1979-10/9 1982	Økonomiminister Ivar Nørgaard
10/9 1982-10/9 1987	Økonomiminister Anders Andersen
10/9 1987-3/6 1988	Økonomiminister Knud Enggaard
3/6 1988-18/12 1990	Økonomiminister Niels Helveg Petersen
18/12 1990-19/1 1992	Økonomiminister Anders Fogh Rasmussen
19/1 1992-25/1 1993	Økonomiminister Thor Pedersen
25/1 1993-	Økonomiminister Marianne Jelved

Styrelsesmedlemmer

Ved lov om Danmarks Statistik fra 1966 blev det bestemt, at der oprettes en styrelse, jf. lovens §2: *Danmarks Statistik er en selvstændig institution og ledes af en styrelse, der består af rigsstatistikeren som formand og seks andre medlemmer med indsigt i samfundsforhold, herunder erhvervs- og arbejdsforhold. De seks medlemmer beskikkes for højst 4 år ad gangen af økonomiministeren.*

Foruden rigsstatistikeren, som er formand for styrelsen, har følgende været styrelsesmedlemmer:

Professor Poul Nyboe Andersen

Fra 1/7 1966 til 28/2 1968

Direktør, civilingeniør Povl Herman

Fra 1/7 1966 til 30/6 1974

Forstander Sv. Karlskov Jensen

Fra 1/7 1966 til 30/9 1978

Direktør Viggo Nørby

Fra 1/7 1966 til 30/6 1980

Direktør Søren Rishøj Pedersen

Fra 1/7 1966 til 30/6 1974

Borgmester Henning Rasmussen

Fra 1/7 1966 til 30/11 1979

Professor P. Nørregaard Rasmussen

Fra 1/3 1968 til 30/6 1990

Direktør Olav Grue

Fra 1/7 1974 til 30/6 1998

Forstander Flemming Skov Jensen

Fra 1/7 1974 til 30/6 1990

Gårdejer Henrik Toft

Fra 1/10 1978 til 30/6 1996

Borgmester Axel Jørgensen

Fra 1/12 1979 til 30/6 1992

Direktør Hans Ejvind Hansen

Fra 1/7 1980

Professor, dr.med. Marianne Schroll

Fra 1/7 1990 til 30/6 1998

Viceamtsborgmester Kirsten Ebbensgaard

Fra 1/7 1992

Direktør, dr. scient.pol. Karen Siune

Fra 1/7 1990

Civilingeniør Arne Vierø

Fra 1/7 1996

Direktør Kjeld Møller Pedersen

Fra 1/7 1998

Professor Nina Smith

Fra 1/7 1998

Statistikkens chefer og ledende medarbejdere 1950-2000

Den biografiske liste omfatter departementschefer/rigsstatistikere samt kontorchefer og dermed ligestillede samt andre ledende medarbejdere¹. Om institutionens chefer 1850-2000 findes tillige oplysninger i bind 1, side 217-220. Oversigten omfatter de pågældendes karriere i Det statistiske Departement/Danmarkstatistik samt en summarisk, ikke nødvendigvis komplet angivelse af andre ansættelser.

Alexandersen, Jørgen

Kontorchef 1977-1997

Født 24/9 1930, c.p. 58-1, Kbh.'s Universitet.

Ansæt i Arbejdsministeriet og Socialforskningsinstituttet, sekretæraspirant i Danmarks Statistik 1/3 1961, sekretær 1/7 1961, fuldmægtig 1/3 1967, ekspeditionssekretær 1/3 1973, kontorchef 1/4 1977, chefkonsulent 1/7 1997.

Alsing, Inger Kristiane Marie

Ekspeditionssekretær 1946-1961

Født 3/9 1897, statsvidenskabelig eksamen (forsikringsvidenskab) sommeren 1923.

Ansæt 5/12 1923 som ekstraarbejder, sekretær 1/5 1930, fuldmægtig 1/1 1938, ekspeditionssekretær 1/4 1946. Kontorchef i Sundhedsstyrelsen 1/1 1962. Død 6/4 1984.

Andersen, Otto

Kontorchef 1995-

Født 18/5 1940, c.p. 71-1, Kbh.'s Universitet.

Ansæt som lektor ved Kbh.'s Universitet og i Danmarks Statistik som fuldmægtig fra 1/8 1980. Konsulent 1/1 1988, kontorchef 1/4 1995.

Berner, Ole

Kontorchef 1995-

Født 17/9 1950, c.p. 78-1, Kbh.'s Universitet.

Ansæt som student 1/2 1975-30/11 1977, sekretær 1/4 1978, fuldmægtig 1/3 1980, specialkonsulent 1/1 1991, konsulent 1/4 1993, kontorchef 17/10 1995.

Bjergkvist, Karsten

Netværkschef 1997-

Født 13/8 1959.

Ansæt 1/11 1985 som programmør, planlægnings/programmeringsleder 1/9 1988, systemkonsulent 1/4 1992, konsulent 1/1 1995, netværkschef 1/8 1997.

Bjerke, Kjeld Haakon

Afdelingschef 1967-1973

Født 29/8 1904, c.p. 29-1, Kbh.'s Universitet.

Ekstraarbejder i Det statistiske Departement i perioden 1923-1930, sekretær 1/7 1930, fuldmægtig 1/4 1938, ekspeditionssekretær 1/4 1946, kontorchef 1/4 1949, fungerende departementschef 1/12 1965-31/8 1966, kontorchef 1/9 1966, afdelingschef 1/1 1967.

Afgået 31/1 1973. Død 27/5 1980.

¹ Afgrænsningen af gruppen "andre ledende medarbejdere" er sket under hensyntagen til den ændring af stillingsstrukturen der er sket i de forløbne 50 år. Ved periodens begyndelse er medtaget ekspeditionssekretærer og kongeligt udnævnte fuldmægtige, hvorom det i tjenestemandsløvene fra 1959 hedder, at "de selvstændigt træffer afgørelser inden for væsentlige sagsområder eller bestrider et arbejde, som forudsætter en betydelig specialviden, særlig pædagogisk indsigt eller andre tilsvarende kvalifikationer". I slutningen af perioden er stillingsbetegnelsen ekspeditionssekretær gået af brug, mens fuldmægtigchargens indhold er ændret. Som ny gruppe er medtaget chefkonsulenter og dermed ligestillede.

- Bojesen, Hilmar**
Kontorchef 1996-
Født 21/10 1948, c.p. 76, Kbh.'s Universitet.
Ansæt i Økonomiministeriet og i Danmarks Statistik som kst.
kontorchef 14/5 1996, udnævnt 1/6 1996.
- Bonde, Christen Nielsen**
Ekspeditionssekretær 1944-1965
Født 6/10 1897, c.p. 21-2, Kbh.'s Universitet.
Ansæt 11/2-30/6 og 1/9-1918 som ekstraarbejder, sekretær
1/8 1921, fuldmægtig 1/8 1934, ekspeditionssekretær 1/8
1944. Afgået 30/11 1965. Død 12/2 1975.
- Borchsenius, Lars**
Kontorchef 1991-
Født 4/2 1948, cand.stat. 72-2, Kbh.'s Universitet.
Sekretær 1/8 1972-14/8 1974, fuldmægtig 8/9 1975,
kontorchef 1/9 1991.
- Bov, Harry Preben**
Kontorchef 1961-1966
Født 10/7 1920, c.p. 48-2, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som sekretæraspirant 22/6 1948, sekretær 1/5 1952,
fg. fuldmægtig 26/9 1955, fuldmægtig 1/4 1957, kontorchef
1/9 1961. 1/3 1966 direktør for Københavns statistiske kontor.
- Bov, Helge**
Kontorchef 1967-1989
Født 19/2 1922, c.p. 51-1, Kbh.'s Universitet.
Sekretæraspirant 19/1 1951, sekretær 1/4 1954, fuldmægtig
1/2 1962, kontorchef 1/9 1967. Afgået som tjenestemand
31/5 1989.
- Brodersen, Søren**
Kontorchef 1993-
Født 23/5 1945, c.p. 71-1, Kbh.'s Universitet.
Sekretær 1/2 1971, fuldmægtig 1/8 1981,
BNI-konsulent 1/4 1989, kontorchef 1/5 1993.
- Bruhn Johansen, Ole**
Kontorchef 1967-1991
Født 23/3 1928, c.p. 53-2, Kbh.'s Universitet.
Ansæt i Dansk Arbejdgifverforening og i Danmarks Statistik
som kontorchef fra 15/2 1967.
Afgået 31/3 1991. Død 24/7 1997.
- Buch, Poul**
Ekspeditionssekretær 1970-1989
Født 10/9 1919, c.o. 55-2, Århus Universitet.
Ansæt i Århus Kommunes Statistiske Kontor og som sekre-
tæraspirant i Danmarks Statistik 1/12 1957. Sekretær 1/2
1959, fuldmægtig 1/8 1964, ekspeditionssekretær 1/8 1970.
Afgået 30/9 1989. Død 2/3 1999.
- Bunckenburg, Arne**
Teknisk chef 1977-1990
Født 11/12 1925, c.p. 54-2, Kbh.'s Universitet.
Sekretæraspirant 26/4 1954, sekretær 1/5 1957, fuldmægtig
1/7 1964, fg. chef for databehandlingsafdelingen 1/3 1968,
udnævnt 1/4 1969, teknisk chef 1/4 1977. Afgået 30/4 1990.
- Bünger, Helge**
Driftschef 1977-1990
Født 5/11 1921.
Ansæt i F. E. Bording A/S (produktionsplanlægning), og i
Danmarks Statistik fra 1/9 1968 som afdelingsleder, fuld-
mægtig 1/4 1973, driftschef (edb) 1/4 1977.
Afgået 31/4 1990.

Carlsen, Søren

Overbibliotekar 1993-1999

Født 24/9 1945, Danmarks Biblioteksskole 1969/70.

Ansæt ved Universitetsbiblioteket i Århus og i Danmarks Statistik fra 1/1 1976 som bibliotekar. Ledende bibliotekar 1/3 1982, overbibliotekar 1/4 1993. 1/7 1999, overbibliotekar ved Danmarks Pædagogiske Bibliotek.

Cohn, Einar David

Departementschef 1936-1955

Født 25/7 1885, c.p. 07-2, Kbh.'s Universitet.

Ansæt som ekstraarbejder i Det statistiske Departement 1/9 1903, assistent 1/10 1907, fuldmægtig 1/12 1913, kontorchef 1/9 1919, leder af Nationalbankens valutakontor 1932-1935 (Valutacentralen), departementschef 1/8 1936. Afgået 31/7 1955. Død 9/6 1969.

Colding-Jørgensen, Holger

Fuldmægtig 1944-1956

Født 12/11 1905, cand. act. juni 1939, Kbh.'s Universitet.

Ansæt 1/12 1930 som ekstraarbejder, sekretær 1/8 1934, fuldmægtig 1/8 1944, 1/3 1956 direktør for Forsikringsaktieselskabet "Skjold". Uden for nummer 1/3 1956. Afgået 28/2 1957. Død 1/1 1992.

Dalgaard, Esben

BNI-konsulent 1993-

Født 7/8 1954, c.p. 79-1, Kbh.'s Universitet

Ansæt som fuldmægtig 1/2 1983, udlånt til Eurostat 15/5 1991-31/5 1993, BNI-konsulent 1/6 1993.

Dam, Poul Uffe

Kontorchef 1987-1996

Født 2/12 1944, c.p. 70-1, Kbh.'s Universitet.

Sekretær 1/2 1970, fuldmægtig 29/1 1974, konsulent 1/3 1982, kontorchef 1/1 1987, (orlov 16/8 1996-31/8 1997), chefkonsulent 1/9 1997.

Dornonville de la Cour, Aage

Afdelingschef 1967-1977

Født 14/11 1917, c.p. 49-1, Kbh.'s Universitet.

Sekretæraspirant 1/4 1950, sekretær 1/4 1953, fuldmægtig 1/1 1958, kontorchef 1/11 1962, afdelingschef 1/1 1967, generaldirektør for EF's statistiske kontor i Luxembourg 1/9 1977-30/11 1982, kommitteret i Danmarks Statistik 1/12 1982. Afgået 30/11 1987.

Dyrberg, Bente

Kontorchef 1996-

Født 15/7 1956, c.p. 81-1, Kbh.'s Universitet.

Ansæt som student 16/8 1977-31/7 1981, sekretær 1/9 1982, fuldmægtig 1/8 1983, specialkonsulent 1/4 1992, konsulent 1/4 1993, kontorchef 1/1 1996.

Døssing, Peter Nørgaard

Fuldmægtig 1952-1959

Født 19/10 1912, cand.jur.

Sekretæraspirant 9/2 1944, sekretær 1/3 1946, fuldmægtig 1/4 1952, udlånt til Statens Ligningsdirektorat fra 27/1 1958, ansat 1/5 1959. Død 2/7 1984.

- Egmose, Sven**
Kontorchef 1995-
Født 22/7 1952, c.p. 78-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som student 1/9 1974-31/8 1977, sekretær 1/4 1979, fuldmægtig 17/2 1980, konsulent 1/4 1992, kontorchef 1/9 1995.
- Eriksen, Knud Kjærsgaard**
Ekspeditionssekretær 1970-1986
Født: 18/8 1920, c.p. 47-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt i Handelsministeriet fra 1947 til 1970, 1/11 1970 ekspeditionssekretær i Danmarks Statistik. Afgået 31/8 1986.
- Etwil, Preben**
Kontorchef 1997-
Født 2/6 1951, c.p. 81, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som sekretær 15/7 1981-31/7 1985 og fra 1/9 1987, specialkonsulent 1/4 1993-31/3 1995, kontorchef 1/5 1997.
- Feldbæk, Inge**
Kontorchef 1988-1997
Født 14/8 1941, c.p. 68-2, Kbh.'s Universitet.
Sekretær 1/8 1968, fuldmægtig 1974, kontorchef 1/1 1988, til rådighed for Eurostat 1/3 1993-29/2 1996, kontorchef 1/3 1996-30/4 1997, konsulent 1/5 1997, chefkonsulent 1/7 1997, i Eurostat 1/8 1999.
- Fuglsang, Robert**
Kontorchef 1967-1988
Født 30/11 1918, c.o. 51-1, Århus Universitet.
Ansæt som sekretæraspirant 20/2 1951, sekretær 1/4 1954, fuldmægtig 1/3 1962, kontorchef 1/2 1967; Afgået 30/6 1988. Død 1/7 1994.
- Gewalli, Lars Erik**
Chefkonsulent 1997-
Født 23/5 1948, cand.fil., Lunds Universitet.
Ansæt 15/6 1973 som brugerplanlægger (edb) 1/7 1977, fuldmægtig 1/1 1980, specialkonsulent 1/1 1990, konsulent i databaser 1/1 1993, konsulent for systemeksport 1/2 1995, chefkonsulent 1/7 1997.
- Gregersen, Leivur**
Ekspeditionssekretær 1968-1982
Født 28/2 1926, c.p.
Ansæt på Færøerne, i Danmarks Statistik som fuldmægtig fra 15/7 1967, ekspeditionssekretær 1/2 1968. Afgået 30/9 1982. Tolddirektør på Færøerne indtil 1989.
- Hansen, Curt Folmer Weye**
Ekspeditionssekretær 1956-1957
Født 9/9 1916, c.p. 41-1, Kbh.'s Universitet.
Sekretæraspirant 10/9 1942, sekretær 1/3 1944, fuldmægtig 1/10 1948, ekspeditionssekretær 1/4 1956, uden for nr. 1/11 1946-30/10 1947 samt fra 16/7 1956. Regnskabschef i Københavns Amt 30/6 1957.
- Hansen, Svend Aage**
Kontorchef 1958-1966
Født 4/4 1919, c.p. 46-2, Kbh.'s Universitet.
Sekretæraspirant 16/7 1946, sekretær 1/8 1948, fg. fuldmægtig 1/4 1950, fuldmægtig 1/10 1952, ekspeditionssekretær 1/4 1957, kontorchef 1/4 1958. Dr.polit. 31/3 1965, professor i statistik og økonomisk historie ved Københavns Universitet 1/4 1966.

- Hansen, Verner**
 Chef for hulkortafdelingen 1962-1968
 Født 29/12 1922, c.p. 49-1, Kbh.'s Universitet.
 Sekretæraspirant 1/8 1949, sekretær 1/11 1952, fuldmægtig 1/4 1960, chef for hulkortafdelingen 1/4 1962. Chef for Kbh.'s Kommunes databehandlingsafdeling 1/12 1968.
- Hinz, Helge**
 Ekspeditionssekretær 1952-1963
 Født 11/12 1903, c.p. 30-2, Kbh.'s Universitet.
 Sekretæraspirant 1/11 1930, sekretær 1/7 1933, fuldmægtig 1/9 1943, ekspeditionssekretær 1/4 1952.
 Afgået 25/4 1963. Død 25/4 1963.
- Hjulsager, Kristian**
 Kontorchef 1981-
 Født 5/7 1944, c.p. 70-1, Kbh.'s Universitet.
 Ansat som student 21/2 1966-31/12 1969, sekretær 12/1 1970, fuldmægtig 1/2 1974, kontorchef 1/1 1981, (udlånt 1/5 1987-30/4 1989).
- Hostrup-Pedersen, Søren**
 Afdelingschef 1995-1999
 Født 19/10 1939, c.p. 66-1, Kbh.'s Universitet.
 Sekretær 3/2 1966, fuldmægtig 1/2 1970, kontorchef 1/4 1977, afdelingschef 1/8 1995. Afgået 31/10 1999.
- Hune, Thorkild**
 Ekspeditionssekretær 1973-1997
 Født 29/1 1927, c.p. 58-02, Kbh.'s Universitet.
 Ansat 4/9 1958 som fg. sekretær, sekretær 23/12 1960, fuldmægtig 1/10 1967, ekspeditionssekretær 1/10 1973.
 Afgået 31/1 1997.
- Højberg, Gunvor**
 Ekspeditionssekretær 1973-1994
 Født 30/11 1930, c.p. 1957, Kbh.'s Universitet.
 Ansat i Arbejds- og Socialministeriet (Arbejdstilsynet) fra 1957 og i Statistisk Departement fra 1/3 1961 som sekretær.
 Fuldmægtig 1/4 1967, ekspeditionssekretær 1/4 1973.
 Afgået 31/8 1994.
- Isaksen, Isak**
 Kontorchef 1989-
 Født 24/3 1944, c.o. 72-1, Århus Universitet.
 Sekretær 12/2 1973, fuldmægtig 1/2 1974, kontorchef 1/6 1989.
- Iversen, Lis**
 Chefkonsulent 1997-
 Født 3/3 1948, cand.scient.soc. 74-1, Kbh.'s Universitet.
 Ansat 15/8 1980 som fuldmægtig, personalekonsulent 1/4 1992, chefkonsulent 1/1 1997.
- Iversen, Mads Christensen**
 Kontorchef 1937-1960
 Født 13/4 1893, dr. rer. pol. 21, Kiel Universitet.
 Ansat som ekstraarbejder 1/8 1920, sekretær 1/7 1921, fg. fuldmægtig 1/2 1932, fuldmægtig 17/7 1933, ekspeditionssekretær 1/8 1936, kontorchef 1/1 1937-31/1 1952. Udenfor nummer 1/2 1952-15/1 1955.
 Afgået 30/9 1960. Død 17/8 1981.

- Jensen, Harald**
Ekspeditionssekretær 1978-1981
Født 21/10 1917, c.p. 1944, Kbh.'s Universitet.
Sekretæraspirant 15/7 1944, sekretær 1/4 1946, fuldmægtig 1/4 1952, i International Monetary Fond, Washington 1/1 1961-30/11 1974, ekspeditionssekretær 1/12 1978.
Afgået 31/5 1981. Død 27/2 1997.
- Jensen, John Bjerregaard**
Ekspeditionssekretær 1972-1994
Født 11/7 1928, c.p. 57-2, Kbh.'s Universitet.
Ansæt ved Den internationale Højskole og FDB. Sekretær i Danmarks Statistik 1/1 1964, 1/3 1972 ekspeditionssekretær.
Afgået 30/4 1994.
- Jensen, Niels**
Ekspeditionssekretær 1970-1993
Født 23/12 1928, c.p. 55-2, Kbh.'s Universitet.
Ansæt 1/10 1970 som ekspeditionssekretær.
Afgået 30/6 1993.
- Jensen, Orla Brandt**
Fuldmægtig 1957-1960
Født 27/5 1922, c.p. 48-2, Kbh.'s Universitet.
Sekretæraspirant 15/6 1948, sekretær 1/2 1952, fuldmægtig 1/3 1957, udlånt til Grønlandsministeriet fra 1/4 1955-1/9 1956, uden for nr. fra 1/9 1960-31/8 1962. Amanuensis ved Handelshøjskolen i København 1/9 1962.
- Jensen, Poul**
Afdelingschef 1975-1995
Født 12/8 1927, c.p. 53-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som sekretæraspirant 1/1 1955, sekretær 1/6 1957, fuldmægtig 1/7 1965. Orlov 1/10 1967-30/9 1969, kontorchef 1/4 1970, afdelingschef 1/10 1975. Afgået som tjenestemand 30/9 1995. Konsulent 1/10 1995.
- Jespersen, Niels**
Netværkschef 1997-
Født 4/3 1963.
Ansæt 1/11 1985 som programmør, planlægnings/programmeringsleder 1/9 1988, systemkonsulent 1/4 1992, netværkschef 1/8 1997.
- Jessen, Max Fabricius**
Chefkonsulent 1998-
Født 12/3 1941, c.p. 67-2, Kbh.'s Universitet.
Sekretær 1/7 1967, fuldmægtig 29/1 1974, budgetkonsulent 1/1 1986, chefkonsulent 16/3 1998.
- Jørgensen, Arne Brask**
System- og driftschef 1990-
Født 13/9 1949.
Ansæt som kontorassistent 1/10 1970, assistent 1/10 1971, systemprogrammør 1/4 1977, programudviklingschef 1/6 1985, system- og driftschef 1/4 1990.
- Jørgensen, Erling**
Afdelingschef 1973-1975
Født 13/1 1931, c.p. 56-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som student i en periode i 1954, sekretæraspirant 1/2 1956, sekretær 1/4 1958-31/3 1963, forskningsleder ved Socialforskningsinstituttet 1/4 1993, kontorchef i Danmarks Statistik 1/5 1969, afdelingschef 1/2 1973. Departementschef i finansernes centralstyrelse 1/9 1975. Død 15/2 1990.

- Kirstein, Per**
 Fuldmægtig 1946-1956
 Født 6/3 1912, c.p. 36-1, Kbh.'s Universitet.
 Sekretæraspirant 1/6 1937, sekretær 1/1 1939, fuldmægtig 1/4 1946, ekspeditionssekretær 1/4 1956, uden for nr. fra 1/4 1956. Afgået 31/3 1958. Chef for Arbejdsmarkedskommissionens Sekretariat (Arbejdsministeriet) 1/4 1956.
 Død 21/7 1996.
- Kirstein, Torben**
 Kontorchef 1969-1986
 Født 2/5 1916, c.p. 45-2, Kbh.'s Universitet.
 Ansat som kontormedhjælper 6/9-30/9 1937, sekretæraspirant 1/12 1946, sekretær 1/9 1948, fuldmægtig 1/8 1953, ekspeditionssekretær 1/8 1962, kontorchef 1/7 1969.
 Afgået 31/5 1986. Død 11/10 1986.
- Klavsen, Gunnar**
 Fuldmægtig 1957-1964
 Født 17/4 1921, c.p. 48-2, Kbh.'s Universitet.
 Sekretæraspirant 28/6 1948, sekretær 1/5 1952, fuldmægtig 1/7 1957, udlånt fra 1/12 1963 til tjeneste i 1. Finans. 31/1 1964 i Finansernes Centralstyrelse, fra 1/4 1964 som kontorchef. Død 14/4 1990.
- Knudsen, Per**
 Chefbibliotekar 1999-
 Født 2/2 1951, cand.scient.bibl. 95, Danmarks Biblioteksskole.
 Ansat 1/9 1999 som chefbibliotekar.
- Knudsen, Rita**
 Ekspeditionssekretær 1969-1987
 Født 15/5 1923, c.p. 52-1, Kbh.'s Universitet.
 Sekretæraspirant 1/2 1952, sekretær 1/5 1955, fuldmægtig 1/2 1963, ekspeditionssekretær februar 1969. Afgået 31/12 1987.
- Larsen, Helge Orla**
 Kontorchef 1956-1970
 Født 26/11 1902, c.p. 28-2, Kbh.'s Universitet.
 Ansat som ekstraarbejder 21/10 1921-31/3 1925, sekretæraspirant 15/8 1930, sekretær 1/6 1931, fuldmægtig 1/4 1938, ekspeditionssekretær 1/4 1949, kontorchef 1/4 1956.
 Afgået 31/3 1970. Død 12/2 1979.
- Larsen, Mogens Damgaard**
 Chefkonsulent 1998-
 Født 10/7 1945, cand.scient.soc./HD 78, Kbh.'s Universitet.
 Ansat 1/5 1978-30/11 1981 som sekretær/fuldmægtig, specialkonsulent 1/11 1996, chefkonsulent 1/3 1998.
- Lundgaard, Jørgen**
 Systemchef 1981-1987
 Født 14/7 1940, c.p. 67-1, Kbh.'s Universitet.
 Ansat i en periode i 1962 som student, sekretær 15/3 1967, fuldmægtig 29/1 1974, systemchef 1/7 1981, edb-konsulent 1/3 1987. Afgået 31/12 1989.
- Meyer, Leo**
 Kontorchef 1966-1991
 Født 8/10 1924, c.p. 49-2, Kbh.'s Universitet.
 Ansat i Danmarks Statistik i perioder som student, som sekretæraspirant 1/7 1949, fuldmægtig 1/6 1961, kontorchef 1/3 1966. Afgået som tjenestemand 31/8 1991. Konsulent fra 1/9 1991 til 31/1 2000.

- Meyland, Helle**
Økonomichef 1998-
Født 10/11 1958, c.s.a. 1988, Roskilde Universitetscenter.
Ansæt 15/1 1979 som student, fuldmægtig 1/1 1988-31/1
1992, økonomichef 1/3 1998-30/4 2000. 1/5-2000 økonomi-
chef i Domstolsstyrelsen.
- Milhøj, Poul Erik**
Fuldmægtig 1956-1958
Født 8/2 1921, c.p. 48-1, Kbh.'s Universitet.
Sekretæraspirant 28/1 1948, sekretær 1/10 1950, fuldmægtig
1/4 1956. 1/10 1958 forskningsleder i Socialforskningsinsti-
tuttet, professor ved Handelshøjskolen i København 1963.
- Mortensen, Christian Ulrich**
Departementschef 1955-1965
Født 25/11 1898, c.p. 22-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt 1922 som sekretær i Departementet for Told- og For-
brugsafgifter, fuldmægtig 1932, ekspeditionssekretær 1933,
kontorchef 1935, afdelingschef 1948.
Departementschef i Det statistiske Departement 1/8 1955.
Afgået 30/11 1965. Død 3/6 1979.
- Munck, Henrik**
Administrationschef 1986-
Født 22/7 1932, c.o. 56-2, Århus Universitet.
Sekretæraspirant 22/9 1958, sekretær 1/10 1960-30/11 1965,
fuldmægtig 1/4 1970, ekspeditionssekretær 1/7 1971,
kontorchef 1/2 1973, sekretariatschef/administrationschef
1/5 1986.
- Netterstrøm, Søren**
Konsulent i edb-metoder 1992-
Født 3/3 1947.
Ansæt 1/4 1967 som kontorassistent, assistent 1/4 1969,
systemprogrammør 1/4 1977, softwarekonsulent 1/1 1978,
systemkonsulent 1/1 1987, konsulent i edb-metoder ¼ 1992.
- Nielsen, Karen Helene**
Ekspeditionssekretær 1972-1982
Født 4/11 1923, c.p. 56-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt 1/1 1968 som fuldmægtig, ekspeditionssekretær 1/9
1972. Afgået 30/4 1982. Død 28/12 1991.
- Nielsen, Peter Bøegh**
Kontorchef 1999-
Født 19/9 1953, cand.phil., Ph.D. 1989, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som fuldmægtig 1/11 1987, specialkonsulent 1/10
1993, konsulent 1/3 1996, kontorchef 1/5 1999.
- Nielsen, Vøgg Løwe**
Kontorchef 1984-1999
Født 13/9 1945, c.p. 71-2, Kbh.'s Universitet.
Sekretær 1/8 1971, fuldmægtig 29/1 1974, kontorchef 1/4
1984. 1/5 1999 kontorchef i Statens Jordbrugs- og Fiskeri-
økonomiske Institut.
- Normann, Henning**
Kontorchef 1958-1974
Født 26/7 1905, c.p. 39-2, Kbh.'s Universitet.
Ansæt i perioden 1930-1939 som student, sekretæraspirant
1/8 1939, sekretær 1/8 1942, fuldmægtig 1/11 1946. Ansæt i
FAO fra 1/4 1947 til 31/1 1950 og fra 1/7 1951 til 31/7 1956,
ekspeditionssekretær 1/7 1957, kontorchef 1/4 1958.
Afgået 23/9 1974. Død 23/9 1974.

- Olesen, Olav Bak**
Konsulent 1979-1989
Født 18/8 1921, c.p. 60-2, Kbh.'s Universitet.
Ansæt i perioden 1952-1957 som student, sekretæraspirant
21/6 1960, sekretær 1/7 1962, fuldmægtig 1/7 1969, ek-
speditionssekretær 1/7 1975, konsulent 1/10 1979.
Afgået 30/6 1988. Død 10/11 1990.
- Olsen, Ellen**
Regnskabskonsulent 1967-1979
Født 13/12 1915, Statsautoriseret revisor.
Ansæt som regnskabskonsulent for Danmarks Statistik 1/4
1967. Afgået 31/7 1979. Død 25/3 1996.
- Olsen, Jes Asger**
Kontorchef 1997-
Født 18/5 1955, c.p. 82-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som student 21/6 1976, sekretær 1/7 1982, fuldmægtig
1/7 1984-28/2 1985. Ansæt i Privatbanken 1/3 1985, økono-
metrisk konsulent i Danmarks Statistik 1/5 1990, kontorchef
1/10 1997.
- Pedersen, Edvard**
Kontorchef 1967-1986
Født 9/9 1924, c.p. 54-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt i perioden 1950-1953 som student, sekretæraspirant
18/1 1954, sekretær 1/4 1956, fuldmægtig 1/2 1965, kon-
torchef 1/9 1967. Afgået 30/6 1986. Død 22/7 1991.
- Pedersen, Kim Voldby**
Chefkonsulent 1997-
Født 21/6 1958, c.s.p. 92, Kbh.'s Universitet.
Ansæt 1/4 1992 som fuldmægtig, specialkonsulent 1/8 1995,
chefkonsulent 1/9 1997.
- Pedersen, Lars Haagen**
AGL-konsulent 1997-
Født 20/4 1959, c.p., Ph.D. 91, Kbh.'s Universitet.
Ansæt 1/1 1997 som AGL-konsulent.
- Pedersen, Ole Erik**
Ekspeditionssekretær 1980-1983
Født 22/10 1917, c.p. 1944, Kbh.'s Universitet.
Sekretæraspirant 177 1944, sekretær 1/7 1946, fuldmægtig
1/5 1950, uden for nr. 1/3 1952-31/3 1980 (ansæt i inter-
nationale organisationer), ekspeditionssekretær i Danmarks
Statistik 1/4 1980. Afgået 28/2 1983. Død 4/9 1994.
- Pinholt, Hans Henrik**
Kontorchef 1974-1993
Født 20/3 1926, c.p. 60-1, Kbh.'s Universitet.
Sekretæraspirant 1/2 1960, sekretær 1/2 1962, fuldmægtig
1/2 1969, kontorchef 1/11 1974. Afgået 30/4 1993.
- Plovsing, Jan**
Rigsstatistiker 1995-
Født 15/5 1945, Mag.scient.soc 1972, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som forskningsassistent ved
Socialforskningsinstituttet 1972-1977, forskningsleder 1977-
1985, afdelingschef 1986-1989, direktør 1989-1995.
Rigsstatistiker 1/4 1995.
- Qvist, Palle**
Kontorchef 1985-
Født 1/6 1944, c.p. 74-1, Kbh.'s Universitet.
Sekretær 1/2 1974, fuldmægtig 1/2 1976, kontorchef 1/1
1985.

- Ravn, Karin**
Chefkonsulent 1997-
Født 15/3 1954, c.p. 58, Kbh.'s Universitet.
Ansæt i Finansministeriet, Arbejdsministeriet og i
Socialforskningsinstituttet. Speciekkonsulent i Danmarks
Statistik 14/8 1995, chefkonsulent 1/9 1997.
- Skade, Hans Niels**
Kontorchef 1936-1962
Født 20/12 1892, c.p. 17-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som assistent 15/2 1917, sekretær 1/10 1919, fuld-
mægtig 1/10 1924, ekspeditionssekretær 1/7 1931, kontor-
chef 1/8 1936. Afgået 30/6 1962. Død 30/3 1978.
- Skade, Rigmor Emarentze**
Kontorchef 1946-1967
Født 17/8 1897, c.p. 24-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt i perioden 1917-1925 som ekstraarbejder, sekretær 1/4
1925, fuldmægtig 1/8 1936, fg. ekspeditionssekretær 1/4
1938, ekspeditionssekretær 1/11 1938, kontorchef 1/4 1946.
Afgået 31/8 1967. Død 5/8 1981.
- Skotte, Lene**
Kontorchef 1975-1995
Født 28/3 1935, c.p. 62-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som student i perioden 1955-57, sekretær aspirant
15/12 1962, sekretær 1/2 1964-31/7 1966 og fra 23/8 1967,
fuldmægtig 1/2 1971, kontorchef 1/11 1975.
Afgået 31/8 1995.
- Slyngborg, Arne**
Kontorchef 1977-1995
Født 14/8 1932, c.p. 58, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som student 1/1 1952-6/9 1952 og fra 15/7 1955-31/1
1956, sekretær aspirant 27/6 1958, fuldmægtig 1/10 1969,
ekspeditionssekretær 1/7 1973, fg. kontorchef 1/10 1977,
kontorchef 1/10 1980. Død 21/10 1995.
- Spieker, Finn**
Kontorchef 1995-
Født 6/12 1942, c.p. 70-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som student 15/2 1966-31/12 1967, sekretær 19/1
1970, fuldmægtig 29/1 1974, konsulent 1/10 1987,
kontorchef 1/4 1995.
- Steenstrup, Carl Flach**
Kontorchef 1960-1961
Født 22/3 1896, c.p. 19-2, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som ekstraarbejder 1/9 1919, sekretær 1/10 1919, fg.
fuldmægtig 1/2 1932, ekspeditionssekretær 1/5 1936,
kontorchef 1/10 1960. Død 17/8 1961.
- Stetkær, Karsten**
Afdelingschef 1996-
Født 13/10 1943, c.p. 69-1, Kbh.'s Universitet.
Sekretær 1/10 1971, fuldmægtig 29/1 1974, kontorchef 1/7
1988, afdelingschef 1/1 1996.
- Stjernqvist, Henry**
Kontorchef 1938-1969
Født 30/6 1899, c.p. 23-1, Kbh.'s Universitet.
Ansæt som student 24/8 1920-31/10 1922, som ekstraarbejder
1/2 1923, sekretær 1/4 1925, fuldmægtig 1/5 1936, ekspe-
ditionssekretær 1/1 1937, kontorchef 1/11 1938.
Afgået 30/6 1969. Død 17/8 1980.

- Sørensen, Rewal Schmidt**
Kontorchef 1997-
Født 6/9 1955, c.p. 1989, Kbh.'s Universitet.
Sekretær 1/5 1989-30/9 1991 og fra 1/10 1994-31/12 1994,
specialkonsulent 1/1 1995, kontorchef 1/4 1997.
- Thage, Bent**
Afdelingschef 1995-
Født 11/6 1943, c.p. 68-2, Kbh.'s Universitet.
Sekretær 1/8 1968-31/1 1973, sekretær 21/1 1974, fuld-
mægtig 29/1 1974-30/4 1978 og fra 1/5 1979, konsulent 1/1
1980, kontorchef 1/1 1987, ansat i OECD 1/9 1993, afde-
lingschef 1/10 1995.
- Thomasen, Jens**
Kontorchef 1988-1996
Født 15/5 1949, c.p. 77-1, Kbh.'s Universitet.
Ansatsom student 4/9 1973, sekretær 10/1 1977, fuldmægtig
1/2 1979, kontorchef 1/11 1988, til rådighed for Eurostat 1/5
1996-30/4 1998, orlov fra 1/5 1998.
- Thygesen, Lars**
Afdelingschef 1987-
Født 4/2 1945, c.p. 70-1, Kbh.'s Universitet.
Sekretær 16/2 1970, fuldmægtig 29/1 1974, konsulent 1/1
1979, afdelingschef 1/1 1987.
- Toft-Nielsen, Helge**
Afdelingschef 1977-1995
Født 6/6 1929, c.p. 54-2, Kbh.'s Universitet.
Ansatsom student i perioden 1948-1952, sekretæraspirant
1/11 1955, sekretær 1/11 1957, fuldmægtig 1/7 1966, kon-
torchef 1/5 1969, fungerende afdelingschef 1/9 1977, afde-
lingschef 1/9 1980. Afgået 30/6 1995.
- Torpe, Carsten**
Kontorchef 1986-
Født 4/5 1946, c.p. 73-1, Kbh.'s Universitet.
Ansatsom sekretær 1/2 1973, fuldmægtig 1/2 1975,
kontorchef 1/6 1986.
- Ulv, Martin**
Ekspeditionssekretær 1967-1990
Født 19/12 1920, c.p. 50-2, Kbh.'s Universitet.
Sekretæraspirant 15/7 1950, sekretær 1/9 1953, fuldmægtig
1/8 1961, ekspeditionssekretær 1/8 1967. Afgået 31/12 1990.
- Wedebye, Thorkild**
Chefkonsulent 1998-
Født 8/10 1944, c.p. 73, Kbh.'s Universitet.
Ansatsom sekretær/fuldmægtig, specialkonsulent
1/10 1993, chefkonsulent 1/3 1998.
- Wismer, Kirsten**
Afdelingschef 1999-
Født 4/11 1953, c.p. 78, Kbh.'s Universitet.
Ansatsom student 26/8 1974-30/6 1978, fuldmægtig 1/7
1978-31/8 1988, ansat i Økonomiministeriets departement
1/10 1988-1/12 1992. Specialkonsulent 1/4 1993, kontorchef
1/8 1995, afdelingschef 1/11 1999.
- Wulff, Annegrete**
Chefkonsulent 1997-
Født 13/5 1948, cand.scient.soc 74, Kbh.'s Universitet.
Ansatsom sekretær/fuldmægtig, specialkonsulent 1/4 1993,
konsulent 1/1 1996, chefkonsulent 1/7 1997.

Zangenberg, Carsten Ulrik

Kontorchef 1999-

Født 10/9 1964, cand.scient.adm. 1993, Roskilde Universitetscenter. Ansat som fuldmægtig 5/4 1993, specialkonsulent 1/3 1999, kontorchef 1/11 1999.

Zeuthen, Hans E.

Rigsstatistiker 1988-1995

Amanuensis ved Økonomisk Institut, Aarhus Universitet 1964, lektor i nationaløkonomi sammesteds 1966, professor i nationaløkonomi ved Aalborg Universitetscenter 1977-1982, professor i erhvervs- og samfundsbeskrivelse ved handelshøjskolen i Aarhus 1982, rektor sammesteds 1988. Rigsstatistiker 1/8 1988. Afgået 31/1 1995. Formand for bestyrelse og repræsentantskab for Danmarks Nationalbank fra 1991, formand for Danmarks Miljøundersøgelser 1995, formand for Transportrådet fra 1996.

Østergaard, Leon

Kontorchef 1999-

Født 31/7 1943; mag. scient soc. 72, Kbh.'s Universitet. Ansat i FDM 1972, i Rådet for Større Færdselssikkerhed 1976, informationschef i Forbrugerstyrelsen 1988, direktør i Statens Information 1994, Konsulent og undervisningsvirksomhed 1998. Kontorchef i Danmarks Statistik 1/4 1999.

Aabling-Thomsen, Sven

Ekspeditionssekretær 1979-1999

Født 26/8 1934, c.p. 59-1, Kbh.'s Universitet. Ansat 9/2 1959 som fungerende sekretær, sekretær 1/5 1962, fuldmægtig 1/3 1968, ekspeditionssekretær 1/10 1979. Afgået 30/11 1999.

Kilder og bidrag

Til denne publikation har mange har bidraget.

Som nævnt i bind 1 har en referencegruppe medvirket og gennem hele det lange forløb været af stor betydning for arbejdet. Den har bestået af professor, dr.polit Anders Ølgaard, professor, dr.oecon H. C. Johansen, forskningschef Gunnar Viby Mogensen, lektor, dr.phil Ole Hyltoft samt administrationschef Henrik Munck og kontorcheferne Kristian Hjulsager og Preben Etwil, Danmarks Statistik. Disse har rådgivet forfatteren, læst og kommenteret udkast til det meste af publikationen, i nogle tilfælde i forskellige versioner, og herunder givet mange vigtige input til publikationens indhold og stoffets behandling.

Væsentlig støtte har de tidligere rigsstatistikere N.V. Skak-Nielsen og Hans E. Zeuthen givet med hensyn til bind 1, navnlig hvad angår deres respektive chefperioder.

Vedrørende resuméet i *bind 1* om tiden før 1950 bygger fremstillingen i det store og hele på de tidligere udgivne publikationer om institutionens historie, jf. bibliografien sidst i bind 2, men der er dog anvendt supplerende kilder, herunder arkivalier, som mag.art. Jette Søllinge har bistået med. Hensigten med dette kapitel er i øvrigt kun at give en kortfattet baggrund for beskrivelsen af perioden 1950-2000, som er publikationens centrale emne.

Specielt vedrørende perioden 1950-1966, hvor lettilgængelig skriftlig dokumentation er sparsom, har forfatteren fået assistance fra bl.a. professor, dr.polit. Svend Åge Hansen og tidligere kontorchef Leo Meyer.

Tidligere afdelingschef og generaldirektør Aage la Cour har læst en stor del af udkastet til bind 1 og hans arbejder om Danmarks Statistiks historie, herunder *Danmarks officielle statistik 1950-87*, og hans to artikler, der er nævnt i bind 1, side 73, har udgjort et meget væsentligt kildemateriale.

Endvidere har kontorchef Palle Qvist og specialkonsulent Ole Schnor læst og rådgivet om en tidlig version af omtalen af edb-problemerne i 1970'erne og 1980'erne. Økonomichef Helle Meyland og fuldmægtig Therkild Therkildsen har bearbejdet grundlaget for henholdsvis tabel 8.1 og 8.2.

Fremstillingen i bind 1 og publikationen i det hele taget har draget nytte af mange samtaler med nuværende og tidligere kolleger. Som repræsentant for disse er det nærliggende at nævne ekspeditionssekretær Martin Ulv, der med centrale funktioner perioden 1950-1990 har et indgående kendskab til institutionen.

Endelig har journalist John Idorn og redaktør Erling Madsen givet værdifulde råd om behandling og præsentation af stoffet.

Til de mange afsnit i *bind 2* har forfatteren efter aftale modtaget bidrag fra nuværende eller tidligere kolleger. Alt efter omstændighederne har bidragene i de enkelte tilfælde bestået i opklaringsarbejde, udarbejdelse af baggrundsnotater eller -noter, gennemlæsning og viderebearbejdning af tidlige udkast til publikationens tekst eller kommentering af første manuskriptversion.

Følgende har bidraget med skriftligt stof. Det i parentes anførte henviser til det stofområde, som de pågældendes bidrag navnlig relaterer sig til, jf. indholdsfortegnelsen.

Kontorchef Otto Andersen (7.6). Chefkonsulent Jørgen Alexandersen (5.2-5.3). Kontorchef Ole Berner (6.2). Fuldmægtig Hans Bjerling (6.4). Specialkonsulent Carsten Boldsen Hansen (6.5). Kontorchef Lars Borchsenius (4.2, 4.3, 4.5). Tidligere teknisk chef Arne Bunckenburg (2.2-2.3). Overbibliotekar Søren Carlsen (7.7). Kontorchef Bente Dyrberg (5.10-5.11). Kontorchef Sven Egmoose (5.1-5.7). Kontorchef Preben Etwil (6.8, 6.9, 7.2). Fuldmægtig Ebbe Frørup (4.13). Specialkonsulent Jan Foghmar (2.7). Specialkonsulent Erik Grib (5.14-5.15). Kontorchef Kristian Hjulsgaard (5.8, 5.9, 7.2). Kontorchef Isak Isaksen (7.4). Fuldmægtig Joen Joensen (6.6). Specialkonsulent Anita Lange (4.1). Fuldmægtig Jeanet Errebo Larsen (5.10). Specialkonsulent Lisbeth Laursen (4.11-4.12). Konsulent Leo Meyer (7.3). Specialkonsulent Bo Møller (4.15). Specialkonsulent Bjarne Moesgaard (5.7). Kontorchef Peter Bøegh Nielsen (5.13, 5.16). Kontorchef Vøgg Løwe Nielsen (1.6, 6.8, 6.9). Kontorchef Jes Asger Olsen (6.10). Direktør Hermann Oskarsson (1.6). Fuldmægtig Kaj Pedersen (6.7). Chefkonsulent Kim Voldby Pedersen (kapitel 1, særlig 1.4). AGL-konsulent Lars Haagen Pedersen (6.10). Specialkonsulent Carsten Petersen (6.3). Chefkonsulent Marianne Petersen (1.4). Fuldmægtig Bjarne Nave Simonsen (4.16). Kontorchef Finn Spieker (kapitel 4, særlig 4.14). Afdelingschef Karsten Stetkær (kapitel 5). Specialkonsulent Leif Sølling (4.9). Kontorchef Rewal Schmidt Sørensen (6.7). Afdelingschef Bent Thage (kapitel 6, særlig 6.1). Fuldmægtig Edith Theis-Nielsen (4.10). Kontorchef Carsten Torpe (4.10). Chefkonsulent Thorkild Wedeby (4.8). Afdelingschef Kirsten Wismer (kapitel 4, særlig 4.6-4.7). Chefkonsulent Annegrete Wulff (7.5). Ekspeditionssekretær Sven Aabling-Thomsen (5.7, 5.12).

Uanset de mange modtagne bidrag er det naturligvis i alle tilfælde forfatteren, der bærer ansvaret for de valg og fravalg, der er gjort, og for de formuleringer der er anvendt.

Ved selve publikationens fremstilling har følgende medvirket: Frans Grandjean har designet omslaget og har rådgivet om den grafiske udformning, som konsulent Leo Hansen har stået for sammen med Ole

Lyder Brun og andre grafiske medarbejdere i Danmarks Statistik. Ekspeditionssekretær Sven Aabling-Thomsen har udarbejdet det biografiske afsnit. Souschef Bent Jensen fra Rockwool Fondens Forskningsenhed har i egen tid, foruden at give værdifulde råd, læst korrektur på bind 1, og udarbejdet det danske grundlag for de engelske resuméer, der er oversat af Birgitte Hvidtfeldt. Bibliotekar Anne Hermann har udarbejdet stikordsregistrene og bibliografien, samt læst korrektur på bind 2. Endelig har kontorfuldmægtig Anja Løkken Stiil skrevet og renskrevet al tekst fra rå kladde til fotosætningsklart manuskript og taget sig af samtlige praktiske problemer undervejs.

Publicerede og andre skriftlige kilder fremgår af tekst og noter og/eller bibliografien, der dog omfatter flere værker end dem, der er nærmere konsulteret. De direkte benyttede kilder er citeret i fodnoter. Det samme er tilfældet, når sagsakter og lignende er benyttet som kilder.

Bibliografi

Oversigten omfatter udgivelser, som skønnes at have interesse i relation til udviklingen af den danske statistik. Kilder, der er citeret i publikationens tekst eller noter, er ikke generelt medtaget.

Den danske statistiks ordning og historie

Ordningen af den officielle Statistik i Kongeriget Danmark. Kbh. : Bianco Luno, 1886. s. 145-191. Statistiske Meddelelser, rk. 3, bd. 8, hft. 2.

Love og Cirkulærer m.v. vedrørende Bureauet og dets Arbejder : med indledende Bemærkninger om Bureauets Virksomhed Januar 1896-Maj 1897. Kbh. : Bianco Luno, 1897. 66 s. Statistiske Meddelelser, rk. 3, bd. 18, hft. 4.

Statistisk Bureaus Historie : et Omrids, udarbejdet i Anledning af Bureauets 50-aarige Bestaaen. Udg. af Statens statistiske Bureau. Kbh. : Bianco Luno, 1899. 184 s.

Holck, Axel. *Dansk Statistiks Historie 1800-1850 : særlig med Hensyn til den officielle Statistiks Udvikling.* Udg. af Statens statistiske Bureau. Kbh. : Bianco Luno, 1901. 321 s.

Det statistiske Departement (Statens statistiske Bureau) 1896-1920. Udg. af Det statistiske Departement. Kbh. : Bianco Luno, 1920. 200 s.

Samfundet og statistikken : et historisk rids 1769-1950. Udg. af Det statistiske Departement. Kbh. : Bianco Luno, 1949. 42 s. Statistiske Meddelelser, rk. 4, bd. 139, hft. 1.

Det statistiske Departement 1920-1950. Udg. af Det statistiske Departement. Kbh. : Bianco Luno, 1951. 153 s. Statistiske Meddelelser, rk. 4, bd. 139, hft. 4.

Danmarks Statistik i 125 år. Kbh. : Danmarks Statistik, 1975. 7 s. Særtryk af Statistiske Efterretninger.

La Cour, Aage. *Danmarks officielle statistik 1950-1987.* [S. l.] : Aage La Cour, 1987. 123 s.

Dansk statistiks organisation og virksomhedsgrundlag 1950-2000

Danmarks Statistiks kontorinddeling 1968. Kbh. : Danmarks Statistik, 1968. 148 s. Intern publikation.

Beretning 1. juli 1966 til 31. December 1968. Kbh. : Danmarks Statistik, 1969.

Arbejdsplan til og med 1970/71-1972/73. Kbh. : Danmarks Statistik, 1969-1971.

Beretning 1971/72 og arbejdsplan 1973/74. Kbh. : Danmarks Statistik, 1972.

Beretning 1972/73-1986 og arbejdsplan frem til 1975-1988. Kbh. : Danmarks Statistik, 1973-1987.

Arbejdsplan 1988-1989 med beretning for 1987-1989. Kbh. : Danmarks Statistik, 1988-1989. ISSN 0904-3780.

Arbejdsplan. - 1990-. Kbh. : Danmarks Statistik, 1990-. ISSN 0108-6588.

Danmarks Statistik 1966-1991. Kbh. : Danmarks Statistik, 1992. 23 s. Engelsk.

Virksomhedsregnskab. 1996-. Kbh. : Danmarks Statistik, 1997-. ISSN 1398-1811.

Lovsamling om statistik. Kbh. : Danmarks Statistik, 1998. 112 s. ISBN 87-501-1046-2. Dansk og engelsk.

Strategi for publicering. Kbh. : Danmarks Statistik, 1998. 31 s. Intern publikation.

Strategi 96 : Danmarks Statistiks nye målsætninger. Kbh. : Danmarks Statistik, 1996. 20 s.

Strategy 96 : the objectives of Statistics Denmark. Kbh. : Danmarks Statistik, 1996. 23 s.

Presenting Statistics Denmark. [Udg. 1]-. Kbh. : Danmarks Statistik, 1998-. ISSN 1600-2253.

Strategi 2005 : Danmarks Statistiks virksomhedsgrundlag og målsætninger frem mod år 2005. Kbh. : Danmarks Statistik, 2000. 57. s. ISBN 87-501-1105-1.

Strategy 2005 : the corporate framework and objectives of Statistics Denmark for the years 2000 to 2005. Kbh. : Danmarks Statistik, 2000. 57 s. ISBN 87-501-1107-8.

Eksterne rapporter om Danmarks Statistiks forhold

Terkelsen, Inge Lis. *En redegørelse for kommunikationen mellem EDB-afdelingen og fagkon-torerne i Danmarks Statistik : specielt med henblik på en analyse af behovet for EDB-brugerud-dannelser*. [Kbh.] : Danmarks Forvaltningshøjskole, 1976. 34, {11} s. Afsluttende opgave til for-valtningsfaglig eksamen. Upubliceret.

Mørch, Anne-Marie et al. *Gruppekongflikter i en stor offentlig institution : samt tillidsrepræsen-tantens rolle heri*. [Kbh.] : Handelshøjskolen i København. Institut for Otganisation og Arbejds-psykologi, 1986. 70 s. Seminar HA 4. semester. Upubliceret.

RUC-gruppen Tek-Sam. *Rapport om arbejdsforholdene på Danmarks Statistik : en arbejdsmiljø-undersøgelse i perioden maj 1986 til februar 1987*. [Roskilde] : [Roskilde Universitetscenter], 1987. Upubliceret gruppeundersøgelse.

Schnor, Ole. *Bureaukrati og teknologisk forandring : forandringer i Danmarks Statistiks edb-an-vendelse 1981-1987*. [S. l.] : Institut for Samfundsfag og forvaltning, 1987. 98 s. Upubliceret spe-ciale.

Publikationsfortegnelser og vejvisere

Udsigt over Danmarks officielle Statistik [1835-1867]. Kbh. : Bianco Luno, 1867. 8 s. Statistiske Meddelelser, rk. 2, bd. 6, Anhang.

Opdelt i *Statistisk Tabelværk, Meddelelser fra Det statistiske Bureau og Statistiske Meddelelser*. Kronologisk fortegnelse.

Oversigt over Danmarks officielle Statistik [1835-1885]. I *Ordningen af den officielle Statistik i Kongeriget Danmark*. Kbh. : Bianco Luno, 1886. s. 163-191. Statistiske Meddelelser rk. 3. bd. 8. hft. 2.

Opdelt i *Statistisk Tabelværk, Meddelelser fra Det statistiske Bureau og Statistiske Meddelelser*. Kronologisk fortegnelse. Dansk og fransk tekst.

Officiel Statistik: Danmark [1835-1894]. I *Fortegnelse over det statistiske Bureau's Bogsamling* : (afsluttet den 31. Marts 1895). Kbh. : Bianco Luno, 1895, s. 1-10.

Opdelt i *Statistisk Tabelværk, Meddelelser fra det statistiske Bureau, Statistiske Meddelelser, Sammendrag af statistiske Oplysninger angaaende Kongeriget Danmark og Résumé des principaux faits du Danemark*.

Førstnævnte er emneopdelt inden for de enkelte rækker, de øvrige er kronologisk ordnet. Dansk og fransk.

Fortegnelse over Bureauets (og Tabelkommissionens) Publikationer [1835-1899]. I *Statistisk Bureaus Historie : et Omrids, udarbejdet i Anledning af Bureauets 50-aarige Bestaaen*. Kbh. : Bianco Luno, 1899, s. 146-164.

Opdelt i *Statistisk Tabelværk, Statistiske Meddelelser* og *Statistiske Sammendrag og Aarbøger*. Førstnævnte er emneopdelt inden for de enkelte rækker, de øvrige er kronologisk ordnet.

Officiel Statistik: Danmark [1835-1899]. I *Fortegnelse over Statens statistiske Bureau's Bogsamling*. Kbh. : Bianco Luno, 1901, s. 1-10.

Opdelt i *Statistisk Tabelværk, Statistiske Meddelelser, Sammendrag og Aarbøger*.

Førstnævnte er emneopdelt inden for de enkelte rækker, de øvrige er kronologisk ordnet.

Fortegnelse over Det statistiske Departements (Statens statistiske Bureau's) Publikationer 1896-1920. I *Det statistiske Departement (Statens statistiske Bureau) 1896-1920*. Kbh. : Bianco Luno, 1920, s. 161-177.

Opdelt i *Statistisk Tabelværk, Statistiske Meddelelser, Handelsstatistiske Meddelelser, Statistisk Aarbog, Statistiske Efterretninger og Publikationer udenfor de sædvanlige rækker*. Førstnævnte er emneopdelt inden for de enkelte rækker, de øvrige er kronologisk ordnet.

Publikationsfortegnelse : en oversigt over Danmarks Statistiks udgivelser [1835-1986]. 1986.

Kbh. : Danmarks Statistik, 1986. ISSN 0902-2503. ISBN 87-501-0687-2.

Emneopdelt oversigt over statistikproduktionen. Opdatering af den kumulerede publikationsfortegnelse i *Statistisk årbog*, årg. 9-63, 1904-1985.

Danmarks Statistiks publikationer. 1989-1994. Kbh. : Danmarks Statistik, 1989-1994. ISSN 0905-5851.

Årlig, emneopdelt fortegnelse over den løbende statistikproduktion.

Publikationsfortegnelse. 1995-1999. Kbh. : Danmarks Statistik, 1995-1999.

ISSN 0905-5851

Årlig, emneopdelt fortegnelse over den løbende statistikproduktion. Fortsættelse se: www.dst.dk.

Publications issued by Danmarks Statistik. 1989-1999. Kbh. : Danmarks Statistik, 1989-1999.

ISSN 0905-586X.

Årlig, emneopdelt fortegnelse over den løbende statistikproduktion.

Vejviser i Danmarks Statistiks publikationer. 1978-1980. Kbh. : Danmarks Statistik, 1978-1980.

Uregelmæssig.

Vejviser i statistikken. 1984-. Kbh. : Danmarks Statistik, 1984-. ISSN 0109-8314.

Uregelmæssig.

Publikationer indeholdende lange tidsserier

Kapitelstakster i ældre og nyere Tid [1600-1902.] Kbh. : Bianco Luno, 1904. Statistiske Meddelelser, rk. 4, bd. 15, hft. 1.

Befolkningsforholdene i Danmark i det 19. århundrede. Kbh. : Bianco Luno, 1905. 181 s. Statistisk Tabelværk. Rk. 5, Litra A, Nr. 5.

Danmarks Jordbrug 1850-1905. Kbh. : Bianco Luno, 1907. Statistiske Meddelelser, rk. 4, bd. 24, hft. 2.

Landbrugsforholdene i Danmark siden midten af det 19. århundrede. Kbh. Bianco Luno, 1911. Statistisk Tabelværk, Rk.1, Litra E, Nr. 4.

Landbrugets priser 1900-1957. Kbh. : Det statistiske Departement, 1958. 128 s. Statistiske undersøgelser, 1.

Danmarks energiforsyning 1900-1958. Kbh. : Det statistiske Departement, 1959. 105 s. Statistiske undersøgelser, 2.

Nationalregnskabsstatistik 1947-1960. Kbh. : Det statistiske Departement, 1962. 117 s. Statistiske undersøgelser, 7.

Folketal, areal og klima 1901-60. Kbh. : Det statistiske Departement, 1964. 271 s. Statistiske undersøgelser, 10.

Spædsbørnsdødeligheden i Danmark 1931-1960. Kbh. : Det statistiske Departement, 1964. 100 s. Statistiske undersøgelser, 11.

Fertilitetsforskelle i Danmark. Kbh. : Det statistiske Departement, 1965. 41 s. Statistiske undersøgelser, 18.

Infant mortality in Denmark 1931-1960. Kbh. : Det statistiske Departement, 1965. 100 s. Statistiske undersøgelser, 11.

Befolkningsudvikling og sundhedsforhold 1901-60. Kbh. : Det statistiske Departement, 1966. 202 s. Statistiske undersøgelser, 19.

Danmarks energiforsyning 1948-1965. Kbh. : Danmarks Statistik, 1967. 74 s. Statistiske undersøgelser, 20.

Fertiliteten udenfor ægteskab. Kbh. : Danmarks Statistik, 1968. 28 s. Statistiske undersøgelser, 21.

Landbrugsstatistik 1900-1965, bd. 1-2. Kbh. : Det statistiske Departement, 1968-69. Statistiske undersøgelser, 22 og 25.

Kreditmarksstatistik: banker og sparekasser indtil 1920, kredit- og hypotekforeningerne 1851-1965, obligationsmarkedet 1810-1965, statsgælden 1750-1965. Kbh. : Danmarks Statistik, 1969. 260 s. Statistiske undersøgelser, 24.

Wichmann Matthiessen, Christian. *Danske byers folketal 1801-1981.* Kbh. : Danmarks Statistik, 1981. 97 s. ISBN 87-501-0657-0. Statistiske undersøgelser, 42.

"Danmarks Statistik"

Under betegnelsen "Danmarks Statistik" eller lignende er der siden midten af 1800-tallet udgivet omfattende talbaserede beskrivelser af Danmarks erhvervs- og samfundsforhold og i visse tilfælde suppleret med oplysninger om statistikkens historie. Nedenfor bringes en oversigt over udvalgte hovedværker.

Thaarup, Frederik. *Kort Veiledning til det danske Monarkies Statistik.* Kbh., 1790. 342 s.

Thaarup, Frederik. *Udførlig Vejledning til det danske Monarkies Statistik.* Kbh., 1812-1819. Del 1-6.

Bergsøe, Adolph Frederik. *Den danske Stats Statistik.* Kbh. : Bianco Luno, 1844-1853. Bd. 1-4.

- Gad, Marius. *Udtag af Kongeriget Danmarks Statistik*. Kbh. : Gad, 1867. 208 s.
- Falbe-Hansen, V. og Will. Scharling. *Danmarks Statistik*. Kbh. : Forlagsbureauet i Kjøbenhavn, 1881-1885. Bd. 1-5.
- Falbe-Hansen, V. og Will. Scharling. *Danmark i 1890*. Kbh. : Forlagsbureauet i Kjøbenhavn, 1891. 633, XXXXV s.
- Supplementsbind til Danmarks Statistik, bd. 1-5.
- Warming, Jens. *Haandbog i Danmarks Statistik*. Kbh. : Gad, 1909/13. 654 s.
- Vedel-Petersen, K. *Lærebog i Danmarks Statistik*. 1. udg. Kbh. : Gad, 1942. 566 s.
2. udg. 1944, 3. udg. 1946, 4. udg. 1952. 3.-4. udg. med titlen: Danmarks Statistik.
- Milhøj, Poul. *Danmarks statistik*. Udg. af Københavns Universitets Fond til Tilvejebringelse af Læremidler. Kbh. : Gad, 1961-65. Del 1-2.
- Udviklingslinier i statistikproduktionen*. Red. af N. V. Skak-Nielsen ; Danmarks Statistik og Københavns Universitets Økonomiske Institut. Kbh. : Gad, 1969. 181 s.
- I serien *Erhverv og samfund*, udg. af Københavns Fond til Tilvejebringelse af Læremidler senere Handelshøjskolen Forlag er siden 1970 udgivet monografier omhandlende enkelte sider af Danmarks økonomiske og samfundsmæssige udvikling.
- Johansen, Hans Chr. *Dansk historisk statistik 1814-1980*. Kbh. : Gyldendal, 1985. 452 s. ISBN 87-00-94374-6.
- Særudgave af Johansen, Hans Chr. *Danmarks historie*. bd. 9, 1985.
- Bøye, Erik Møllmann. *Deskriptiv økonomi*. Århus : Swismark, 1998. 624 s. ISBN 87-986892-0-7.
- Andersen, Torben M. et al. *Beskrivende økonomi*. Kbh. : Jurist- og Økonomforbundet, 1999. xvi, 509 s. ISBN 87-574-4659-8.

Nordisk statistiks historie mv.

- Nordisk statistisk tidskrift*. Bd. 1-11. Stockholm, 1922-1932.
- Scandinavian journal of statistics*. Vol. 1-. Oxford : Blackwell, 1974-. ISSN 0303-6898.
- Nordisk statistisk skriftserie*. 1-66. København : Nordisk Statistisk Sekretariat, 1954-1996. ISSN 0078-1096. Udgivelsessted varierer.
- Norden förr och nu : ett sekel i statistisk belysning*. Kbh. : Nordisk Statistisk Sekretariat, 1989. ISBN 87-88083-40-3.
- Luther, Georg. *Statistikens historia i Finland till 1970*. Helsingfors : WSOY, 1993. 380 s. Tutkimuksia , 205 b. ISBN 951-47-7585-6.
- Statistiske Sentralbyrå gjennom 75 år*. Oslo : Statistisk Sentralbyrå, 1951. Norges offisielle statistikk. XI. 65.
- Statistisk Sentralbyrå 100 år, 1876-1976*. Oslo : Statistisk Sentralbyrå, 1976. 128 s. Samfunnsøkonomiske studier, nr. 28.
- Skancke, Gisle. *Statistisk Sentralbyrå Kongsvinger 1961-1995*. Oslo : Statistisk Sentral-byrå, 1995. 88 s. ISBN 82-537-4215-0.
- Aurbakken, Erik. *Den elektriske metoden kommer til Norge : den første bruken av hullkort i Statistisk Sentralbyrå*. Oslo : Statistisk Sentralbyrå, 1998. 44 s. ISBN82-537-4591-5.

Sveriges officiella statistik och dess allmänna organisation. Stockholm : Norstedt, 1910. VI, 460 s.

Statistiska centralbyrån 100 år : minnesskrift med anledning av Tabellkommissionens omvandling år 1858 till ett allmänt statistiskt ämbetsverk. Stockholm : Statistiska centralbyrån, 1959. 141 s.

Pehr Wargentin - den svenska statistikens fader. Stockholm : Statistiska centralbyrån, 1983. 180 s. Urval, nr. 15. ISBN 91-38-07207-6.

Herner, Eva. *SCB från 60-tal till 90-tal.* Stockholm : Statistiska centralbyrån, 1993. 147 s. ISBN 91-618-0664-1.

Från folkbrist till en åldrande befolkning : glimtar ur en unik befolkningsstatistik under 250 år : fakta inför 2000-talet. Stockholm : Statistiska centralbyrån, 1999. 118 s. ISBN 91-618-1027-4.

Hennel, Lennart. *Från tabellverkets tid.* Stockholm : Statistiska centralbyrån, 1999. 17, 18 s.

Danske bidrag til statistikkens historie

Westergaard, Harald. *Contributions to the history of statistics.* London : P. S. King, 1932. 280 s.

Hald, Anders. *A history of probability and statistics and their applications before 1750.* New York, N.Y. : Wiley, cop. 1990. xiii, 586 s. ISBN 0-471-5023-0-8.

Hald, Anders. *A history of mathematical statistics from 1750 to 1930.* New York, N.Y. : Wiley, cop. 1998. xvii, 795 s. ISBN 0-471-1791-2-4.

Stikordsregister

Stikordene henviser til sidetal

A

ABBA (Arbejdsmarkedsstatistikens Brugerbank) 184
 ADAM (Annual Danish Aggregate Model) 165-167
 adressesalg 180
 afdelingskontrakter 74
 afdelingsstruktur 62-66
 afgiftsstatistik 148
 aktivitetsplaner 73-74
 AMOR (Analyser, Modeller og Regnskaber) 167
 Amsterdam-traktaten 18-20
 Arbejds- og Fabrikstilsynet 127
 arbejdsløshedsstatistik 82-84
 arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger 84
 arbejdsmarkedsregnskabet 88
 arbejdsmarkedsstatistik 82-89, 117-119
 arbejdspladsprojektet 88, 117-118
 arbejdsplaner 64, 71-72, 74
 arbejdsstedsstatistik 118
 arbejdsstyrkestatistik 84-86
 arbejdstidsregnskabet 89
 arbejdsulykkestatistik 96
 ATP-statistik 87, 113

B

basisregistre 44
 befolkningsprognoser 79
 befolkningsstatistik 75-82
 beskæftigelsesstatistik 87-88
 betalingsbalancestatistik 145-146
 Biblioteket 189-192
 biblioteksstatistik 105
 bilstatistik 134
 biografstatistik 105
 bistanstovsstatistik 90-91
 BNI-afgiften 144
 boligstatistik 75-78, 130-131
 borgerundersøgelser 169
 branchekoder 113
 branchenomenklaturer 53-54
 brugerbetjening (individuel) 170
 brugerundersøgelser 169

Brugstariffen 52
 Bruxelles-nomenklaturen (BTN) 52
 bygge- og anlægsvirksomhedsstatistik 130-131
 byggeomkostningsindeks 154
 byggestatistik 130-131, 154
 Bygnings- og Boligregistret (BBR) 44-45, 77, 131
 Børnedatabasen 93

C

calculatorer 34
 card provere 34
 CATI (Computer-aided Telephone Interviewing) 43
 Center for Registerforskning 188
 Det Centrale Erhvervsregister (CVR) 44-45, 113-114, 180
 Det Centrale Husdyrregister 123
 Det Centrale Personregister (CPR) 44-45, 76, 78-79
 Det Centrale Virksomhedsregister (CVR) 44, 114-117, 180
 Centralt Register for Arbejdsmarkedsstatistik (CRAM) 84
 chefstatistikermøder 11, 14
 COFOG (Classification of Function of Government) 147
 collatorer 34
 Conference of European Statisticians (CES) 10

D

Danmarks Grundforskningsfond 188
 Danmarks Nationalbank 20, 145-146
 Danmarks Statistikbank 183, 185
 Danmarks Statistiks Bibliotek 189-192
 Dansk Arbejdsgiverforening 86
 Dansk Fagkode (DFK) 54, 101
 databanker 180, 183-186, 191
 databehandling 31-39
 DB93 (Dansk Branchekode 1993) 53
 demografiske analyser 79
 detailpristallet 150

DISCO (Danmarks Statistiks Fagklassifikation) 54, 101
 DREAM (Danish Rational Economic Agents Model) 167-168
 DSE77 (Danmarks Statistiks Erhvervsgrupperingskode) 53
 DSTB (Danmarks Statistiks Tidsserie Databank) 183
 DUN (Dansk Uddannelses Nomenklatur) 55

E

edb-strategi 38-39
 edb-anvendelse 36-39
 EF-udvalget 23
 EF/EU-samarbejde 17-26
 ejendomsprisstatistik 154
 ejendomsstatistik 130-131, 154
 eksportprisindeks (landbrugsvarer) 155
 elektronisk formidling 172, 177, 183-186
 elektronisk indberetning 42
 EMMA (Energi- og Emissionsmodeller til ADAM) 167
 energibalancestatistik 163-164
 energiforsyningsstatistik 163
 Energiministeriet 161, 164
 energistatistik 163-164
 Energistyrelsen 164
 engrosprisindeks 153
 enhedsværdiindeks 153-154
 IENS (Det Europæiske Nationalregnskabssystem) 140-141
 entreprisereguleringsindeks 154
 erhvervsdemografisk statistik 118-119
 erhvervsregister 112-117
 erhvervsstatistik 25, 109-135
 Det Erhvervsstatistiske Register (ESR) 117
 erhvervsstrukturstatistik 118-119
 erhvervstællinger 110-112
 ESDB (Erhvervsstatistisk Databank) 184
 ESSPROS (European System of Integrated Social Protection Statistics) 92
 EU-krav 123, 129, 150
 EU-retsakter 18-20, 24-26
 Europa-Parlamentet 19, 22
 Europarådet 8
 Europaudvalget 23
 Den Europæiske Central Bank (ECB) 20
 Europæiske Økonomiske Samarbejde (EØS) 14

Eurostat 8, 17, 19, 21-22
 Eurostat Data Shop 191
 Eurostat-arbejdsgrupper 22
 EXTRASTAT 25

F

De Faste Repræsentanternes Komité (COREPER) 22
 finansielle konti 149-150
 finansielle sektor 149-150
 finansloven 147
 firmastatistik 118
 fiskeristatistik 126-127
 folketællinger 75-78
 Food and Agriculture Organization (FAO) 8
 forbrugerprisindeks 26, 150-152
 forbrugsundersøgelser 101-103
 Forebyggelsesstatistikregistret 94
 formidling 68, 169-192
 formidlingsstrategi 169
 Formidlingsudvalget 68
 formuestatistik 98-101
 forskerplaceringsordningen 186-187
 forskningsdatabaser 187-189
 forskningsservice 186-189
 fortrolighedsprincippet 19
 fremstillingsteknik 32-40
 fritidsundersøgelser 104
 færdselsuheldsstatistik 95
 førtidspensionsstatistik 91

G

Generelt Landbrugs Register (GLR) 122-123
 gennemførelseskomitéer 22
 Goskomstat 27
 grafisk teknik 39
 Grønlands Statistik 8, 29
 grønne nationalregnskaber 163

H

Hagdeildin 8, 29
 Hagstova Føroya 29
 handelserhvervsstatistik 131
 Handelsstatistisk varefortegnelse 53
 hulkortteknik 34-36

I

IDA (Integreret Database for Arbejds-
markedsforskning) 187-188
indenlandske vandringer 79
indkomststatistik 98-101, 125
indtægtsdækket virksomhed 179-181
industri- og håndværkstællinger 110
industriprisindeks 155
industristatistik 110, 127-130
Industristatistisk Udvalg 129
interministerielt beslutningssystem 23
International Labour Organization (ILO) 8
international rådgivning 8, 27-28
international sammenlignelighed 8-9
International Statistical Institute (ISI) 7
internationalt samarbejde 7-29, 50-55, 92,
105-106
interviewundersøgelser 42-43, 180
INTRASTAT 20, 25, 157-159
investeringsstatistik 120-121
IRR (Integreret Internt Registrerings-
system) 73
ISCED (International Standard Classifi-
cation of Education) 55
ISCO (International Standard Classifica-
tion of Occupations) 54, 101
ISIC (International Standard Industrial
Classification) 53, 127

J

jernbanetransportstatistik 133

K

Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaar-
tarfik 8, 29
kapitalbalancestatistik 145-146
kildeskatteregistret (CIR) 113-114
kildeskattestatistik 99-100, 113-114
kirkestatistik 105-106
klapretræ 33
klassifikationer 9, 13, 50-55, 101, 127, 129,
147
kommunal økonomi 147
kommunalvalgsstatistik 80
konjunkturstatistik 177-179
kontorchefkollegiet 68
kontorinddeling 58-63, 65-66
kontorkontrakter 74
kreditmarkedsstatistik 149-150

kriminalstatistik 96-98

KSDB (Kommunalstatistisk Databank) 183
kulturstatistik 103-105
kvalitetskriterier 48-50
KÅS (Kommune Års Service) 180

L

labour force surveys 85
lagerstatistik 120-121
landbrugsfamiliers husstandsindkomst 125
landbrugsproduktionsstatistik 124-126
landbrugsstatistik 25, 121-126
landbrugstællinger 122, 124
Landspatientregistret 94
Det Landøkonomiske Driftsbureau 124
Ledelsen 68
ledighedsstatistik 82-84
levevilkårsundersøgelser 106-107
LIST STAT 191
luftfartsstatistik 133
lønstatistik 86-88

M

makroøkonomiske modeller 164-168
manuel bearbejdning 32-33
markedsføring 169, 181, 184, 192
massekommunikationsstatistik 105
medicinalstatistik 93-94
metodebeskrivelser 31, 142, 159
metodeudvikling 9, 40-44, 50-55
Miljøministeriet 159-161
miljøregnskaber 162-163
miljøstatistik 125, 159-163
miljøøkonomiske modeller 167
momsregistret (VIRK) 113-114
momsstatistik 120
museumsstatistik 105
mål- og resultatstyring 74

N

NACE 53, 129
NACE (Nomenclature générale des acti-
vités économiques dans les Communa-
tés européennes) 53
nationalregnskaber 25-26, 124-125,
137-144
nettoprisindeks 151-152
NIMEXE 129

nomenklaturer 9, 13, 50-55, 92, 101, 127, 129, 147
 Nordisk Råd 15
 nordisk samarbejde 7, 11-15, 92, 191
 Nordisk Statistisk Sekretariat (NSS) 7, 14-15

O

offentlig forvaltning og service 147-148
 offentlige finanser 146-148
 offentlige regnskaber 147
 offentlige virksomheder 148
 omnibusundersøgelser 42
 OPUS (Om Planlægning og Udvikling af Statistik) 70
 organisation 57-69
 Organisation for European Co-operation and Development (OECD) 8
 Organisation for European Economic Cooperation (OEEC) 8

P

Partnership Group 22
 pelsdyavlstatistik 126
 planlægning 70-74
 Planlægningsudvalget 68
 plustællere 32-33
 prisstatistik 26, 150-155
 produktnomenklaturer 53
 publikationsreformer 174-177
 publikationstyper 171-172
 publikationsvirksomhed 171-179

R

rammestyring 74
 rederistatistik 133
 Regeringens Udenrigspolitiske Udvalg 23
 registermetodik 43-50
 registerstatistik 76-77
 regnskabsstatistik 119-120, 124, 127
 reguleringsindeks (boligbyggeri) 154
 reguleringspristallet 150-151
 ressourceområdestatistik 118
 retsakter 18-20, 24-26
 retsplejestatistik 96-97
 Rom-traktaten 18
 Rådsarbejdsgrupper 22
 råvareprisindeks 153

S

sammenhængende socialstatistik 91-92
 sectoral income index (landbrug) 125
 selvangivelsesundersøgelser 101
 serviceerhvervsstatistik 131-134
 servicevirksomhed 169, 179-183, 186-192
 SIAM (System for Integreret Aktivitets-Måling) 73
 SITC (Standard International Trade Classification) 52
 skattestatistik 98-101, 148
 skibsfartsstatistik 133
 Skov- og Naturstyrelsen 160
 skovtællinger 126
 SNA (System of National Accounts) 138, 140-141
 sociale ressourcer 92-93
 sociale udgifter 92
 Socialforskningsinstituttet (SFI) 104, 106
 socio-demografiske indikatorer 106
 sortere 34
 specialudvalg 23
 spørgeskemaundersøgelser 32, 41-42
 standardklassifikationer 9, 13, 50-55
 standardprogrammer 37
 Statens Jordbrugs- og Fiskeriøkonomiske Institut 124, 127
 Statistical Commission (UN) 7
 Statistical Law 19, 21
 Statistical Programme Committee (SPC) 21-22
 statistikdage 192
 Statistisk Adressefortegnelse (SAF) 112
 statistisk femårsprogram 21
 Statistisk årbog 172-174
 statistiske kongresser 7
 statistiske metoder 31, 142, 159
 statistiske registre 44
 statsregnskab 147
 stikprøvetællinger 47-48
 stillingsnomenklaturer 54, 100-101
 Strategi 96 74
 Strategi 2005 74, 177
 strategisk planlægning 74
 strimmelmaskiner 32
 Sundhedsstyrelsen 93-94
 svinger 33
 sygedagpengestatistik 93-94
 sygesikringsstatistik 94

socialstatistik 89-94

T

tabulatorer 34
teaterstatistik 105
telefoninterviewning 43
tidsregistrering 72-73
trafikundersøgelser 133-134
transportstatistik 25, 132-134
turiststatistik 134
tællingskommissærer 32, 122

U

uddannelsesstatistik 81-82
uddannelsesnomenklaturer 54-55
udenrigshandelsstatistik 25, 156-159, 180
udlændingestatistik 80
udsniitsstatistik 47-48
Udvalget for Det Statistiske Program (SPC)
21-22
ulykkesstatistik 94-96
Unesco 104
United Nations Statistical Commission 7

V

valgstatistik 80
varebalancemetoden 142-143
varenomenklaturer 53
varestatistik 128-129
vejgodstransport 132-133
velstandsafgiften 144
VIRK 113-114
Værdipapircentralen 149

Ø

økonomiske modeller 164-168
Det Økonomiske og Sociale Udvalg 19